SPISY
VÝTEČNÝCH ČESKÝCH BÁSNÍKŮ
NOVOVĚKÝCH.

Část třetí.

SPISY KARLA HYNKA MÁCHY.

I.

V Praze.
Nákladem knihkupectví: I. L. Kober.
1862.

Mácha, K. H.

SPISY

KARLA HYNKA MÁCHY.

Díl první.

V Praze.

Nákladem knihkupectví: I. L. Kober.

1862.

Tisk Jarosl. Pospíšila.

Máj.

I.

Byl pozdní večer — první máj —
Večerní máj — byl lásky čas.
Hrdliččin zval ku lásce hlas,
Kde borový zaváněl háj.
O lásce šeptal tichý mech;
Květoucí strom lhal lásky žel,
Svou lásku slavík růži pěl,
Růžinu jevil vonný vzdech.
Jezero hladké v křovích stinných
Zvučelo temně tajný bol,
Břeh je objímal kol a kol;
A slunce jasná světů jiných
Bloudila blankytnými pásky,
Planoucí tam co slzy lásky.
I světy jich v oblohu skoučí
Co ve chrám věčné lásky vzešly,
Až se — milostí k sobě vroucí

Změnivše se v jiskry hasnoucí —
Bloudící co milenci sešly.
Ouplné luny krásná tvář —
Tak bledě jasná, jasně bledá,
Jak milence milenka hledá —
Ve růžovou vzplanula zář;
Na vodách obrazy své zřela,
A sama k sobě láskou mřela.
Dál blyštěl bledý dvorů stín,
Jenž k sobě šly vždy blíž a blíž,
Jak v objetí by níž a níž
Se vinuly v soumraku klín,
Až posléz šerem v jedno splynou.
S nimi se stromy k stromům vinou. —
Nejzáze stíní šero hor,
Tam bříza k boru, k bříze bor
Se kloní. Vlna za vlnou
Potokem spěchá. Vře plnou —
V čas lásky — láskou každý tvor.

Za růžového večera
Pod dubem sličná děva sedí,
Se skály v břehu jezera

Daleko přes jezero hledí.
Tu se jí modro k nohoum vine,
Dále zeleně zakvítá,
Vždy zeleněji prosvítá,
Až v dálce v bledé jasno splyne.
Po širošíré hladině
Umdlelý dívka zrak upírá;
Po širošíré hladině
Nic mimo promyk hvězd nezírá.
Dívčina krásná, angel padlý,
Co amaranth na jaře svadlý,
V ubledlých lících krásy spějí.
Hodina, jenž jí všecko vzala,
Ta v ústa, zraky, čelo její
Půvabný žal i smutek psala. —

Tak zašel dnes dvacátý den,
V krajinu tichou kráčí sen.
Poslední požár kvapně hasne,
I nebe, jenž se růžojasné
Nad modrými horami míhá.
„On nejde! — již se nevrátí! —
Svedenou žal tu zachvátí!“

Hluboký vzdech jí ňádra zdvíhá,
Bolestný srdcem bije cit,
A ve tajemné vod stenání
Mísí se dívky pláč a lkání.
V slzách se zhlíží hvězdný svit,
Jenž po lících co jiskry plynou.
Vřelé ty jiskry tváře chladné
Co padající hvězdy hynou;
Kam zapadnou, tam květ uvadne.

Viz, mihla se u skály kraje;
Daleko přes ni nahnuté
Větříček bílým šatem vlaje.
Oko má v dálku napnuté. —
Teď slzy rychle utírá,
Rukou si zraky zastírá
Upírajíc je v dálné kraje,
Kde jezero se v hory kloní,
Po vlnách jiskra jiskru honí,
Po vodě hvězda s hvězdou hraje.

Jak holoubátko sněhobílé
Pod černým mračnem přelétá,

Lilie vodní zakvétá
Nad temné modro: tak se čile —
Kde jezero se v hory níží —
Po temných vlnách cosi blíží,
Rychle se blíží. Malá chvíle,
A již co čápa vážný let,
Ne již holoubě či lilie květ,
Bílá se plachta větrem houpá.
Štíhlé se veslo v modru koupá,
A dlouhé pruhy kolem tvoří.
Těm zlaté růže, jenž při doubí
Tam na horách po nebi hoří,
Růžovým zlatem čela broubí.
„Rychlý to člunek! blíž a blíže!
To on, to on! Ta péra, kvítí,
Klobouk, oko, jenž pod ním svítí,
Ten plášť!" Již člun pod skalou víže.

Vzhůru po skále lehký krok
Uzounkou stezkou plavce vede.
Dívce se zardí tváře bledé;
Za dub je skryta. — Vstříc mu běží,
Zaplésá — běží — dlouhý skok —

Již plavci, již na prsou leží —
„Ha! běda mi!“ V tom luny zář
Jí známou osvítila tvář;
Hrůzou se krev jí v žilách staví.
„Kde Vilém můj?“

„Viz,“ plavec k ní
Tichými slovy šepce praví,
„Tam při jezeru vížka ční
Nad stromů noc; její bílý stín
Hlubokoť stopen v jezera klín;
Však hlouběji ještě u vodu vryt
Je z mala okénka lampy svit;
Tam Vilém myšlenkou se baví,
Že příští den jej žití zbaví.
On hanu svou, on tvoji vinu
Se dověděl; on svůdce tvého
Vraždě zavraždil otce svého.
Msta v patách kráčí jeho činu. —
Hanebně zemře. — Poklid mu dán,
Až tváře, jenž co růže květou,
Zbledlé nad kolem obdrží stan,
Až štíhlé oudy v kolo vpletou.

Tak skoná strašný lesů pán! —
Za hanu jeho, za vinu svou
Měj hanu světa, měj kletbu mou!“

Obrátí se. — Utichl hlas —
Po skále slezl za krátký čas,
Při skále člun svůj najde.
Ten rychle letí, co čápa let,
Menší a menší, až co lilie květ
Mezi horami po vodě zajde.

Tiché jsou vlny, temný vod klín,
Vše lazurným se pláštěm krylo;
Nad vodou se bílých skví šatů stín,
A krajina kolem šepce: „Jarmilo!“
V hlubinách vody: „Jarmilo! Jarmilo!!“

Je pozdní večer první máj —
Večerní máj — je lásky čas.
Zve k lásky hrám hrdliččin hlas:
„Jarmilo! Jarmilo!! Jarmilo!!!“

II.

Klesla hvězda s nebes výše,
Mrtvá hvězda, sinný svit;
Padá v neskončené říše,
Padá věčně v věčný byt.
Její pláč zní z hrobu všeho,
Strašný jekot hrozný kvil.
„Kdy dopadne konce svého?“
Nikdy — nikde — žádný cíl.
Kol bílé věže větry hrají,
Při níž si vlnky šepotají.
Na bílé zdi stříbrnou zář
Rozlila bledá luny tvář;
Však hluboko u věži je temno pouhé;
Neb jasna měsíce světlá noc
Uzounkým oknem u sklepení dlouhé
Proletši se změní v pološerou moc.
Sloup sloupu kolem rameno si podává

Temnotou noční. Z venku větru vání
Přelétá zavražděných vězňů co lkání,
Vlasami vězně pohrává.
Ten na kamenný složen stůl
Hlavu o ruce opírá;
Polou sedě a kleče půl
V hloub myšlenek se zabírá.
Po měsíce tváři jak mračna jdou,
Zahalil vězeň v ně duši svou;
Myšlenka myšlenkou umírá.

„Hluboká noc! ty rouškou svou
Teď přikrýváš dědinu mou,
A ona truchlí pro mne! —
Že truchlí? — pro mne? — pouhý sen!
Ta dávno neví o mně.
Sotva že zejtra jasný den
Nad její lesy vstane,
Já hanebně jsem odpraven,
A ona — jak v můj první den —
Vesele, jasně vzplane.“

Umlknul; po sklepení jen,
Jenž nad sloupy se zdvíhá,
Dál, dál se hlas rozlíhá;
Až — jakby hrůzou přimražen —
Na konci síně dlouhé
Usne v temnotě pouhé.

Hluboké ticho té temnosti
Zpět vábí časy pominulé,
A vězeň ve snách dny mladosti
Zas žije dávno uplynulé.
To zpomnění mladistvých let
Mladistvé sny vábilo zpět;
A vězně oko slzy lilo,
Srdce se v citech potopilo; —
Marná to touha v zašlý svět.

Kde za jezerem hora horu
V západní stíhá kraje,
Tam — zdá se mu — si v temném boru
Posledně dnes co dítko hraje.
Od svého otce v svět vyhnán
V loupežnickém tam roste sboru.

Později vůdcem spolku zván
Dovede činy neslýchané,
Všude jest jmeno jeho znané,
Každémuť: „Strašný lesů pán!“
Až posléz láska k růži svadlé
Nejvejš roznítí pomstu jeho,
A poznav svůdce dívky padlé
Zavraždí otce neznaného.
Protož jest u vězení dán;
A kolem má být odpraven
Již zejtra strašný lesů pán,
Jak první z hor vyvstane den.

Teď na kamenný složen stůl
Hlavu o ruce opírá,
Polou sedě a kleče půl
V hloub myšlenek se zabírá;
Po měsíce tváři jak mračna jdou,
Zahalil vězeň v ně duši svou,
Myšlenka myšlenkou umírá.

„Sok — otec můj! vrah — jeho syn,
On svůdce dívky mojí! —

Neznámý mně. — Strašný můj čin
Pronesl pomstu dvojí.
Proč rukou jeho vyvržen
Stal jsem se hrůzou lesů?
Čí vinu příští pomstí den?
Čí vinou kletbu nesu?
Ne vinou svou! — V života sen
Byl jsem já snad jen vyváben,
Bych ztrestal jeho vinu?
A jestli že jsem vůlí svou
Nejednal tak, proč smrtí zlou
Časně i věčně hynu? —
Časně i věčně? — věčně — čas —"
Hrůzou umírá vězně hlas
Obražený od temných stěn;
Hluboké noci němý stín
Daleké kobky zajme klín,
A pamět vězně nový sen.

„Ach — ona, ona! Angel můj!
Proč klesla dřív, než jsem ji znal?
Proč otec můj? — Proč svůdce tvůj?
Má kletba —" Leč hluboký žal

Umoří slova. Kvapně vstal;
Nocí řinčí řetězů hřmot,
A z mala okna vězně zrak
Zalétá ven za hluky vod. —
Ouplný měsíc přikryl mrak,
Než nade temný horní stín
Vychází hvězdy v noci klín;
I po jezeru hvězdný svit
Co ztracené světlo se míhá.
Zrak vězně tyto jiskry stíhá,
A v srdce bolný vodí cit.
„Jak krásnáť noc! Jak krásný svět!
Jak světlo — stín se střídá!
Ach zejtra již můj mrtvý hled
Nic více neuhlídá!
A jako venku šedý mrak
Dál — dál se rozestírá:
Tak —“ Sklesl vězeň, sklesl zrak,
Řetězů řinčí hřmot, a pak
U tichu vše umírá.

Již od hor k horám mraku stín —
Ohromna ptáka peruť dlouhá —

*

Daleké noci přikryl klín,
A šírou dálkou tma je pouhá.
Slyš! za horami sladký hlas
Pronikl nocí temnou,
Lesní to trouba v noční čas
Uvádí hudbu jemnou.
Vše uspal tento sladký zvuk,
I noční dálka dřímá.
Vězeň zapomněl vlastních muk,
Tak hudba ucho jímá.
„Jak milý život sladký hlas
V krajinu noční vdechne;
Než zejtřejší — ach — mine čas,
Tu ucho mé ach nikdy zas
Těch zvuků nedoslechne!“
Zpět sklesne vězeň — želez hluk
Kobkou se rozestírá; — —
Hluboké ticho. — V hloubi muk
Se opět srdce svírá,
A dálné trouby sladký zvuk
Co jemný pláč umírá. — — —
„Budoucí čas?! — Zejtřejší den?! —
Co přes něj dál, pouhý to sen,

Či spaní je bez snění?
Snad spaní je i život ten,
Jenž žiji teď; a příští den
Jen v jiný sen je změní?
Či po čem tady toužil jsem,
A co neměla širá zem,
Zejtřejší den mi zjeví?
Kdo ví? — Ach žádný neví.“ —

A opět mlčí. Tichá noc
Kol kolem vše přikrývá.
Shasla měsíce světlá moc,
I hvězdný svit, a kol a kol
Je pouhé temno, širý dol
Co hrob daleký zívá.
Umlkl vítr, vody hluk,
Usnul i libý trouby zvuk,
A u vězení síni dlouhé
Je mrtvé ticho, temno pouhé.
„Hluboká noc — temná je noc! —
Temnější mně nastává — — —
Pryč myšlenko!!“ — A citu moc
Myšlenkou překonává.

Hluboké ticho. — Z mokrých stěn
Kapka za kapkou splyne,
A jejich pádu dutý hlas
Dalekou kobkou rozložen,
Jakoby noční měřil čas,
Zní — hyne — zní a hyne —
Zní — hyne — zní a hyne zas.

„Jak dlouhá noc — jak dlouhá noc —
Však delší mně nastává. — — —
Pryč myšlenko!“ — A hrůzy moc
Myšlenku překonává. —
Hluboké ticho. — Kapky hlas
Svým pádem opět měří čas.

„Temnější noc! — — — Zde v noční klín
Ba luny zář, ba hvězdný kmit
Se vloudí — — tam — jen pustý stín,
Tam žádný — žádný — žádný svit,
Pouhá jen tma přebývá.
Tam všecko jedno, žádný díl —
Vše bez konce — tam není chvil,
Nemine noc, nevstane den,

Tam času neubývá. —
Tam žádný — žádný — žádný cíl —
Bez konce dál — bez konce jen
Se na mne věčnost dívá.
Tam prázdno pouhé — nade mnou,
A kolem mne i pode mnou
Pouhé tam prázdno zívá. —
Bez konce ticho — žádný hlas —
Bez konce místo — noc i čas — — —
To smrtelný je mysli sen,
Toť, co se „nic“ nazývá.
A než se příští skončí den,
V to pusté nic jsem uveden.“ — — —
Vězeň i hlas omdlívá.

A lehounce si vlnky hrají
Jezerní dálkou pode věží,
S nimi si vlnky šepotají,
Vězně uspávati se zdají,
Jenž v hlubokých mrákotách leží.

Strážného zbudil strašný hřmot,
Jenž řetězů činí padání;

Se světlem vstoupil. — Lehký chod
Nezbudil vězně z strašných zdání.
Od sloupu k sloupu lampy svit
Dlouhou zaletá síní,
Vždy bledší — bledší její kmit,
Až vzadu zmizí její moc,
A pustopustá temná noc
Ostatní díl zastíní.
Leč nepohnutý vězně zrak —
Jakby jej ještě halil mrak —
Zdá se, že nic nezírá,
Ač strážce lampy rudá zář
Ubledlou mu polila tvář,
A tma již prchla čirá.
On na kamenný složen stůl
Hlavu o ruce opírá,
Polou sedě a kleče půl
Znovu v mdlobách umírá;
A jeví hlasu šepot mdlý,
Že trapnýť jeho sen i zlý.

„Duch můj — duch můj — a duše má!“
Tak slova mu jednotlivá

Ze sevřených úst plynou.
Než však dostihne ucho hlas,
Tu slova strašná ničím zas —
Jakž byla vyšla — hynou.

Přistoupí strážce, a lampy zář
Před samou vězně vstoupí tvář.
Obličej vězně — strašný zjev —
Oko spočívá nehnuté,
Jak v nekonečnost napnuté,
Po tváři slzy — pot a krev;
V ústech spí šepot — tichý zpěv.

Tu k ústům vězně ucho své
Přiklonil strážce bázlivé;
A jakby lehký větřík vál,
Vězeň svou pověst šepce dál.
A strážný vždy se níž a níž
Ku vězni kloní — blíž a blíž,
Až ucho s ústy vězně spojí.
Ten šepce tiše — tiš a tiš,
Až zmlkne — jakby pevně spal.

Leč strážný nepohnutě stojí,
Po tváři se mu slzy rojí,
Ve srdci jeho strašný žal. —
Dlouho tak stojí přimražen,
Až sebrav sílu kvapně vstal,
A rychlým krokem spěchá ven.
On sice — dokud ještě žil —
Co slyšel nikdy nezjevil,
Než na vždy bledá jeho líce
Neusmála se nikdy více.

Za strážným opět temný stíň
Zahalil dlouhé síně klín;
Hlubokou nocí kapky hlas
Svým pádem opět měřil čas.

A vězeň na kamenný stůl
Složený — klečí — sedí půl.
Obličej jeho — strašný zjev —
Oko spočívá nehnuté,
Jak v neskončenost napnuté,
Po tváři slzy — pot — a krev.
A ustavičně kapky hlas

Svým pádem dále měří čas.
A kapky — vod i větrů zpěv
Vězňovi blízký hlásá skon,
Jenž myšlenkami omdlívá. —
Z dálky se sova ozývá,
A nad ním půlnoc bije zvon.

Intermezzo první.

P ů l n o c.

(Krajina.)

V rozlehlých rovinách spí bledé luny svit,
Kolem hor temno je, v jezeru hvězdný kmit,
Nad jezerem pahorek stojí.
Na něm se sloup, s tím kolo zdvíhá,
Nad tím se bílá lebka míhá,
Kol kola duchů dav se rojí;
Hroznych to postav sbor se stíhá.

Sbor duchů.

„V půlnočních ticho je dobách;
Světýlka bloudí po hrobách,
A jejich modrá mrtvá zář

Svítí v dnes pohřbeného tvář,
Jenž na stráži — co druzí spí —
O vlastní křížek opřený
Poslední z pohřbených zde dlí.
V zenithu stojí šedý mrak,
A na něm měsíc složený
V ztrhaný mrtvý strážce zrak,
I v pootevřené huby
Přeskřípené svítí zuby."

Jeden hlas.

„Teď pravý čas! — připravte stan —
Neb zejtra strašný lesů pán
Mezi nás bude uveden."

Sbor duchů
(sundavaje lebku).

„Z mrtvého kraje vystup věn,
Nabudiž žití — přijmi hlas,
Buď mezi námi — vítej nám.
Dlouho jsi tady bydlel sám,
Jiný tvé místo zajme zas."

Lebka
(mezi nimi kolem se točíc).

„Jaké to oudů toužení,
Chtí opět býti jedno jen.
Jaké to strašné hemžení,
Můj nový sen. — Můj nový sen!“ —

Jeden hlas.

„Připraven jestiť jeho stan.
Až zejtra půlnoc nastane,
Vichr nás opět přivane.
Pak mu buď slavný pohřeb dán.“

Sbor duchů.

„Připraven jestiť jeho stan.
Až zejtra půlnoc nastane,
Vichr nás opět přivane.
Pak mu buď slavný pohřeb dán.“

Jeden hlas.

„Rozlehlým polem leť můj hlas;
Pohřeb v půlnoční bude čas!
Co k pohřbu dá každý, mi zjev!“

—

Čekan s kolem.

„Mrtvému rakví budu já."

Žáby z bažiny.

„My odbudem pohřební zpěv."

Vichr po jezeru.

„Pohřební hudbu vichr má."

Měsíc v zenithu.

„Já bílý příkrov k tomu dám."

Mlha po horách.

„Já truchlorouška obstarám."

Noc.

„Já černá roucha doručím."

Hory v kolo krajiny.

„Roucha i roušky dejte nám."

Padající rosa.

„A já vám slzí zapůjčím."

Suchopdr.

„Pak já rozduji vonný dým.“

Zapadající mračno.

„Já rakev deštěm pokropím.“

Padající květ.

„Já k tomu věnce uviji.“

Lehké větry.

„My na rakev je donesem.“

Svatojánské mušky.

„My drobné svíce ponesem.“

Bouře z hluboka.

„Já zvonů dutý zbudím hlas.“

Krtek pod zemí.

„Já zatím hrob mu vyryji.“

Čas.

„Náhrobkem já ho přikryji.“

Přes měsíc letící hejno nočního ptactva.

„My na pohřební přijdem kvas.“

Jeden hlas.

„Slavný mu pohřeb připraven.
Ubledlý měsíc umírá,
Jitřena brány otvírá,
Již je den! již je den!“

Sbor duchů.

„Již je den! již je den!“
(Zmizí.)

III.

Nad temné hory růžný den
Vystav májový budí dol,
Nad lesy ještě kol a kol —
Lehká co mlha bloudí sen.
Modravé páry z lesů temných
V růžové nebe vstoupají,
I nad jezerem barev jemných
Modré se mlhy houpají;
A v břehu jeho — v stínu hory —
I šírým dolem — dál a dál —
Za lesy — všude bílé dvory
Se skvějí, až — co mocný král,
Ohromný jako noci stín
V růžový strmě nebes klín —
Nejzáz vrchů nejvyšší stál.

Leďva že však nad modré temno hor
Brunatné slunce rudě zasvitnulo,
Tu náhle ze sna všecko procitnulo,
A vesel plesá veškeu živý tvor.
V jezeru zeleném bílý je ptáků sbor,
A lehkých člunků běh i rychlé veslování
Modravé stíny vln v rudé pruhy rozhání.
Na břehu jezera borový šumí háj,
Z něhožto drozdů slavný žalm i jiných ptáků zpěv
Mísí se ve hlasy dolem bloudících děv;
Veškeren živý tvor mladistvý slaví máj.
A větru ranního — co zpěvu — libé vání
Tam v dolu zeleném roznáší bílý květ,
Tam řídí nad lesy divokých husí let,
Tam zase po horách mladistvé stromky sklání.—
Leč výjev jediný tu krásu jitra zkalí.
Kde v širé jezero uzounký ostrov sahá,
Z něhož města malého, bílé věže stín
Hlubokoť stopený v zelený vody klín,
Náramný křik a hřmot mladým se jitrem zmahá,
A valný zástup se z bran mala města valí.
Zdaleka spěchá lid — vždy větší zástup ten —
Vždy větší — větší jest — vždy roste tento pluk;

Nesmírné množství již — vždy větší jeho hluk.
Nešťastný zločinec má býti vyveden.

Teď z mala města bran vojenský pluk vychází,
Povolným krokem on zločince doprovází,
Jenž v středu jeho jde jak jindy ozdoben.
Utichl množství hluk — leč znovu počne zas,
A mnohý v hluku tom vynikne silný hlas:
„To on, to on! Ta péra, kvítí,
Klobouk, oko, jenž pod ním svítí!
Ten jeho plášť, to on, to on! To strašnýť lesů
pán!“
Tak lidem ode všech voláno bylo stran;
A větší vždy byl hluk — zbouřených jako vod —
Čím blíže zločince zdlouhavý vedl chod.
Kol něho zástup jde — co nebem černý mrak,
Z něho — co blesku svit — v slunci se leskne
zbraň.
Volně jde nešťastný — upřený v zemi zrak.
Z městečka zvonku hlas. Množství se modlí zaň.

Na břehu jezera malý pahorek stojí,
Na něm se dlouhý kůl — na kůlu kolo zdvíhá.
Blíž strmý kolmý vrch, na vrchu vrchol dvojí,

Na vyšším vrcholi bílá se kaple míhá.
U volném průvodu ku kapli přišel sbor;
Všickni teď ustoupí — zločinec stojí sám.
Posledněť vyveden v přírody slavný chrám,
By ještě popatřil do lůna temných hor,
Kde druhdy veselý dětinství trávil věk;
By ještě jedenkrát v růžový nebe klín
Na horu vyveden, před bílé kaple stín,
Nebe i světů všech pánovi svůj vzdal vděk.
Umlknul veškem hluk, nehnutý stojí lid,
A srdce každého zajímá vážný cit.
V soucitu s nešťastným v hlubokém smutku plál,
Slzící lidu zrak obrácen v hory výš,
Kde nyní zločinec, v přírody patře říš,
Před Bohem pokořen v modlitbě tiché stál.

Vyšlého slunce rudá zář
Zločince bledou barví tvář,
A slzy s oka stírá,
Jenž smutně v dálku zírá.
Hluboko pod ním krásný dol,
Temné jej hory broubí kol,
Lesů věnec objímá.

Jasné jezero dřímá
U středu květoucího dolu.
Nejblíž se modro k břehu vine,
Dále zeleně zakvítá,
Vždy zeleněji prosvitá,
Až posléz v bledé jasno splyne.
Bílé dvory u velkém kolu
Sem tam jezera broubí břeh.
V jezeru bílých ptáků sbor
A malých člunků rychlý běh,
Až kde jezero v temno hor
V modré se dálce níží.
Loďky i bílé v břehu dvory —
Věž — město — bílých ptáků rod —
Pahorky v kolo — temné hory —
Vše stopeno ve lůno vod,
Jak v zrcadle se zhlíží.
Tam v modré dálce skály lom
Květoucí břeh jezera tíží,
Na skále rozlehlý je strom —
Starý to dub — tam — onen čas —
Kde k lásce zval hrdliččin hlas
Nikdy se nepřiblíží. —

Nejblíže pahorek se zdvíhá,
Na něm se kůl a kolo míhá.
Po hoře — na níž stojí — háj
Mladistvý hučí — smutný stesk —
Nad širým dolem slunce lesk,
A ranní rosa — jitřní máj.

To vše zločinec ještě jednou zřel,
To vše, jenž nyní opustiti měl,
A hluboký mu srdce žal uchvátí;
Hluboce vzdechne — slza slzu stíhá —
Ještě jednou — posledně — vše probíhá,
Pak slzavý v nebe svůj zrak obrátí.
Po modrém blankytu bělavé páry hynou,
Lehounký větřík s nimi hraje;
A vysoko — v daleké kraje
Bílé obláčky dálným nebem plynou,
A smutný vězeň takto mluví k nim:
„Vy, jenž dalekosáhlým během svým
Co ramenem tajemným zemi objímáte,
Vy hvězdy rozplynulé, stíny modra nebe,
Vy truchlivci, jenž rozsmutnivše sebe,
V tiché se slzy celí rozplýváte:

Vás já jsem posly volil mezi všemi.
Kudy plynete v dlouhém dálném běhu,
I tam, kde svého naleznete břehu,
Tam na své pouti pozdravujte zemi.
Ach zemi krásnou, zemi milovanou,
Kolébku mou i hrob můj, matku mou,
Vlast jedinou i v dědictví mi danou,
Šírou tu zemi, zemi jedinou! —
A až běh váš onu skálu uhlídá,
Kde v břehu jezera — tam dívku uplakanou —"
Umlkl již, slza s slzou se střídá.
Teď s výše hory s vězněm kráčí pluk
Širokou stezkou v středu mlada borku,
Doleji — dole — již jsou na pahorku —
A znovu ztichl šíra množství hluk.
Přichystán již popravce s mečem stojí,
Jedenkrát ještě vězeň zdvihl zrak,
Pohlédl vůkolím — povzdechl — pak
Spustiv jej zas — k blízké se smrti strojí.
Obnažil vězeň krk, obnažil ňádra bílé,
Poklekl k zemi, kat odstoupí, strašná chvíle —
Pak blyskne meč, kat rychlý stoupne krok,
V kolo tne meč, zločinci blyskne v týle,

Upadla hlava — skok i — ještě jeden skok —
I tělo ostatní ku zemi teď se skloní.
Ach v zemi krásnou, zemi milovanou,
V kolébku svou i hrob svůj, matku svou,
V vlast jedinou i v dědictví mu danou,
V širou tu zemi, zemi jedinou,
V matku svou, v matku svou, krev syna teče
po ní.

Po oudu lámán oud, až celé vězně tělo
U kolo vpleteno nad kůlem v kole pnělo,
I hlava nad kolem svůj obdržela stan;
Tak skončil života dny strašný lesů pán;
Na mrtvé tváři mu poslední dřímá sen.
Na něj se dívajíc — po celý dlouhý den
Nesmírné množství v kol mala pahorku stálo;
Teprv až k západu schýlivši slunce běh
Veselo v mrtvý zrak sťaté hlavy se smálo,
Utichl jezera širý — večerní břeh.

Nad dálkou temných hor poslední požár plál;
V hluboké ticho to měsíce vzešla zář,
Stříbřící hlavy té ubledlou mrtvou tvář
I tichý pahorek, jenž v břehu vody stál.

Města jsou vzdálená co bílý v modru mrak,
Přes ně v kraj daleký nesl se mrtvý zrak,
V kraj, kde co dítě on — o, krásný — krásný
věk!
Daleko zanesl věk onen časů vztek,
Dalekoť jeho sen, umrlý jako stín,
Obraz co bílých měst u vody stopen klín,
Takť jako zemřelých myšlénka poslední,
Tak jako jmeno jich, pradávných bojů hluk,
Dávná severní zář, vyhaslé světlo s ní,
Zbortěné harfy tón, ztrhané struny zvuk,
Zašlého věku děj, umřelé hvězdy svit,
Zašlé bludice pouť, mrtvé milenky cit,
Zapomenutý hrob, věčnosti skleslý byt,
Vyhasla ohně kouř, slitého zvonu hlas,
To jestiť zemřelých krásný dětinský čas.

Je pozdní večer — druhý máj —
Večerní máj — je lásky čas,
Hrdliččin zve ku lásce hlas:
„Viléme! Viléme!! Viléme!!!“

Intermezzo druhé.

Stojí hory proti sobě,
Z jedné k druhé mrak přepnutý
Je, co temný strop klenutý,
Jednu k druhé pevně víže.
Ouvalem tím v pozdní době
Ticho, temno jako v hrobě.
Za horami, kde pod mrakem
Ve vzdálí se rozstupují —
V temné dálce, něco níže
Kolmé skály k sobě blíže
Než hory se sestupují,
Tak že siným pod oblakem
Skály ouzkou bránu tvoří.
Za tou v dálce pode mrakem
Temnorudý požár hoří,
Dlouhý pruh v plamené záři
Západní rozvinut stranou,

Po jehožto rudé tváři
Noční ptactvo kola vedší,
Jakoby plamenou branou
Nyní v dálku zaletalo.
Hasnul požár — bledší — bledší,
Až se širošíré nebe
Noční rosou rozplakalo,
Rozsmutnivši zem i sebe.

V hlubokém ouvalu klíně,
Ve stověkých dubů stíně,
Sbor u velkém kole sedí.
Zahaleni v pláště bílé
Jsou to druzi noční chvíle.
Každý před se v zemi hledí
Beze slova, bez pohnutí,
Jakby kvapnou hrůzou jmutí
V sochy byli proměněni.
Večerních co krajin pění,
Tichý šepot — tiché lkání —
Nepohnutým kolem plynul,
Tichý šepot bez přestání:
„Vůdce zhynul! — vůdce zhynul!“ —

V kotoučí jak vítr skučí,
Nepohnutým kolem zvučí:
„Vůdce zhynul! vůdce zhynul!“ —

Jako listů šepotání
Pode skalou při ozvěně,
Znělo kolem bez přestání,
Jednozvučně, neproměně:
„Vůdce zhynul! — vůdce zhynul!“ —

Zachvěly se lesy dálné,
Ozvaly se nářky valné:
„Pán náš zhynul! — zhynul!! — zhynul!!!“ —

IV.

Krásný máj uplynul, pohynul jarní květ,
A léto vzplanulo; — pak letní přešel čas,
Podzim i zima též — i jaro vzešlo zas;
Až mnohá léta již přenesl časů let.

Byl asi sedmý rok, poslední v roce den;
Hluboká na něj noc. — S půlnocí nový rok
Právě se počínal. V vůkolí pevný sen,
Jen blíže jezera slyšeti koně krok.
Mého to koně krok. — K městu jsem nocí jel;
A přišed k pahorku, na němž byl tichý stan
Dávno již obdržel přestrašný lesů pán,
Poprvé Viléma bledou jsem lebku zřel.
Půlnoční krajinou, kam oko jen dosáhlo,
Po dole, po horách, lesy, jezerem, polem,
Co příkrov daleký sněhu se bělmo táhlo,
Co příkrov rozstřený — nad lebkou i nad kolem.

V hlubokých mrákotách bledý se měsíc ploužil,
Časem zněl sovy pláč, ba větru smutné chvění,
A větrem na kole kostlivce rachocení,
Že strach i ňádra má i mého koně oužil.
A tam, kde města stín, v cvál zaletěl jsem s koněm,
I po kostlivci jsem hned druhý den se tázal;
Starý mi hospodský ku pahorku ukázal,
A — již jsem dříve psal — smutnou dal zprávu o něm.

Pak opět žití běh v širý mě vedl svět,
Mnohý mě bouřný vír v hluboký smutek schvátil;
Leč smutná zpráva ta vždy vábila mě zpět,
Až s mladým jarem jsem ku pahorku se vrátil.
S západem slunce jsem tam na pahorku seděl,
Nade mnou kolo — kůl — kostlivec — lebka bledá;
Smutným jsem okem v dál krajiny jarní hleděl,
Až tam kde po horách mlha plynula šedá.

Byl opět večer — první máj —
Večerní máj — byl lásky čas;
Hrdliččin zval ku lásce hlas,

Kde borový zaváněl haj.
O lásce šeptal tichý mech,
Květoucí strom lhal lásky žel,
Svou lásku slavík růži pěl,
Růžinu jevil vonný vzdech.
Jezero hladké v křovích stinných
Zvučelo temně tajný bol,
Břeh je objímal kol a kol,
Co sestru brat ve hrách dětinných.
A kolem lebky pozdní zář
Se vložila, co věnec z růží;
Kostlivou, bílou barví tvář
I s pod bradu svislou jí kůží.
Vítr si s dutou lebkou hrál,
Jakby se mrtvý z hloubi smál.
Sem tam poletal dlouhý vlas,
Jejž bílé lebce nechal čas,
A rosné kapky spod se rděly,
Jakoby lebky zraky duté,
Večerní krásou máje hnuté,
Se v žaluplných slzách skvěly.

Tak seděl jsem, až vzešlá luny zář
I mou i lebky té bledší činila tvář,
A — jako příkrovu — bělost její rozsáhlá,
Po dole — po lesích — po horách v dál se táhla.
Časem se zdaleka žežulčino volání
Ještě v dol rozléhá, časem již sova stůně;
Z vůkolních dvorů zní psů vytí i štěkání.
V kol suchopárem je koření libá vůně,
Pahorkem panny jsou slzičky zkvétající.
Tajemné světlo je v jezera dálném lůně;
A mušky svítivé — co hvězdy létající —
Kol kola blysknavé u hře si kola vedou.
Časem si některá zasedši v lebku bledou,
V brzku zas odletí co slza padající.

I v smutném zraku mém dvě vřelé slzy stály,
Co jiskry v jezeru, po mé si tváři hrály;
Neb můj též krásný věk, dětinství mého věk
Daleko odnesl divoký času vztek.
Dalekoť jeho sen, umrlý jako stín,
Obraz co bílých měst u vody stopen klín,
Takť jako zemřelých myšlénka poslední,
Tak jako jmeno jich, pradávných bojů hluk,

Dávná severní zář, vyhaslé světlo s ní,
Zbortěné harfy tón, ztrhané struny zvuk,
Zašlého věku děj, umřelé hvězdy svit,
Zašlé bludice pouť, mrtvé milenky cit,
Zapomenutý hrob, věčnosti skleslý byt,
Vyhasla ohně kouř, slitého zvonu hlas,
Mrtvé labutě zpěv, ztracený lidstva ráj,
To dětinský můj věk.
Nynější ale čas
Jinošství mého — je, co tato báseň, máj.
Večerní jako máj ve lůně pustých skal;
Na tváři lehký smích, hluboký v srdci žal.

Vidíš-li poutníka, an dlouhou lučinou
Spěchá ku cíli, než červánky pohynou?
Tohoto poutníka již zrak neuzří tvůj,
Jak zajde za onou v obzoru skalinou,
Nikdy — ach, nikdy! To budoucí život můj.
Kdo srdci takému útěchy jaké dá?
Bez konce láska je! — Zklamánať láska má!

Je pozdní večer — první máj —
Večerní máj — je lásky čas;
Hrdliččin zve ku lásce hlas:
„Hynku! — Viléme!! — Jarmilo!!!“

Poznamenání.

Intermezzo první.

„Jenž na stráži, co druzí spí“ a t. d.

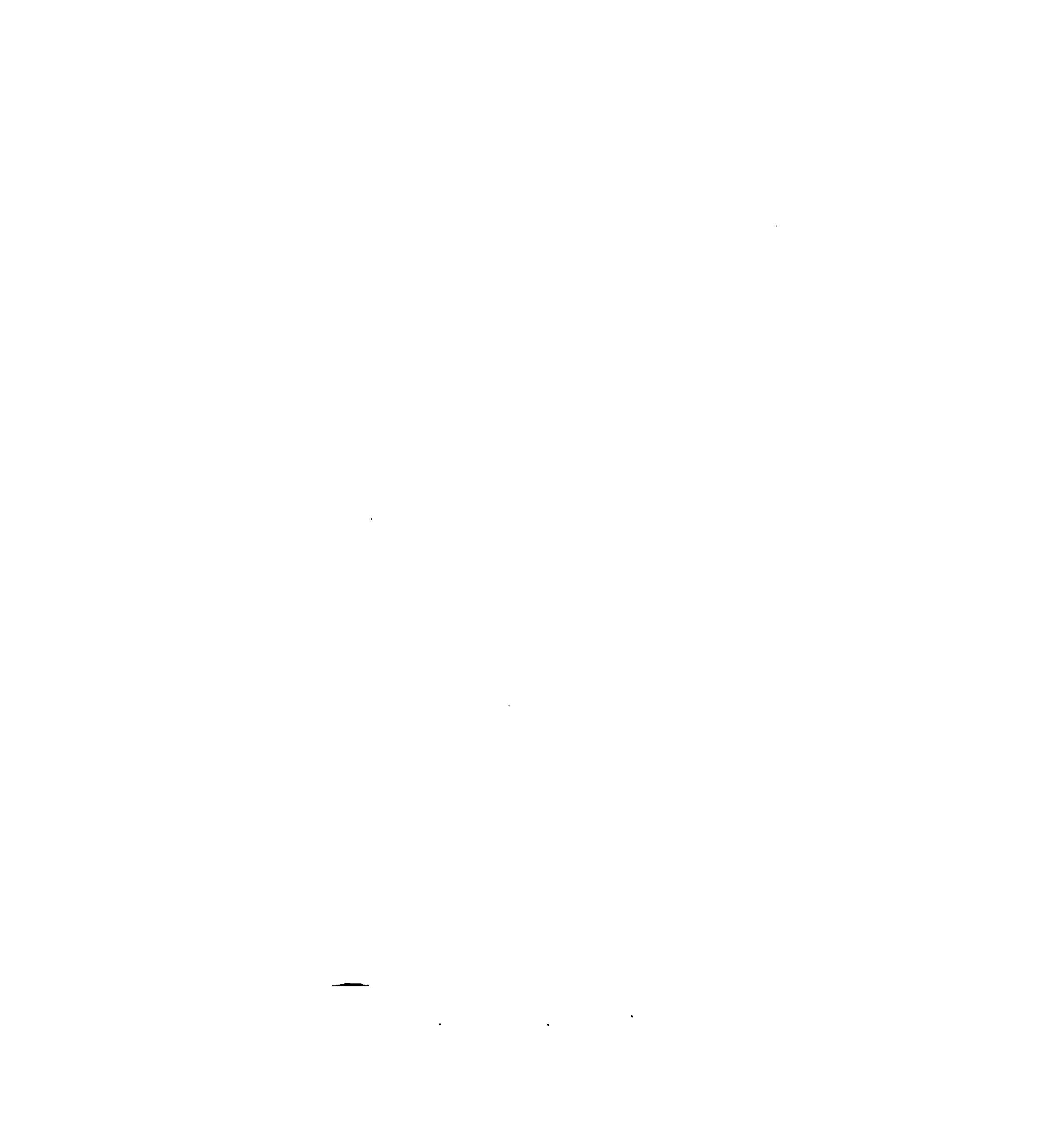
Bylo pozdě na noc, kdy při pohřbu jednoho z svých přátel přítomen byl jsem na hřbitově Staroměstském. Hrobník spuštěnou rakev zemí zasýpaje: „Dnes již žádného nepřivezou,“ pravil, „může státi dnes na stráži.“ Na dotazování své obdržel jsem následující ponaučení.

Jest mezi sprostým lidem pověra, že poslední na jistý hřbitov pohřbený přes noc na stráži hřbitova toho státi musí, a to sice každou noc, po celý ten čas, až opět jiný zde pohřben jest, který pak na jeho místo nastoupí. Tak že žádný hřbitov nikdy bez strážce není, a že tím způsobem na hřbitově malé osady mrtvý po kolik třeba let na stráži stojí.

Básně

druhu rozmanitého.

Písně.

1.

Až zařva český lev
Na nepřátely vstane,
Až prapor vzhůru vzplane:
Má jemu budiž krev.
Však pokud dřímá hněv!
Větřík jen lehce vane,
Vře srdce mu oddané,
A zní mu jen můj zpěv!

2.

Z temna lesa žežulička
Zakukala, zaplakala
Pod Karlovým Týnem:
„Karlův Týne, pevný hrade,
Památníku reka spustlý,
Slávy stíne, slávy hrobko,
Zašlá hvězdo, shaslé slunce;
O jak stojíš pustý, pustý! —
Karlův Týne! Karlův Týne!“

3.

V šírem poli dubec stojí,
Pod ním dřínek zakvětá,
Nad ním za vzdálené hory
Sivý holub zaletá.

Hledá háj, kde pokoj bydlí,
Nezní dravých ptáků hluk,
Jaro kde panuje na vždy,
Nehrozí myslivce luk.

Tak i jinoch pokoj hledá,
Prchá vln zbouřených chřest,
Domnívá se, v šírém světě
Někde přec že pokoj jest.

Však on darmo, darmo hledá,
Všude s ním jest trýzeň zlá;
Příčinu on nepokoje
V srdci vlastním s sebou má.

Pokoj v žádné není době,
  Světem zhoubný hrozí vír;
Pravý pokoj jest jen v hrobě,
  V Bohu jen jest pravý mír.

4.

Ani labuť ani luna
  Oblaky neoře;
Leč to bílá kaple stojí
  Na vysoké hoře.

Na tu horu za svitání
  Dívka putovala,
Na práh klekla, ruce spjala,
  Smutně zaplakala.

Pro mne ach dívčina krásná,
  Pro mne se nesouží,
Dej jí, Panno, hvězdo čistá,
  Po kom ona touží.

5.

Nesbírá v háje stínu
  Má děva tamo u vody
  Z rána červené jahody
Do bílého si klínu:

Leč růže to vykvítá,
  Leč že tam u borovice
  Bílá v kolo holubice
S dřeva na dřevo lítá.

Háj děvu neobjímá,
  Na nálesí, na rovině
  Ustlali v lůžko dívčině,
Tam ona ještě dřímá.

6.

Zalká jinoch v černo lesa:
Temnáť noc bez svitu luny,
Smutnéť jaro bez všech květů,
Pustýť život bez milenky! —
V šírém světě jedna — jedna —
Jedna jenom — — měj se dobře! —
Zašlo slunce — sklesla noc,
Černá noc — chce se mi spáti.

V šírém poli dubec stojí,
Zelený pod dubem palouk
Žlutým obilím prohlídá.
Přijdou ženci, žito sežnou,
Na palouku odpočinou,
I ty tamo odpočiň si,
Poshov sobě na mém hrobě.
Vylítne skřivánek pozdní,
Zazpívá v rozmarném pění:
„Již ho není — již ho není!“

7.

„Celý kraj Písecký
Holé trní rodí,
Že moje milenka
S jinými se vodí.

Měj se tady dobře,
Ty vraný koníku,
I vy sokolové,
I ty věrný psíku.

Oba sokolové
Od rána do rána
Svobodně lítejte
Prosti svého pána.

Do lesů zaběhni,
Můj vraný koníku,
Ty však nyní hledej,
Povždy věrný psíku,

Z rána do večera,
  Večera siného,
Od dvoru ke dvoru
  Pána si jiného.

Já zajdu daleko
  Do šírého světa,
Nevrátím se nazpět
  Po celá tři léta.

Po celá tři léta,
  Ba v svém živobytí
Nechci já krajinu
  Tuto víc uzříti.“

Zaslechla to děva,
  Zaplakala tuze;
Ohlédl se jinoch,
  Nezpomněl té chůze.

8.

Na lučině husy pasou,
  Pasou je tam pěkné panny;
Letí sokol — rozlétly se
  Sivé husy na vše strany.

Jedna husa, sivá husa
  Vzhůru letí pod oblaky;
Jedna z panen na lučině
  Za husou své zdvíhá zraky.

„Huso, huso, sivá huso,
  Ohlédni se na vše strany,
Ohlédni se po táboru,
  Co hoch dělá milovaný.“

„Na palouku bílý kámen,
  Při kameně voda běží;
Na něm roští, a v tom roští
  Milý tvůj ubitý leží!“

9.

Z rána na úsvitě
  Od mne nešťastného
Ulétla hrdlička
  Do pole širého.

Dívko, z tvých pramenů
  Ona se napila,
Tys rozstřela sítě,
  Ty jsi ji lapila.

Tvá hrdlička zvavá,
  Ta ji přivolala;
I lahůdka zradná
  V síti zamotala.

„Nemám já pramenů,
  Ni lahůdky zradné,
Ni hrdličky zvavé,
  Ani sítě žádné.“

Tvoje modré oči
  Jsou ty pramenové,
Lahůdka ta zradná
  Malinoví rtové.

A hrdlička zvoucí
  Stříbrné tvé hlasy,
Síti lapající
  Tvé jsou zlaté vlasy.

10.

Letěly korotve plaché
  Přes jalovec nízký;
Hlásala střelená rána,
  Můj milý že blízký.

Zaplašená po nálesí
  Utíkala srnka,
Dívčina kde jalovcová
  Střásala si zrnka.

Uleknutá sobě tuze
  Ruku poranila,
Zabolelo to až v srdci,
  Slza ji polila.

V jednom roce jalovcová
  Křoví květy mají,
V druhém roce zrnka vzejdou,
  V třetím zrnka zrají.

*

Až ta zrnka zralá budou,
  Všecka opadají,
Jedno zrnko přehluboko
  V zemi zasypají.

Slzy dívky pak zrosejí
  Jalovec, kdy vzejde;
Nebo více na nálesí
  S milým se nesejde.

Neroztál sníh ještě
Ve skalnatém čele? —
Sníh již dávno splynul;
Leč že to labutě,
Jsou labutě bílé,
Spočívají tamo
Na vysoké skále
V zeleném osení,
Jenž libě zavání
Večerní krajinou.
Zkud, labutě bílé,
Semo jste přitáhly? —
Od východní strany
Po růžovém nebi
Zlatoskvoucí branou?
Či tam od západu
Šly jste proti slunci? —

„Ne, my od půlnoci
Z chladných táhnem krajin,
Táhnem na poledne
V kraj věčného máje,
Jemuž není roveň
V šírém světě žádný;
Nejkrásnější kvítí
Vykvětá jen tamo!“ —
Vy, labutě bílé,
Vy zůstaňte tady; —
Nade všecky kraje
Dědina jest naše;
Nade všecko kvítí
Milenka jest moje.

12.

Hasly zatmělé hvězdičky,
Zamkly uplakané očičky
  Z jitra, kdy zoře zaplálo.
To smutný den, o to smutný den,
Slunce nevyjde kdy z mraků ven;
  Děvče se nikdy nesmálo.

Zašlo slunéčko za hory,
S ním milý můj mně šel na vzdory;
  Vrať se, milý můj, a pojď.
Šel doly, šel stezkou po hoře;
Daleko, daleko za moře
  Odnesla rychlá ho loď.

Jistě žebysi se nazpět dal,
Kdybysi lásku mou k sobě znal,
  Věděl, jak srdce mne bolí. —
Řekněte vy mu tam, hvězdičky,
Že po mezích květou slzičky,
  A zraje žítko že v poli.

13.

Modřínové, mladí modřínové,
Proč smutně stojíte? —
„Hučí bouře horou, dolem,
Hvozd, který nás druhdy chránil,
Nyní leží posekaný;
Bouře láme větve naše,
Vítr s hory je zanáší,
Příval zemi s kořenů odrývá.“ —
Chladnou nocí svítí luna,
Bělají se malé dvory;
Mezi dvory palouk velký,
V střed palouku pahoreček,
Na pahorku planá hruška,
Pod hruškou dva bratři sedí.
Mladší dřímá bratru v klíně,
Podle malá harfka leží.
Starší prstem přejel struny,

Pak si vzdechne nocí tichou:
„Těžko ptactvu vzdál od hnízda,
Smutno žežulce bez matky;
Smutněj dětem bez rodičů,
Tížej vzdáleným od vlasti.“

14.

Stojí jabloň v šírém poli
 Nočním mrazem zpražená;
O jak mne mé srdce bolí,
 Ta že jabloň zkažená!

Darmo pláče v tichém lkání
 Jasné slzy bílý květ;
Hluché všemu naříkání
 Nevrátí se jaro zpět.

Dívko bledá, v jejím stínu
 Nevzejde ti radost víc;
U věnec spleť rozmarýnu,
 S hrobem sňatek čekajíc.

Nevinnosti! blesku tvého
 Za sebou ji táhne moc;
Tebe, slunce žití svého,
 Ztopila kdys v temnou noc.

75

Vzešla luna — jak se svítí,
  Slzami jí ruměnec;
S ní i všecko pláče kvítí
  Rozervaný pro věnec.

15.

Pod starým hradem v večerní době,
Žežulka volá: „Kuku!“ na buku.
„Podej, můj milý, statnou mi ruku,
Podej mi ruku, podej mi obě;
Snad že již více nepřijdem k sobě,
Leč až žežulka smutné si kuku
Zavolá sama v rozlehlém buku,
V rozlehlém buku na našem hrobě.“

Chladný olšinou větřík zachvívá,
Kde při potůčku slavíček pěje.
S koně na dívku jinoch se směje.
Smutně se směje, smutně se dívá,
Slza mu jasná líce polívá.
I koni v oku slza se skvěje,
Jenž bujnou nohou v zem kyprou reje;
Smutně i slavík s olšiny zpívá.

„Neplač, dívčinko, že v boj se strojí
Pro vlast, pro krále Zdeněk dobrého;
Pro ně nešetří života svého. —
Nechť s zemí širou střela mne spojí,
Pevná naděje srdce mé kojí:
Míra pláče pro Zdeňka mrtvého,
V lkání žaluje lesům smrt jeho;
Však hrob s dívčinou mne nerozdvojí!“

Měsíček hasne, blízkoť svitání; —
V hrob mu ustlala kalená střela,
S ním Míra leží v hrobě jak chtěla.
Smutné z hor hučí větříku vání,
Nad jejich hrobem již les se sklání.
Když krásná Běla v lesíku bděla,
Cvičená Mírou jí pověděla
Sivá holoubka jich milování.

16.

Věje vítr, chladný vítr
  Přes strniště pusté,
Nosí listí, svadlé listí
  Přes bukoví husté.

Žežulička v tmavém lese
  Smutně zakukala;
Smutněji však na lučině
  Dívka zaplakala.

„Věnec s hlavy jsem ztratila;
  Kde mám jiný vzíti? —
Zavál vítr bílé růže,
  Jiný nelze víti.“

„Ajta, na mé sestry hrobě
  Ještě vlají stíny;
Tam já půjdu, věnec spletu
  Sobě z rozmarýny.“

17.

Umlkni, potoku hlučný,
Padající s kolmých skal;
Ustaň, ustaň, háji zvučný,
Proč můj znova budíš žal? —
V dálce vlna tvá umírá,
V rovinách tvůj usne hlas,
Cit, jenž srdce moje svírá,
Neumrtví žádný čas. —
O čem mluvíš? O jen o ní!
Kde jest ona? Rci, kde dlí?
V lůno její jen se kloní
Rychlý běh tvůj? K ní jen, k ní?
Proč mne touha po ní moří? —
Tváří jejích neviděl jsem,
Hlasů jejích neslyšel jsem,
Přec mé srdce láskou hoří.
O čem mluvíš? o jen o ní!
Rci, proč pláčeš? — o jen pro ni!

18.

Pod okénkem mé milenky
  Bílá růže zakvítá,
Pod ní vonná fialinka
  V tmavém mechu zakrytá.

Až ta růže pěkně zkvěte,
  Na můj hrob ji vsadějí,
Bledá luna, jasné hvězdy
  Slzami ji zrosejí.

Ale nechť ji zalévají,
  Přece svadne, opadá,
Smutně nad ní Mílka pláče,
  Slunéčko kdy zapadá.

Mílko, Mílko, darmo lkání
  Večerním tu tichem zní;
Mrtvý z hrobu nepovstane,
  Růže svadlá nevykvěte,
    Ni nevinnost ztracená.

19.

O, harfo dávnověká,
Sladkých kolébko zvuků,
Uspalá nyní dřímáš
V kobkách hor temnostinných
Po vlasti rozložené.
Ač dávno hlasy strun tvých
Dozněly slávu otců;
Často mne v stínu hájů
Po oudolích po hlučných
Mnohozvuké Vltavy
Samotného překvapí
Temnota černorouchá;
Kolem šumoty noční. —
Růžoví nesou snové
Na peruti lehounké
Se nade hlavy lidské.
Tu vzcházej' hvězdy jasné

Ve duté noci lůno,
Na nichžto slavných otců
Přebývají duchové;
Udá se mi slyšeti
Zemřelé zvuky tvoje,
Ty harfo zašlých věků,
Ač dávno hlasy strun tvých
Dozněly slávu otců!

Lovecká.

Hurá!
Tak vesele jasný uvítán buď den,
Jenž modrém se na nebi zdvíhá,
Ven ze dvoru temna, u prostoře jen
Tam veselo nám; jen ze dvoru ven,
A hlučno ať zpěv se rozlíhá,
By hluboký přírody zaplašil sen! —
Hurá! hurá! hurá!

Hluboký mrtvého lovce je sen,
Jej nezbudí k honbě již veselý den;
Teď živi, teď k honbě, teď veselo jen!
Hurá! hurá! hurá!

Viz, zelený jak se na lovce tam bor
Tak vábně a radostně dívá;
Již zpěvem každý se probudil tvor,
I ozvěna hlasně od dalekých hor
Co daleký zpěv se ozývá;

*

Ji probudil ze sna náš lovecký sbor.
  Hurá! hurá! hurá!

Ba milý je život a milý je bor,
Je nerad opouští uhoněný tvor;
My živi, my k honbě, my lovci jsme hor.
  Hurá! hurá! hurá!

Již v prostoře; v dálce za námi je ves,
  Náš sbor se již lesem prodírá,
Viz jelen! tu rána na ránu, a ples,
Zvěř prchá, leč raněnu dohonil pes,
  A lapený jelen umírá,
A vesele hlučně se rozléhá les:
  Hurá! hurá! hurá!

Již padl a neslyší vrahů svých ples,
Víc nikdy svůj rodný již neuzří les.
Nám kořisť, nám honba, nám veselo dnes:
  Hurá! hurá! hurá!
  Hurá!

Znělky.

1.

Tichý tis nad růží stíny sklání
  Mezi hrobů ověnčené kříže.
  Sladké zvuky — a jen blíže! blíže!!
Slavíka snad libé klokotání?
Ach tak sladce nezní jeho lkání;
  Kdo hlas ten uslyší, půjde stíže,
  Neb jej žel i touha k růži víže
Bez naděje jako milování!

Bolesti, či slast mé srdce jímá? —
V růžovém blankytu hvězdy rcete,
Ty růžemi ověnčená luno,
Zdaž to *Ona*, a jen růže dřímá? —
Či spí *Ona*, a jen růže květe? —
„Růže květe!“ růže jen? — Iduno! —

2.

V hloubi citu kde mám slova vzíti,
Bych pronesl prosbu dosti jemnou? —
Temnost za mnou, temnost i předemnou,
Bledý den chce v brzku mně zajíti! —
Jak se stádo labutí chce krýti,
Plynou oblaky před nocí temnou.
„Pane, pane! pane!! zůstaň se mnou!!
Zůstaň se mnou, neb chce večer býti!!!"

Darmo! — lkání mé ho neuprosí. —
Jakás ruka před umdlelý zrak
Vždy mi staví zoufalství jen číši. —
Sáhnu po ní; — mok ten ústa zrosí,
V duši tma mi sype mrak a mrak! —
O —! jak chladno v noci pusté říši!!

3.

Ač má síla neoslabla v boji
  Proti tobě ještě, bouře lítá,
  Přece bolest v hloubi srdce vrytá
Časem budí mutnou touhu dvojí:
Předně, v nově zkvětlém jaru svojí
  Aby vnadou růže trnokrytá,
  Ne již více v čelo mé uvitá,
Zdobila leč tichou rakev moji.

Druhá žádost jest to samé přání:
By nového jasná slza máje,
Až provodí slavíka volání,
Bledou lunu v tichou noční dobu
S sborem hvězdným nad vlastenské háje,
Zrosila leč mech jen mého hrobu.

4.

Zašlo slunce za modravé hory,
 Poslední v oblacích požár plane,
 Lehký větřík temným lesem vane,
Pernaté sen v náruč jímá sbory.
Vzdálené se v soumrak tratí dvory,
 Zdá se svět, že v temnu pozůstane;
 Však jen zdá se, v brzku luna vstane,
Světlem svým osvítí všecky tvory.

Vzešly hvězdy v rouchu jasném, zlatém,
Na vysokém z tmělých nebes trůnu,
Předcházejíc kněžnu noci, lunu,
Spatřily mne na zarostlém hrobě; —
Žaly kryji ve srdci rozňatém,
Touhou plál jsem po minulé době!

Noc.

Temná noci! jasná noci!
  Obě k žalu mne budíte.
Temná noc mne v hloubi tiskne,
Jasná noc mne zhůru vábí;
  Temné hlubiny se hrozím,
  Ach! a k světlu nelze jíti.
Vy hvězdy jasné, vy hvězdy ve výši!
K vám já toužím tam světla ve říši!
  Ach, a jen země je má!
Člověkem jsem; než člověk pohyne,
Ve své mě lůno zas země přivine,
Zajme, promění a v postavě jiné
  Matka má, země, zas mě vydá!
Vy hvězdy jasné, vy hvězdy ve výši!
K vám budu toužiti světla ve říši,
  Ach, a jen země bude má!

Květinou-li mne životu navrátí,
List můj i květ můj k světlu obrátí.
Však ach, jen země zas, tma mě uchvátí,
  Světla ve stany jíti nedá!
Vy hvězdy jasné! — Vy hvězdy ve výši!

Budoucí vlast.

„Slyš, páže můj, proč smuten stojíš?
Slyš, páže můj! — sem blíže pojď!
Snad že se vlny mořské bojíš?
O neboj se, pevná je loď.
Slyš, páže můj! — Darmo volání.
On neslyší. — Co znamená
Ta touha tvá, to tvoje lkání?“ —
‚Tam za mlhami vlast je má!‘

‚O patř! o hleď! co z moře klínu
V požár večerní vystoupá;
Polou to leží v mlhy stínu,
Půl to chová vlna skoupá.
O pane, hleď! v poslední záři
Jak zlatě soumrakem to hrá,
Zajisté hledím vlasti v tváři,
O jistě! jistě vlast to má!‘

„O páže můj, nechtěj tam zříti,
  Darmo radostný budíš cit!
Co pravíš vlastí svojí býti,
  Jest jenom luny chladný svit;
Až vzhůru se nad moře zvedne,
  Až poslední dne zhasne zář:
Obličej jí pak touhou zbledne,
  Jakou i tvoje zbledla tvář!“

„Můj páže, slyš! kroky měsíce
  Jsou daleko, půl přešla noc.
Proč rosí slza tvé zas líce?
  Jakého žalu tě zas moc,
Mé dítě, moří?“ — ‚Hleď, o pane!
  Sotva to oko rozezná,
Co v bledé záři luny plane,
  To jistě, jistě vlast je má!‘

„Čí jazyk uchu řečí zradnou
  Lže o vlasti, již hledá zrak?
Ty nemáš, chlapče, vlast nižádnou;
  Co tam zveš vlastí, jest jen mrak!

A proto slyš — o slyš, pojď spáti,
Než líce tobě zbarví den;
Snad že se ve snách budeš smáti
Své vlasti vstříc — sen jako sen!“

Poslechnul páže, odšel spáti;
Ještě nepřešel noci stín,
Pán vloží, pokoj chtě mu dáti,
Jej v lůžko chladné — v moře klín.
A nad ním jitro — večer zplane,
Nezbarví však již jeho líc,
On věčně, věčně nepovstane:
Že hledal vlast, není už víc!

Pomněnky Zasázavské.

1.

Proč Vltavo, řeko divá,
  Tmavou nocí v bouři lkáš?
S mými své snad zdechy pojíš?
  Mé snad zdechy také znáš?

„U Vorlíka skály krásné,
  Pod nimi květnatý břeh! —
O, by k nim mé vlny bystré
  Vrátily svůj rychlý běh!“

Darmo, řeko, tvoje lkání,
  Darmo tmavou nocí zní,
Vlna tvoje v moře spěje,
  Oněch břehů neuzří.

„Darmo jsou i tvoje vzdechy,
Dnové, pro které zde lkáš,
Oni dnové zašli dávno,
Více již jich nepoznáš!“

Ano, zašly časy milé,
V nichž jsem bloudil v mladý den,
Podle Želetinků háje — —
V krátké noci — krásný sen. —

2.

Želetinky háje
Modré stíny plodí,
Modrými tam stíny
Mnohá srnka chodí.

Jedna srnka bílá
Nade všecky jiné,
Které tamo mají
Své obydlí stinné.

Stověžitou Prahu
  Ode místa toho
Dělí řeka bystrá,
  Dělí hor i mnoho.

Předce noha moje
  Tmavou nocí spěje,
Své kde Želetinka
  Tiché stíny seje.

Vzešly hvězdy zlaté,
  Luna zasvitala,
Všecky srnka bílá
  Krásou převýšila.

Srnko, bílá srnko,
  Uposlechni radu,
Opusť háje tmavé,
  Pojď v město do sadu.

Ubíhala ona
  Dále ve křovinu;
Miluje vždy srnka
  Svobodnou krajinu.

Pro ni v noci tmavé
  Oko slze lilo; —
Vzešlo slunce z rána —
  Mne nepotěšilo.

Opuštěný.

1.

V dlouhém poli šumí větrů vání,
Jabloň, jež tam růžobíle zkvítá,
Zlaté klasy, vše se před mnou sklání,
Vše se kloní — mne nic neuvítá.

Po březovém háji větry hrají,
V předu háj ten dub stověký hlídá,
Jeho lístky cosi šepotají;
Poslouchám — nic pro mne nepovídá.

Bublá potok stříbrnými hlasy,
Potok, jenž luh květný obepíná,
Jakby dávné vypravoval časy;
Přejdu — slyším — mně nic nezpomíná.

Modrý blankyt nade mnou se klene,
Po něm větřík s oblakami hraje,
Dnes je v půlnoc, zejtra na jih žene,
V západ, východ — nikdy v moje kraje.

Rozplašen můj národ, bratr bratřím
Neznámý; pláčem si cestu krátím;
Dvakrát nic, vše jenom jednou spatřím,
Věčně dál — nikdy se nenavrátím.

2.

Jerusalem spustla, ni místo neznáno,
Rozplašen můj národ, potupa mu zlá,
Kam by hlavu sklonil, místa mu nedáno,
Daleko prach otců, daleko vlast má.

Z nespatřené vyhnán. Palmy na Jordánu,
Kdežto vzchodem slunce hrdličky hlas zní;
Tam vy pozdravujte ode mne neznánu,
Rcete jí, že ještě chovám lásku k ní.

*

Láska má šla se mnou — po vysoké hoře,
Vyšší té hory, přes kterou jsem šel;
Přes moře jsem kráčel — přes hluboké moře,
Hlubší toho moře přenesl jsem žel.

Cizinec.

Cizinec bydlí na pusté skále,
  Slunce mu sotva zasvítá!
Chlad a mlhy tam panují stále —
  Květina tam nevykvítá!
Studený vichr s kadeřmi pohrává,
  Zmrtvělý kolem mu svět,
Čas ubíhá i opadává
  Mladosti cizincovy květ.

Jakž možno jen, že si nezoufá?
  Jak zlomená květina vadne.
Štěstí proň, že v nic nedoufá
  Než — v klidný růvek v zemi chladné!
Nač také by čekal více?
  Vzdálen jest od svých srdcem — myšlenkou —
  O lásce sen byl jeho milenkou,
On sám shaslá — jen doutnající svíce!

Zem studená ho skryje,
  Kde? — Zda hrob jeho komu znám?
Neoželen tam kdesi shnije —
  V hrobě jak v životě — jen sám!
Plakat proň žádný as nebude,
  Jakž u domácích bývá —
Cizinci jen vichr zahude
  A někdy v noci sejček zazpívá!

Umírající.

Krásné slunce, zlatě zacházíš,
Skvěle pouť denní svou dokonáváš,
Poslední blesky kol kolem házíš,
Zeleným luhům „dobrou noc!“ dáváš.
Stromy a květy v tvé záři se skvějí,
Háje a louky v tvém dechu se chvějí.

Nuž, dobrou noc i já ti poslední
Dávám — neuzřím světla už tvého,
Až prchne noc a se rozední,
Zář zbarví tvá — jen kříž hrobu mého,
A za hory slunce až opět zajde,
Již luna o mně pověsti nenajde!

Jako poutník z vlasti když se ubírá,
Ještě jednou kol se ohlédne,
Těžký bol mu prsa svírá,
Oko vlhne — tvář mu zbledne —

Nebyloť ve vlasti nikdy tak krásně —
Nesvítiloť nikdy slunce tak jasně!

Tak — černý ač hrob podemnou zívá
A zápach mi vane z hřbitovních houští:
V svět se má duše ouzkostně dívá
A vlast pozemskou neráda opouští!
Posledním strachem prsa se ouží,
Duch ještě jednou po světě zatouží,
Však už nadarmo, darmo se souží! —

V chrámě.

Půlnoční vstal měsíc nade Pražský chrám,
Smutný v pustém chrámě já jen stojím sám;
A bleda měsíce slzí plný svit,
Ve mých jenom ňádrech trudný budí cit.
Či ostatních? — Ne! — svit jeho čili stín
Nepronikne rakví ni hrobový klín!
Nezaplaší noc, a nezaplaší sen,
A nezbudí bouřní mrtvým srdcím den,
Jen po sochách hrobky barví mrtvá zář
Korunu nevěrnou i kamennou tvář,
Míhá se po lících neprobuzených
Co utichlý pláč, ba co lehounký smích.
Při každého nohou kamenný spí lev
Co umdlelá síla i ukrotlý hněv.
Slávy zašlé stín, ba půlnoční i strach
Obletuje otců mých zlehčený prach.
Nešťastného syna však praviceť mdlá,
A síla úst jeho skřípění jen má.

I d u n a.

Iduno! má Iduno!
  Pro tebe vždy se soužím,
Ty jasná noci luno,
  Po světle tvém jen toužím!

Tam panoš lesem bloudí
V smutném vždy naříkání,
V zvuky, jež z harfy loudí,
Mísí se větrů lkání;
Kde v lese. v hradě pustém
V noc šerou sova stůně,
Provívá listu šustem
Zpěv jeho k plné luně:

Iduno! má Iduno!
  Pro tebe vždy se soužím,
Ty jasná noci luno,
  Po světle tvém jen toužím!

Zní krajem chřestot zbraně,
Nepřátelé se blíží.
„Panoši! tryskem na ně!“
Mnohý se s koně sníží.
Pod nimi zem se třese;
Však rykem panoš zpívá —
Tak při potoku v lese
V bouř hlas slavíka znívá:

Iduno! má Iduno!
  Pro tebe vždy se soužím;
Ty jasná noci luno,
  Po světle tvém jen toužím!

Jest bitva bojována,
Panoš se s oře sníží;
Pouť jeho dokonána,
Dřímota zraky tíží.
Již dubec na něm stojí,
A srny na tom hrobě,
Kdy den půlnoc s dnem pojí,
Pasou se v tiché době.

Iduno! má Iduno!
  Spojen s tebou přebývá;
Ty jasná noci luno,
  V tvém světle se slunívá.

Večer.

Zašlo slunce již za hory,
  Poslední červánek plane
Nade hvozdem, ptactva sbory
  Utichly, jen větřík vane,
Pohrávajíc dubů s listem,
  Bezebarvá vlnka hrá
Přede mnou v potůčku čistém,
  Ve větru zní harfa má.

Jak když zašlo slunce jasné,
  Noc když roucho rozprostírá,
Poslední jak svit uhasne,
  Neb nad lesem jak umírá;
Ohlas zvonku poslední
Když u večer s vížky zní,
  Neb jak růže v háji zvadne:
  Tak tys klesla v lůžko chladné.

A nad skalou luna bledá
 Oblaky šedými plyne,
A co truchlorouška šedá
 Kolem ní se mlha vine.
A tou mhou zář hvězdy zlaté
 Světův vyjasňuje chrám —
V chrámě ticho — ticho svaté —
 Snad je Bůh v něm sám a sám? —

Zastaveníčko.

Spi, o dívko milovaná,
  Tichý, libý dřímej sen;
Spi, až za bílého rána
  Růžový tě zbudí den.
Nechť i ve snách angel tvůj
Tobě zastře osud můj. —

Též i já teď budu spáti,
  Černé noci vzchází mrak;
Přestanu nadarmo lkáti,
  Pevný sen mi sklíží zrak;
Dutě v ptactva jarní ples
„Dobrou noc!“ mi hučí les.

Luna vodí hvězdy máje
  V jarní noci libý stín,

Temně zvučí šepot háje;
  Mne ach tichý pojme klín:
Neprosvitne luny moc
Mého lůžka temnou noc!
Dívko! dívko! dobrou noc!

Dobrou noc!

Dobrou noc, o lásko! zlatá číše,
Naplněná smrtonosnou slastí!
Tvoje krásná, klamuplná říše
Nebude již nikdy mojí vlastí.
Miloval jsem na noc vzešlé světy —
Jasné světy z jitra doplanuly.
Miloval jsem z jara krásné květy —
Bujné větry pryč je zavanuly.
A tak vše, co radosti mi neslo,
Láskou mojí v brzkou zkázu kleslo!

Ještě jednou v mladosti mé kraje
Zpět mé vedlo mdlého slunce zlaté
Snů mých říše, ony stíny svaté,
Kde jsem bloudil, jako dítko hraje.
Mrtvo kolem — pustota jen pouhá.
„Vše mladosti mé uvadlo kvítí?"
Bez slunce květ nemá zniku, žití;
Slunce zašlo a noc byla dlouhá.

Pláči hořce. „Proč, o slunce jasné!
An tě sotva mdlý můj zrak uhlídá,
Již tvá záře zase mi zahasne?!“ —
„Hasne! hasne!“ ohlas odpovídá,
A již tma se kolem rozprostřela.
Chtěl jsem kvítí — noc jen slzy měla.

Teď jsem tichý, harfa bezestruná
Zavěšena v kobce otců přešlých;
Tichý jak v zásvitu světů vzešlých
Nade hroby noc je stříbroluná.
Však co chová harfa v spustlém klíně?
Kdo mi tajné její žaly poví? —
Kdo vyřekne a kdo ustanoví,
Co noc tichá v bledém tají stíně?

Větřík zdychne v harfy lůno duté,
A ta, ač již struny žádné nemá,
Zalká zvuky nezapomenuté!
Vzplanou noci zraky žalonosné,
Širou zemi kryje slza němá!! —
Či ne slza? — snad jen kapky rosné!

Sen o Praze.

Duše nesmrtelná, která bydlíš
V těle mém, ve schránce smrtelné,
Ustvořené z hlíny! ty, jenž patříš
Co člověka smyslům nelze zříti,
Nelze pochopiti smrtelníku,
A poddaným tobě tělem vládneš:
Teď zpívati dej den mně poslední,
Den, v němž čas pomine, smrti bratr,
Hříchu — syn hnusného, v kterém ty též,
Odkuds vyšla, nazpět se navrátíš,
Den, v němž slunce shasnou, světy zajdou,
A tak jako bylo na počátku,
Dříve nežli Bůh byl stvořil zemi,
Státi bude všecko prázdné, pusté! —
A ty, jenž jsi stvořil ducha mého,
Který patříš minulost i nyní,

*

Jehož oko hledí do budoucna,
Nestvořený i neobmezený,
Jehož konce není a nebude —
Podporou buď silnou ducha mého.

Temná noc pokryla širou zemi,
Nebylo na ní živého tvoru,
V celém kruhu světa smrt jen byla.
Na nebesích jasný kříž teď vyšel,
Jako slunce jasný lesk vydával,
Rozléhal se kol zvuk smutný trouby,
Budě těch, jenž dřímali ve hrobech,
Rozlehlých po zemi široširé. —

Proměněné tělo v prach a popel
Opět skleslo po skončeném soudu,
A nebylo více; duše však se
Navrátily nazpět, odkud vyšly.
Svět stál co v dnu čtvrtém po stvoření.
Na nebesích seděl Bůh v své slávě,
Nesčíslní kol kolem duchové.
Zpívali ku slávě jeho písně;
Rozléhali hlasové se jejich

V slavném zvuku, jako bouře dálná,
Neb co padajících vod hučení;
Souzvuk světů v kruhu kolujících
Hrůzoslavně písně ty provázel.

„Sláva Bohu na nebesích,
Jenž vévodí od věčnosti;
Jehož slovem vstaly světy,
Jehož slovem nebe jest.“

„Nezačatý, neskončený,
Neobmezenou vždy vůlí
Od stvoření řídil nebe,
Od stvoření řídil svět.“

„Milostivý, dobrotivý
Klade cíl teď lidské pouti,
Jeho slovem klesne nebe,
Jeho slovem zajde svět!“

Byla tma nad světem rozložená,
Jako moře kryje širou zemi;
Vyhořelá, tmavá byla slunce,

Modrojasný Sirius i zhasl,
V letu, v kruzích tmavých hučí svět.

Duše má, před nadsmyslné zraky
Své teď uveď vlast mou v čase tomto:
Vymřelá až státi bude Praha,
Živého až v ní nebude dechu,
Ani člověk ani zvíře žádné.

Peruť svou má duše rozepíná,
S vysokého nebe dolů k zemi
Davem světů kolujících spěje;
Přede mnou i za mnou po mých stranách,
Pode mnou i nad mnou světů množství,
Až se v dálce jako mlhy tratí.
Složí duše má teď peruť svoji,
Na šedivém oblaku spočívá;
Podemnou zem rozložená leží,
Paprskem jsouc jasným osluněna,
Před mé zraky vstoupá vlast teď moje.

Jako druhdy tmavé lesy stojí,
V dálce modrají se Krkonoše,

Kol po rolích obilí se vlní,
Noví klasové potichmu šepcí,
Květem osypané stojí stromy;
Kvítí kryje pestré šíré luhy,
Vonná růže hlavu v větru houpá,
Fialka přelibou vůni lije
Z trávy husté, kde ukrytá leží.
Hrčí potůčkové hájem hustým,
Olšiny se zhlížejí v potůčku,
S Labem Vltava vlast obejímá,
Nevěstu stříbrný jako pásek.
Ve vodě však není ryby žádné,
Není ptáka v povětří jakého,
V olšině nezní již zpěv slavíka,
Nelítá na kvítí včela žádná,
Neskotačí brav na lukách bílý,
Není člověk, který by ho pásl.
V celé vlasti není zvíře žádné,
Ani člověk v celé vlasti žádný.

Jaké město před zrak můj teď vstoupá?
Praha jest to? Praha? vlasti hlava?
To jest Praha? O jak změněna jest!

Slavný Vyšehrad zde druhdy stával,
Tamo hrad královský; přes Vltavu
Jiný most před časy vedl cestu,
A obydlí všecka pustá stojí;
S šumotem kde druhdy dav se vinul,
Jest teď ticho, hrůzoslavné ticho. —
Ani člověk ani zvíře v městě,
Pusto kolem, každé místo prázdné.
Jeden každý dům jest otevřený,
Nezavřena jest každá světnice;
Nářadí jak jindy všecko stojí,
Jakby obyvatel právě odšel,
Člověka však nikde, nikde není.
Věže jako dříve k nebi strmí,
Ozdobeni všickni oltářové,
Jakby teď byl kněz dokonal obět,
Jakby právě byli teď odešli,
Jenž se druhdy modlívali v chrámě.
Vymřelé však stojí celé město,
Jako pustá hrobka leží Praha,
Národu co celého hrob zdá se
Celá vlast poseta pestrým kvítím,

S Labem rychlým Vltava šumotná
V souzvuk temný, co rohové lesní,
Pějí nad hrobem píseň pohřební. —

Vzhůru nazpět má se duše nese
K nebesům, kde věčný pán vévodí,
Na vysokém osluněném stolci.

Bojarín.

Pod Bojara převysokým hradem,
To Bojara, mládce Bojarína,
Svadla růže kouzlící svým vnadem —
Holým trním roste rozmarýna.
V rozlehlého nad ní dubu stínu,
Na větvi se houpá malé ptáče;
Smutně hledí na tu rozmarýnu,
Svadlou růži v zpěvu temném pláče.

* * *

Tmavým, hustým černým lesem
Prostovlasá dívka bloudí;
Tmavým, hustým černým lesem
Smutný pláč a lkání zní.
Bosa hustým trním kráčí,
Z rozervaných bílých rukou

Krev po šatě bílém kape,
A usvadlý dávno šípek,
Jakby opět znova květl,
Smutné dívky zdobí krev;
Kudy kráčí noha její
Rozervaná, zkrvavělá,
Červeně se všecko skví.

Luna v mrak se zahalila šedý,
Není po nebi ni hvězdy jasné,
Nad lesem jen míhá svit se bledý,
A i ten po chvíli malé hasne;
Na vysoké proti hradu stráni
Houpají se křovin stíny husté,
Časem zazní z černa lesa lkání,
Časem kol panuje ticho pusté.

Na cimbuří hradu svého
Zasmušen co černá noc,
Jako luna v mraky šedé
Zahalen v plášť široký,
Nad propastí nad bezednou,
Okem plamenným v ní hledě,

Stojí mládec, Bojar jest to,
Bojar, statný Bojarín.
„Slyš, co pláče tmavým lesem? —
Již to mlčí — zas to pláče —
Opět mlčí — opět pláče —
Vzhůru! sedlo mi na oře,
Vzhůru, rychle! — Rychle! Vzhůru!“
Hoj, již letí v tmavou noc,
Jako blesk se mihne mrakem,
Tak on letí v tmavou noc.

Na cimbuří hradu jeho
Stojí panoš, hledí v noc,
Kolem hledě, smutně pláče.
Čeká do jasného jitra,
Čeká přes den zamračený,
Čeká přes noc opět celou;
Nevrátí se Bojar více,
Statný Bojar Bojarín.

V lese s dubem jedle kde se pojí,
Houští vůkol obklopena stinnou,

Kamenný na kopci křížek stojí,
Kol něho se dubu větve vinou.
Rozmarýna v podzimních tam dobách
Vzhůru pne se mezi holé trny,
A na dvou porostlých mechem hrobách
Pásají se v sboru plaché srny.

Dva zákeřníci.

Rozprostřela chladná noc
Nad lesy bezhvězdné roucho;
Studený vál vítr lesem,
Po listí se starých dubů
Skvěly tiché slzy noci.
Skryla zvěř se do svých doupat,
Spalo ptactvo v teple hnízda,
Jen dvé ještě dravých ptáků
Bdělo v stínu černé jedle,
Po kořisti číhajíce.

Pokraj lesa pode skalou
Stálo dvé zlých zákeřníků,
Po loupeži dychtivých.
Jeden jinoch, stařec druhý.
„Co se bělá," vece jinoch,
„Co se bělá na vrch hory?" —

‚Snad to luna pobluzuje
Ve vrcholích tmavých jedlí;
Nebo labuť časně vstává.
Snad dokonce z dálné vlasti
Druh jde tebe navštíviti,
A neb milka k tobě spěje.‘

Zachvěje se jinoch jarý,
Odhovoří jemu tiše:
„Ba jest to jen nový sníh;
Dávno zašla bledá luna,
Labutě již pryč odtáhly,
Vlasti neznám, nemám druha,
Mé ach milky není více.
Vlastí mou teď tmavý les,
Druhem meč můj ocelivý
A mou milkou černá noc.“

Č e ch.

Na palouce lesem obklopeném,
Jenž se výš a výš po hoře táhl,
Dohoříval malý ohníček;
Kolem něho šest leželo mužů,
Unavených bitvou bojovanou;
Výše seděl sedmý, šedý stařec,
V stínu jarem rozkvětlého šípku;
Hlavu svou o harfu podepíral,
Němá jenž ležela v rukouch jeho.

Rozstřelo se nad ně ticho noční,
A kde dříve bitva burácela,
Zbledlých tiše leželo nepřátel,
Co na nebes báni vysoké
Ztuhlých nocí míhalo se hvězd.
Z dálky znělo jenom vytí vlků
Hladových, jenž blízké znali hody;

V hlasy jejich mísilo se temně
Duté lkání Vltavyných vln,
Za horou jenž oužlabinou skalní
Valila se hlučně v pustý hvozd.

„Kdo jsou oni, jenž tam kolem ohně
Unaveni bitvou spočívají?
Podle nich se leskne jasná zbraň. —
Kdo ten sedmý výše, stařec šedý,
Jenž tam v stínu rozkvětlého šípku
Hlavu svou o harfu podepírá?“

Šest to vladyků jest, přišlých s Čechem;
Vypudili nepřátele z země,
Novou sobě vydobili vlast;
Spočívají unaveni bitvou,
Bojovanou vítězně v den parný.
Sedmý onen? starý jest to Bohdan,
Pěvec šedý jest to vůdce Čecha.
Táže se Bělodín, mládec silný:
„Bohdane, proč oněměla harfa,
Zvučně druhdy bitvu slavící?“
Odpovídá Bohdan, šedý pěvec:

„Dvacetkráte vyšlo jasné slunce,
Co jsme opustili starou vlast; —
Posledně tenkráte zněla harfa,
Třesoucími rozechvěná prsty
Smutně struna dala vlasti: s Bohem!
Ouplňá až nad les vyjde luna,
Pozdraví má harfa nové vlasti,
Dobyté naší vítěznou zbraní;
Zalká i nad hrobem skleslých bratrů,
Smrt opláče mládce Bodromíra,
I Krasony, dívky modrooké,
Neboť obou, jenž zdobili luhy
Jako kvítky jasné, není více!“

Z jedněch jakby bylo vyšlo úst,
Jednohlasně volá vladyk šest:
„Vypravuj smrt mládce Bodromíra,
I Krasony, dívky modrooké,
Vypravuj nám bitvu bojovanou!“
Mlčí chvíli Bohdan, starý pěvec,
Odloží svou harfu a pak počne:

„Burácí po jasném nebi hrom?
Vešli v boj živlové? Rozstoupá
Nebenosná skála se ve výši
Nad třesoucím v dolině se dvorem?
Ani skála neláme temena,
Ani v boj nevešli živlové,
Neburácí hrom po jasném nebi; —
Leč ryk bitvy opětují skály,
Statný Čech v boj vede vojska svá,
Hlasným zvukem vzbuzuje vojínů.
Kouřilo se z zápalů obětních,
Kolem nich se žen a dítek sbor
V posvátném hluboce kořil zpěvu.
Proti sobě stála obě vojska,
Co dvé mračen na ztemnělém nebi;
Zbraně, též i zraků zapálených
Proti sobě sypaly se blesky.
V prudkém běhu srazila se vojska,
Co dva lvové v temných pustinách,
Zazněl ryk, zazněl i třeskot zbraně. —
Vystoupilo slunce na poledne,
Posud válka nerozhodnuta,
Ani semo ani tamo není

*

Posud ještě ustoupeno v bitvě.
K západu již sklánělo se slunce,
Vítězem až posud nebyl žádný.

Hle tu vůdce nepřátel se řítí,
Raněný co střelou rychlou levhard,
Zpěněné se černé vlasy vinou
Širokých kolem ramen i prsou.
Těžký mlat se v pěsti silné leskne,
Chřestí plný přes ramena toul.
Stojí Jarmil proti jako skála,
Nepřátelský naň se vůdce vrže,
Bojují, prach kolem nich se vine,
Raněný pak klesne Jarmil k zemi,
Zarachotí nad ním luk i toul.
Blíže skály stojí Bodromír,
K němu nyní obrací se vůdce.
Staví kroky — oba na se hledí,
Srší na se blesky z zraků svých. —
Přiblíží se jeden k druhému.
Zaleskne se vzhůru vůdcův mlat,
Padne rána, Bodromír se vyhne.
Bodromírův skví se vzhůru mlat,

Vrhne se na vůdce, rána chybí;
Rychle po něm poznovu tne vůdce,
Skočí nazpět mžikem Bodromír;
„Lkej k Moraně!“ silným hlasem volá,
Hučí větrem těžký jeho mlat
Jako bouře, skočí stranou vůdce;
Chybí mlat, a padne borovice.
Po něm vůdce, padne Bodromír,
Zarachotí nad ním luk i toul,
Širý nad ním hlučně zalká les.
Ustupují naši! — Vítězí
Nepřátelské sbory. — Hle, tu Čech,
V nejhustší se bije jejich tlupě. —
Ustoupají nepřátelé před ním;
Naše vojska pevně opět stojí.
Proti němu vyřine se vůdce,
Naň se Čech obrátí. Co Bůh války
Stojí proti nepříteli svému;
Kolem něho skví se brnění.
Vlasy zlatá přílbice přikrývá,
Na rameně stříbrný se štít
Jasně skví co luna ouplná,
Knězem kovaný v posvátném háji,

V temné noci v světle ohňů svatých.
Požár rudý nad les vstupující
Zvěstoval nám štěstí v každém boji,
V němž se skvíti bude tento štít.
Vrhne se na vůdce nepřátel,
Jednou ranou zdvojí jeho štít,
Zdvojí brnění i prsy jeho,
Padne vůdce mezi mrtvoly;
Zarachotí nad ním brnění,
Posypaný vlastními jest šípy.
Ryk ve vojště zazní vítězný,
Prchají již sbory nepřátelské
Jako srny plaché temnem lesním,
Neb co hejno živých holubů,
Rozražené rychlým sokolem.
Naši však, co včely kolem oulu,
Čecha kol a kol se shromažďujíce,
Velebí ve zpěvu hlasném bohy.“

Měsíček.

Aj, libý větérku,
Co spěješ tak rychle
Přes květnatá luka,
Proč skláníš kvítečků
Peřestých hlavinky?
Proč pěníš potůčka
Stříbrolesklé vlnky?
Proč modrého háje
Mladé stromky loupíš,
Listí zanášeje
Jím cestičky kryješ??—

Odpoví větérek:
„Spějiť já přes luka,
Přes květnatá luka
Rychlorychlým letem,
Bych setřel slzičky,

Ježto v noci měsíc
Naplakal na kvítky,
V temnotemné noci
Bleďounký měsíček.
Kvítkům hlavy skláním,
Hlavinky peřesté,
Hledám, zda v kalíškách
Nebydlí překrásná
Milenka měsíce,
Bledého měsíčka.

Kolkolem ji hledám,
Hledám ji po hájích,
Hajích jasnomodrých,
Hledám ji po lesích,
Lesích tmavočerných,
Však jí nenalezám.
Hledám ji v potůčku,
Zdaž ji nechovají
Vlnky stříbrolesklé.
Často v bouři změněn,
V přestrašlivou bouři,
Hledám ji po moři,

V nejhlubších hlubinách. —
Celé moře projdu,
Celé moře zdvihnu,
Jí však nenalezám.
Všude, všude hledám,
Kam oko měsíce,
Bledého měsíce
Nikdy nedohlídne,
Ach, však nikde ona.“ —

Každé noci měsíc,
Bleďounký měsíček
Nad horami vyjde,
Horami šedými,
Naděje vždy nová
Skví se při východu
V obličeji jemu;
Než čím výše vstoupá
Nenalézaje jí,
Tím více vždy bledne —
Tichou nocí lkaje
Na kvítky peřesté
Jasné slzy pláče. —

A tak od stvoření
Veškerého světa
Po oblacích bloudí,
Stříbrných obláčkách
Hledaje milenku;
Kolem něho plynou
Jasničké hvězdičky,
Každou nocí kvítka,
Kvítečka peřestá
Slzami porosí,
Slzami jasnými.
Kdy však se ho velká
Někdy bolest zmocní,
Zastře si svou tváři
Tmavošedou rouškou.
Tu také noc tmavá,
Noc to černočerná
Celý svět přikryje;
A pak vše s měsíčkem,
Měsíčkem bleďounkým
Po celou noc truchlí.
Kdy však svou milenku
V noci nenalezne,

Tu se časně z rána
Za modrým lesíčkem
Daleko, daleko
Do moře potápí.

A tak musí bloudit
Bleďounký měsíček
Od počátku světa,
Světa veškerého
Až ku konci světa,
Světa veškerého,
Milenku však krásnou
Nikdy nenalezne.

Zpěvec.

Strom stojí v krásném květu,
Rozsílá vůni kol a kol;
Jej ptactvo obletuje,
V zpívání přeradostném
Se kráse obdivuje. —
On vykvětl však časně,
Mráz překvapí jej z jitra,
Květ po květu opadne,
I vůně s květem mizí;
List po listu opadne,
I krása s listem mizí,
Samoten stojí uschlý strom. —
Sbor ptactva oplakává
Uschlého stromu krásu
Uprchlou v sadu zkvětlém. —

Nad rybníkem na skále,
Na skále na vysoké,
Pošmournou černou nocí
Oheň se jasně vzhůru pne —
Plamínek — plamen svítí
Na hvozdy širošíré,
Požár se vzhůru nese,
Obloha též se rudí.
I rybník skví se v záři,
A vlnky zlatolesklé
Vesele si šeptají.
Již oheň dohořívá,
Plamen — plamínek svítí,
Jiskří se — doutná — zhasne.
Obklopí širé hvozdy noc,
Obloha opět zčerná;
V rybníku záře zhasne,
A tmavé vlnky šepcí
Jako pohřební píseň.

Slavíček poletával
Rozkvětlým nade sadem,

Houpával se ve květu
Zbělelé na jabloni.
Létával on nad lesem,
Nad hájem rozepínal
Křídélka rychlorychlá. —
A kudy poletával,
Zněl hlasně jeho jemný zpěv,
Rozkvětlý sad se ztišil,
Umlkl širý les i háj.
Větřík svá křídla složil,
V zeleném zdřiml háji
V vysoké borovici;
Poslouchal potok tiše
Dojemný zpěv slavíka.
Pozdřiml i slavíček,
Spánek mu očka sklížil,
S rozkvětlé sklesl větve,
Pne vzhůru mech se nad ním.
Umlkly zpěvy jeho,
A nad jeho hrobečkem
Přesmutně širý hučí les.
I větříčkové rychlí

V ouplném světle luny
Smrt jeho oplakávají.

Chodíval jinoch po horách,
Rovinách šíré vlasti,
Zvučnou si harfu nosil.
Vítaným býval hostem,
Umělou kdy on rukou
Rozechvěl zvučné struny,
Mnohé tu dívce smutné,
Jak pochmuří se hvězdy,
Zastřely slzy jasný zrak;
A jak za jitra rosa
Skví se na lístku růžném,
Tak na rozkvětlých lících
Dívčiných slza skvěla se.
Často nad hájem zazněl
K ouplné luně jeho zpěv.
Není jinocha více;
V chladném on dřímá hrobě,
Neb na perutech zpěvu
Odlétla duše jeho.
A jako s květem vůně,

S ohněm i požár zmizí,
Jak zpěv s slavíkem zmlkne,
Tak i s jinochem dobrým
Jeho zalétly písně,
I harfa oněměla.

Dítě.

Strašnou bouří oblak hrozí,
  Jak to úpí v moře lůně?
  Aj, tu dítě v malém člunĕ,
Sem tam po vlnách se vozí.
  Dítě! — dítě!! — — vrať se zpátky!!
Neslyší; — jen neustále
Člunek plyne dál a dále.

Proč tak plyneš v neustání,
  Nehrozíš se bouře valné?
  Aj, tu dítě oko kalné
Zdvihne, mluví v tichém lkání:
  „Proč bych hrozil já se moře,
Vždyť pak předce v hloubi této
Otec spí již třetí léto.

Nezdá se tam tiše spáti,
Neb kdy v tomto plynu čluně,
Slýchám v temném moře lůně
Často tajně, tajně lkáti; —
Snad se mu tam po mně stýská? —
Rád bych chtěl tam k němu jíti,
By mne mohl opět zříti.

Neznám ale cestu dolů.“
Strašlivě teď bouře skučí,
Zbouřené již moře hučí,
Dítě plyne v němém bolu.
Vlna za vlnou se valí,
Podobná vysoké hoře;
Polkne člun ten .... zalká moře.

Předlka.

Předouc dívka sedí pod rozkvětlou májí,
Žal ji v srdce volá žežulička v háji.

Čtvrtý rok pod májí zde na mezi sedí,
Od hor Krkonošských dolů k Praze hledí.

Z rána i u večer očka tam obrací,
Zdaliž Milvoj její již se z boje vrací.

Starostí ubledlá červená prv líce,
Že se Milvoj z boje snad nevrátí více.

Kol rozkvětlé máje stehlík poletává,
Ty-li to, Milvoji, smutně provolává.

Nese vraný havran zprávu o Milvoji,
V krutém že on zůstal proti Turkům boji.
*

Zalká dívka smutně: „O vy hory sněžné,
Proč nezasypete dívky srdce něžné!“

Před dívkou veliký hle Krakonoš stojí,
Dívčina se leká, dívčina se bojí.

„Nestrachuj se, přelko,“ Krakonoš jí praví,
„Však tě mocnost moje všeho žalu zbaví.“

A hle, promodrává kvítko se pod májí;
Žal žežulka volá v každé srdce v háji.

Zlomky z romantické básně

Mnich.

1.

Na Bernardu klášter dřímá,
Pusté ticho dvůr objímá;
Mnichové spí pevný sen,
Jeden ze všech nespí jen. —
Jeho kroj cizince jeví,
Odkud přišel nikdo neví;
Při okénku nízkém sedí,
Stuhlým okem v dálku hledí.

Zimní noci roucho kryje
Sněžné hory Helvecie;
Dolů horou, vzhůr' po hoře,
Všude bílo — sněžné moře —

Nad sněhy se s tváří bledou
Míhá luna mlhou šedou;
Šero, pusto, mrtvo kolem,
Psi jen bloudí horem dolem.
Každou noc cizinec sedí,
Stuhlým okem v dálku hledí —
Stíní mhy mu ducha husté,
Jako venku hory pusté;
Oko jeho hrůzu jeví. —
Proč tak sedí nikdo neví.

Znova noc plášť rozstře černý,
Mnichové spí pevný sen;
Rytíř Góra nespí jen. —
Nespí však i panoš věrný;
Nízkým oknem tamo hledí,
Sám kde rytíř jeho sedí. —
Zimní noci roucho kryje,
Sněžné hory Helvecie.
Dolů horou, vzhůr' po hoře,
Všude bílo — sněžné moře —
Nad sněhy se s tváří bledou
Míhá luna mlhou šedou;

Šero, pusto mrtvo kolem,
Psi jen bloudí horou dolem.
Víc a víc se luna níží,
Strašněji noc zemi tíží. —
Zvonky znějí — psové vyjí —
Sklesla půlnoc — zvony bijí.
Slyš! jak strašné vykřiknutí!
Jak jej hrůza z hrdla nutí;
Ještě jednou — ticho všude. —
Břinklo okno — co to bude? —
Volá panoš — mniši běží,
Klášterem se světlo míhá. —
Po chodbách se křik rozlíhá,
Bez sebe že Góra leží.

Věrný panoš k rytířovi spěje,
Nad nímž mdloba peruť rozprostírá;
Zmrtvělého panoš podepírá,
Vřelé slzy po ruce mu leje,
Studený mu s čela pot utírá,
I tvář schladlou slzami mu hřeje;
Rytíř ztmělé oči otevírá,
Po celém se těle hrůzou chvěje,

Mdlé se oko pod brvami skvěje,
Jakby temnost kolem byla čirá;
Znova klesá a znova umírá;
A zas znova opět pookřeje.
Panoš pláče, panoš se i směje,
Kdy na obživlého pána zírá,
A tvář svoji v lůno jeho kreje.

2.

S hradních věží dutě zvony znějí,
Mutně tichým hradem mniši pějí;
Smutek, jako oblak hrad objímá.
Róna, paní hradu, v rakvi dřímá.
„Dobrou noc jí.“ Však jest první den,
Co ukončil žaly její sen;
Neb kdykoli nad porostlou strání
Vzešel měsíc — slýchal její lkání;
A kdykoli z jitra slunce plálo
A vše v růžové se záři smálo,
Ještě oko její slzy lilo;
Jí ni slunce zrak neosušilo.

V kobce tiché, černě obestřené,
Jakoby v ní rozestřel se mrak,
Dlela ona; — uplakaný zrak
Na obraze dcery své milené
Upřenýť po celý den je měla,
Jakby věčně ji jen zříti chtěla.
Uplynula jsou již mnohá léta,
Co to děvče v mladosti růžené,
Krásné jako jitro uzarděné,
Z hradu ušlo do širého světa,
Hněvem otce, praví lid, puzené;
Pak i otec ujel z hradu svého,
V dálku zahnán od svědomí zlého. —
Góra odjel. — Kam? — To nikdo neví,
Aniž zdá se žeby přišel více;
Protož Rónin žal víc neulevi,
Leč až zblednou v smrti její líce.

Teď již zbledla; ztichloť lkání její,
Mutně jenom hradem mniši pějí;
Pozůstalých pláč zní smutně jen,
Róny žaly tichý skončil sen.
Pode hradní kaplí, ve tmě pouhé

Leží místo tiché, bez jitra svítání,
Kde ve zdání, či snad beze zdání —
Spí pánové hradu v noci dlouhé.
Sedm sloupů do půl kola stojí,
Kol a kolem železná je mříže
V obejmutí věčném k sobě víže;
Nahoře je vlastní rámě pojí —
V středu dolů visí sponka dlouhá,
Na ní lampa, světlo v ní nejasné,
Div že hoří — plápolá i hasne;
I zas doutná; — jemu jen se rouhá
Čirá tma, jenž se v kol hrobky vije;
Časem prchnouc, v polou odekryje
Všecky hrůzy místa tak pustého,
Časem vše zas do roucha hustého
Šerých nocí sevře — až se srdce leká,
Kdy pomyslí, ta — že tma naň čeká.
Mezi sloupy uprostřed té mříže
Hledí Kristus s vysokého kříže,
Truchlorouškou jestiť co zastřený,
Světlem mdlým jen v polou ozářený.
A při sloupě každém ozbrojená
Stojí socha zde zemřelých pánů,

S mečem v pěsti, jakoby ta zděná
Těla hlídati tu chtěla schránu.
Skučí větřík škulinami stěny
Pustopusté hrobky mrtvým šerem,
Jako zemřelých dech zatajený
Dlouhým po přílbicích hraje s perem,
By se prodral slunce blesk tam zlatý,
Ozářiti chtěje krásnou mocí
Rakví lůno; v hrůzy tyto spjatý
Stane se jen pustou zase nocí.
Světlem bledým lampy ozářená
Stojí rakev, v které Róna sní,
Mnichem šedým prosba pronešená
Srdečné co lkání hrobkou zní:
„Pane, dej, ať navždy nezahynu,
Pane, promiň v soudu svém mou vinu;
Dej ať v brzku hrozná noc mi přejde,
Jitro zlaté nade hroby vzejde!“ —
„Pane, dej, ať navždy nezahynu,
Pane, promiň v soudu svém mou vinu,
Dej ať v brzku hrozná noc mi přejde,
Jitro zlaté nade hroby vzejde!“
Za ním v sboru všickni mniši pějí. —.

Hlasy jejich jako lkání znějí,
Než zvuk tento v kol o rakve duté,
Rozhostěné v hrobce vyklenuté,
V nichž ni prach již není obsažený,
Zachechtá se co smích zatajený. —
Ticho opět. — Slyš! v tom koně ržání
I podkovy hlasné klopotání
Přes nádvoří v uši mnichů bije,
I zazvučí hlas radostný v lkání:
„Pán se vrátil!“ — „Pán ať žije!!“

Zasmušen na oři Góra sedí,
Kolem něho všecko tiše stálo.
Nepromluviv kolem sebe hledí,
Všecko se mu snad tak cizí zdálo?
Okna hradu naň co zraky zřely
Umrtvené, jakby se ho chtěly
Zeptati, kde sám tak dlouho bloudil?
Stíny stromů tajemně se chvěly,
Jakby každý nad příchozím soudil.
A on stojí — mlčí — v kol se dívá,
Ňádra se mu v tajném zdvihnou stesku,
Neb se bledá divně tvář usmívá;

Ztmělé zraky v strašném mihnou blesku.
Skočí s koně — kolo užasnuté
Vstoupí; ptá se, co as rytíř ráčí?
Ten pak sklopiv oko nepohnuté,
Vrhne uzdu a v hrad zpustlý kráčí.

3.

Splynula tichá noc, podletní vítr vál,
Velebný Vyšehrad v paprsku luny stál,
Od zdí od sesutých i od skal kolmých stín
Stopil se hluboko v Vltavy temný klín.
Dvanáctá odbila, poslední mroucí zvuk
Se vmísil v ječící stříbrné vlny hluk
I z blízké hospody v znějící hlasně smích. —
V bílý plášť zahalen pod skalou stojí mnich;
Velebná postava. — Vybledlou jeho tvář
Strašnější činila sinavá luny zář;
Šedý vlas přes jeho zmrtvělý visí zrak,
Tak kryje jizlivý zdoutnalé hvězdy mrak;
I strašně po skále jakkoli vichr lkál,
Ticho, však strašněji šedivý mnich se smál.

V tom temnou nocí zvuk stříbrný harfy zněl,
I smutný dívky hlas mutnou si píseň pěl:

„Vítr, chladný vítr věje
Přeze hvozdy husté,
Svadlé listí hustě seje
Na strniště pusté.

Smutně k posledu v křovině
Kukačka kukala,
Smutněji však na rovině
Dívka zaplakala.

Věnec krásný jsem ztratila,
Bez něho jak býti?
Bouře růže odšatila,
Nelze jiný víti.

Aj, tam na mé sestry hrobě
Ještě vlají stíny,
Tamo půjdu, spletu sobě
Věnec z rozmarýny.“

Umlkla; — harfy zvuk mutně krajinou hrál,
Strašný jak nešťastné osud by dívky lkál;
S ním spolu utichnul v hospodě hlasný smích,
Mnohem však strašněji šedivý smál se mnich:
„Není již pláče dost po celý jasný den,
Ještě i lkání to zaplaší noční sen,
I tam těch plaší smích, jenž tak jest řídký host,
Z hrdla jej vynutí jediná zoufalost;
Neb člověk, největší jestli ho tiskne hřích,
Z vlastního trápení ještě si tropí smích.“
V tom harfa zazvučí, slyšeti těžký pád,
Zvučela posledně, nezazní vícekrát; —
Vlna se urovná, nenechá žádných stop,
Harfu i hlas skryje jediný mokrý hrob.
Plačící luna se stopila v mraků klín,
I stměla širou zem oblaků hustých moc.
Odcházel šedý mnich po skále v pustou noc,
Co v hrobku s půlnocí béře se hrozný stín.
I vzešel jasný den, i zašel zlatý den,
I znova s půlnocí trudný se vrátil sen,
I dutý řeky hluk i vichr opět lkál,
Šedivý též i mnich pod skalou v noc se smál.

I každou přišel noc; — až jednou v ranní čas
Na tváři dlí mu smích — — než v hrdle žádný hlas;
I byl to hrozný smích, přimrzlý v tváři smích,
Jakoby smrti smál se ještě mrtvý mnich. — —

* * *

Krásný večer splynul nad Vltavu,
Svaté ticho kol se rozprostřelo,
Paprslek, v němž růžně vše se skvělo,
Věnčil ještě Vyšehradu hlavu.
Tichá řeko, stříbrné tvé lkání
V májový mne uvábilo sen:
Ani noc to ani jasný den,
Co mne chová; vůkol vše jen zdání;
Aniž vím, co mne v tvé lůno táhne,
Tuším, tam že najdu co mi schází,
Ucho mé tvůj hlas slýchati prahne,
A předc řeč tvá cizí mi přichází. —
Aniž tvůj že jsem, že lásku mocí dusím?
Nikoli! vždy jinam zřela touha má.
Nestačilať láska, krása tvá!

Jsem sic tvůj, však proto jen že musím.
Ó, bych lehkou vzlétnout mohl perutí
Tam, kam touha žádá hořic ve mně!
Nebyloť by tady mého pobytí,
Tvůj bych nebyl, ba ni celé země!
Však ten zásvit růžojasných lící
Jest jen promyk hvězdy padající;
A jak klesá v černé noci zdroje,
„Dobrou noc!“ můj volá za ním hlas;
Mstitelem mým v krátce bude *čas* —
Zničíť krásu tvou i pouta moje!

Básně příležitostné.

Na příchod krále.

Slunce zapadlo u věčnosti moře;
Na jeho mohylách žertvy se pálí
V růžovém ohni od hory ku hoře.
Hluboká noc se za sluncem přivalí,
Hlubší než hrob jeho, hluboké moře.
Ještě papršlek poslední vysvítá
Z blankytu modra to temno zahání;
Poslední vzdech to nad námi zakvítá,
Slunce to poslední je požehnání.
Hasne i hasne, uhasne — umírá —
Hrob nade sluncem své brány zavírá.

Truchlivá noc své teď roucho rozvine,
  Od věže k věži nad Prahou rozvěší;
Širé se nebe ve slzy rozplyne,
V zármutku veškero žití pohyne,
  Slunce jen! slunce zas Prahu potěší! —
Pusta jsi, Praho, jak smutno je tobě!
  Hluboká mlha tvé ňádra teď tíží; —
Nad tebou hvězdy co lampy ve hrobě,
  V královĕ hrobě, a v temnu se plíží;
Temně a mdle — zvonu hlas, pláč a lkání:
„Slunce, o slunce! slyš Prahy volání!“

* * *

Vyšehrad spal v modrém jitra stíně;
  Pod ním řekou různé světlo hrálo,
  Nad ním nebe růžové se smálo,
Za ním Praha modrým horám v klíně.
Slavně jitrem hučí v horách lesy,
  Hučí řekou slavně vlny zdmuté,
  Šírou vlastí zvonů zvuky duté,
Šírou vlastí slavně zvučí plesy.
Jenom Praha — Praha ještě dřímá.
  Na břehu viz bystré té Vltavy,

*

Tré tam postav slavný sen objímá.
  Sklonivše své věkobytné hlavy
V bezového keře vonném chladu,
  Spí tak tiše; řeka je kolíbá,
  Ranní větřík, rosa líce líbá
Pod skalami modra Vyšehradu.
  Kdo jsou ony? pravdivost či zdání?
  Šerem jitra není k rozeznání.

První se papršlek v modru koupá;
  Plamené se perly zhůru řítí,
  Jiskra vedle jiskry lesem svítí,
Jasné slunce nad hory vystoupá.
Nade Prahou v bělobledé tváři
  Slavna hradu, oken řad se míhá
  Rudým světlem — jiskra jiskru stíhá,
Celý kraj v růžové plane záři,
Jenom Praha — Praha ještě v stínu.
  Však hle! poslyš tam ve tichu svatém
Zvonů hlas to zvučí z Prahy klínu. —
  Slavný zpěv to zazněl jitřním zlatem:
„Sláva Čechům! slunce jim vychází,
  Pokoj Čechům! jasný den vyvstává,

Blaho Čechům! smutek, žal skonává,
Radost Čechům! král jich k nám přichází.
Slunce Čechů nikdy neuhasne!
Čechů král je Čechů slunce jasné."

Probudí se z hlubokého snění
Tré to postav na břehu Vltavy;
Tré to korun zdobí starců hlavy,
Nad nimi se vznáší Prahy pění.
Vstane první — velkou na postavu
Vshlédne slunce — stařec v jaré síle —
Zlatý pás přepíná roucho bílé,
Zlatý vínek bílou zdobí hlavu,
K nohoum dlouhou šedivou má bradu,
Oči brvami šedými skryté;
Jest to strážce pevna Vyšehradu,
Starý strážce Prahy stověžité.
„Sláva Čechům! k uvítání krále
Dám já základ trůnu ryzé zlato,
Pevnější té skály, jíž odňato!
Dám co vzato Vyšehradu skále!
Ryzé zlato! zlato skvělóbleské:
Lásku — věrnost — lidu země české!"

Povstal druhý — v růžném jitra zlatě.
  Bílé k zemi splývající vlasy,
  Bílá brada dávné znaly časy.
Byl to stařec v lazurovém šatě.
Z perlí vínek svítil s jeho hlavy,
  Z perlí pás se kolem šatu vinul,
  Šatu, jenž z něho co řeka plynul.
Jest to strážný duch Vltavy.
Promluvil, a hlasy stříbrozvučné
  Mísily se v ranních větrů vání;
Umlkly Vltavy vlny hlučné,
  Jeho hlas byl tiché řeky lkání:
„Blaho Čechům! krále k uvítání
  Na ozdobu slavnému ku plesu
  Z hloubi řeky drahé perly nesu,
Jasnější to perly nad svitání,
  Jasnější nad hvězdy u výsosti:
  Jsou to slzy národu radosti.“

Povstal třetí — rudé roucho plálo
  Červeněji v slunce žhavé záři,
  Šedá brada kryla starce tváři,
Bělo vlasů kolem něho válo,

Bělo vlasů v rudém roucha stínu,
  Kol hlavy se z růží věnec vinul,
  V levé ruce k Praze palmou kynul,
V pravé věncem z růží a vavřínů.
Stříbrný pás bedra mu ovíval,
  Roucho rudé pás sepínal černý;
Bílý lev mu u nobou spočíval.
  Byl to české země strážce věrný.
Tázali se, hluboko ku chvále
  Strážce země uklonivše hlavy,
  Strážce Prahy se strážcem Vltavy:
„Co by on dal k uvítání krále?“
  On však zdvihl věnec s palmou řkoucí:
  „Tyto prosby národu horoucí!!“

* * *

Vzešla výše slunce tváře,
  Šírá Praha plála v zlatě,
  Kolem hory v modrém šatě,
Středem řeky růžozáře.
  Zvonů tóny zpěvy zvučné
  Zněly v řeky hlasy hlučné.

A Vyšehrad hrdý seděl —
Co na trůně — na své skále;
Král na syny dolů hleděl. —
Z klínu města neustále
Rozléhalo se volání;
Hora od hor, stráň od strání
Nesly prosby vroucí dále,
Nesly dále vroucí přání:
„Bože! slyš naše volání!
Bože! zachovej nám krále!!“

Přípis k Máji panu H. K.

Čechové jsou národ dobrý!
Nešťastný, jenž v nouzi lká,
Nechť se k Čechovi obrátí,
Ten mu rychlou pomoc dá;
Byť i Čecha nepřítelem,
Nešetří Čech jeho vin.
Čechové jsou národ dobrý,
A Ty Čechů věrný syn!

Sbor.

Věrný syn i bratr náš,
Dobré Čechů srdce máš.

Čechové jsou národ statný,
Nepřemožen český voj.
Nechť se s vítězstvím rozloučí,
Proti němuž český boj.

Čech kde stojí, krutá bitva
Tamť, i mnohý slavný čin.
Čechové jsou národ statný,
A Ty Čechů věrný syn!

Sbor.

Věrný syn i bratr náš,
Statné Čechů srdce máš!

Čechové jsou národ věrný,
Věrnost jejich první čest;
Vlasti své i svému králi
Čech i v smrti věrný jest.
Bůh můj — král můj — vlasti moje!
Poslední je Čecha vzdech.
Čechové jsou národ věrný,
A Ty syn jich — věrný Čech!

Sbor.

Věrný Čech i bratr náš,
Věrné Čechů srdce máš!

Věrný syn jsi Čechů kmene,
Věrný bratr bratřím svým;
Jazyk český je i Tobě
Otců drahým dědictvím.
České hory — české doly —
České luhy — český háj —
Šírá vlast — ta Česká země
Nejmilejšíť Tobě ráj.

Sbor.

Věrný Čech jsi — vlastenec,
Protož vděčný u věnec
Květ Ti vije Čecha máj!

City vděčnosti.

(Bývalému učiteli.)

1.

Jak v souhlasu stroje hudebního
  Jedna vezdy struna zvučněj zněla,
Tak v mém srdci mezi city všemi
  Jednoho se citu záře skvěla
            Nade všecky.

* * *

Ty, jenž zrozen k slávě města svého,
  K štěstí's vedl vlast tu rozmilou;
Otcem města byl jsi, dnové jeho
  Tebou obdrželi bláhu svou. —
Za to celé město Tebe, pane,
  Štítem svojím býti vždy uznává,
Za to celé město Ti oddané
  Neuhaslé na vždy díky vzdává.

Však co já mám říci? jako synu
 Největší jsi dobré mně prokázal!
Ty jsi radou svojí vedl k činu,
 Kde já s pochybností „kam?“ se tázal.
Tys mne vedl na života dráze,
 Kde já opuštěný neznal co počíti;
Tys mne vedl — zmizely nesnáze,
 A já opět mohl dále jíti.

Co mám říci? Jaké díky vzdáti,
 Jenž by dostačily skutku Tvému?
O, bys mohl city srdce znáti,
 Slova nejsou dostatečna jemu!
Bez Tebe co bych byl počal sobě,
 Celé štěstí své, své živobytí,
Vše já děkuji, o pane! Tobě,
 Vše čím jsem, i čím mám ještě býti.

2.

Kdyby bylo harfě mojí dáno,
  Pindarova jako lyra zníti —
  Pak, co srdce nejvnitřněji cítí,
Mnou by mohlo býti zvěstováno.

Však ach není mně to přáno,
  Žádnému to nelze vysloviti!
  Od toho jen, který v naše zříti
Může srdce, jestiť to poznáno.

Neb co otec po života dráze
  Tys nás vedl v naší mladosti,
  Ukázals nám cestu ke ctnosti,
Nikdy si nepatřil na nesnáze

Stavu Tvého. Protož taky kanou
  Nám po lících vezdy slzy vděčné,
  Proto v srdci našem vděky věčné
Jenom Tobě, otče, vezdy planou!

Do památního listu.

Viz, dvě růže malou jenom chvíli
  V stříbrotoku říčném spolu plynou;
Pak je vír rozloučí, k rozdílnému cíli
  Putujíce vzdál od sebe hynou:
Jestli tak nás osud zlý rozdvojí,
  Nech ať toto upamatování
Vzdálené od sebe opět spojí.

Proslov.

Sklesla tma. Utichly lesní bory,
  S sluncem jasným zlatý zašel den,
Opanoval všecky země tvory,
  Zem i širou tichý přikryl sen.
Utichlo slavíka klokotání,
Ohlas písní při porostlé stráni. —

Po vrchách se honí mlhy šedé,
  Noční šepot opanuje sad,
Zlatí jenom záře luny bledé
  Hrdosmělý někdy Vyšehrad,
A jak on tam, Vltava kde běží,
Pustý tichem svatým krytý leží:

Tak i za rok celý ticho svaté
  Krylo tento Thaliin zde chrám;

Však aj, znova zazní struny zlaté,
  Nová radost v něm hle! vzešla nám;
Jako slunce nad hory kdy vstává,
Radost novou tento den nám dává.

A hle, jaký cíl zde spojen bývá
  S radostí, jíž toto místo dá,
Jaký zisk? — a komu zde vyplývá,
  Nejlépe zajisté každý zná!
O, by hlas můj zněl co bouře vání:
„Toto slouží chudým k přispívání.“

Nemocného trudná souží muka,
  Nouzí stlačen smutný bolno lká;
Vaše pomůže mu štědrá ruka,
  Potěchy mu vaše ruka dá;
Srdce vaše nouzí takou hnuté
Skončí v brzku žaly jeho kruté.

U prostřed četné rodiny chudé
  Šedý otec na své dítky zří —
„Jaký osud náš as zejtra bude?“
  Taký stesk z uslablých rtů mu zní.

Však hle, volná jemu bez nadání
Vaše ruka jest k podporování.

Mé ať jsou vám vděky chudých jmenem,
  Přijměte co z hloubí srdce dám,
Dobrodinci ctění v městě ctěném.
  Odplatou však buď vám onen sám,
Který praví: „Co jste udělili
Nejmenšímu, mně jste učinili.“

Panně Rošrové

co Preciose ve hře téhož názvu.

Jako kvítko ptactvem zanešené,
Vyšlé z přerozkošných lučin klínu,
Nově květe v houšti opuštěné,
I zavání v starých dubů stínu;
Šetří dívka krásná citů jemných,
Oddálená od rodičů svých,
Ode vlasti; v sboru lidí zlých
Pochována v lůno lesů temných. —

Tuto dívku jsi nám představila —
Ba co pravím — představila jen?!
Preciosou Ty jsi samou byla,
Před zraky jak noc by vyvábila
Obraz její v čarokrásný sen.
O! kdo by se s Tebou nebyl soužil,
Po rodičích kdy jsi zatesknila? —

*

Po vlasti kdoby byl nezatoužil,
Pro ztracenou kdy jsi slzy lila? — —
Mnohé oko skrze slzy zřelo,
„Do Valencie!!“ když z rtů Tvých zně
Děvče lásku přemoci když chtělo!
A jak zraky v krásném ohni plály,
Líce Tvé když spanilé se smály,
Ranní jako na východu zář;
V náruč když jsi matky milé spěla,
Svého kdys milence sobě měla,
Patřila své vlasti svatou tvář! —

Přijmi díky, děvče přespanilé,
Vlastenců jež jmenem podávám;
Neboť kouzlo hry Tvé ušlechtilé
Sladký večer způsobilo nám. —
Kráčej pevně v dráze nastoupené,
Hra Tvá často zbudí bol i slast,
Chovej lásku k vlasti drahocenné,
U cíle, po cestě dokončené,
Ověnčí Tě naše Česká vlast.

Básně bez nápisů a zlomky.

1.

Jest pěvcův osud světem putovati,
Kamkoliv dojde, vlast nalezá svou,
Všech po nivách zří růže vykvítati,
Jimiž ověnčí harfu zvučivou.
Marně se snaží svět ho sužovati!
Skutkové jeho z Boha záře jsou
Seslány na zem tmu osvětlovati!
Tajemství světův, srdcí ples i hněv
V souzvuku ladném jeho věstí zpěv!

Takž na své pouti já tou zpěvu mocí
Odkrývám bylý i budoucí čas,
A v srdcí hluboké co dřímá noci,
Na světlo vyluzuje harfy hlas.

2.

Aniž křičte, že vám stavbu bořím,
Jenž by sama v krátkém padla čase;
Neb kdy základ krysy rozlézají,
Celý dům se větrem již kolébá,
Jehož krov se k zemi skoupě shýbá,
Jakou schránu střechy jeho dají? —
A kde nové stavení má státi,
Zdaž je radno zas do výše hnáti
Na základě onom stavbu jinou,
Jenž byl pádu předešle již vinou?
Protož buď i základ vyvržený,
Nový základ vložte v zemi plodnou;
Na něm nový dům buď založený,
Jehož střechy přede bouří škodnou
I před parnem denním vás uchrání. —
Kdyby však před stavby ukončením
Konec vzala stavba s mojím bděním

(Spaní člověk mdlý se neubrání):
Pak na místo mistra zesnulého
Některý z učenců jeho vstane,
Ti přikročí v dráze znamenané
K ukončení stavení nového.

3.

V svět jsem vstoupil, doufaje, že dnové
Moje vzejdou zlatý jako máj;
Jaký mladosti mně slibovali snové,
Takový že najdu v světě ráj.
Než ach brzo, příliš brzo přešli,
V tmavošedé noci lůno vešli! —

V světlo luny kvítko zdvíhá vnadnou
Radostně, zdá se, že hlavu svou;
Sehnu se, ach! a co slzou chladnou,
Rosou noční skropí ruku mou. — —
Zkvětlá růže v kraje své mne víže
Čarnou mocí, touhy proletá
Cit mé srdce; přistoupiv však blíže,
Spatřím, ach, že z hrobu vykvětá.
Lilie, jejíž jsem za svitání
Obdivoval sněhobílou zář,

V noc korunu stříbrobledou sklání
K vlhké zemi, i uvadlou tvář.
Hledám lidi, v mém jak ve snu žili;
Bez srdce však larvy najdu jen; —
Snové moji, běda! — snové — byli,
Jestoty je všecky zničil den.
V širý svět po ráji touhou mroucí
Rámě moje rozestíral jsem —
Po ráji — a na prsa horoucí
Pouhou, lásky prázdnou tisknu zem.

4.

Přes hvozd tmavý černé mračno spěje,
Tichý déšť kol na osení leje:
Zrosen slzou nebes květ se skví;
Krásná země co nevěsta stojí,
Nebe s ní se v obejmutí spojí;
Zlaté slunce z mraků na ni zří.

Přejdou mračna, větřík lehký věje,
V olšině zas libě slavík pěje,
Černý les jen zasmušený dlí;
Kolem něho mha se vine šedá,
Nad ním záře jen se míhá bledá,
A skrz houští větrů lkání zní.

5.

Zelených na lukách tmavého blíž lesa,
Při potoku rychlém krásná růže stála,
Nad ní truchlovrba klenula své stíny.
Dennice když z jitra nade hvozdem plála,
I když slunce jasné již za lesem zašlo:
Růže krásná dechy vonné k lesu vála.

6.

Měsíc stojí s zesinalou tváří
Nad zroseným mrtvotichým hájem,
Mdle se mladé jedle lesknou v jeho záři,
Pookřálé nově vzešlým májem;
Nad modrými lesy visí mlhy šedé,
Jako truchlorouška v mrtvých kobce,
S těmi mhami tihnou stíny bledé,
Hvězdy tuhnou, co světlušky v hrobce.

V temnotách se shluklých chodec brodí,
Kolem sebe stuhlou rukou sahá,
Tu jej víra silná mocně v pravo vodí,
Naděje tam pevná v levo tahá,
Strach a ouzkost teskně jemu prsa zdvíhá,
Spěchá více, hle, snad tam již cíl svůj najde,
Tam se záře jakás semo tamo míhá.
Již tam došel — nic, tu — sklesne, zajde!

—

V brzkem jitru najdeš snad již, temná noci,
Se mnou v tmavém hrobě lůžko jedno;
Nad mnou pak bdi věčně svatá moci,
Až mne v chladnou náruč smrti pojme ledno!

7.

V přírodě jak vše se jindy smálo,
Radosti vše do se mělo znak;
V květu kolem oudolí kdy stálo,
Můj kdy podle řeky bloudil zrak:
Teď však slzy v zraky moje loudí
Příroda, i hvězdný nebe strop,
S řekou kvílím, tam kdy oko bloudí,
Svět se zdá mi býti štěstí hrob.

Předc kdy nad lesem na skále sedím,
Kolem níž večerní mlha hrá,
Do zmodralé dálky smutný hledím,
Tento svět jak krásný se mně zdá!
Celou zem v svou náruč jmouti toužím,
V večerní se ztopiti chci zář;
Citem tímto darmo však se soužím,
Neb kam vzhlédnu, tam mně schází — tvář.

8.

Hoj, byla noc! zelené světlo luny
Padalo promykem v zlaté hvězdiček struny,
A tichou hudbu tu zpívaje vítr vál.
I stál jsem zšílenec na osamělé hoře,
Podemnou rovina, zelené jako moře,
A já jsem samoten nad tímto mořem stál.

I bil jsem v horu tu, i znělo mé volání:
„Hoj, otče, otče můj! neslyšíš matky lkání?
Hoj, já jsem zšílenec, proč vchod se neotvírá?"
I bil jsem v horu též. Půlnoční přešel čas.
Ta hora? — Blanik je — a nad ní pláče hlas:
„Můj otec neslyší — a matka mi umírá!"

9.

Ladný zjeve porozvitých růží,
Ty jen slzy budíš touhy vřelé
Ze ztmělého modra zraků mých
Na mé ranním žalem zbledlé tváři!
Jako jiskry před východem slunce
Za horami tam za vysokými
Chladné jiskry řítějí se vzhůru
Výš a výš, až v nebes modru shasnou;
Tak mé slzy linou s tváří mých
Chladněji vždy na ustydlou ruku,
S ruky studené co perly pak
Přimražené usnou na uchřadlém
Květu srdce v hluboké korunce.

10.

Zašlo slunce za modravé hory,
  Poslední v oblacích požár plane;
  Lehký větřík temným lesem vane,
Pernaté sen v náruč jímá sbory.

Vzdálené se v soumrak tratí dvory,
  Zdá se, svět že v temnu pozůstane,
  Však jen zdá se, v brzku luna vstane,
Světlem svým osvítí všecky tvory.

Vzešly hvězdy v rouchu jasném zlatém
  Na vysokém ztmělých nebes trůnu,
  Předcházejíc kněžnu noci, lunu,
Spatřily mne na zarostlém hrobě — —

11.

Plná luna nad porostlou strání,
Dennice nad mořský vyšla klín,
Slunce, kdy se mezi hory sklání,
Krásy tvé jsou stínu jenom stín!

Milí dnové, v přečisté radosti,
Pevné kdy já u víře jsem stál,
Krásná víra s mou zašla mladostí,
Bez života zůstal ideal.

Předc se touhou k němu srdce souží,
K sobě vábí mrtvý obraz ten;
Jako jinoch po milence touží,
Zemřelá kdy dřímá věčný sen!

Příroda však víc se neusmívá,
První zvíře zdá se člověk jen,
V pravo v levo, všude hrob ten zívá;
Nesmrtedlnost májový jen sen! —

12.

Za horami vzdáleno jest
Zlaté slunce, lampa světův;
Šerem přes hladinu mořskou
Lkaly zvony smutným tónem
Touhu země po slunéčku.
Růže klonila hlavinku
Umírajíc, nejsladší
Vůni zahradou vydechši.

Po jezeru tichotiše
Ploula labuť, bílá labuť.
Bílým táhlým hrdlem jejím
Na peruti nočních dechů
Vznášela se píseň její
V dálky, v dálky nekonečné,
Poslední labutí píseň!
Nad jezerem na balkóně

*

V tichou tajuplnou noc
Lkala Jaroslavna pláčem řeky,
Vinoucí se rozkvětlými luhy.

Bělejším nad labutino hrdlem,
Nade růže rtoma krásnějšíma,
Nejkrásnější linula myšlénka:
„O, jak touží srdce mé se vznésti
Vzhůru k světlu, které svítí světu!
Že pak člověk jest tak vzdáleným
Od slunce, jež vzešlo na Golgatě,
Jehož jiskrou ztracenou jest svět.
Výš a výše postupovati,
Podobnějším vezdy býti jemu
A posléze v jedno splynouti
S zřídlem!“

13.

**Zelených na lukách blíž tmavého lesa
Při potůčku rychlém krásná růže stála,
Nad ní truchlá vrba klenula své stíny.**

**Zjitra když dennice nade hvozdem plála,
I když slunce jasné již za lesem zašlo,
Krásná růže vonné dechy k lesu vála.**

14.

Má děva ještě dřímá;
  Tam, kde se v jitru kostel rdí,
  Kde přes zeď křížků mnoho zří,
Chladný ji hrob objímá.

Na její hrob si zajdu,
  Pod lípou tamo stinnou
Na tichém jejím hrobě
Chci lkáti v noční době,
  Až mraky hrobní mne ovinou.

15.

Jako Trosky v světle bledém
Vyhlédají mlhy šedem,
Temná noc kdy nad ně přišla,
Tak myšlénko nevyzírej:
Nermuť jiným blaha zdroje!
Vrať se v hloubi, z kterés vyšla,
Tam si moje srdce sžírej;
Však jen moje — moje — moje. —

16.

Noční kolem rozprostřel se klid,
Na pahrbku vybledlá se míhá
Lebka, jež se nade kolem zdvíhá;
Bledé luny oblévá ji svit.
Krajina kol pustá, holá, tichá,
V dálce les jen v tajemných snech vzdychá.

Otevírá půlnoc hrobů klín,
Kol a kolem temné šepotání. —
Nad svým hrobem mnohý bloudí stín —
Či ni v chladné zemi nemá stání?
Hle, zář luny tiše dolů svítí,
Mladá krev kde rozlitá se třpytí.

17.

Však co darmo svoje smáčím líce
Slzami, jež hustě se mi roní,
Co Bůh jednou ustanovil,
Nezmění se; vůli nic neskloní
Pána nebes, pána přemocného,
Angelský jejž vychvaluje sbor,
Musím tiše nesti vůli jeho,
Neb, on pán jest, já jen jeho tvor! —

18.

Otec zpomene rodině:
„Kde dnes as jest?“ však s těží
Pomyslí, že již v hlubině
Jen z něho kusy leží.

Tak letí stříštěn o skálu,
Od skal, do skal, ku skále;
On dolů, my však pomalu
Lezeme vzhůru dále.

19.

Kde k nebesům modrým vysoko pne vzhůru se
skála,
Že bystré oko jen krajinu dohlídne dolejší;
Kde s jekotem strašným se valí divoká řeka
v důli,
Strašně hučí, zdaleka jako když strašný rachotí
hrom,
A zpěněné vlny vzhůru metá, stříbříc keř i skálu:
Tam vysoké na skále stojí Lubor čarokrásný.
Černokadeřavou hlavu černá přílbice kryje,
Černý též i krunýř se jemu pne kol hrudi mužné,
Černý šat všecken jeho, jestiť i mlat jeho černý,
S přílbice jen bílý chochol ve větru pohrává,
A u nohou jeho černý chrt v tichosti spočívá. —

20.

Hle, co v zeleném hájíku,
V stínu křovím se bělá?
Snad co jindy tam v háji
Má dívčina pod dubem
Sbírá u vody jahody
Bílým chvívajícím šátkem?

21.

„Ještě ten přejdete les. —
   Slunce k večeru se sklání —
A než zář, jež zdobí ves,
   Sejde s věžních báni,
Překročíte českou mez.“

Teď se vrátil, jenž nás veď. —
   My však jako laňky skoky,
Neb jak spěchá času let,
   Zrychlili jsme svoje kroky,
Cestou jdouce k lesu v před.

Luhem, větříčku, mi věj,
   Ovlaž moje líce zňaté —
Záři jasnou v tvář mně lej
   Ještě v vlasti slunce zlaté; —
Tak! — Teď vlast se dobře měj.

Již jest meze překročena,
Za mnou leží česká zem. — —

V zříceniny rozvalen,
Tamo leží hrad ten starý!
V modré roucho zahalen,
Pod ním stojí lesík jarý,
Černá věžční z něho jen.

Taký hrad — to vlast je tvá!
Hrdé stavby sešlé rumy,
Pohleď na ni zdaleka,
Snad tvé žalující dumy
Z tuhého ji zbudí sna! *)

*) Poslední báseň Máchova, tužkou psaná, patrně náčrtek ještě nevypilovaný.

Prvotiny.

Svatý Vojtěch.

1.

Jarou mladost následuje stáří,
Šedé stáří růžovou to mladost;
Jasný den noc tmavá následuje,
Však noc tmavou vždy přemůže den.
Nad zem českou den i noc tak vzchází;
Za den celý svítí zlaté slunce,
V šeré noci stříbrná zas luna.
Čtyřicet již dnů ni zlaté slunce
Nepochmuřilo se, ani luna,
Ani hvězdy, zlaté zraky noci.
Nezrosila luna zemi širou,
Ani nebe slzami jasnými.

Smutně kloní stromoví své hlavy,
Hlavy poukryté listím svadlým.
Dávno v prach již kleslo všecko kvítí,
Dohučeli potůčkové jaří; —
Nenapojená bučejí stáda,
K zemi skloněnou lid nese hlavu.
Jaký trest to tíží zemi českou?
Což pak provinila proti Pánu?
Z mezí svých že vyhnala Vojtěcha,
Vojtěcha svatého, svého otce,
Svým by mohla kořiti se bohům,
Nekáraná slovy jsouce jeho:
Proto čtyřicet již dnů ni slunce
Nepochmuřilo se, ani luna,
Ani hvězdy, zlaté zraky noci.
Proto zem tu nezrosila luna,
Ani nebe slzami jasnými.

2.

Hle, co k hvozdu tmavému tam spěje?
V dálce víc a více se to tratí —

Hle již opět více se to bělá,
A dle toho, jako stín by tmavý,
Víc a více se to opět černá.
Zdaž to labuť s orlem k lesu letí?
Labuť bílá v spolku neslýchaném,
S orlem černým ku tmavému lesu?
Labuť bílá ani orel černý,
Nýbrž Hasoň jarý na svém broni,
A dle něho na vraném to oři
Starý Hora k lesu zhůru spěje. —
Odesláni jsoutě lidem českým,
By prosili biskupa Vojtěcha,
Vojtěcha svatého, otce vlasti české,
By se vrátil nazpět do své vlasti,
K otčiny své horám, řekám, hájům;
Mocného by prosil Boha, Pána,
Aby trest odvrátil od nich těžký,
Dadouc zemi vyprosené vláhy,
S vlahou tou i ourody dal vlasti.
Proto oba rychle k lesu ženou; —
Jarý broň již tepe půdu lesa,
Za ním v houšti vraný oř pospíchá;
Nad nimi se lesa oblouk klene,

Za nimi se lesa stín rozkládá;
Zmizeli již oba v tmavém houští.

3.

Radostná jde pověst po vší vlasti,
Z tud, kde Vltava se řeka rodí,
Až kde Sněžka k nebesům se tyčí,
V středu hor to hrdých, Krkonošů,
Všude hlas se rozléhá radosti,
Že se Vojtěch opět k vlasti vrací,
Vojtěch svatý, země české otec.

Nad zelenou horou slunce stojí,
Kolem hory množství lidu čeká,
Po obloze celé ani mráčku.
Aj, tu velebný sem muž se blíží,
Vzhůru na zelenou horu vstoupá;
Žíněným je šatem přioděný,
Kroky jeho silná hůl podpírá.
Vystoupiv teď na zelenou horu,
V prach tu klesna, k zemi hlavu kloní,

Vlasti své tu půdu milou líbá,
Vroucně k Bohu, k Pánu se tu modlí,
Od modlitby vstana zemi žehná.
Bouře mdle tu zdaleka již hučí,
Mrak za mrakem nad hory se vznáší,
O hřbet hory oblak se rozráží;
Zakrývá se již za mraky slunce.
Hučí vítr; mrak se níže nese;
Co nevěsta již se s nebem pojí
Šírá země v vlhkém obejmutí;
Hustý déšť se kol a kolem leje;
Nad horou jen rozevrou se mračna,
Zelená jen hora v slunci stojí,
Ostatní je země deštěm skryta.
Na kolena lid tu kolem klesna
V udivení volá: „Svatý Vojtěch!“

*

Svatý Ivan.

Vysoká kde hrdě skála
  Ve hvězdnatou strmí říš,
Jejíž vrchol mechovitý
  Na svém hřbetě nese kříž,
Jenž vyhlídá z tmavé houšti:
Bydlí svatý Ivan v poušti.

Šedesátkrát již se vrátil
  Blahorodný k zemi máj,
Přikryl luka pestrým kvítím,
  Listem novým šatil háj,
Co, kde svaté ticho sídlí,
Ivan svatý v poušti bydlí.

Lůžkem byl mu tvrdý kámen,
  Každodenní Bohu daň

Na němž v modlitbě odváděl;
  Jeho přítel byla laň;
Líce jeho touhou bledé
Kolem kryly vousy šedé.

Nade mrtvotichým hájem
  Bledý měsíček když stál,
Na skály a hvozdy husté
  Stříbro svoje vyléval,
Slyšel Ivan v sladkém snění
Serafínů sboropění.

A hle, otevře se nebe,
  Zlatá z něho plyne zář,
Na Ivana jasně svítí,
  Růženě mu barví tvář.
On procitna, oči zvedne,
Angela u lůžka zhledne,

Který takto k němu mluví:
  „Šedesát již tomu let,
Co přebýváš v poušti této,
  Cos opustil mrzký svět;

K odměně v večerní době
Povolá Bůh dnes tě k sobě.“

Domluvil a v letu rychlém
K nebesům se vznes;
Tu se otevřelo nebe
A radostný zazněl ples;
Jasný plápol hvozdy zlatil,
Až se angel v dálce ztratil.

Opět svaté ticho všude,
Tmavá noc v dolině dlí,
Na skále však křížek již se
V ranní záři jasně skví;
Ivan s lůžka se tu zdvihne,
Na skálu ku kříži tihne.

A tam trvá na modlení,
V rozjímání tráví den;
Očekává, v chladnou náruč
Až jej pojme dlouhý sen. —
Blíž a blíže k svému cíli
Již se zlaté slunce chýlí.

Ohnivé co moře plane
  Obloha, a poslední
Paprslek sesílá slunce,
  Na Ivana ještě zří,
Který od modlení vstává,
Zemi české požehnává.

A pak sklesne, s sluncem zajde,
  Jako dozvuk poslední
Zvonku nad lesem umírá,
  U večer kdy s vížky zní,
Jak kdy v bledém světle luny
Doznívají harfy struny;

Sklesne mezi pestré kvítky,
  Které z mechu hlavu svou
Vzhůru kolem hlavy jeho,
  Vzhůru kolem nohy pnou;
Větřík hrá s kadeří šedou,
Líbá jeho ruku bledou.

Královic.

„Dlouho-li krýti, temná noc,
Perutí černou budeš zem?
Zem, která sluje vlastí mou,
Však vlastí mou ach není! — není! —
Zde vzejde slunce — chladné jest; —
Vyvstane kvítí — svadlý květ; —
Zazní-li hlas, tu hlaholem
Uráží cizím ucho mé! — —
Kdež zem, která mi otčinou? — —

Tam za tmavými horami
Rudí se v jitru obloha;
Tam odtud libé hlasy zní,
Co přes hvozd rohů lesních zvuk.
Zda věčný hvězd to souzvuk jest —
Či otčiny mé hlas to zní?

O jistě, jistě tam má vlast!
Však tmavá noc k ní stezku kryje.“ —

Tak temnou nocí s větrem lká
Na pusté skále královic;
Však ne té země královic,
V níž bydlí: v dálce jeho vlast
Neznámá jemu, neznámý
V ní kraluje otec prý jeho —
Syn nezná ho, ba nezná sebe sám! —

Čím víc se za horami dní,
Tím více roste touha jeho;
A z dálky jakby rohu zvuk
Jej přes hvozdy zval v dalekost,
Tak jej to mocí pudí v před,
Kde tuší, vlast že jeho jest.
Již spěchá rychlým krokem tam;
Však nezná stezky před sebou,
Nad širou zemí černá noc
Bezhvězdé roucho rozestřela.
On bloudí v levo, bloudí v pravo,
A hledí v před a patří v zad,
Noc kolem — kolkol temnota!

Zalká pláčem holubiným,
Úpí hlasem vlašťovice,
Toužně hledí v černé nebe,
Prosba jeho zhůru zní;
Žádost jeho vyslyšena,
Za horami víc se dní;
Ajta nové v jitřním zlatě
Vzejde slunce na Golgatě!!!

Zoufalec.

Buďte zdrávy, vlasti modré hory!
  Vltavo, buď zdráva v stínech svých!
Ty dědino, jejíž temné bory
  Šuměly v můj dětský pláč i smích! —
V smích můj, pravím? — Ten kdy uslyšely?—
  Vesele můj zřídka planul zrak! —
Dětství-li kdy mého jasně zřely
  Brány — na vždy uzavřel jich žalů mrak!

Časně jsi mi zpustl snů mých ráji,
  Prázdný mládci zůstaviv jen svět!
Jednou lze jen věnce víti v máji;
  Jednou vzplane, a již nikdy, květ.
To jest, co mi o žití se snilo? —
  To sliboval dětinský můj věk? —
To jest, po čem oko slzy touhy lilo? —
  Krásná vlasti! tys jediný vděk.

Což pak truchlím? — že nevzešlo kvítí,
  Jaké čarný předvodil mi sen. —
Jaké ve snách květlo živobytí,
  Také jestoty neuzří den! —
„Otři zraky!“ veškeń lid mi praví,
  „Vidíš hroby? — Mníš, že mrtví spí
Beze snů? — Ne! — Jiný svět je baví;
  Znova oni jitro svoje sní!“

Tiší mrtví? — Ti že znova žijí? —
  Znova žijí? — Vlastní vůlí svou? —
Či nuceně žíly jejich bijí? —
  Proti vůli v nové sny zas jdou? —
Tehdy znova mám svou mladost sníti? —
  Aby znova její prchl stín? —
Raději má na vždy hrob mne krýti! —
  Věčné nic!! v tvůj vrhu já se klín!!! —

Na úmrtí českého básníka.

Smutné vydej zvuky mi, varyto,
Hlásati bych mohl žaly naše
Nelíčenými i ne cizími slovy,
Jako Záboj ode srdce k srdci.
Přišla bolest v naše jará srdce,
Bolest zlá, i žalost v ňádra naše.
Vzejde slunce; aj, zardí se Sněžka,
Rozední se nade zemí českou,
Prchne noční temno s luhů českých;
V českých srdcích žaly nepominou,
V srdce naše bolest na vždy vešla.
Neplačeme proň však pláčem moře,
Ani lkáním zdmuté Vltavy;
Leč proň pláčem šeptem hájů českých,
Velká bolest nářku nemá.
Bez něho pust stojí Kliin chrám,
Jako králů kolébka i hrobka,

Slavný druhdy leží Vyšehrad;
Jako shaslá hvězda země naše,
Pustý stojí svatý Karlův Týn.

Nebudou nám více ústa jeho
Hlásati, jak slavně věrnost česká
Projevila se, kdy s slepým králem
Padesáte padlo reků českých;
Ani více, jako Jaroslav
Vítězný tatarskou potřel sílu:
Proto však naň nezapomeneme,
Nikdy, nikdy, leč až někdy v smrti
V chladném loži všecko zapomenem;
Neboť známa jestiť láska Čechů,
Jak jest pevná k učitelům svým;
Vždyť pak Češi svému mistru Janu
Oběť pálili dvacítiletou.
Tak i naše láska nepomine;
Láska naše, jako žel náš, věčná.

Vorlik.

Nade hvozdem tmavým hustým
  Jasoň stojí zlatovlasý,
A v tom hvozdu v tmavém černém
  Stojí skála mechem krytá,
A tam kde skála nejvyšší,
  Skály tvrdší stojí Hraboň,
Zhoubce krajiny vůkolní,
  Na vše zírá smuten strany.

Pod skalou řeka silně lká,
  Až rozléhá se les kolem;
Na skále lká Hraboň mocný,
  Až rozléhá se les kolem;
Silným volá hlasem přes les:
  „Vrať zpět se, dítě rozmilé!“

Nade hvozdem tmavým hustým
  Stříbrolesklá stojí luna;

Lká on na skále nejvyšší,
  Přes les silným volá hlasem:
„Vrať zpět se, dítě, vrať se zpět!“
  Darmo však, darmo on volá.
Rozsílá v kraje vůkolní
  Pacholků svých mnohé sbory;
Sám pak hvozdem tmavým hustým
  Ztraceného hledá syna.

V luny darmo hledá světle;
  Až jitro vzejde nad lesem,
Slyší na skále na příkré
  Temný pláč svého dítěte.
Rychle skálu zleze příkrou,
  A hle dítě vidí milé;
V hnízdě orla leží tiše,
  Kolem orlů mladých sedm.
Lovecké hned hlasem trouby
  Pacholků svých svolá sbory;
Založí zde přepevný hrad,
  Vorlík do dneška nazvaný.

Ivan.

Z jitra jasné vzhůru vzešlo slunce,
S sluncem jasným hostů přišlo množství
Na týn slavný knížete Jarvora.
Havranů co hejno nade hvozdem
Za šedého večera se vznáší,
K blízkému z tud spěchajíc bojišti,
Že se mrak zdá zakrývati blankyt:
Tak i hostů mnohočetné sbory —
Z tud, kde vstává i kde lehá slunce,
Ku Jarvorovu se týnu blíží.
Aj tu hlučno v knížecím jest týně;
Dlouhou síní harfy znějí duté,
Pěvci k harfě písně pějí zvučné.
Na vysokém trůně Jarvor sedí,
Sivý orel na vysoké skále;
Podle něho krásná choť Bělina.

Jako měsíc z modra kol na stráni
V ouplňku kdy vzejde na večerním nebi,
Tak i ona na vše množství hledí.
Vše se klaní kráse zde i moci.
Založené ruce, o sloup podepřený
Na konec té síně stojí Ivan;
Mladý Ivan kněžic to chorvatský;
Okem plamenným ke trůnu patří,
Bolest jakás, nikdy necítěná,
Bolně jemu ňádra mladá svírá.
Milost je to ku kněžně Bělině,
A tak stojí a ke trůnu patří,
Až zavznějí zvuky rohů hlasných,
Zovou ku hře v dvůr a potýkání.

Poutník.

Chodec mdlý se k otčině své blíží,
Za hory se ukryl slunce svit,
Víc a více noc se k zemi níží,
V náruč snu tichého klesá lid,
Nivy, háje dřímota už tíží —
On však žádný nenalezá klid;
Před sebe v noc hledí neustále,
Krokem rychlým spěchá dál a dále.

Nad lesy vystoupí luna bledá,
Truchlící by utěšila svět,
Zabraňuje však jí mlha šedá. —
Mdlý tu chodec patří v před a zpět,
Kolem sebe známých míst zde hledá,
Kolem vysílá toužebný hled —
Tu aj před ním otčina se zdvíhá,
V šeru mlh však temně jen se mihá.

*

Jako chodci — takž i mně se děje!
Obraz jakýs před můj vstoupá zrak,
Však jen mdle se barva jeho skvěje;
Krásy, zdá se, že ho zdobí znak,
Ač i touhou srdce mé se chvěje,
Nezřím ho v té kráse — šedý mrak
Ukrývá jej příšera co bledá
A jej v pravdě poznati mi nedá.

Dějin věštkyně, dej slunci vzjíti!
Zaplaš mlhy, jež je kryjí tmou,
By lze bylo v jasnotě je zříti!
Na svět celý nad ním povznes svou
Pochodeň, jež světy vše osvítí!
Ukoj touhu v srdci chovanou,
By ve věčné zapomenutí nekleslo
Nadějí živoucích skryté veslo!

Hle, má prosba zdá se vyslyšena,
Touha vřelá bude splněna!
Kynutím bohyně vyvýšená
Slunce budí, prchá mlha zlá,
Žalu bouře v prsou utišena;

K světlu procitá i duše má,
Slunce vzchází s jasnoskvělou tváří,
Obraz pálá v růžožžavé záři!

Z jitra kdy se východ zapaluje,
Nejprv hory jen se v dálce skví,
Ranní vichr mlhy odvaluje,
Doliny však ještě ve tmách spí;
Víc se svítá — věž už vystupuje,
Až pak plné slunce s oblak zří,
Aj, tu ves se před očima bělá,
Zraku krajina se zjeví celá!

Tak před zraky mými se vyrojí
Přízrakem směs vzešlých obrazů — a již
Zponenáhle díl se k dílu pojí,
Vždy živěji postupují blíž,
V celé pravdě až přede mnou stojí! —
Věštkyně! přej čarovnou tu říš,
By mé harfě zjevit bylo dáno,
By co sám zřím, též od jiných bylo znáno!

Abelard Heloize.

Zvířetnice za hory se sklání,
  Ubledlá s ní mizne denní zář;
Za rybníkem nad porostlou strání
  Plné luny bledá vzchází tvář;
Tichost kol svou peruť rozprostírá,
Zvonku zvuk jen nad lesy umírá.

Samoten teď při okénku sedím,
  Živou lásky k tobě cítě moc,
Zasmutnělý v dálné hory hledím,
  Jak se víc a více tratí v noc;
Tak mé štěstí prchá dál a dále,
Až mne obstře hrobu temno stále.

Heloizo! by mně bylo dáno
  Spatřiti tě ještě jednou jen,

Nežli v lůžko bude mi ustláno,
V kterém věčný spáti budu sen;
By, jež tebe stíní, prchly mraky,
Oko mé v tvé stopilo se zraky:

To má touha, z tmavého kdy lesa,
Kolem něhož louka zakvétá,
Vraný havran nad hvozdy se vznesa
Rychlým křídlem v hory zalétá;
Neb kdy tam, kde lípy stín se vlaje,
Holub s družkou ve větvích si hraje.

S oblaky nad zem se vznesti toužím,
Rychlý s nimi konati chci let;
Však ach darmo, darmo jen se soužím,
S svobodou mně zašel mou i svět;
Slunce shaslo, a noc sklesla černá
Mezi mnou a tebou, dívko věrná.

Oba nás zavírá temná chýže,
Zeď klášterní od všech brání stran;
Přísaha nás oba stejná víže,
Mezi námi bouří ocean;

Zem i moře proti nám se zdvihá,
Lásku naši zem i moře stíhá! —

S Bohem buď! — již víc se neshledáme — —
  Dál nemohu — — bolestí jsem zmdlel,
Myšlénka ta ňádra bolno láme,
  Strašlivý mi v srdci budí žel; — —
Slyš, v tom zní slavíka klokotání,
Bolest má tu rozplyne se v lkání. —

Srdci mému.

Tichost svatá kryje černý les,
Tiše dřímá, tiše celá ves,
Na niž jasně luna svítí bledá.
Usni ty též, srdce, tiše jen,
Pod pahrbkem — tam jest tichý sen,
Tam jest pokoj, jejž zde člověk hledá.

Celý svět již, každý tvor již spí,
Tvůj jen nářek ještě hlasně zní;
Co tě tiskne, srdce mé, tak bolně?
Usni tiše, srdce, tiše jen,
Pod pahrbkem — tam jest tichý sen,
Tam jest pokoj, tam ti bude volně.

Po hrobech proč vždy jen touha tvá?
„Ach, tam tiše dřímá radost má,
To mne vždy tak bolestně zde souží!“

K západu i tvůj se sklonil den,
Protož, srdce, usni tiše jen,
  Tam nalezne, po čem zde kdo touží.

Usni tiše, srdce, tiše jen,
Pod pahrbkem — tam jest tichý sen,
  Tam dosáhneš pokoje svatého;
Nezbudí tě k žalu slunce tvář,
Nad lesem až zajde ranní zář,
  Zbarví jenom křížek hrobu tvého. .

Vzor krásy.

Proč, má harfo, zpívati kdy chtěje
  Krásy vzor tě pojmu, rokotáš
V rukou mých? proč struna se tak chvěje?
  Odvážlivost zpěvu mého znáš?

A předc duch můj vzhůru jen se strojí,
  V orličí se odváží on let;
Nechť se ruka třese, nechť se bojí,
  Hluboko již pod ním leží svět.

Již jej patřím — krásný obraz její!
  Již jej vidí duše, duše má;
„Sláva!" nervy v souzvuk s světem znějí,
  Touha, hrůza, láska srdcem hrá.

S nadhvězdného sestup stolce blíže!
  Však co žádám? bleskem zahynu —

Vždyť mne k zemi tělo ještě víže;
  Sestoupí-li, v nic se rozplynu.

Tělesnému oku noc ji kryje,
  S rozedněním shasne oka svit;
U vzezření duše jenom žije,
  A tam temný jen ji najde cit.

Tělesným ty okem nespatřená,
  Duše jen tě temně tuší vzhled.
S Bohem, v Bohu bydlíš nestvořená,
  V prvním dnu s ním založilas svět.

Hrobka králů a knížat českých.

Krajinu noc tichá kryje;
Dvanáctá hodina bije,
  Tiše mlčí starý chrám.
Hrozně s věže sejček skučí,
Mezi hroby vichr fučí:
  Já pak v chrámě stojím sám.

Oknem luna zří sem bledá.
Oko moje hrobku hledá,
  Čeští králové kde spí;
Luna s bledou na ni tváří
Hledí; hrobka v její záři
  Jako sněžný vrch se skví.

Jaký cit to ve mně budí?
Co mne mocně blíže pudí?
  Co mne nutí dolů jít?

Co má prsa nyníouží?
Proč mé oko snažně touží
  Vás, vy mocní lvové, zřít?

Smutně nyní v hrobku vkročím,
V prostřed černou rakev zočím,
  Krásný jinoch leží v ní,
V bílé roucho oblečený,
Zdá se, jinoch ověnčený
  O své že milence sní.

Ještě ruka drží meče,
On však zapomněl na seče
  Kruté, nezná boj ni strast.
Mrtvé oko otevřené
Vzhůru k nebi jest opřené,
  Jakby hledal tam svou vlast.

Celá hrobka, všecky stěny
Černě stojí obestřeny,
  Černý závoj dme se kol;
Ticho pusté — já jen v středu
Stojím, slza lpí na hledu,
  A na srdci — věčný bol.

Na hrobě sestřině.

Nad hroby klidně peruť rozprostřela noc tmavo-
černá,
V klínu jejich hlubokém mír a tichost pa-
nuje,
Pohřížení v sladkém snu kolem spí bratři po-
kojně;
V sen zde klesne chodec, svou tady pouť do-
koná,
Spí ve tichu hlubokém, očekávaje jitra zlatého;
Jich prsa již žádná více netiskne bolest.
Tak ty i, sestro, nyní v chladném spíš lůžku po-
kojně,
Zem tě co matka milá v náruči pevně drží.
Větříčkem třesení stromové na hrob ti sypou
květ;
V věnci se růže vinou křížku malého kolem,

V ozdobu hrob jimiž ti bratrská přikryla láska,
Jež se kolem v krásném teď květu červenají;
Mutné si v křovině blízké pěje písně slavíček,
Vůkolních růvků sladce voní květiny;
Ty však vůně jejich líbé již více necítíš,
Více slavíka ni hlas již tebe neprobudí;
Zdá se, že bouře litá tě zchvátila záhubě věčné,
Již jako poupě malé od keře oddělila,
By v život ach nikdy z hrobu již si nepovstala více:
Však ne nadarmo hledí na hroby záře ranní;
Nad hroby slunce zlaté též vzejde snad v čase brzkém,
Jež, co hvězda ranní, zvěstuje písma slovo.
Pak svůj byt chladný v dne nového světle opustíš,
Kde plyne, vejdeš v stan, zdroj blaha nepřebraný.

Noc.

Slunce zhasne; — šerá noc zahalí světy. —
Slyš! přes hřbitova zeď s vížky mechem kryté
Hlásá zvon krajinám již
Vůkolním to nocí tmavou.

K cíli přijda chodec hůl svoji odloží,
Prach s svých setře nohou; pouť dokonána jest;
V ouzkém dřímota lůžku
Tíží pak zraky umdlelé.

Mně proč teskno bylo, proč slzely zraky,
S sluncem den kdy zašel za zsinalé hory;
Haslo když zoře, a zvon
Když zazněl krajinou tichou?

Blízké předtušení snad to bylo smrti? —
Myšlénka, zvukové že mne zovou zvonů
S jasným dnem k hrobu temnu? —
Tam že sklesnu opuštěný? —

Darmo však se leká srdce ticha hrobu,
Darmo strach zatají dech člověku v prsu,
  Spatří kdy smrti obraz,
    Stínem jest jen uleknutý. —

Nechť jsem v hrobce tiché, nejsem opuštěný;
S sluncem zajde-li den, sklesne-li noc šerá:
  Vzejdou hvězdy nebeské,
    Svítí luna i na hroby! —

Jen když den zahalen byl v šedivé mraky,
Pak černá panuje tma v světě; na hroby
  Pak ni hvězdy nebeské
    Nesvítí ani luny zář! —

Syn mlynářův.

U Vltavy, tam mezi vrbami
  Pod skalinou malý mlýnec leží;
Hučí divá řeka pod kolami,
  S jekotem jež kolem skály běží;
    Smutně zní té řeky hluk,
    Jako lesních rohů zvuk.

Nad zroseným, mrtvotichým hájem
  Stojí měsíc s zesinalou tváří;
Pookřálé nově vzešlým májem,
  Mdle se lesknou jedle v jeho záři;
    Smutně vichr lesem zní
    Jako píseň pohřební.

Tam nad lesem visí mlhy šedé,
  Jako truchlorousky v mrtvých kobce;

*

S nimi tihnou stíny šerobledé,
Hvězdy tuhnou co světlušky v hrobce;
Kol panuje těžký sen.
Syn mlynářův — spí i ten?

O ten nespí! Milka jeho dřímá,
Tiše, tiše dřímá v rakvi černé;
Lůžko ouzké tisové objímá
Mrtvol chladný dívčiny nevěrné;
Sklesla noc, jí zašel den,
Dlouhý, dlouhý spí teď sen.

Syn mlynářův přede mlýnem sedí
U řeky, kde se kol skály vine,
Skrze slzy na měsíček hledí,
Ouplný jenž hustou mlhou plyne.
Smutně zní té řeky hluk,
Jako lesních rohů zvuk.

Z šedé mlhy měsíček vystoupá,
Teď po dráze jasnobledé plyne;

Hle, lodička po vlnách se houpá,
   Proudné víry bez ourazu mine;
      Černá rakev strmí z ní,
      V níž sen dlouhý Milka spí.

Syn mlynářův s Milkou k hrobu jede
   Po vodě, v niž luna lesk svůj hází;
K hrobu ji jen v noci šerobledé
   Luny svit při pohřbu doprovází;
      Vlnky jasné plynou s ní,
      Šepcí píseň pohřební.

Mlynář přede mlýnem smutně sedí,
   Ozářený světlem luny jasné,
Skrze slzy na měsíček hledí; — —
   Až kdy z jitra luny světlo zhasne,
      Temná vlna hlasně zní,
      Syn že s Milkou v řece spí.

Na hřbitově.

Smutně zvonek volá k hrobu den,
Rolník z pole k malé chýži
Mdlým se krokem ke vsi blíží;
Celou zem již kryje sen.

Hroby stříbří bledé luny svit,
Větérek kol hrobu věje,
Slavíček tam libě pěje,
V ňádrech budí mutný cit.

Naďe mnou na kříži Kristus pní,
Kol obzářen světlem luny;
Větříček v mé harfy struny
Věje, ony samy zní.

Osvícená vlnka lunou hrá
  V potůčku, jenž v luhy stinné
  Kolem hřbitova se vine,
V jeho olších holub lká.

Na těch hrobech já jen sedím sám,
  Vůkol bledé stojí stíny,
  Píseň, mé to mrtvé Líny
Ostatky, teď pěju vám.

Pěvec.

1.

Jej často touha pudí,
  Při mdlém když světle luny
Slavíka zpěv jej zbudí,
  Své harfy pěstit struny.

Před dvéře malé chyše
  Vystoupna dlouho sedí,
An vůkol vše spí tiše
  Na hrobky tyto hledí.

Tu Líno myslí tebe,
  An chladná zem tě kreje;
Svou harfu dá před sebe
  A v její struny pěje.

2.

Sotva že kvítko vnadné
  Jen se ukáže světu:
  Tu bouř jej zbaví květu,
A opět bídně zvadne.

Sotva se počne smáti
  Den, slunce jasně svítí:
  Však brzce zas se tmíti
Počíná, noc se vrátí.

Tak též i v našem žití
  Ohlédneme se v světě,
  Přijde smrt v prudkém letě,
Hrob opět nás má krýti.

Tak též i Líno tebe
  V překrátkém opět čase
  V prach obrátilo zase,
K sobě volalo nebe.

O dej ať s Línou mojí,
Jak někdy v tomto světě,
Radost nám opět květe,
Ať hrob nás opět spojí!

Straba. *)

Tam kde v lese na vysoké skále
Smutné stříbrozvuky pěji stále,
Před časy stál převysoký hrad,
Na němž bydlel rytíř Milorad.

Miloval on slečnu Bělolinu,
Často býval u ní na Milínu,
Často jej skrz černý, hustý les
Vraný oř tam ku milence nes.

Bělolina, co bohyně Lada
Sličná, oblíbila Milorada.
Dívce každý libý, sladký sen
Představoval Milorada jen.

*) Nejprvnější pokus.

K blankytu když libé ptactva plesy
Zdvíhaly se a skrz černé lesy
  Větříček když jemný z rána vál,
  Rytíř se již ku Milínu bral.

Jednoho když času v tmavé noci
Vichr bouřil se svou valnou mocí,
  Zdaleka pak silný zuře hrom
  Odrážel se tam o skály lom:

Rytíř právě jeda s honby domů
Přicválá až tam ke skály lomu,
  Poslouchá — „Ha, co to? nyní zas,
  Nezní to tam potřebného hlas?“

Znova cválá oř tam silným krokem,
Již u skály jede za potokem,
  Jeho běh jestiť co ptáka let —
  Hle, proč rytíř tak co stěna zbled?

Stará žena tam pod skalou sedí,
Do jakéhos kotle temně hledí,
  Vstanouc pak: „Rytíři,“ zvolá, „stůj!
  Ještě této noci budeš můj.“

Obrátě pak koně spěšně cválá
Rytíř tam, kde nejvyšší jest skála;
Přijede až tam, kde skály lom,
S něhož jej i s koněm srazí hrom.

Z hluboka jest hrozné slyšet hlasy:
„Milenka si s hlavy rve teď vlasy,
Nikdy rytíř nemůž' býti tvůj,
Neb já Straba, a rytíř jest můj.“

Druhého pak dne když časně z rána
Na hradě se otevřela brána,
Tu spatří milenka mužů šest
Mrtvého rytíře k hradu nést.

Od toho hned času víc a více
Vždy milenky vpadlá blednou líce,
Když pak kvítí všecko vadlo již,
Sejme smrt s ní té bolesti tíž.

Tu uvíjej' dívky z kvítí věnce,
Okrášlejí rakev též milence;
Na marách jež leží v černý šat
Dívka oblečená, zdá se spát.

Dobrou noc ti, dívko, dívko zlatá,
Tichost tamo kde panuje svatá,
 Budeš dlouho, dlouho sladce spát,
 Až tě k soudu bude trouba zvát.

Tu z Milína při trub smutném zvuku
A při shromážděných lidí hluku
 Dívku bledou v rakvi vidět jest
 Od mládenců dolů k skále nést.

Dramatické zlomky.

Rozvržení dramatických her:

Bratři.

Truchlohra v pěti jednáních.

Hlavní idea. Všickni se tisknou, k vládě neschopní, ku vládě, jeden hubě druhého. Tak Boleslav potlačiv otce svého, dav vyklestiti Jaromíra a uvězniv Oldřicha dojde vlády; než Jaromírovým přičiněním a návodem Vršovců zraku i vlády zbaven jest. Tak Jaromír dosedne na stolec český, než návodem Vršovců Boleslavem Polským již již svrženého vysvobodí Oldřich, kteréhož nabádáním a poštíváním Vršovců samovlády chtivého Oldřicha uvězní Jaromír. Ten však zprostiv se vazby, zbaví Jaromíra zraku i vlády, vyžene ho v bídu. Tak mezi sebou se hubícímu rodu Přemyslovců stojí rod Vršovců též vlády chtivý naproti, a co zatím Břetislav

s vojsky stojí vítězně proti Němcům, zavraždí Vršovci Oldřicha, posléz i Jaromíra, a Břetislav potrestav zločin tento na hrdle Vršovců dojde sám jediný, netouživ po vládě, vlády jsa nejhodnější, panování nad zemí Českou, an Boleslav již dříve bídný život byl dokonal. Tak vládne Nemesis, nechavši nehodné vlády, aby sami mezi sebou se pohubili, vede nejhodnějšího vlády ku vládě.

Jednání první.

Síň na Vyšehradě.

Scena první.

Kochan a *Herouš*.

Kochan, vlády i msty chtivý, chladně i to nejstrašlivější rozpočítající a považující, rozněcuje syna svého, výborný jsa znatel povah lidských, k pomstě a k přičinění-se k dosažení cíle svého. *Herouš*, jinoch ohnivé obrazotvornosti, láskou ku vlasti hořící, jako třtina od předsevzetí k předsevzetí se kloní. Posléz přijde *Hovora*, co posel Oldřichův, nepřítel *Kochanův*, z čehož Vršovci vyrozumí, že se Oldřich jako vítěz vrací, a rozejdou se po odchodu jeho, aby rozsívali nevůli mezi bratry, bratra na bratra štvouce.

Her. Otče milý, zdá se, jakby rod náš
Cíle svého neměl dosáhnouti,
Byť i mužové se pokusili
O to, jako ty jsi, otče můj!
K samému se přibližíme cíli,
Již již vítězíme — a hle, zmizí
Vše, jak z jitra jasný prchá sen. —
Nabádáním tvojím povzbuzen,
Sotva Jaromír dal oslepiti
Bratra svého Boleslava v Polsku,
Císař tenkrát držel u vězení
Bratra druhého, Oldřicha, v Němcích,
Polské kníže drželo již Prahu,
Jaromír co na outěku bloudil
Po Čechách, svůj povzbuzuje lid
Darmo proti vítěznému Polsku;
Domnívali jste se, že již padne
Přemyslovců hrdých brzo rod —
A hle, osvobozen zázrakem!
Přijde Oldřich, vypudí lid polský,
Na svůj stolec vstoupí Jaromír;
V prachu leží vaše naděje
Jako dub, jejž blesky roztříštily.

*

Opět zatím vaše naděje
Znovu se mnou rostla zároveň,
Bez dědice ještě český stolec;
Však hle, Oldřich pojme dívku sprostou,
Z uschlého, jak zdálo již se, kmene
Nový opět vzhůru pučí prut,
Na vzdor nám vykvěte Břetislav,
Vejde v sňatek s císařovou dcerou,
Hvězdou nejjasnější, krásnou Jitkou! —
Jako slunce na obloze modré
Svítí jasně Přemyslovců rod,
Co rod náš jen v temnotách se plíží,
Jako měsíc za šerého jitra.

Koch. Neviděl jsi ještě nikdy měsíc,
Jak byl zastřel i v den jasný slunce?

Her. Na jak dlouho? — a kdy zastřel slunce,
Zkrvavělo, on však jako noc
Černý byl, jen celé zemi k hrůze.

Koch. Dokud slunce bylo, černý byl,
Když pak zašlo za zsinalé hory,
V mokrý hrob kdy stopilo se slunce,
Krátký čas co jen byl uplynul,
Stál na nebi krásnější, než ono. —

K cíli musím, byť i celá zem
V krvavé se proměnilá moře; —
A bych zčernal jako hrozný duch,
Strašlivější nade noc byl tmavou:
Nad sníh zbělím ozdobený žezlem.

Her. Otče, otče! kdy byl vyšel měsíc,
Bloudil tichý nad porostlou strání,
Nezkalená byla jeho tvář.
Zdaž i nám tak bude po skonaném
Činu?

Koch. Snad tě hryže svědomí,
Dříve nežli co jest proviněno?
Či jest tobě Přemyslovců líto?
Zapomněl jsi již tak lehce hanu,
Která stala našemu se rodu?
Vypravuj mi Jaromírův hon,
By tvá krev se rozjařila v žilách,
Abych poznal, že jsi Vršovec!

Her. Netřeba mne upamatovati,
Nezapomenu ach nikdy dne,
Leč až někdy zapomenu všecko,
Jaromír kdy od nás vyzván na lov,
Hustým lesem bloudil dál a dál.

V předtušení vítězství blízkého
Radoval se rod náš mnohočetný;
Uchopen již leží Jaromír,
Přivázán již k stověkému dubu,
Střely naše proti němu hrozí;
Zní luk — střela letí větrem — chybí
Každá střela chybí — zazní roh —
Pražané se hrnou na svých koních;
Vysvobozen Jaromír; — náš rod
Prozrazen — náš záměr zmařen jest.
Mnohý tenkrát pod meč sklonil hlavu
Potupa se tenkrát stala hrozná
Vršovskému rodu, rodu mému! —
Podnes ještě v mých krev má vře žil
Na ten čas kdy pomní duše má;
Nový plamen hoří v srdci mém,
Každý oud se vzhůru k pomstě tyčí!
Nejslabší jen blesk by naděje
K pomstě zajiskřil se hlavou mojí,
Já jej chopím, skuji z něho meč,
Který shladí Přemyslovců rod!
Koch. Pochybování tvé ustavičné
Všecku naději snad z srdce tvého

Vytisklo již? — Nevíš, Boleslav že
Chrabrý, za ten čas jenž králem Polska
Stal se rozlehlého, s vojskem velkým
Jako mračno stojí na pomezí
Země české? —
Her. Vím, a vím i více:
Proti němu stojí Oldřich s Čechy;
Proti němu táhl Břetislav.
Zvítězí-li Čechové, co pak?
Koch. Zvítězí-li? — Posud ještě leží
Nerozhodnut v klíně osudu
Tento boj. Čechové by vyšli
Vítězové z boje, není možno,
Tato hrstka lidu proti vojsku,
Jež přivedl z Polska Boleslav.
Her. Obdrží-li tu i pole Boleslav,
Přijde jako vítěz, vezme Prahu:
Domníváte se, že postoupí on
Dobrovolně stolec český vám?
Že dá žezlo zlaté v ruce vaše?
A nedá-li, zdaž jsme přišli k cíli?
Koch. Nech ho jen přijíti, polovic
Pak cesty naší jestiť skončeno;

První jest nám pomsta, druhé žezlo.
Nech ho přijít v pevný Vyšehrad,
Nechť on zleze zlatoskvělý stolec:
S něho svrhne pravice jej má. —
Domníváš se, lid že miluje
Kníže jemu dané zbraně silou? —
Kde on padne, vystoupím pak já;
Jako lidu vysvoboditele
Nemine mne stolec, žezlo, vláda.
Protož nepochybuj nikdy více,
Byť ne vždycky, jednou předc se zdař
Nesnáze kdy rostou, roste síla.
Někdy nazpět, vždy před sebe hleď,
Míň náš není cíl, než český stolec.
Přistup k oknu a obejmi okem
Krajinu, až kde ji hory broubí,
A pak rci, zdaž hodna práce naší
Jestiť mzda, vládnouti nad tou zemí?

Her. (u okna). O jak krásná jsi, ty vlasti
K nebesům jak vzhůru pnou se hory,
Kolem lehká mlha různě hrá;
V křoví — v skále pernaté jak sbory
Hlasně pějí! — Temně červená

Vltavy se vlna luhy vine
Rozkvětlými; tamo houštím plyne,
Slavíček kde v mutné písni lká! —
Z zahrad stínů vystupují dvory;
Nad nimi se kostel vzhůru nese,
K nebi strmě krásnou věží svou;
Za nimi se věže vzhůru pnou
Krásné Prahy, co dřev štíhlých v lese!
Mojí práce ty máš býti mzdou,
Krásná vlasti!? — Ty kamene drahý,
Na Evropy srdci jenž spočíváš,
Přepásaný stříbrem bystrých řek svých,
Sepjatý u vínek vrchů svých,
Jenž co prsten zlatý rdí se v blesku
Slunce, které zachází teď za ně,
Mým máš býti? — země svatosvatá!
Od přírody ohrazená pevně
Hradbami skalnými, mně snad dána!?
V svatební svůj den tě příroda
Vyvodila, ozdobujíc sebe!
V klíně tvém mých otců leží prach,
Z klína tvého vykvětl jsem já;
Každý strom mne, každý kámen zná —

Vltava mísila svoje lkání
V plesy mé, v dětinské moje hrání
Po břehu květnatém; lesů bor
Hučel v pláče mé, co dítě kdy
Zbloudil jsem na pestrém nálesí;
Hor tvých ozvěna opětovala
Pláč i smích můj, se mnou v soucitu!
A já vládcem tvým teď býti mám? —
Vládcem tvým? — Mám nad tebe se vznésti? —
Jako orel nad krajinou širou
Vládnouti mám nad tebou? — Nad tebe
S jitřní září vzplanouti? — Nad tebou
Vyjíti co slunce zlatoskvoucí?
Vyvstati co luna nocí šerou?
Boje tvé mám bojovati já? —
A kdy vítěz v pevný Vyšehrad
Zpět se vracím, na zápraží hradu
Jak se hemží lidu valné množství,
Vítající knížete milého!
Mezi nimi kněžna milovaná
Očekává mne! a sláva má —

Koch. (vlože mu ruku na rameno).
Pouhý tento sen v hrob sklesne s tebou,
Nevzejde-li brzo slunce naše
Nad Čechami.
Her. Vzhůru, otče! vzhůru!
Sebe větší práci vykonám,
Stolec český mou-li bude mzdou!
O, že krátké tak jest živobytí,
Jak bych výš a výše se vždy nesl,
Pod žezlem až mým by širá zem
Sklonila své věčnobytné témě! —
Ha! co to? — dusot koňský v dvoře
Rozléhá se tichem večerním! —
Kdo tak pozdě ještě přijíždí?
Koch. Hovora to jest! — Co ten přináší? —
S Břetislavovým on táhl vojskem!
Jeho tvář se skvěje radostí. —
Snad již zvítězili? — Hrom a peklo!
To nemůže býti!
Her. Měj se dobře,
Krásný sne! — Tak krátký jen jsi byl.
Koch. Ještě nemáš žádné jistoty;
A nechť přijdou, ještě žiju já.

Hovora (přichází).

Hov. (rychle). Kde jest kníže? — kde jest Jaromír?

Koch. Co tak pozdě k knížeti vás vede?
S jakou zprávou jdete od vojska?

Hov. Nebude vás hrubě těšiti,
Tím však více kníže Jaromíra!
Protož zkrátka, kde jest Jaromír?

Koch. V zahradě. Snad že již opět pláče,
Že dal oslepiti Boleslava,
Bratra svého, by dosáhl vlády.

Hov. (než onen domluví, rychle odejde).

Koch. Tedy zvítězili? — — zvítězili? — —
Nejsi s to, ty šedá moje hlavo,
Abys pochopila, jak to možno? —
Jest to ponejprv, co bez nadání
Zvítězili Oldřich, Břetislav
S vojskem českým? — O, tak jistě, jistě
Jsem měl vypočtěno, že tam zhynou,
A mně na vzdor štěstí přálo jim.
Však co více — jedna střela chybí,
Druhá cíl zasáhne.

Her. Milý otče,
Jakž teď lze jest dosáhnouti cíle?
Na nejvyšší stupeň naděje
Vznesla mne obrazotvornost moje,
A v tom samém, samém okamžení,
Domnívám kde u cíle se býti,
Zapomenu kde jistotu pro sen,
Probudí mne naše nehoda.
Koch. Co pomohou tvoji nám teď snové?
Zmužilé zde srdce jen a čin
Může vésti k žádanému cíli.
Ouzkostlivý jest vždy Jaromír,
By neztratil vlády, Oldřichem
Mzdy tak drahocenné zbavený,
Pro niž vlastní zrušil srdce pokoj,
Oslepiti dal kdy bratra svého;
Proti němu vlády chtivý Oldřich,
Nadchnutý vybojovanou slávou,
Milenec svěřeného mu vojska; —
Co jest lehčeji, než rozbroje
Mezi bratry roztrousiti símě?
Tedy vzhůru, s novou opět silou
K žádanému cíli; teď nechť přijdou,

Já jsem připraven již! Vlastní silou
Má se vyhladiti jejich rod,
Bratra zlost broditi v bratra krvi.
(Slyšeti hlas trouby.)
Slyš, již jdou; — tak brzo již jsou tady.
(U okna.)
V čele vojska jede Oldřich! — Plamen
Sype bystrý jeho v kolo zrak;
Celé vojsko radost jeho dělí! —
Tak nebýval! — Jaká změna stala
S ním se v boji tomto? — Zamračený
Vracoval se druhdy z každé bitvy,
Zastřené co bouří tmavou čelo
Jevilo vždy zatajenou zlost,
Jakby říci chtěl: „Ne pro mne dobyl
Vítězství jsem, jiný vládne zemí,
Kterou jsem zastával; ovoce
Prací svých já sladkého neužiji!“
Dnes však radost jeví, jakby vládl
Šírým světem. — Tedy znáš svou práci,
Rozbroj mezi bratry, heslo naše;
Já teď půjdu proti Oldřichovi. (Odejde.)

Her. (u okna). V čele vojska jede Oldřich! —
Stranou,
Jakby neúčastnil se v radosti
Pluků zbrojných — vojvodského otce —
Jede sám jediný Břetislav.
Jeho pohled jest celý tak vážný,
Jeho oko tak si mírně hledí,
Polou jakby litovalo zbitých,
Polou těšilo se s vítězem.
O ten v pravdě k vládnutí jest zrozen;
Každý zdobí trůn, na který sedne —
Jen ne český; ten má býti mým,
A by proti mně se spiklo nebe,
Zapřisáhla celá země se,
Nepřátel mých co na nebi hvězd,
Protivníků jako písku v moři:
Neustanu, pokud krůpěj krve
Barviti mi bude živé líce,
Tisknouti se jimi k cíli svému.
Hleď, on patří vzhůru k Vyšehradu;
Jistě hledá oko jeho Jitku,
Krásnou Jitku. O tak orla oko
Netouží po slunce světle zlatém,

Co po tobě každý zrak, ty hvězdo
Na nebi českém — — — — — —

Scena druhá. (Zahrada na Vyšehradě.)

Jaromír, bázlivý a strašliv jsa, čeho tak těžce a draze vydobil, že opět by mohl ztratiti bratrem svým, žádné činnosti nejeví, až *Kochan* k němu přijda jej víc a více proti *Oldřichovi* popouzí.

Scena třetí. (U brány Vyšehradské.)

Lid očekává navracející se *Oldřicha* a *Břetislava;* mezi nimi *Svojín*, muž sprostý, leč lichotivý a chytrý. Lid jest více nakloněn Oldřichovi, žehraje na *Jaromíra*. Na přijíždějícího volá *Svojín:* „Živ buď vojevoda Oldřich!"

Oldřich. Vojevoda? Kdybych jím byl! (Hodí mu váček zlata.) Tu, abys mlčel a neprobudil, co ještě v mých jen prsou dřímá atd.

Scena čtvrtá. (Síň na Vyšehradě.)

Jaromír. *Oldřich*. *Kochan*. *Herouš*. *Hovora*. *Berkovský* a jiných pánů a vladyků. *Jaromír*

uvítá Oldřicha; *Oldřich* nadchnutý hrdostí nad dosaženým vítězstvím, proukáže se listem císaře, který jej za spoluvládce nad zemí Českou ustanovuje. Jaromír se zarazí a potupiv Oldřicha dá jej vsaditi do vězení.

Scena pátá. (Před Vyšehradem.)

Herouš drží řeč na shromážděné vojsko a lid o nehodném zajetí Oldřicha; lid se spikne jej osvoboditi.

Scena šestá. (Kaple na Vyšehradě.)

Břetislav děkuje Bohu za obdržené vítězství a dosažení slávy i pokoje, pak se ubírá do náruči své Jitky.

Scena sedmá. (Před vězením Oldřichovým.)

Oldřich zuřivý a vášnivý od přirozenosti, lidem vysvobozen, přisahá pomstu Jaromírovi, svrhne jej se stolce a do toho samého jej uvrhne vězení. Lid provolává Oldřicha za vojevodu. Mezi lidem *Svojín*. Oldřich odchází, by se dal dosaditi na stolec vévodský.

Jednání druhé.

Scena první. (Síň na Vyšehradě.)

Oldřich sám se dosadí na trůn, nesm: jevě vlády chtivost; pak se sejde s *Kocha* který, poukazuje na Boleslava, jej nabízí, i on s Jaromírem jednal, jako tento nak s bratrem, čemuž *Oldřich*, v největším jsa ku, přivolí.

Old. Tak mně milý tento zlatý vínek,
Jež mi zdobí vojevodské čelo,
Že ho sevřená nepustí ruka,
Leč až někdy sama sebe smrti
Vstříc se podá; a to ještě slzy
Zraků mroucích vřele lichotiti
Budou lícím mojím ustydlým,
Aby žal nevydul na nich břehy,
V něž by stékaly se potoky,
Které ještě mrtvý prolévati
Budu, že již v cizí ruku dán jest.

Scena šestá. (Ve věži.)

Kde mají býti oči vypáleny Jaromírovi, žádá ještě jednou vyhlédnouti z okna. Řeč na okolí.

Jednání třetí.

Scena třetí. (Skály.)

Boleslav, *otec Jaromírův a Oldřichův*, bez smyslů přijde slepý se skály s rozžatou loučí. *Boleslav* jen se staví bláznivým, aby zbudil lítost nad sebou, a zůstal jist životem, také před *Jaromírem*:

Bol. Čím jsem byl, tak daleko již jest,
Že víc nevím, zdaž to jistotou
Čili snem jen přešlé bylo noci.
(Načež *pachole* vedoucí *Jaromíra.*)

Pach. Nech, starče! však není toho třeba,
Tento tě neprozradí — nepozná —
A, bys i lítost také zbudil v něm,
Nemá ti čeho dáti, byť i chtěl.

Bol. Slepý — slepý? — slepý? — — O již vím,
Co slepým býti jest — oslepeným; —

*

Já jsem tím také byl — však již dávno! —
O, jakobych viděl zraky tvé,
Jak namáhá se zbledlá zřenice
Ještě něco chtící zhlédnouti,
Co v bolestech zatím žíla sebou
Trhá, kroutící umrlým okem tvým,
Jakbys v smíchu svoje zvracel zraky.
O, to strašný osud, býti slepým —
Oslepeným — na krok vzdáleno (makaje okolo sebe)...
Co od tebe, již není pro tebe,
Tvůj svět tak ouzký, tak malý jest,
Nepotřebuje místa víc, než ty; —
A časem-li co z dálky pochopíš
Uchem otevřeným, jen touhu tvou
To budí více, bys to spatřil též.
O, já to znám, tak jsem bloudil i já,
a t. d.
(Hrdě.) Teď však jsem sám si stvořil jiný svět,
Ten žije ve mně — kdo mi vezme zrak,
Jímž na tento svůj vlastní hledím svět?
Jar. Nic než smrt!
Bol. Ha! — co díš? — a předce

Smrt mne zbaví toho také zraku; —
Tedy — nic — nic — nic nespatřím více,
Nic než tmu, a ani tuto již —?
Však co více, ona také sluch
Vezme mi, zbaví mne čichu, citu,
Ani jeden smysl nezbude,
Jenž by zbudil touhu po zraku;
Říše ta pustá bude noc,
Až já zapadnu — a smrt a t. d.

Scena pátá.

Před lesem se sejdou dva *lovci* a vypravují, že *Oldřich* tak často po lesích honí, by se vyrazil, že to však nic naplat.

Scena sedmá.

Jaromír a *Boleslav* prosí *Oldřicha* o almužnu. On je dá dovésti na Vyšehrad.

Boleslavova řeč, kde ponejprv přijde na Vyšehrad a od věci k věci jest veden. Zde umíraje, prorockým hlasem praví, že vše co padlého od vlády odmrštěno bude, a jen hříchem nevinný dosáhne žezla a skleslou pozdvihne zem.

Dověděv se, kde se vynachází, tak silně pohnut jest, že již dříve stářím i svou nemocí oslaben, sklesne a dokonává.

Na otázku Jaromírovu: Zdali zná tu síň, v níž se vynachází, odpovídá:

Bol. Zdaliž znám tu síň, se tážeš?
O, tu síň já dobře znám!
Po klenutí jasnomodrém
Zlaté hvězdy v kole plynou,
Jediný jež nese sloup!
Kol a kolem postav krásných
Velké množství na mne hledí,
Přivodíc památky nové
Pominulých, milých časů
Dávno, dávno zašlých dnů; —
Jako pachole jsem bloudil
Touto síní, neznaje
Ničehož, co z svatého
Mohlo by mne místa toho
Vypuditi; jinoch jarý
S toužebností jsem patříval
K zlatu hvězd, jenž po klenutí
Modrém plouly této síně;

Tato síň patřila činy,
Jež co muž jsem druhdy konal;
Patřila i strašný čin,
Pro nějž z síně vyvržen,
Zbaven světla jasných hvězd;
Za trest dlouho bloudil jsem
Hustou, čirou, hroznou tmou.
O, jak často hořký pláč
Rozléhal se hvozdem temným,
Kdy já, slzí nemaje,
Hlasem velkým, lkáním trapným
Onen čin jsem oplakával!
Jak jsem toužil v síň tu zpět,
Hledal světlo jasných hvězd; —
Darmo — darmo. — Však hle, stařec,
Uslablý tak dlouhým pláčem,
Přiblíživ se k hrobu temnu,
Uveden jsem opět v síň;
Jako druhdy nade mnou
Po klenutí jasnomodrém,
Jediný jež nese sloup,
Zlaté hvězdy v kole plynou; —
A po dlouhé, strastné době

Nová rozkoš ňádra plní,
A kdy myšlénka, že vina
Ještě tíží ducha mého,
Zprzniti chce blaženost,
Zní to libě síní velkou,
Jakby souzvuk věčný hvězd
Hlásal, v sen mne kolébaje:
„Odpuštění! — odpuštění!“
(Sklesne a zdvihaje ruce, tak že jednu *Jaromír*, druhou *Oldřich* chopí, skoná.)

Jednáni čtvrté.

Jitka u okna sama; pak s *Heroušem*, jenž jest v zahradě.

Jit. Zimní vítr čeří chladnou vlnu,
Studeným zjasněnou svitem luny.
Her. Mně o závod s větrem studeným
Barví plamen, který sem mne vodí,
Líce, jež by dávno byla zbledla,
Kdybys ty nebyla.
— — — —

O by mohly červené rty moje
Co dvé milujících poutníků
Snížiti se k svaté své, ku krásné
Ruce tvojí, aby odhřešily,
Co provinil jazyk, bratr jejich,
Proti jemnému tak uchu tvému
Takou žalobou.

Herouš opět v zahradě pod okny *Oldřichovými*, kde jej chce zastřeliti, odejde a zas se vrátí několikkráte, než se odhodlá k vraždě, zastřeného tmavou nocí nespatří *Oldřicha*, až jej *Kochan* pobídne, a on odchází, by *Oldřicha* zavraždil.

Oldřich (otevře okno v noci před svou smrtí). „Mračno se nese nízko při zemi, jakby oblouk nebeský spojiti se chtěl s zemí, a v svém klíně ji rozmačkati. Mezi černým mračnem bílé skví se pruhy, co na příkrově, hrozněji vyvyšujíc hloubi mračen. Všude tma, jen za řekou se míhají světýlka z chudých, však spokojených chýšek; všude pokoj, tolik miriad těles nebeských se vine v oblouk, u věčném pokoji a míru, v každém snad tolik obyvatelů co na naší zemi, a v každých

prsou mír a pokoj, v mém jen srdci pokoj není žádný, mír můj ztracen, ztracen — ztracen. — (Jde pokojem.) Jak se dutě rozléhá krok tak děsně dlouhou síní, každé hnutí leká ducha mého atd. (Přistoupí k oknu.) Vltava hučí jako píseň pohřební. (Zvonek zní.) Slyš, zvonku smutný zvuk opět zve smrtelníka k hrobu — v tichý pokojný sen — volá jej na (zaražen) věčnost! Což kdyby mně zazněl? — — věčnost? — a t. d. (Zvon umlkne. Z nenadání přiletěl šíp a raní Oldřicha. Postřelený sklesne, po chvíli se zdvihne, stírá si studený pot s čela, chce volati o pomoc, hlas mu nestačí; vezme svíčku, chcè ven volati o pomoc, vrávorá ke dveřím, u dveří sklesne, světlo shasne, temná noc kolem. Temně *Oldřich* v chrapotu: „Věčnost!“ vysloví a umře. Zvonek znova počne zníti, opona spadne.)

Jednání páté.

Kde v hrobce všickni tři z vévod zabiti leží, přitáhne *Břetislav* z vítězného boje.

Kde se vrah domnívá býti nejjistější, padne.

Vojevodské mrtvoly přistírají příkrovem, *Břetislav* vychází z hrobky; smutná hudba z venku.

Po chvíli slyšeti lid: „*Ať žije Břetislav, kníže české!*“

Král Fridrich.

Truchlohra v pěti jednáních.

Proslov.

Háj. Slunce vychází. Pěvec, vyjda s harfou a řeč svou přiměřenými zvuky provázeje, mluví:

Pozornýma poslyšte ušima,
Z dávnověkosti co harfy mé
Hlásati vám budou struny zvučné;
O bitvách, o krutém lásky želu,
I o skvělé síle, zašlé slávě.
Byla bitva strašná bojována
V obličeji stověžaté Prahy,
Na temenu šírém Bílé hory;
Byla bitva hrozná, boj byl strašný,
Čech tam stál naproti bratru Čechu,
Oba pro svého se bili krále,

Potokem se valila krev s hory.
Bílá hora co Medea druhdy
Byla dítek svých zbarvená krví;
Břinkot zbraně Krkonošské hory
Opětovaly ze vzdálí strašný,
Podnes ještě v bledém luny svitu
Ohlašují hájové to čeští;
A kdy poutník v temné noci kráčí
Po temenu šírém Bílé hory,
S hrůzou patří míhati se stín
Nad svým hrobem; temnou nocí zazní
Brzo „Tábor!“, časem zas „Maria!“
Dvěstěkrát vyvstalo pestré kvítí
Na hlubokém bojovníků hrobě,
Od těch časů do dnešního dne.

(Zdaleka jest slyšeti zvonku hlas.)

Vystavěli kapli na temenu
Bílé hory; hlásá zvonu hlas
Tichem jitřním krajině vůkolní
Ze sna probuzené, u oltáře
V oběti že kněz bude vzdávati
Bohu díky, křesťanstvo že vítěz
Přispíváním jeho vyšlo z boje. —

(Odchází hájem.)

Jednáni prvni.

Hradiště. Zámecká zahrada.

Scena prvni.

Budova. Jesenský. Milada.
Veloň přináší psaní.

Vel. Posel z Prahy zde přinesl zprávu;
Odevzdav ji pravil, žeť má na spěch,
A již podkova vraníka jeho
V rychlém skoku tepe cestu k Praze.
Bud. (přečta psaní).
Vyvolen jsem za strážce koruny
Královské, i požádán, by rychle
Odebral jsem na cestu se k Praze,
Nastoupiti svého ouřadu. —
Veloni! ať sedlají mi oře,
I ty sobě osedlej vraníka,
A pak k Praze, v den o závod s sluncem,
V noci pak o závod s bledou lunou.
(*Veloň* odejde.)
Dcero má, buď s Bohem! Vy, Jesenský!

Brzo synu můj, opatrujte
Poklad v dceři mé vám svěřený!
Jes. Buďte ujištěný, otče můj!
Že můj život není mně tak milý,
Jako milá dcera jest mně vaše.
Mil. O můj otče, proč tak rychle od nás?
Posečkejte den dnešní a přes noc;
Není jisto v noci k Praze jeti.
Bud. Tys dětinská, že se o mne bojíš;
Veloň se mnou jede, máme zbraň též;
Povinnost mne volá, musím v čas.
Počíti kdo co chce, rychle počni,
Čas nečeká, jako vítr letí;
Povinnost buď rychle plněna;
Zdlouha kdo co koná, polou koná.

Boleslav.

Truchlohra v jednom jednání.

Scena první.

Zahrada klášterní na hradě Pražském.

(První jitro před slunce východem.)

Milada (u okna).

Dnes již? — dnes, dřív nežli slunce vyjde,
Tebe znova pohřešiti mám?
Samodruhu, bratře můj! o strašně,
Strašně tiskne hřích tvůj, Boleslave,
Syny tvé i dcery! — Znova mám
Loučiti se s tebou, bratře můj;
Víc, o víc než bratře!? — Jak mi smutno! —
Právě jako tenkrát, v slavný Řím

Kdy mne vedla mnoholetá pouť,
Oplakávati kde otcův hřích
Měla jsem odloučená od vlasti,
Uzavřena ve zdech klášterních,
Daleko tak, daleko od tebe. —
Nelze bylo mi bez tebe býti;
Netěšila obloha mne jasná
Italie krásné; vůně myrty
Nevábila k radosti, jen k žalu.
Opuštěná co hrdlička v skalách
Plakala jsem sama, sama! — sama!! —
Nikdo nerozuměl pláči mému,
Jako tvému druhdy, samodruhu!
Sami dva jen rozumíme sobě,
Oba rovný, stejný tiskne žal;
Vyvrženi co na ostrov pustý,
Vkročili jsme v bezradostný svět —
Bez sebe jsme sami — osamělí! —
Jak mně možno bez tebe tam býti? —
Lze-li člověku jest samotnému
Přebývati v pustinách rozlehlých?
Šírá poušť, noc tmavá; každý strom
I luna bledá lkají sice s ním;

Však ach — nepoznají pláče jeho;
Lkání druha neuleví žalu,
Jaký tiskne smutné srdce jeho,
Leč kdy jeho spolusmutný druh
Porozuměv žalu jeho pláče.

Polesný.

Veselohra ve třech jednáních.

Jednání první.

Před domem Zahořanského v lese, kolem zadního dílu domu zahrada, jest však přes ni viděti vrcholy borovic a jedlí. Při zemi v domě byt Podhajského, nahoře v pravo byt Sylviin, v levo Lidmilin.
Večer, slunce zachází.

Výstup první.

Z Borové co polesný a *Václav* co myslivec převlečení odcházejí z domu, je doprovází *Zahořanský*, *Podhajský*, *Lidmila*. Na zad *Jan*.

Zahořanský (k šlechticovi). Tedy s Bohem, pane Dvorecký, a zůstane při tom, jak jsem slíbil. Ačkoliv dnes již měla dcera má zaslíbena býti panu Podhajskému, proto přece, abyste po-

znal, že i vás miluji, má to ještě na půl léta, dle žádosti vaší, odloženo býti; a kdyby pak vám se podařilo za ten čas lásku mé dcery sobě získati — (Lidmila ohlédne se po Podhajském a vrtí hlavou, jakoby chtěla říci: »Nikdy!«) — a pan Podhajský od ní upustil — (Podhajský dává Lidmile k srozumění, že se to nestane) — bude dcera má manželkou vaší.

Z Borové. I za naději vám děkuji, vzácný pane; a buďte ubezpečen, že mé lásce k mnohovážené slečně Lidmile nic, leč neštěstí mé, kdyby pro mne snad ztracena byla, se nevyrovná. Již dávno bych vás o její ruku byl požádal; však pamětliv jsa, že ještě ani půl léta neuplynulo, co jsem na panství pana šlechtice z Borové, a tudy co polesný i do vašeho mnohováženého sousedství přijíti štěstí měl, a že za ten čas vám možno nebylo, mne dobře poznati, nedůvěřoval jsem si to učiniti; až pak zpráva, že slečna Lidmila panu Podhajskému zaslíbena, a tudíž nad mým štěstím má rozhodnuto býti, smělosti mně dodalo, vás o půl léta času poshovení požádati.

Zahořanský. Což vám i ode mne povoleno jest. A nyní mějte se dobře; doufám, že nás brzo zase návštěvou poctíte.

Z Borové. Mějte se dobře, vzácný pane, a buďte ujištěn, že co nejdříve vašeho milostivého povolení použiji.

Zahořanský (odchází do domu). S Bohem tedy! (Zajde.)

Výstup druhý.

Předešlí bez *Zahořanského.*

Z Borové (k Podhajskému). Mějte i vy se dobře, pane Podhajský, a doufám, že jako vždy jindy dobří zůstaneme přátelé; nechtějte se na mne horšiti, že jiskra z těch samých očí, jež lásku vaši rozohnila, příčinou jest, že i mé srdce plamenem se zňalo.

Podhajský. Ač jste mému štěstí na nějaký čas zamezil cestu a na odpor se mu stavíte, nicméně panuj mezi námi staré přátelství. (Podává mu ruku.)

Z Borové. Též i vy, slečno! mně račte milostivě odpustiti, že věda se nemilovaným od

vás, přece o vaši lásku se chci ucházeti; víte, že nešťastný každého stébla se chytá, doufaje, že jest s to, aby jej nad vodou udrželo.

Lidmila. Však, pane polesný, snad víte, že ten, který se stébla chytá, větším dílem utone; nevím ale, proč bych se na vás horšila, snad že mne milujete? — To bych jistě byla první z děvčat, která by tak jednala!

Z Borové. O jak jste mně ulehčila, milostivá slečno; nic nezdálo se mně hroznějšího, než vaším hněvem obtížena se věděti, a bych pravdu mluvil, obával jsem se toho, mysle, že jsem v očích vašich toho zasloužil. Též i velice mne těší, že pan Podhajský o mně špatněji nemyslí, než prve.

Podhajský. Proč bych já vás nenáviděl, věda, že na vašem místě též tak bych byl učinil a pro Lidmilu vše podnikl, ačkoliv, proč bych zapíral, mne mrzí, že den mého štěstí vzdálenější bude, než prve; více příčiny k pohoršení slečna sama mně dává, nechtíc se ani dost málo zamrzeti, že zaslíbení naše na půl léta jest odloženo.

Lidmila. Pan Podhajský zapomněl, že nám dívkám nesluší, nešťastné ještě nešťastnějšími činiti; tuším, žádá, bych jen vezdy: „Miluji tě, Podhajský,“ v ústech měla. Ostatně ale mním povinna býti, abych v přítomnosti pana Podhajského k jeho utěšení a udobření opakovala, co již onehdy vám, pane Dvorecký, když jste mne o mé mínění žádal, jsem oznámila: že mé smýšlení o vás zcela vás uspokojiti může; ale *láska* má že náleží panu Podhajskému.

Podhajský (políbí slečně ruku).

Z Borové (stíraje si slzu s oka). Slečno, dříve jste pravila, že nechcete nešťastného činiti nešťastnějším; o kdybyste věděla, jak já jsem nešťastný a mnoho-li nešťastnější vaším vyřknutím!

Lidmila. Odpusťte, jestliže jsem se provinila; úmysl můj byl dobrý, domnívala jsem se, že jako lékař nejtrpším lékem často nejdříve předešlé zdraví navrátí, i mně takto se poštěstí; neb jak jste mne ujišťoval, jest tento lék nejtrpší. Mějte se dobře, zůstaňte naším přítelem jako kdy jindy; na lásku ke mně však hleďte zapomenouti. (Odejde do domu.)

Z Borové. Mějte se dobře, slečno, však na vás a na lásku mou zapomenouti mně nelze, nikdy — nikdy!

Výstup třetí.

Předešlí bez *Lidmily.*

Z Borové. O pane Podhajský, kdybyste si jen představiti mohl, jakého již namáhání mne to stálo, abych na Lidmilu zapomenul, však všecka má práce jest nadarmo. Není možno mně bez ní býti, ani pomysliti nesmím, že navždy mám od ní odloučen býti. Až posud ještě láska má jen v mých byla prsou zavřena; teď není mně možno déle mlčeti, a vy, pane, který dle smýšlení světa byste snad poslední o tom věděti měl, jste první po Lidmile, který o tom odemne jest zpraven.

Podhajský. Představiti si mohu stav váš, i uznávám důvěrnost vaši ve mne, a snad k vašemu utěšení mohu vám říci: kdyby má něměla býti Lidmila, že vy ten první byste byl, jemuž bych jí dopřál; však jako vaše, tak i moje láska bezkonečná jest, a jak vám tak

i mně nemožno, bez Lidmily býti. Ctím vás jako kdy jindy, a možno-li, též bych řekl, že má láska k vám ještě zrostla; neb velice si vážím muže, jenž rovnou cestou kráčí, což i vy jste učinil. Neb kde jiný by potajmo byl jednal a všelikými ouskoky a nedovolenými prostředky lásku naši byl hleděl podkopati, tu vy co poctivý muž jste lásku svou zjevil; protož mějte se dobře, a nebe vám přej štěstí, jehož tak velice hoden jste. (Podá mu ruku.)

Z Borové (odvrácen, tiskne Podhajskému ruku). Mějte se dobře.

Podhajský (odejde do domu).

Obsah.

*

SPISY
KARLA HYNKA MÁCHY.

Díl druhý.

V Praze.
Nákladem knihkupectví: I. L. Kober.
1862.

Tisk Jarosl. Pospíšila.

Cikáni.

Román z pozůstalých spisů.

*

Dalekáť cesta má —
Marné volání! —

Wieść jedna tylko czasem w dalekiéj krainie,
Jak strumyka szmér zimny v ustach zimnych płynie,
Że kiedyś — przybył zdala . . . młodzieniec. —

Stefan Garczyński.

I.

Oh ! može się przenosząć w odleglejsze wieki,
Świetniejsze okolice, kraj sławny, daleki,
Nad brzegami Jordanu, pod palmy drzewiną,
Usiadłby zamyślony z hebrajską rodziną.

O ! nie — przeszłych już zgryzot nie widać tam wojny,
Tylko zniklćj nadziei grobowiec spokojny,
Tylko się lampa szczęścia w jéj oczach paliła,
I zgasła — i swym dymem całą twarz zaćmiła.

Marie od Malčeského.

Tichá krajino, jak často vábila mě samota tvá v stíny své, aby pobouřenému srdci poklid se navrátil! Jak často vrátilo ticho tvé, rozhostivši se v duši mojí, zrakům mým ztracený mír! — Teď však — přišedšímu v porostlé skály tvé — propastí se mi zdáš; strašné myšlénky budíc v nepokojné mysli, hrozné mi na paměť uvádíš pověsti, a již nikdy neuvedeš pokoj

v prsa má. — Bloudím opět skalami tvými, bledý měsíc vyšel nade temnem černých jedlí, a mrtvé zraky jeho poklidně hledí v osamělého tvář — přece hluboký smutek ouží ňádra má, a hluboký poklid časů předešlých nikdy již se nenavrátí.

Tak v rozplakaném jitru chladná mlha doléhá na skalnatá prsa strání tvých. A předešlý čas, zbloudilý co papršlek hvězdy vzdálené, někdy jen přichází v zraky ducha mého; jasné jest světlo jeho — leč nezahřívá. — —

U prostřed úrodné roviny leží hluboké, ouzké, na mnoho však mil dlouhé údolí. Cestující rozlehlou rovinou nenaděje se před sebou ležícího dolu; až najednou přišed na okraj jeho a uleknutý zastaviv krok, jakoby náhle se před ním rozstoupila země, hluboko pod sebou spatřuje vrcholky temných jedlí a sem tam mezi skalami jednotlivé chatrče. Po obou sice stranách údolí toho strmí vysoké skály, leč nicméně jsou si obě strany velmi nepodobné.

Po levé straně stojí již od vchodu vysoká a příkrá písečná skalina. Mnohý déšť ji roze-

mlel v rozličné podoby zvířat podivných i zpotvořilých postav lidských, které hustě a v nesčíslném množství po skalnaté stěně buď lezti, buď z ní vyhlížeti se zdají, dutýma za putujícím tudy se dívajíce očima. Při skalině, po výstupcích i rozsedlinách jejích zastiňují vysoké jedle a borovice tyto často hrozné hříčky přírody, místy jenom zdola povolujíce oku pocestného volný průhled na tuto bělozažloutlou vysokou zeď.

Po pravé straně, od východu k západu dolů se táhnoucí skála písečná jest v mnohé kusy nestejné šířky rozervána, a výš a výše nad údolí vystupujíc, ohromné tvoří sem tam rozvalené stupně. Husté křoví obrostá tyto vysoké, nad ně strmící veliké kameny a celá ta strana jest podobna pustému městu východních krajin, na jehožto rovných, mechem porostlých střechách zažloutlé břízy sklánějí plačící větve, v jehožto ulicích nízké, husté křoví zakrývá ouzký průchod ve stavení pusté, teď jen plachým liškám za obydlí sloužící.

Sem tam vystupuje některý kámen, jakoby štíhlá vížka strměla nade ploché střechy, a déšť

i jiné nehody, aby dokonaly klam ten, vytvořily uzounká v ní okna.

Některé chaloupky — jestli se těch as šest neb sedm chatrčí tak nazývati může — opírají se po různu o tyto po stráni hustě se nacházející kameny, a mnohá z těch chatrčí jen přední stranu má z netesaných trámů sbitou, ostatní její díl jest vnitřek dutého kamene.

Úzká pěšinka vede mezi rozsedlinami skal a hustým křovím od jedné chatrče k druhé až dolů do oudolí k ouzkému sice, avšak dlouhému a hlubokému jezeru, na jehožto modravé hladině vodní lilie rozkládají své široké temnozelené listí, a bledé jejich květy plynou co stříbrné korunky nad temným zrcadlem vod. Jestliže, jak mnozí učenci jistí, v pradávných časích celá země česká jen jediné veliké jezero byla: tedy jest toto malý pozůstatek z oné nesmírné vodní hladiny, a ploché, ouzké břehy jeho jsou z obou stran veliké stupně písčité skaliny, která, kdo ví jak daleko, se stápí v prohlubeň vodní; neb dle ujišťování tamějších obyvatelů ještě žádný nenalezl dna ve vodě této.

U jezera tohoto, na výtoku malého potoka stojí mlýnec, kteréhož jednozvučné klepání v spolku se šustem a hvizdem přeletujícího ptactva působí, že tato samota ještě pustější, mrtvo krajiny této ještě hroznější se zdá. Časem jen pronikne nápěv neviditelným pastevcem pronešené národní písně, a jakoby potěšená z toho krajina kolikráte po sobě si opěvuje zpěv jeho temným — temnějším ohlasem.

Asi šest set kroků vzdálí od vchodu — kde malý potok hustými olšinami zastíněný v malém vodospádu hlučněji hovoří s rodnou jemu krajinou — rozestupuje se oudolí po levé straně v jiný širší sice, ale jenom krátký důl. Uprostřed něho stojí vysoká, hustě porostlá skála, korunovaná zříceninami starého hradu; mnohem však vyšší je stromoví, obkličující skalnaté stěny dolu toho, tak že ani vysoká jednotlivá věž zřízeného hradu nepřeniká vrcholky jedlí, vroubících ohromné tyto zdi.

Stavba hradu toho, a obzvláště kulaté věže, jest zcela přiměřena rozmnožiti tichou hroznost krajiny. Je bleděžlutá, základ její zdá se

z jediného kusu sestávati. Zeď její náramné je tlouštky, a až k špičaté, taktéž přižloutlé kamenné střeše ani jediného okénka nemá. Zcela jest hladká, a drobné ozdoby, jako hříčky na krku velikána, pod přístřeším jejím umístěné, činí, že hrozná její síla tím strašněji doléhá na zbloudilého, udiveného poutníka. Na něco širším přístřeší chvěje se mladá bříza, a přiléhajíc k špičaté nevysoké střeše, od ní na důl se kloní co jednotlivé péro za kloboukem loupežníka.

Pod hradem tímto na začátku tohoto druhého dolu stojí blízko nad potokem malá chaloupka zcela obyčejné, chudobné stavby. Jako ostatní chatrče po kopci druhé strany jest i ona o skalinu svým zadním dílem opřena, a jen tím od nich se liší, že přední její stranu po ní rozvedené réví vinné širokými listy přikrývá. Před ní jest malá čtverhraná zahrádka, v kteréž dvě na drnu vyvýšené kamenné tabule, obklíčené drnovými sedadly, jakož i nade dveřmi se houpající chvoj praví chalupu tuto býti jediným hostincem této krajiny.

Jednoho večera viděli pastevci, po protějším kopci mezi nízkým křovím stáda svá k domovu ženoucí, tři osoby v této zahrádce se míhati; a právě tím večerem počíná příběh, který jsem v té samé zahrádce slyšel vypravovati.

Obyvatel chalupy této se svou dcerou a každodenní jejich host byly tři osoby, nacházející se v židově zahrádce, jakž zahrádku tuto tamější sousedé nazývali.

První byl vysoký sedmdesátiletý stařec, věrný syn kmene israelského. Trochu nachýlený přecházel volným krokem malou zahrádku od jednoho konce k druhému. Aksamítové černé, až po kolena dosahující spodky se stříbrnými přeskami a podobná vesta s velikými stříbrnými knoflíky, jakož i stříbrné přesky na lesknoucích se střevících jevily, že nepanuje zde chudoba jako v ostatních chalupách. Taktéž i čisté bílé punčochy, bílé rukávy tenké košile a bílý na krku límec, že den sobotní jest, prozrazovaly, neb v jiné dny krýval ohebnou, ač sestárlou postavu velmi oškubaný i ušpiněný pričerve-

Tisk Jarosl. Pospíšila.

Cikáni.

Román z pozůstalých spisů.

*

lika skleniček kořalky navštěvoval. Dříve býval také poslem v zámku; poněvadž se ale nikdo nemohl jeho návratu dočekati, jestli že kamsi poslaného děti napadly, žádajíce o nějaký příběh: byl mu poslovský ouřad odejmut a služba jeho o několik skleniček snížena. Jistě že by byl tu tak samoten neseděl na drnovém sedadle za kamennou tabulí, kdyby děti tak pozdě na večer přísným rozkazem rodičů a strachem před obludami, které dle vypravování jeho v noci po oudolí se toulaly, doma nebyly drženy bývaly.

Poněvadž ho zde nikdo neposlouchal, vypravoval sám sobě celou francouzskou válku, a sice jak obyčejně velmi hlučně, a tak, že vždy po několika slovích ukrutná lež následovala, kterou každý hned za lež uznati musel. Lhaní tak mu již bylo silným zvykem, že nemaje komu jinému, sám sobě musel lháti. Časem hlavou i rukou pohyboval, jakoby se tomu všemu náramně divil, a někdy se u prostřed vypravování zastaviv, chřtán kořalkou propláchnul, a jednotlivé „Aj, aj!“ vyklouzlo mu z úst dlouhými vousy přikrytých. Mezi tím se ustavičně

ohlížel po oudolí, které odsud daleko se mohlo přehlédnouti.

Slunce již dávno bylo zašlo a jednotlivé červené proužky poletovaly přes nový měsíc, který právě nad starou věží visel co stříbrná lampa v oblakové síni. Na věži pohrávala bledá bříza v jeho světle mladým listím co mrtvými jiskrami nad zříceninami zbledlými. Hrůzyplné postavy po skalnaté zdi sebou v míhajícím-se světle pohybovati se zdály a nad skalnatými stupněmi protější strany ležel tichý paprslek měsíce co smutné zapomenutí nade zpustlým městem a pohrával si v břízách náhrobků jeho.

Husté křoví se kolébalo v pustých ulicích jako lehkým větrem, šepotajíc jako umírající hlas muezzina s minaretů, zovoucího k modlitbám zesnulých pravověrců, a štíhlé kameny, strmící co vížky nad sesutiny východokrajního města, skvěly se co stříbrné báně v bledém zásvitu. Po potoku zdály se jiskry poletovati; leč v zrcadelné hladině jezerní ploval tichý obraz měsíce mezi liliemi vodními a hvězdami nebes; kopce kolem i stromy na sebe temnější

přijímaly barvy, a jen vrcholky jejich sem tam se červenaly v zásvitu hasnoucích požárů. Pastevci přehnali na obzoru po kopcích svá stáda v tiché stáje, a nápěvy jejich umlkly spolu s klepáním malého mlýna, a hlubokou tichostí nebylo slyšeti leč bublání potoka a rozmluvy sobě samému francouzskou válku hlasitě vypravujícího vysloužilce.

„Na levo byla vysoká hora — as tady!“ vypravoval, a levou rukou v naznačené místo svůj klobouk položil, „v pravo vyhlížela z jakéhosi stromoví kostelní věž nějaké vesnice — as tuhlenon!“ a vzav skleničku s kořalkou postavil ji v pravo, kdežto měla nadjmenovanou věž představovati; pak palcem u prostřed tabule okazujíc pokračoval takto: „A tu jsme stáli my — či ne — ne — nestáli jsme, to bych lhal; — tu jsme seděli my — ano, aspoň já — a seděl jsem na tureckém bubnu, zrovna proti Francouzům. Aj, aj! — Jak? že ne? na mou milou věru, kdo se opovažuje? — No, no! — No tak, tedy tu jsme seděli, a zůstali jsme sedět, ale ne dlouho — neb najednou vám to bouchlo

za mnou na ten turecký buben, zrovna za mnou a — a — a“ — při tom hladil rozevřenou rukou kamennou tabuli, až najednou velmi rychle vykřikl: „a celá armáda vyskočila — celá armáda! Ha, ha, ha! — Jak? kdo se opovažuje? — no, no, celá, a jestli že ne, já řku, tedy jsem vyskočil já — ano já — a obrátím se, a za mnou stojí sám pan general — na mou věru, sám a sám, a za ním všickni oficíři. — A tu vám mně sáhl na rameno — ne — to bych lhal; tu mě vzal za knoflík — ano, na mou věru, za knoflík!“

V tom popadl na tabuli věž v podobě skleničky, dopil a tak silně jí o tabuli řinkal, jakoby v té věži všemi třemi byli zvonili.

Hned z chaloupky vyskočilo služebné děvče a pokloniivši se starému židu bralo sklenku z rukou vysloužilce. Ten pak chopiv ji za ruku, počal: „Ano, za knoflík, vidíš, zrovna za tuhle ten, či ne — ne — to bych lhal,“ počal dále vypravovati; děvče však takovému si počínání zvyklé, vytrhši se ubíhalo se skleničkou do chaloupky, a vysloužilec Bárta, neb jak jej sou-

sedé jmenovali, Bárta Flákoň, pokračoval ve svém lhaní: „A tu vám ke mně povídá: „Bárto, vidíš tamhle tu věž?“ Já řku: „Vidím“ — No — no — kam pak se poděla věž? — ah — ah —“ V tom přinesla holka naplněnou skleničku a postavivši ji ke klobouku opět odcházela. „Ohou!“ křičel Bárta, „tu nestála — tuhle, zrovna tuhlenon!“ A postaviv skleničku v levo od klobouku na jiný kraj stolu, mluvil dále: „A tu jsem vám, abych to dopověděl, šel s tím chlapem do té vsi špehovat, a šli a pili jsme — pili jsme, až se hory zelenaly. Já jsem vypil již tři — čtyry holby, a on teprva jednu; ale potom — potom se dal do pití, a než jsem já vypil tu pátou, tu on vám vypil — a — a,“ a opět hladil rukou po stole, což vždy bylo předchůdcem náramné lži — až po chvíli rychle vykřikl: „Proklatá potvora! vypil čtyry sudy — fi! proklatá potvora! ano! čtyry sudy! na mou věru, čtyry sudy! A potom jsme šli špehovat. Já — a on. On napřed a já vzadu, a vždy jsem se vám schoval tak chytře za ty čtyry sudy, že jsem neviděl nic před sebou — pra-pranicoucí nic.“ A zvyklý,

že se mu mezi tohoto příběhu vypravováním, což již několikrát se stalo, posluchači smáli, smál se sám hlasitě: „Ha, ha, ha! — Jak? kdo se opovažuje? No — no — tedy vyšlo na nás deset vojáků — a povídá ten jeden z nich: „Kdo jste?“ — A tu se vám ten chlap, co šel se mnou, zdvihnul a povídal: „Špehouni jsme!“ a dal jim ránu — a — a“ šoupaje rukou po stole, vykřikl: „a všech čtyřicet upadlo! aj, aj — ano! proklatá potvora — všech čtyřicet! Fi! — a ta věž . . . .“

V tom vzal skleničku a tak srdečně si připíjel, jakoby ty čtyry sudy najednou chtěl vypiti.

Umlklou krajinou zaznělo pojednou několik plných souzvuků strun — nesly se tichým dolem, a odražené o skály splynuly v temnou příjemnou hudbu. — Pak opět bylo ticho.

---

*

II.

— — — Wygnańcem!
Tęsknota mię obarcza, gnębią niepokoje,
Wszystko, co widzę — nie swoje! . . .
Niebo, ziemia, powietrze i ludzie i mowa,
Każda rzecz tęskna, choć nowa.
Niemcewicz.

Po chvíli opět bylo slyšeti několik smutných zvuků s protějšího kopce. Bárta se sklenicí v ruce a s hubou otevřenou brzo vzhůru k protějšímu kopci, brzo k starému hradu pohlížel; i starý žid zůstal státi a s podivením poslouchal, jen Lea zůstala jako prvé nepohnuta. Hned na to následoval zpěv. Vysloužilec Bárta kvapně vstal a posadiv si nakřiveně klobouk na hlavu, postavil se vojensky, a nepohnutě hleděl vzhůru. Zpěv smutný byl

zřetelně pronášen, každému slovu bylo rozuměti, a smutné zvuky strun vyplňovaly nedlouhé mezi slokami přestávky. Zněl takto:

„V dlouhém poli šumí větrů vání;
Jabloň, jež tam růžobíle zkvítá,
Zlaté klasy vše přede mnou sklání,
Vše se kloní — nic mě neuvítá.

Po březovém háji větry hrají,
V předu háj ten dub stověký hlídá,
Jeho lístky cosi šepotají; —
Poslouchám — nic pro mne nepovídá.

Bublá potok stříbrnými hlasy,
Potok, jenž luh květný obepíná,
Jakby dávné vypravoval časy,
Přejdu — slyším — nic mně nezpomíná.

Modrý blankyt nade mnou se klene,
Po něm větřík s oblakami hraje,
Dnes je v půlnoc — zejtra na jih žene,
V západ — východ — — nikdy v moje kraje.

Rozplašen můj národ; — bratr bratřím
Neznámý; pláčem si cestu krátím;
Dvakrát nic, vše jenom jednou spatřím,
Věčně dál — nikdy se nenavrátím.“

Po slovích: „rozplašen můj národ“ vstala rychle Lea, a přejedši si rukou bledou tvář, poslouchala pozorně s okem nepohnutým, upřeným do šeré dálky, až ku konci písně. Když pak již i struny i ozvěna umlkly, a opět hluboké kolem následovalo ticho, nesl se smutný její zpěv hlubokým oudolím:

„Jerusalem spustnul — ni místo neznáno,
Rozplašen můj národ, potupa mu zlá:
Kam by hlavu sklonil, místa mu nedáno;
Daleko prach otců, daleko vlast má!

Z nespatřené vyhnán! Palmy na Jordánu,
Kde východem slunce hlas hrdliččin zní,
Tam vy pozdravujte ode mne neznánu,
Jí rcete, že ještě chovám lásku k ní.

Láska má šla se mnou — po vysoké hoře,
Vyšší je té hory, přes kterou jsem šel;
Šel jsem přese moře — přes hluboké moře,
Hlubší toho moře přenesl jsem žel!“

Tiše stál starý žid; slzy se mu lily po vráskavé tváři, po šedivé bradě. Dlouho tak stál. — S podivením sepjal Bárta ruce a polohlasné „Aj, aj!“ provázelo z jeho úst Lein zpěv.

Mezi tím zpěvem přecházely po druhé straně s kopce dvě vysoké postavy po pěšince od chaloupky k chaloupce mezi skalami až dolů do oudolí.

Umlkl zpěv Lein, a poslední zvuky jeho umíraly na protější straně ve skalách, jakoby nad spustlým Jerusalemem v dřímotu upadaly v paprsku zapadajícího měsíce.

Starý vysloužilec, jakoby se byl ze sna probudil vytržený posledními slovy zpěvu, počal poznovu vypravovati: „Já jsem tam také byl na moři — ano — na moři. Tři dny jsme tam byli. — Oh! to je vám podívaná na moři. — Nic nevidíte, nic, než vodu a nebe — na mou věru! — A to bouchání z kanonů na tom moři! — To zní stokrát tak silně! — ne, ne, to bych lhal, ale pětkrát — ano pětkráte zajisté.“

Kdo ví, jak dlouho a co by byl ještě vypravoval, kdyby ho příchozí nebyli vytrhli. Byli to dva cikáni. Napřed šel malý, po maďarsku vystrojený chlapík; červené, vyšívané spodky, žluté botky a modrá, žlutými šňůrami ozdobená kazajka byly oděv jeho. Na hlavě neměl

nic; dlouhé však a husté černé vlasy dostačovaly, hlavu před všelikými nehodami povětrnosti uchrániti. Postava jeho byla nepatrná, malá; hlava, jakož i on celý, k pravé straně se schýlela. Jeho pravá ruka byla o poznání delší nežli levá, a ze zvyku nosil obličej ustavičně do země obrácený; leč obličej jeho byl krásný, obzvláště vysoké, hrdě sklenuté čelo a temnomodré oko, jehožto smutné časem zplanutí bezvolně k soucitnosti budilo. Druhý cikán, mnohem starší, byl celý modře a méně skvostně oblečen. Nad opálenými tvářemi hořely černé oči, co dvě hvězdy na večerním nebi. Mladší měl převěšený přes rameno cymbál lesknoucími se strunami potažený; starší nesl pod paždím hudební nástroj, podobný našim houslím. Byli cestující hudebníci. Mladý cikán, spatřiv vysloužilce a ostatní, as dva kroky ucouvnul, jakoby byl někoho jiného očekával; opět však se zpamatovav tázal se, zda-li zde jest hospoda?

„I arci že; jen dál, pánové — jen dál — tady se člověk nejlaciněji opije — pořádně — na mou věru! Jen pojďte dál.“

Po takovém uvítání zazvonil Bárta o stůl skleničkou, a dívka přiběhla z chaloupky. Starý žid, jenž mezi tím opět po zahrádce přecházel, časem u besídky se zastavuje a žalostně na dceru svou pohlížeje, přistoupil kvapně k příchozím a co by žádali, přívětivě se tázal, jednotlivá mezi tím mumlaje slova modlitby, z které ho řinkáni skleničkou bylo vytrhlo.

Zatím Bárta dívce přikazoval: „Honem! honem dělej; tu ti pánové jsou po cestě, a to má člověk hlad, na mou věru!“

Mezi tím mladý cikán, složiv se sebe hudební nástroj, chléb a vodu přinésti poroučel; načež dívka, do chaloupky odběhši, brzo s chlebem a vodou se navrátila. Starý žid již opět v modlení zahradu přecházel, pocestných si nevšímaje, buď mysle, že nejsou přátelé mnohého mluvení, buď soudě, že od nich velkého zisku nenabude.

„Chléb a vodu? na mou věru! aj, aj! na mou věru!“ kroutě hlavou divil se Bárta. „A to tenkráte na Rýnu byly jiné časy! Přišli jsme do chalupy, a měli jsme hlad — na mou věru!

To byl hlad, slona bych byl snědl. Aj, aj — a myslíte, že jsem nejedl slona? — na mou věru, výborné je maso slonové a ještě lepší polívka z něho! aj — aj — jak? — pochybujete? — kdo se opovažuje? No — no, kde pak jsem zůstal? — Aha, v té chalupě; či — ne — ne — to bych lhal — tam jsem nezůstal — ne, nýbrž šel jsem ven. V chalupě seděla bába, slepá a hluchá, a kouřila tabák — ano, kouřila na mou věru! Tam všecko kouří — všecko, já jsem tam viděl, či ne, ne — slyšel, že tam“ — teď něco zdlouhavěji vypravujíc rukou po tabuli šoupal, „ano, že tam — prase kouřilo. Proklatá potvora, fi — hahaha! jak? kdo se opovažuje? — no — no — kde pak jsem zůstal? Ano — ano před tou chaloupkou; či ne — ne — to bych lhal, tam jsem nezůstal, nýbrž šli jsme dál; to jest, dva vojáci, Bartoloměj Bárta, totiž já, a Franta Hrnčířovic. — Tenkrát ještě byl živ a na vojně, ano u tentonon se mnou. Toho zabili ve Francouzích u tentonon — jak tomu říkají, mám to na jazyku, je to zrovna za Rýnem — ano tentonon. No tedy tenkrát, když byl ještě živ, měl hlad

jako já, šli jsme do vesnice hledat, kde bychme něco ulovili. A tu vám jdem a jdeme okolo jakési díry a něco tam křičí. Ano — na mou věru — okolo díry — byla tak veliká jako můj klobouk; či ne — ne, to bych lhal, as jako tuhle ta do mého rukávu. Posloucháme, co to tam křičí; — ta díra šla do nějakého chlíva, při samé zemi, a nemohli jsme rozeznati, co to tam křičí; je-li to kohout nebo slepice. I postaví se vám Franta před zeď, a já ke zdi. Franta volá, já vytáhnu šavli a číhám — ano — číhám; na mou věru! mlčím, ani nedýchám. Tu vám to vystrčí hlavu, hlavu tak velkou — no, tak jako můj klobouk — aj — aj!“ — pije, po chvíli pokračuje dále — „na mou věru — na každém konci roh — na mou věru, aj, aj! — Já jsem se otřásl, ale sebral jsem se, ťal a jednou ranou jsem to uťal. Aj, aj. — Na mou věru, jednou ranou; tu se podívejte — tou šavlí.“ V tom hodil šavli na kamennou tabuli. „Ano, jednou ranou, a co jsem uťal?“

Cikáni až posud seděli tiše, na vysloužilce pozoru nemajíce. Starý cikán seděl právě proti

němu v hluboké myšlénky pohřížen; časem kvapně rukou před sebe v povětří udeřil a oko jeho při tom z místa na místo poletovalo. Všecko jeho počínání jevilo náramnou nepokojnost. Mladší po krajině se ohlížel a hluboce vzdychaje jednotlivá slova mluvil řečí nesrozumitelnou.

Hozením šavle na tabuli jakoby ze sna probuzeni, pozorovali vysloužilce, kterýž pevně tabule se drže před nimi stál a rukou nataženou na šavli ukazoval: „Aj, aj — ano — ano — Franta to lap a šli jsme domů — a —“

Starší cikán vstav odcházel ze zahrádky pěšinou do oudolí, a po chvíli ho bylo viděti v šeru po skalách a křovím v starý hrad lezoucího. Nahoře se ještě kmitnul v paprsku měsíce, který za vrcholky hořejších jedlí zašlý ještě bledé zříceniny a vysokou věž osvětloval, jejížto mdlý stín daleko po druhé protější stráni se táhl.

Mladý cikán však obrátiv se k vysloužilci, „zdali zde často bývá?“ se tázal.

„Já?“ řekl on, „já? každý den! To je viděti, že jste —“

„Jste známý v této krajině?“ táže se cikán dále.

„Já — já“ — odpovídal vysloužilec, „aj, já tu znám každou díru! já —“

„Jste tu dávno?“

„Já — co jsme přišli s jemnost pánem od Rýna — aj — aj, ano —“

„Je to dlouho?“

„Ano, pravda, to vy nevíte? to jest deset — patnáct — šestnáct — sedmnáct let — ano — na mou věru — sedmnáct let.“

„Já jsem tu také již jednou byl, nevím, jak tomu dávno,“ vypravoval cikán; „šel jsem tudy do Prahy s otcem, a stavili jsme se tu v hospodě na noc. Tenkrát zde byl jiný v hospodě, nějaká ženská —“

„A to je už dlouho, ano, asi patnáct — šestnáct roků to může býti — aj — na mou věru — to jste byl asi malý — ano — na mou věru, maličký!“

„Byl jsem asi čtyrletý, šel jsem s otcem“— pravil cikán odpovídaje; „a nevíte, kam se poděla ona hospodská?“

„Ano, to byla podivná ženská — podivná,“ ujišťoval vysloužilec povděčen tomu, že nalezl někoho, kdoby poslouchal povídky jeho. A teď začal pověst svou s mnohými „aj — aj“ promíchanou, a sám sobě časem hlasitě se smál, jak tomu zvyklý byl, že se mu při vypravování posluchači buď divili nebo smáli. Byl již notně opilý a mezi vypravováním ještě notněji si připíjel, tak že se zdálo, že dnes konce povídání nenajde.

„Ano, podivná ženská — na mou věru — a jak — to já dobře vím. — Podivná byla a přišla sem, žádný neví odkud — žádný — já také ne — neb tu byla dříve nežli já. To si ale dobře pamatuju, velmi dobře — když jsme přišli s jemnostpánem od Rýna, bylo to večer, pršelo jen se lilo a tma byla jako v pytli. Já jsem měl bílý plášť a seděl jsem na koni schlíplý jako myš; pán měl také bílý plášť a jel napřed. — Jeli jsme lesem a měli jsme půl hodiny, jak pán pravil, do zámku, kamž jsme již napřed zkázali, že přijedem. Tu vám stála v lese jakási ženština pod širokým dubem, jak

mu říkáme, pod starým dubem, tam u kostničního kamene — v největším dešti. A jak mi klusáme — ne, ne — to bych lhal, neklusali — jeli jsme krokem, ano krokem, pán napřed, já za ním. — A tu vám vyskočí ta ženská proti nám — čtyry sáhy zrovna proti nám — aj, aj!“ Mezi tím vzal skleničku a dlouho pil, jakoby chtěl cikánovi času dáti k podivení. „Na mou věru, čtyry sáhy — a oči se jí svítily — jako dvě pochodně. Pak chopivši pánova koně: „Už je zde, už jsi zde!‘ s náramným křikem volá. Pán však uleknutý vzal koně na ostruhy, já také — a pryč jsme letěli — bílé pláště za námi tím deštěm, pryč lesem, a ona se válela v blátě — ne, ne — to bych lhal, ne v blátě, ale v mokrém písku, nebo v lese pod kostničním kamenem jest samý písek.“

Pozorně poslouchající cikán při těch slovích kvapně vstal, zaťatou pěst tiskl na kamennou tabuli, a hlasitě bylo slyšeti skřípení jeho zubů. Přejev si však kratší levicí tvář, opět se posadil, a zdálo se, že pokojně poslouchá vysloužilce, takto dále vypravujícího:

„A když tak letíme čtvrt hodiny, tu vám“ — šoupaje rukou po stole, rychle pak zkřikl: „prokletá potvora! tu vám ta ženská letí proti nám — kudy tam přišla, nevím, a kudy my, také ne; ale zdálo se mi, že to opět na tom místě, totiž u kostničního kamene — opět pod starým dubem — a stojí vám tam, a zdvihá ruce do výšky, a bělá se, a jiskří očima a křičí; my však letíme ještě víc a letíme, a pozdě v noci — ne, to bych lhal — pozdě večer, ano pozdě večer jsme přiletěli do zámku — kudy? to nevím. Já jsem tu byl tenkráte ponejprv — ano ponejprv. Jemnostpán mě vzal s sebou z vojny od Rýna, a tak jsem nevěděl nic.“

V tom pohnul cikán rukou, jakoby se chtěl na něco ptáti; Bárta však nedaje se z vypravování vytrhovati, kvapně mluvil dále:

„Jemnostpán na to celý večer ani nemluvil, aj, aj — ano ani neceknul, a ponejprv mi řekl, abych šel k čertu, a mně se zdá, že plakal. A já, já jsem šel k čertu, a šel jsem, a ptal jsem se, a šel jsem až do hospody. A přišel jsem zrovna sem a chci kořalku. Tu

vám přišla hospodská — a jest to ta sama ženština, která byla dřív v lese; na mou věru, ta sama — a měla kluka asi čtyrletého při sobě. Já se jí ulekl a toho kluka — byl právě tak jako vy, sehnutý na pravo a do předu nakloněný, ano! a jiskřil vám očima, právě tak jako vy teď; ano — a já se ulekl, vyskočil, utíkám — ona za mnou, a nevím, jak jsem tenkráte přišel do zámku. — Ráno se měla stěhovat ze vsi; jemnostpán to poroučel, a zkázal jí po mně, že se musí stěhovat, že on chlapce jejího nemůže vidět, a cosi kamsi ještě. Druhý den na to chlapec byl pryč — a žádný neví, kam se poděl — aj — aj!“

Opět pil, dávaje cikánovi čas k podivení; ten však hlavu skloniv do rukou hluboce vzdychal.

„Po několik nocí na to,“ vypravoval Bárta dále, „toulávala se ona kolem zámku, až ji posléze jemnostpán přijal do zámku; já nevím proč, já nevím zač, nevím a nevím nic; ale dobře to pamatuju, všecko jako dnes. Hahaha! Jak, kdo se opovažuje? A tu vám bývali, ona

tetiž a jemnostpán, často spolu, to jsem vídal; a rozličné ženské chodívaly s ní k nám, já nevím odkud, a opět od nás, já nevím kam. Každý myslil, že žádný nic neví, ale já — já — proklatá potvora, já jsem to všecko vyčíhal. Já jsem se ptával, co je zač? — a co bývala dřív ta hospodská? — a tu vám nikdo nic nevěděl, nežli že před jedenácti — to jest teď šest — sedm — osmadvacet let — ano, osmadvacet! že přišla do zámku, zrovna když se jemnostpán vrátil z Italie, a nikdo nevěděl, odkud přišla, a že jí jemnostpán dal tady tu hospodu. Potom prý chodil jemnostpán k ní, a říkal jí Angelina, ano Angelina, na mou věru, Anglenina. Potom prý měla právě v ten samý den s jemnostpaní syna, to je teď asi dvaadvacet let, ano dvaadvacet — ten syn prý měl znamení na prsou, jako prý krvavou ruku, a ona prý byla tenkrát tuze nemocná — tuze. Syn - jemnostpaní ale prý i s jemnostpaní že umřel hned — ne, to bych lhal — hned ne, ale za dvě hodiny, ano za dvě hodiny. Jemnostpán ale, pravili, že hned odejel do vojny a po čty-

rech letech že se navrátil se mnou. To bylo všecko — ano na mou věru, všecko."

Mladý cikán pozorně poslouchal celý povídkou zajatý. Časem hluboce vzdychal, ani jediné slovo však neprozradilo, co jeho smutku jest příčinou. S rychlostí se teď tázal: kde ta bývalá hospodská je?

„Kde je?" odvece Bárta; „to ví vlk. To živobytí na zámku, jak jsem vám prvé vypravoval, to vám tak trvalo celých skoro devět — deset let, ano deset let. Já jsem si pak vlka toho všímal, a chodil jsem do hospody sem k židovi, jenž po ní tu chalupu dostal. Když jsem ale chodíval v noci domů, tu jsem vídal všelijaké ženské k nám a od nás chodit — ano, k nám a od nás — a jemnostpán byl velmi vesele živ. Bývalou hospodskou jsem potom málo kdy viděl, byla prý tuze divná ta Angelina — ano — tuze divná. Až asi před sedmi neb osmi lety ji zavřeli na zámku do věže — a ona jim utekla a žádný neví kam. Posledně ji viděl ten den, kdy utekla, Honzík Loučkovic u starého dubu u kostničního kamene, a od těch časů o ní

nikdo neslyšel. Pryč byla — ta tam — na mou věru!"

Cikán seděl hluboko zamyšlen zrovna před sebe nepohnutě hledě v šero noční; smutné vzdychání a nesnesitelná slova střídala se z jeho úst.

Starý žid v ustavičném modlení přecházel zahrádku, časem se u Ley zastavuje, která jako před svým odpovídajícím zpěvem seděla nepohnutá, ničeho si nevšímajíc, co se vůkol ní dělo.

Bárta dopověděv dlouho pil, a dopiv zvonil skleničkou o stůl, polohlasně si jednotlivá slova předříkávaje, jakoby se chtěl pamatovati, zdali nic nezapomněl: „ano — sedmnáct let — kostniční kámen — kluk." — Dívka přišla z chaloupky, však místo nalití povídala Bártovi, že hned bude desátá hodina; než on ustavičně cinkaje, dopovídal: „Jemnostpaní — hospodyně —"

V tom bylo slyšeti malý zvonek oudolím; hlas jeho se od skály ke skále odrážel, ohlas z dálky ještě dlouho odpovídal; pak bylo ticho.

„Odpusťte, pane! — teď musím jít, ano jít. To u nás zvonějí v zámku, a to musí každý domů do zámku — až budou po druhé zvonit,

bude jedenáct, ne to bych lhal — půl jedenácté; a to se zavře zámek, a kdo není doma, již do něho nepřijde; neb po tom čase se žádnému neotevře — žádnému, mně také ne — hahaha! No, dobrou noc! Holka, připrav tomu pánovi postel; slyšíš — po takové cestě," volal Bárta ze zahrádky vrávoraje, „po takové cestě — to se chce člověku spát; to já vím, a velmi dobře, na mou věru."

V tom byl v oudolí pod zahrádkou, a jen mumlání jeho bylo slyšeti. Časem v pověsti své „Na Rýnu" hlasitěji vyslovil „ano — na mou věru — na Rýnu!" — až když potok převrávoral, nebylo ho více ani viděti ani slyšeti, a hluboké noční krajinou nastalo ticho.

III.

Tam zagrzebane tylu set ciała, imiona.
Ad. Mickiewicz.

Nieraz na licach wody promień słońca świeci,
Choć spodem ciemna zimna fala wre i pieni;
Nieraz uśmiéch słoneczny twarz nam opromieni,
Choć już serce zbyt chłodne w przepaść zguby leci.
Z Moora. Korsak.

Nieraz z łzami zlewając bezsenne pościele,
Licem pokój klamiemy, ustami wesele:
Tak po baszcie sędziwéj młody bluszcz się wspina,
Z wierzchu kwitnie zieloność — cóż spodem? — ruina!
Z Byrona. Korsak.

Měsíc již zašel, a temné šero plížilo se krajinou. Skály i stromové v černých se míhali mrákotách zříceného hradu, temná věž strměla vysoko ve hvězdnatou říši. V protějších do kopce chatrčích rudí svítili ohňové a záře jejich táhla se z malých okének dolů v temné oudolí. Ně-

jaká postava lezla temnem nočním ze zříceného hradu. Časem stanula na vyvstávající skalině, časem po jednotlivém spouštěla se křoví. Teď stála v ouzké brance dolejší hradby a sesedši zmizela v křoví a jen hřmot padajícího kamení prozrazoval lezoucí. Byl to starý cikán vracející se ze zřícenin spustlých.

Mladší cikán seděl zamyšlen, rukama rozpálenou tvář si zastíraje. „Sám, sám tedy? — opět nic? — pryč? neznámý — domov žádný?“ — a jiná podivná slova mu plynula jednotlivě z pootevřených úst. Starý cikán volným krokem přicházel pěšinou z oudolí, a vešed v zahrádku usadil se beze slova promluvení za kamennou tabuli.

„Domov žádný — žádný! Vlast mi neznáma!“ mluvil mladší dále a pozdvihnuv cymbál svůj i uhodiv ve zvučné jeho struny hlubokosmutný počal hráti nápěv. Starý cikán též po chvíli vzal hudební nástroj svůj a u provázení zvuků cymbálových hrál ten nápěv dále.

Hlubokosmutný byl to nápěv, jako v tichém žalu lkaly jemné struny cymbálu žalostnou

píseň, a co hlasitý pláč zvuků vzdálených nesla se hudba ta krásným oudolím, truchlivou nocí.

U prostřed hudby počal mladý cikán píseň přednášeti, nezpívaje, nýbrž jen jakoby příběh nějaký vypravoval, brzo povýšeným, brzo hlubším hlasem, tu rychleji, tu zdlouhavěji, jakž toho rozměr hudby žádal.

Byla to píseň Nagy-Idai *) a zněla:

---

*) Říšský sněm od roku 1556 prohlásil mnoho pánů Uherských za odbojníky, a Wolfgang Buchheim a Marcell Dietrich měli pronešený nad nimi ortel vyplniti, k čemuž 8000 pěšího lidu, 600 těžkých jezdců a rovněž tolik husarů obdrželi. Po dobytí hradů Ujvaru a Tarku přitrhli přes Perényickou pevnost Nagy-Ida. Obležené pevnosti hajitelé byli samí cikáni, kterýmž slíbeno bylo, jestližeby tu pevnost ubránivše, pána jejího zachránili, že celý ten okršlek kmenu jejich za vlastní připadne. Pro připověď tu cikáni tak statečně odporovali, že dobývající, mnohými nešťastnými outoky odstrašeni, umínili si od pevnosti odtrhnouti. Sotva však že odtrhli, vybíhali cikáni z pevnosti, nevčasnou radostí puzeni, po-

„Běhá jelen po lučinách,
Zabloudí srnka hustým lesem;
Ten na zeleném koberci,
Ta pod čalouny zelenými,
Ten dnes, ta zejtra naleznou
Rozložený rod — kmene cikánů.

---

smívajíce se odcházejícím a ujišťujíce, že kdyby jen několik dní ještě před pevností byli vydrželi, nedostatek prachu a potravy obležené by byl donutil, jim se vzdáti. Toto neprozřetelné počínání došlo zprávy u vojska odtud táhnoucího. I hned se obrátili, slezli a dobyli pevnosti, a všickni cikáni za odměnu neprozřetelné chlouby a lichého posměchu od rozlíceného vojska byli zmordováni. Upamatování na toto krveprolití, které více než tisíc lidí život stálo, žije až posud mezi cikány v žalostném a velmi smutném nápěvu, nazvaném: „Nagy-Idai nota“. Každý cikán píseň tu zná, a slyší-li ji, slzí, pláče, až poslés v hlasité lkání a v zoufalost upadne. Nevím, zdali pro upamatování na smrt bratří svých čili pro ztrátu zaslíbené vlasti; neb ačkoli cikán jen s tíží odvyká toulavému životu a zřídka na jednom místě se osazuje, přece v něm jakás po neznámém domovu neurčitá žije toužebnost.

Nad nimi krouží dravý pták
Růžovým světlem nova jitra:
Sivý to orel — v dlouhém kole
Nad nimi krouží a povídá:
„Proč jsi tak smutný, kmene můj?
Ty kmene můj, rode cikánů?
Smutnější nežli jitra lkání!
Zdaž není krásný ten tvůj byt?
Modrý mu blankyt přístřeším,
Zelené hory stěny jeho,
Nebeská světla lampy jsou.
Východ i západ růžový
Purpurovými jsou čalouny,
Jimž obruby, květoucí větve,
V čelu stěn jeho, temných hor.
Proč jsi tak smutný, kmene můj?
Ty kmene můj, rode cikánů?“
Odpoví smutná rodina,
Potoka odpoví mu lkáním:
„O, jak bych nebyl smutný já?
Kde každá zvěř svou peleš má,
Tam já cizincem všude jsem!
Každý mi pán, kde jen jsem stál;
‚Dnes zůstaň si, zejtra jdi dál!‘
A tak jsem prošel širou zem.
O, jakbych nebyl smutný já?
Kde každá zvěř potravu má:
Mně nikdo pokrm nepodal.

Každý svou roli vzdělává:
Mně žádný mou zpět nedává,
Již mi, než jsem se zrodil, vzal!
O, jak bych smuten nebyl já?
Bez konce pouť, bez konce žal,
Pro mne jen cit ve srdci skal!
Kdo pokoj — lásku — vlast mi dá?"
Odpoví Nagy-Idai pán,
Lapena lva odpoví řváním:
„Já — obydlí — já — vlast vám dám!
Nepřítel vládne zemí mou,
Tamť pevný hrad, — ten braňte mi,
Ochraňte mě, a odměnou
Bude ten hrad i šírý kraj;
Ten domovem, ten vlastí vám!"
I vstane kmen a silou lva
Ubrání hrad. — Leč nešťastně
Vítězstvím svým se vychloubá.
Aj, hejna vlků — hluky vran
Zpět valí se — nešťastný kmen
Jest přemožen, nešťastný kmen
Pod mečem sklonil hlavu svou! –
Tam pevný hrad mu domovem,
Poklidnou vlastí šírý kraj.
Synové jeho v šírý svět
Jsou vyhnáni — u krásný byt!
Modrý mu blankyt přístřešim,
Zelené hory stěny jeho.

Nebeská světla lampy jsou.
Východ i západ růžový
Purpurovými jsou čalouny,
Jimž obruby, květoucí větve,
V čele stěn jeho, modrých hor! —
Proč jsi tak smutný, kmene můj?
Ty kmene můj — rode cikánů?“

Umlknul hlas vypravujícího a hudba opětujíc nápěv otázky poslední, obražená o daleké skály v temném ohlase zněla oudolím co vzdálené lkání. Mezi zpěvem přinesla dívka z chaloupky rozžatou svíci a postavivši ji na kamennou tabuli opět odcházela. Ač starší z cikánů hned ji zase zhasil, přece nebylo možno, aby Lea, která hned při počátku písně s jakousi tajemnou dychtivostí přistoupila, nebyla spatřila krásný obličej mladého cikána s tím hlubokým smutku výrazem v temném oku, a aby nebyla viděla jasnou slzu v zarputilé, skoro hrozné tváři staršího. I starý žid přistoupil blíže, dílem hudbou, dílem počínáním dcery své jsa lákán.

Po skončené písni padla Lea, hlasitě plačíc, mladému cikánu okolo krku, a slzy její

vřelé padaly po tváři jeho. Dlouho, dlouho plakala, on pak pevně ji kolem těla objav, přivinul ji na hlasně bijící srdce, a černé jejich vlasy, temnou nocí v jedno setkané, tvořily hustý závoj kolem obličejů jejich.

S podivením hleděl starší cikán na ně, a starý žid s rukama sepjatýma, s tváří k nebi hvězdnatému pozdviženou stál před nimi, a i po jeho tváři se valily slzy, leč slzy radosti. Dosti se naplakavši sklesla umdlelá Lea k nohoum cikána, starý žid však ji pozdvihnuv odváděl dceru svou v tichý byt.

Cikáni zůstali samotni.

„Půjdeme!“ praví mladší.

Hned povstal druhý a ochotně se chystaje k odchodu, pravil: „S radostí dále, dále do širého světa; temnáť noc mi přítelkyní dobrou.“

„Zde nám nelze zůstati,“ praví mladý cikán, „aniž to radno; ale nedaleko odsud znám nocleh jiný, kde druhdy jen divoká zvěř svou peleš mívala.“

Zaplativše přišlé z chaloupky dívce, odcházeli ze zahrádky kolem nízkého plotu pěšinou

dolů do oudolí. Blíže mlýna přešli po malé lávce potok, a brzy na to byli na pěšině do kopce druhé strany.

U první chatrče při pěšině byl první stupeň písčité skály hustým křovím porostlý. Nade křovím byla hluboká, temná díra v skalině této; opatrně lezl mladý cikán v tuto díru, zpovolna ho následoval starý, a oba zmizeli v temném otvoru. Na druhé straně tohoto kamene vylezli opět pod hustým křovím z rozevřené země a pak prolízali mezi skalami dále, ouzkými rozsedlinami a pod hustými větvemi mladého křoví. Byla hluboká tma, a husté křoví nad nimi od skaliny ke skalině srostlé nepřipustilo ani jediného zásvitu hvězdiček na jejich porostlou pěšinu. Leč mladý cikán zdál se zde velmi dobře povědom býti. Starší byl v patách za ním.

Několikráte se prodrali uzounkou rozsedlinou, kde jen jeden po druhém šikmo se mohl prosmeknouti; mnohý již přelezli písečný kámen, a stáli teď na prostrannějším místě před vysokou skalinou. Hustým křovím krytou roz-

sedlinou lezli teď vzhůru v tento kámen; nahoře vylezli po několika kamenných stupních uzounkou dírou pod šíré nebe, a stáli vysoko nad oudolím na rozlehlé skalině.

Hluboko pod nimi ležel krásný důl — jezero — židova chaloupka — zřícený hrad — a daleko, daleko táhly se skalnaté stěny, až v dálce nemohlo oko ničeho víc rozeznati, leč temné stíny na obzoru hvězdnaté oblohy.

U prostřed této skaliny, na které stáli, bylo rozlehlé dubové křoví. K tomu se přiblíživ rozestřel mladý cikán větve jeho a pozorně kráčel houštím, krok po kroku nataženou nohou něco hledaje. Teď napomenul druhého k pozoru a sám lezl ostražitě mezi křovím nějakou rozsedlinou dolů. Starší slezl za ním asi dva sáhy hluboko, a oba stanuli v skalnaté kotlině asi dva sáhy dlouhé a sáh široké. Kolem nich strměla písečná skála, as dva sáhy vysoká, a uprostřed nahoře padalo malým otvorem v kotlinu tu bledé světlo hvězd. Vůkol při skalnaté zdi rozkvétal hustý bez. V pravo rozhrnul mladý cikán bezové větve, a malým

průlomem vlezli v temnou jeskyni. Kamkoli stoupli, všude cítili měkký suchý mech, rozestlaný pod nohama jejich.

„Zde jsme na místě,“ dí mladý cikán.

„Totě dobře uschovaný byt,“ odpověděl starý cikán; „jakž ty jsi se o něm dověděl?“

„Když jsme se před pěti lety v Uhersku na půl roku odloučili od vašeho pluku, ukázal mi Ligán tuto skrýši,“ odvece mladší, a uloživ hudební nástroj rozprostíral na zemi plášť. „Jak on se o ní dověděl, nevím; — přebývali jsme v této skrýši celý týden, ve dne do vůkolních vesnic vycházejíce.“

„Vždyť jste šli ve východní kraje,“ namítnul starší, „a tam odtud jste se také vrátili.“

„My jsme cestou zašli na půlnoc, a pak teprv severními krajinami obrátili jsme se půlkolem do východních krajin.“ Tak jistil mladý cikán, a ulehl na rozestřený plášť v měkký mech.

„To není možno!“ odpověděl starší, taktéž si lehaje, „to není možno, abyste se v tom čase byli mohli vrátit z tak daleké cesty; a také

nikdo z vás neřekl, že jste byli v krajinách těchto.“

„Nikdo se nás neptal,“ řekl mladší, „a mimo co jsme se zde zdrželi, nezastavili jsme kroků svých, nýbrž ustavičně bez odpočinutí spěchali jsme, abychom vás ještě v Uhřích zastihli.“

„Podivno,“ mluvil starší cikán dále, leže blízko při otvoru jeskyně, „podivno, že Ligán nikdy o této skrýši nevypravoval našemu sboru, což přece učiniti byl povinen.“

„Myslil nepochybně,“ vymlouval jej mladší, „že není žádné popisování k nalezení této jeskyně dostatečno, nýbrž že každý, kdo chce skrýš tuto nalézti, musí do ní dříve od někoho veden býti.“

Starší se stavěl, jakoby slovům těm byl uvěřil, leč docela jiné myšlénky vystupovaly v jeho duchu.

„A proč ty jsi mě sem vedl?“ tázal se mladšího, a pozdvihnuv hlavy obrátil se k němu. „Zejtra opět půjdeme dále, dále — a nepochybně že nikdy více nepřijdeme v tuto krajinu.“

průlomem vlezli v temnou jeskyni. dlou–
stoupli, všude cítili měkký suchý m spolku
stlaný pod nohama jejich. já již ne–

„Zde jsme na místě," dí m ukázal v tuto

„Totě dobře uschovaný někdy nebudeš
starý cikán; „jakž ty jsi se ebí, kdež bysi ukryl

„Když jsme se př
na půl roku odloučili hlasitěji starší, „dobře
mi Ligán tuto skrýš svého, až pomstím — —
hudební nástroj vil!"
on se o ní d tak rozléhá dlouhou a vy–
v této skrýši hlas se
vesnic vy

„V slyšíš? — opět!"
nul st bylo slyšeti temný dutý hlas,
A opravdu jakoby někdo z daleka mluvil aneb ze spaní
te sobě rozprávěti. Cikáni tiše poslouchali.

„Chladná to noc," mluvil po chvíli zřetel–
ný dutý hlas, „chladná — chladná v tvém
bezsypném lůžku."

Umlkl a ještě dutěji zvučel ohlas po vy–
sokém stropu: „Chladná noc; — to je noc
tvá! — zejtra bude moje," mluvil chraptivý hlas

aleko nich dále, jakoby ze sna, a něco hro-
ho leželo ve výrazu hlasu toho.

„Kdo mluví v temném doupěti?“ táže se cikán.

'as usnul v brlohu pomsty, aby ho ne-
rsek měsíce!“ odpovídá zvolna hlas

ovo za slovem jen zdlouha následovalo,
y však se zdál hlas ze spaní mluviti.

„Rozdělej oheň, Giacomo!“ pravil mladý cikán, k tomu cíli přinešené mu podávaje suché dříví, a lezl pak z jeskyně, aby více suchých větví nasbíral.

„Ano, rozdělej oheň—jestiť příliš chladno, zde — zde — zde — a v tvém srdci — ach!! — Však ne — ne — nerozdělávej oheň, mohl by zbuditi paprsky měsíce — — pak by“ — šepotem, jakoby znovu tvrdě chtěl usnouti, mluvil hlas dále — „pak by spatřili a překazili lásku naši — oh!“

Tato slova tak temně a mdle byla pronešena, že jich cikánům s tíží bylo doslechnouti,

*

kdyby i hned chřestot, jejž ven lezoucí cikán působil, nebyl tomu překážel.

„Sedni blíže — tak! — Jak ta voda hučí — oh — tvá ruka jest studená“ — ozýval se dále hlas.

Mezi tím se vrátil mladší cikán s dřívím a starší třením větví jedné o druhou připravoval světlo.

IV.

Lutuwer . . . Panie, noc uchodzi.
Trzeba śpieszyć.
Mindowe . . . Tak prawda! zeszła twarz miesięca.
Pójdę, može mię nocy powietrze ochłodzi.
Slowanského Mindowe Act. III. 8. c. I.

Mezi tím, co cikáni ještě v hospodě zůstali, vrávoral v tmavé noci starý Bárta oudolím k zámku asi půl hodinky cesty od hospody ležícímu. Cestu si krátil vypravováním o tažení proti Francouzům, a kolikrátkoliv některý z jeho známých poraněn v jeho povídačce padl, také skoro pokaždé Bárta padl nebo aspoň klopýtnul, až konečně klopýtnuv a učiniv pád neštastný, valil se s vršku dolů k jezeru — leč dole šťastně zachytiv olšinu, jen po kolena do vody přišel. Mezi tím, co se s kopce do jezera valil, zvonili

v zámku podruhé. — On mocí sebrav se na nohy, chvátal, běžel, co mohl, křičel, volal, umlkl — a opět zpovolna vrávoraje vypravoval dále francouzskou válku; a když před zámek přišel, bylo již dávno zavříno.

Nebylo to ponejprv, co se mu to přihodilo, protož ho také nikdo nepohřešil v celém zámku; a on byl také brzo hotov. Složiv klobouk pod hlavu lehl při zdi zámecké, přikryl obličej šátkem a mumlaje cosi o Rýnu v brzku usnul. Po celém zámku bylo ticho, jen v pokoji panském, právě nad spícím Bártou, hořelo světlo a otevřenými okny bylo slyšeti jednostejný krok přecházejícího tam pána.

Troubením a vyvoláváním ponocného z dolejší vsi, že dvanáctá odbila, probudil se Bárta snící o francouzské válce. Chtěl cosi povídati, v tom ho ale zarazil hlas pánův.

Byl to Valdemar Lomecký, hrabě z Borku, někdy setník u pěchoty císařské, který teď z okna vyložen ouzkostlivě v pustou noc vzdychal. Uleknutý Bárta, aby ho pán nespatřil a se nedověděl, že v zámku nespal, přitlačil se ke

zdi, ani skoro nedýchaje. Štěstí proň, že noc byla dosti temná.

„Angelino!“ mluvil pán, „Angelino, prorokovaná pomsta přichází — já to cítím — tak ouzko mi, tak těžko — vše na mne doléhá. — — Emmo!“ pokračoval mna si rukou čelo, a z hlasu bylo pozorovati, že se nedomnívá, žeby hlasitě myslil, co by ani pusté noci byl nesvěřil. „Emmo! — kdyby možno bylo zpět se vrátiti; — já — vinný — jsem pochyboval o tobě nevinné, a ty jsi mně pomstu prorokovala — všechny — Jitka — Lea — všechny!“

Podruhé hlásil ponocný půlnoc, a rohu zvuk rozléhal se dalekou krajinou, a nesl se vzhůru k zámku; neboť zámek nebyl již v dříve popsaném dolu, nýbrž stál nad oudolím na vysokém pahorku u prostřed roviny. Nedaleko pod ním k východu ležela malá víska, a jednotlivá světýlka míhala se temnými stíny stromů v obkličujících je zahradách, nepochybně že obyvatelé k zejtřejšímu svátku činili přípravy.

Pán zavřel okno; svíce uhasly a opět bylo ticho. I ve vesnici haslo světlo po světle,

a brzy v celé krajině nebylo ani známky života lidského.

Bárta nedůvěřoval si ještě hodnou chvíli ani oči otevříti, strachem, aby ho pán nepozoroval. Zmuživ se posléz mrkal očima, prohlédl, a když viděl, že nahoře tma a kolem ticho jest, posadil se na drnu a zpovolna pánovu řeč přežvykoval.

Mezi řečí hleděl v noční před sebou rozestřenou krajinu. Chladná rosa padala po polích, a sem tam polehovaly mlhy a noční páry po dalekých horách. Hvězdy se třepetaly bledým prosmykem, časem se čistila některá a jasné jiskry padaly k temné zemi. Sem tam nad bažinou při vzdálených lesích míhala se bledá světélka. V rybníku dolejší vsi skřehotaly žáby, a časem zaštěkal bedlivý pes, načež psi vzdálenějších vesnic odpovídali.

Bártovi, pánovy řeči přežvykujícímu, jektaly zuby zimou.

„Angelina," mluvil polohlasně — „Angelina? — tak se nazývala bývalá hospodská — aj — aj — ano — ano — baba — ne, ne, to

bych lhal, tenkrát ještě nebyla baba — ne; a Emma? — kdo jest ta Emma? Tomu velkému obrazu, který vedle pána v modrém pokoji visí — ano, na mou věru — tomu s tím plačtivým obličejem říkají Emma; ano, onehdy mi poroučela panská, abych sundal s paní Emmy tu pavučinu — ano — ano — a to bylo s toho obrazu; — pán tam nikdy nejde do toho pokoje, do toho modrého, a to tam tak samá pavučina — ano — to já vím, všecko vím, velmi dobře. — Kdo jest ta Emma ale na tom obraze? — snad paní? — nepochybně, sic by tam nevisela vedle pána — — no no — to snad nikdo neví — já také ne. — A co dále? — mně se zdá, že také jmenoval židovu dceru? aj — aj, Leu? snad že ne? — kdo se? — no — no, kde pak jsem zůstal?“

V tom naproti němu ze křovin v kopci nad oudolím vysvitnul v dlouhém, dole ouzkém paprsku rudý požár, dole jasný tratil se nahoru čím výše tím šířeji, až posléze nejvýše s noční tmou v jedno splynul. Bártovi bylo zima, a ačkoliv ještě ani dost málo nevystřízlivěl, přece si

zpomenul, že se byl večer sešel s cikány v hospodě, a ti že mívají způsob, v širém poli neb v lese při ohni přenocovati.

I pomyslil, že to zde také tak bude, a žeby se tam mohl ohřáti. Okamžením, že tam k nim půjde, uzavřev otevřel mocí zapadající oči, vstal a vrávoral za paprskem.

Tak vrávoral asi čtvrt hodiny, všelicos vypravuje. Notně ospalý vrávoral na nějaký kopeček při oudolí — koukal — paprsek najednou zhasl — tma kolem. Bárta vrávoral s pahorku dolů, zakopl, a než pod šípkovým keřem dopadl v mech, znova usnul, a již se neprobudil, až „za nového jitra růžový ho zbudil den.“

Rudý ten sloup pocházel, jak vysloužilec dobře předvídal, od ohně od cikánů rozdělaného; leč ne pro přenocování rozdělaný byl oheň ten, nýbrž, jak již dříve víme, aby poznali, odkud a od koho přichází hlas, který jim v jeskyni odpovídal. Štěstí bylo pro vysloužilce, že požár ten zhasl; jistě by byl i ostatní cestu nadarmo konal, původ světla hledaje; neb byť i na kámen byl vylezl, z kterého jasný sloup

ten vycházel, přece by byl k ohni tomu nemohl, neb světlo jeho jen malou, asi půl čtvrt lokte širokou a taktéž dlouhou skulinou v stropu jeskyně vzhůru prorážело.

Cikáni o té skulině nevěděli, neb ačkoli zář ohně ven prorazila, přece světlo hvězd nebylo s to, aby nějaký svit u vnitř jeskyně zaslalo, sice by byli cikáni opatrněji jednali, aby přítomnost svou ve skalinách a skrýš tu neprozradili.

Co tedy zatím rudý paprsek na venku přítomnost jejich zvěstoval, podíváme se, co se v jeskyni dálo.

Sotva že o sebe třené větve a loučky počaly jiskřiti, přiložil mladý cikán kousek suchého sena, které ihned v jasný plamen se zňalo. Na to nakladli suché snětve, a brzy plápolal veselý oheň celou jeskyní jasně zářící.

Byla to rozlehlá, skoro čtyrhraná jeskyně, stěny byly z většího dílu hladké, ve stropě však bylo množství děr mechem zarostlých aneb hustým nahoře křovím a dolů až do jeskyně se plazícími kořeny dobře zakrytých. Jediná jen

z nich, kterou totiž rudý požár vycházel, byla otevřena. Po zemi bylo nastláno suchým mechem; kolem v stěnách byly rukou lidskou dlábané výklenky a při zemi kolem stály kamenné stupně. Na jednom z těchto stupňů hořel od cikánů rozdělaný oheň.

Hlas, který až posud byl mluvil, umlkl; — hrozné a mrtvé bylo ticho, jen časem ze vzdálí některý noční pták přivítal dutým zvukem půlnoc. Ohromné stíny cikánů pohybovaly se po rudojasných stěnách a po vysokém stropu jeskyně. Obrátiv se v tu stranu, odkud hlas prvé přicházel, hleděl mladý cikán v temný kout, kdež, jak se podobalo, jakási menší jeskyně byla; nemohl však pro panující tam tmu ničeho se dopátrati.

„Vyjdi ven, kdo jsi mluvil k nám z brlohu svého!“ volal cikán.

„Zhas měsíc,“ odpovídal hlas z temného kouta, „zhas měsíc! — Co chceš? — co to pravíte? — to mně? a ty dívky? mně? mně? — Já ne — to on! — to on! — Aj, měsíc! — měsíc! — Sestupuje ke mně — dlouhou — bledou

rukou — paprskem mi podává dítě, dítě! — Zhas měsíc! — Co ty dívky?“

Hlas se blížil, a z temného kouta vycházela shrbená postava ženská v rudé světlo.

Roztrhané šaty visely s ní, a nepochybně že šat s hlavy ve svém doupěti byla ztratila, neb přes vráskovité čelo a přes zohavenou tvář padaly jí jednotlivé šedivé kadeře. Hrozný byl výraz této tváře; hluboké vrásky byly temné stíny v rudě ozářeném obličeji, přes pravou tvář šla hluboká k uchu jízva, a v pootevřené hubě nebylo žádných zubů. Oči měla pevně sevřené, zdlouha kráčela v před, rukou před sebe sahajíc. Rudá zář oblívala celou postavu a činila zjevení její ještě hroznějším. Daleko za ní táhl se její stín, jenž, čím víc se blížila, tím více rostl, až přistoupivši blízko k plamenu, za sebou celou jeskyni zastínila.

„Ty dívky!“ mluvila dále chraptivým hlasem, rukou na odkrytou hlavu svou ukazujíc, „ta co v paprsku měsíce se topí, a již voda z dlouhých černých vlasů kape, tu já neznám, já ne — — to on! to on! Ta, co černý kroužek

kolem krku má, co své dítě s tou hlubokou ranou v outlých prsou zdvihá — tu já neznám, já ne, to on — to on! — Haha! svedená dívka! to mi něco nového povídáš? hahaha!“

Tak mluvila zpovolna se blížíc, a strašlivé blouznění se strašlivější pravdou se střídaly v řeči její. Teď přišla k samému plamenu.

„Stůj!“ zvolal mladší cikán, dotkna se její natažené ruky, „stůj!“

Zasáhnutá zastavila se, otevřela oči a spatřivši cizince sklesla na zem jeskyně v měkký mech.

„Já ne! já ne!“ volala úpěnlivým hlasem, „to on, to on!“

„Kdo on?“ táže se cikán.

„Já ne, já ne! já jsem ubohá bláznivá, smilujte se nad mou nahotou. Já jsem žebračka, chudá žena — ano! ano! — chudá žena! Řekla jsem bláznivá? to on! — to on! — já ne — já mám hlad! o, veliký hlad. Mne zebe, tuze mě zebe, tuze! — já ne, já ne!“

Něco zašustlo a vykřiklo pod jeskyní; rychle vyskočil mladý cikán ven, avšak se hned opět vrátil.

„Pták to byl,“ pravil, „sova, tuším, nesla se sem k světlu, které nahoře skulinou vyráží. Musíme oheň zhasiti, sice prozradíme skrýši svou.“

Od bláznivé nemohli se ničeho více dověděti, na každou otázku jen „Já ne! já ne! to on,“ odpovídala, a ničím nebylo možno k jiné odpovědi ji pohnouti.

Mladý cikán zahaliv zimou se třesoucí ve svůj plášť, dal jí chléb, jejž s sebou z hospody přinesl. Ona pak zaobalivši se až přes hlavu v podaný plášť, lezla ve své temné lůžko, ustavičně: „Já ne — já ne!“ opakujíc.

Cikáni zhasili oheň a ulehli při samém vchodu jeskyně v měkkém mechu.

Dlouho ještě bláznivá v tmavém koutě svém hltavě jedla darovaný chléb, jednotlivá o paprsku měsíčném opětujíc slova, ba zas „já ne, já ne,“ jako ze spaní volajíc. Cikáni ji však již neslyšeli; neb cestou a příhodami svými unaveni pevně spali, an již půlnoc dávno byla přešla. Bláznivá však malou chvíli pomlčevši, znova jako ze spaní počala rozprávěti; měsíc a láska byly předmětem jejích snů.

Strašná tato postava — hrozná její tvář — a přece i v nesmyslu svém ještě slavila lásku.— Někdy se slova její v polohlasnou spojily píseň, až posléz jemným šepotem chraptivý hlas tiše, neprobudíc spících cikánů, následující opětoval píseň:

„Viz! na vodách lodička se kolébá:
To milý můj!
On připlyne, a milenku zulíbá:
To milý můj!
Ach daleko — on daleko uplynul,
To milý můj!
Hlubokém on tam na moři zahynul,
Ach milý můj!“

Tišeji, vždy tišeji opětovala zpěv svůj, a v bezových před jeskyní křovinách klokotal v slova její osamělý slavíček.

V.

Lecz słuchajcie! odmiana wszystkiemu zagraża,
Odmiana choć nie zmiana — bo człowiek nie zmiena
Głosu wiecznego — prawdy głosu przeznaczenia!
Tak się rostlina każda na wiosnę przetwarza,
Tak potok zmienia wody, a przecież potokiem,
Tak upływa dzień za dniem, ginie rok za rokiem,
A czas jak świat odwieczny!

Stefan Garczyński.

. . . . . . bo co dłużéj zwlekać?
Czekać i czekać, i aż grob wyczekać?

D. G. Magnuszewski.

Již bylo jasné jitro, a paprsek bílého dne zavíval skulinou v jeskyni. Světlo jeho táhlo se bledým sloupem k východu jeskyně a padalo za temnou stěnu. Slavík, jenž v bezoví před jeskyní od půlnoci zpíval, již umlkl, jiné ptactvo počalo hlasitě štěbetati. Čerstvý větřík províval jeskyní a pohrával vlasy na čele mla-

dého cikána, který se právě z podivných snů byl probudil.

Zdálo se mu ve snách, jakoby byl hledal matku svou, jakoby právě, kdy ji nalézal, byla najednou zmizela, že mu nikdo nemohl o ní pověděti, a proto že se hořem tak zmořil, až posléz ani sám nevěděl, odkud přichází, jakou a kdy matku měl, žádný že ho neznal a plačící že bloudil sám po dalekých lesích. V tom že tak smutného objala Lea, dcera starého žida, a ukazujíc k své chaloupce pravila: „Tam domov tvůj!“ On že plakal jako dítě na prsou jejích; a opravdu, když se probudil, stály ještě slzy na tváři jeho. On jakousi tajnou touhu k Lee cítil, která mu teď ještě milejší, lásky hodnější přicházela, než včera.

Vstal a v bledém paprsku bílého dne mohl všecko kolem sebe, ač slabě jen, rozeznati. Plášť, jejž v noci bláznivé byl půjčil, ležel před ním; starý cikán již také nebyl v jeskyni. Sebrav tedy plášť vyšel ven v jasné jitro.

Bezoví silnou rozesílalo vůni a kapky rosné jasně se skvěly kolem po křoví i po zelené půdě

skalné kotliny. U prostřed ní seděl starý cikán, probuzení mladšího a dalšího odchodu nepokojně očekávaje.

Na otázku po bláznivé odpověděl starý cikán, že dříve, než on se probudil, nepochybně odešla, a divil se, jak mohla po této skalině odtud vylézti. Sebravše hudební nástroje, které v křoví pod skalním výklenkem ležely, lezli nahoru, a hustým větvím vyšli na kraj kamene.

Celá krajina ležela v jitřním světle před nimi; celý krásný důl se svými hustě porostlými skalami, se svým jezerem, zříceným hradem na protější skalině, se svými roztroušenými chaloupkami, celá daleká rovina se svými lesy, všemi poli, zámek na vchodu do oudolí, všecko leželo v růžové záři rozestřeno před zraky cikánů.

Po polích již bylo živo, ze všech stran spěchali vesničané po pěšinách k blízkému městečku, jehožto věže k západní straně z hustého strměly stromoví za borovým lesíkem, jejichžto zvony dutými zvuky zvaly na služby

*

boží. Hluboce vzdychl mladší cikán, a kvapně lezli po kamenných stupních se skaliny, aby jich nikdo zde nespatřil, a aby nebyla prozrazena skrýš jejich, jestliže se to bláznivou již nestalo.

Včerejší cestou kráčeli zpět, a vycházejíce ouzkými ulicemi tohoto skalnatého města, zaslechli za nízkým pahorkem vypravující hlas: „Ach — to vám byla noc! na mou věru — celá černá — ne — celá nebyla černá; nebo kus byl červený — a *jak* červený?! — a táhnul se vám jako dlouhý plamenný ocas od komety, jako ohnivé koště — aj, aj!“

Najednou mnoho tenkých hlasů: — „aj, aj!“ — se vší silou křičelo, a když všickni umlkli, tu bylo ještě hrubý hlas, který dříve vypravoval, slyšeti, jak to „aj, aj“ několikráte po sobě opakuje.

Vystoupivše na pahorek spatřili cikáni vysloužilce Bártu na malém pahrbku pod šípkovým keřem sedícího. Kolem něho stály děti rozličného stáří a pohlaví, to sedělo, ono stálo, to opět jiné menší drželo na rukou, a tak dále.

Mnoho šípkových keřů květlo vůkol po vysokých mezích a silná vůně vanula z nich celým tím jasně zroseným dolem.

„A tu já se vám ženu za tím, vytasím šavli —"

„A kde je šavle?" táží se děti.

Bárta rychle sáhl k boku, šavle nebyla v pošvě. Dlouho se rozmýšlel Bárta, než si zpomenul, že ji včera v židově zahrádce před cikány na tabuli hodil, a pak zapomenul.

„Proklatá potvora!" vykřikl hlasitě, „v židově zahrádce jest na kamenné tabuli."

„A jak tam přišla," táže se jeden z hochů, „když jste ji tady vytasil?"

„A — proklatá potvora!" zvolal Bárta, „jak jsem ji vytasil, vyletěla mi z ruky!"

„A letěla až do židovy zahrádky?" ptaly se děti.

„Ano, do židovy zahrádky," opakoval Bárta, „zrovna na kamennou tabuli!"

„Ale jak jste to viděl, když noc byla tak tmavá?" divili se posluchači jeho.

„Eh — eh — ten ocas tak svítil, to světlo, ano, ano; a teď držte hubu a nemaťte mě, a poslouchejte! — Tedy vytasím tu šavli — ano, tu šavli — abych toho draka mohl zavraždit, který chtěl naši milou krajinu pohubiti, nebo jiného to nic nebylo, nežli ohnivý drak; — takový ocas nic jiného za sebou netáhne, nežli ohnivý drak, ocas jako pavezu — aj — aj!“

A opět všickni posluchačové jeho „aj — aj“ vyvolávali, až posledně starý vysloužilec, co ohlas posluchačů svých, hlučné „aj — aj“ několikráte opakoval.

Cikáni přistoupili blíže a poslouchali vypravování jeho.

„A když tak běžím, zakopl jsem a letěl jsem tudyhlenou dolů, a drak se ulekl, schoval svůj ocas, ztratil se, a já jsem upadl — hahaha!“— Celý důl rozléhal se smíchem dětí poslouchajících, a když pak již všecky umlkly, tu ještě starý vysloužilec co ohlas se dosmívaje, počal dále vypravovati: „Ráno bylo tuze zima; ráno si sednu, skrčím se, ano, na mou věru, skrčím se a sedím, a zůstal jsem — a zůstal jsem se-

dět; či ne — ne, to bych lhal, nebo teď vstanu a půjdu, a půjdu — až přijdu —"

„Do židovny!" všickni najednou vykřikli, jakoby to obyčejný býval konec všech povídek Bártových.

„Do židovny!" doložil Bárta, a sebrav se na nohy, kráčel dolů k jmenovanému místu. Cikáni se přidali k němu a tak všickni tři ztratili se po pěšině v skalinách. Děti ještě dlouho za nimi „aj — aj!" pokřikovaly, a kdykoliv umlkly, tu vždy Bárta své oblíbené „aj — aj!" po nich opakoval.

Když již dost hluboko mezi skalami došli, tak že se křovinami a pod větvemi březovými již nemuseli vyplítati a prodírati, tázal se mladší cikán Bárty, co by to bylo za bláznivou, kterou včera mezi skalami že potkali, předstíral.

Bárta hned k vypravování hotový posadil se na nízkém kamenu, nakroutil vousy a počal:

„Ah — já vím, všecko vím a velmi dobře. Ta bláznivá — byla malá, shrbená? — to byla naše bláznivá žebračka."

Když však cikáni namítli, žeby mohl po cestě vypravovati, vstal Bárta a postaviv mladšího cikána před sebe a staršího za sebe, poručil, nyní aby stejným krokem po ouzké stezce kráčeli, tak že budou oba moci slyšeti dobře, a pak počal velmi hlasitě vypravovati:

„Za čtrnácte dní bude tomu právě rok, co se sem se svým mužem, kdo ví odkud, přistěhovala. Aj — na mou věru, to vám byl podivný muž, podivný až jak, ano, a ona taktéž. On býval také voják, rád mluvil, byl veselý jako já — jen že se celý den z hospody do hospody toulával, skoro ustavičně opilý, hahaha! — Ale něco vám povím, ano — to nikdo neví, komu jsem já to neřekl. — Ano, každý myslil, že je to její muž — ona tenkrát ještě nebyla bláznivá — ale ošklivá, až jak, ano — poškrabaná, obličej potlučený — oh, až jak — každý to myslil — ale já jsem to všecko vyčíhal. On nebyl její muž — aj — aj — ano — nebyl, on s ní jen tak chodil, protože prý měla peníze a on je potřeboval, on mi to jednou povídal v židovně. — Ona prý chtěla, aby s ní šel, aby se vydával

za jejího muže — on neví proč — nikdo neví proč a já také ne! a potom prý si tady koupila chalupu. Ano, ona již tenkrát byla tak podivná; to prý ona sama si obličej tak poškrabala — on mi to všecko povídal. Celý den prý sedávala v chalupě, v noci ale vždy chodívala nahoru oudolím, tam ke kostničnímu kamenu, a tam každou noc — ne — ne, to bych lhal, ne každou noc, jenom když měsíc svítil, ano — a to vám prý podivné věci mluvívala. Tam prý vždycky k ní — proklatá potvora — ano měsíc chodívával a dlouhou rukou, bílou jako sníh, prý jí podával nějaké dítě; a kdyby byla nešla ku kostničnímu kamenu, tedy by prý byl vždy oknem k ní přicházel a pak prý by to byl mohl každý vidět. Tak to ale neviděl nikdo, nikdo, a já také ne. — Půl leta na to zemřel jí muž, ne — ne muž — ale ten, co s ní zůstával, právě když ona již nic neměla, leda v hospodě a ve vůkolí nějaké dluhy k zapravování. — Z chaloupky ji vyhnali, a neměla od čeho živu býti. Ničehož neměla, ani co by do oka padlo. — Víc a více čím dále na rozumu pomatena chodívala

pak ve dne ke kostničnímu kamenu — a tam sedající pod starým dubem žebrala na pocestných, a na noc se vždy udělala neviditelnou. Potom již nikdy nesedala při měsíci pod starým dubem — ano, nikdy — neb teď se vám počala jeho záře náramně báti. Já to vím dobře — velmi dobře. Nebo jednou šel jsem z blízkého města domů, bylo pozdě večer — a zamračeno — až hrůza — aj, ano, až hrůza. Šel jsem lesem kolem kostničního kamene — tma bylo, a já jsem se — ne — ne — to bych lhal, ne — já jsem se netřásl nikdy — nikdy. — Ale jdu a jdu, až přijdu k starému dubu. Jdu pomalu a dávám pozor, abych nikde do stromu nevrazil. Tu vám začne vedle mne nějaký hlas žebrati; já se — ne, ne, to bych lhal, nelekl jsem se, a chci jíti dále. Najednou se vám roztrhly oblaky — a zrovna nade mnou, ano, zrovna nade mnou stojí měsíc, a přede mnou pod starým dubem stojí bláznivá — a dá se do křiku — a běží — běží, vrhla sebou na zem, a ryje rukama v zemi a zakrývá si jí obličej, a já utíkám, a ten křik za mnou — a utíkám lesem — hahaha! jak? — kde pak

jsem zůstal? — ano — teď se docela zbláznila, ano dočista. Ve dne, jako vždycky, chodívá žebrotou a sedává u kostničního kamene, a v noci vždy zmizí, ano — proklatá potvora — pryč jest. Vůkolní lid se jí z daleka vyhýbá, neb na koho prý promluví, tomu jistě neštěstí nastává.“

Mezi tou rozprávkou přešli potok, a šli pěšinou vzhůru k židovně.

Lea stála u plotu zahrádky, hledíc dolů k nim; oko její i ústa zdály se usmívati.

„Aj, aj,“ divil se vysloužilec, k ní vzhůru pohlížeje, a pro samé „aj — aj“ ani k slovu nemohl přijíti, aby na otázku cikánovu, čemu by se tak divil, mohl odpověděti.

Tak došli do zahrádky.

Lea jim běžela vstříc a objavši mladšího cikána hleděla mu pevně v temnomodré oko.

„Zůstaň u nás!“ zvolala prosebným hlasem, „zůstaň u nás, i my jsme cizinci v zemi této; stan náš budiž stanem tvým s námi. Můj otec tomu přivolil, ano — on si to přeje. — Zůstaň s námi!“

Starší cikán se zachvěl při slovích těchto, jakoby podivně působilo jediné slovo „zůstaň!“ na všecken život jeho. Mladý cikán zadiven sice, ne však proto, že tak s ním zacházela, nýbrž že sen jeho se vyjevil, hleděl v krásnou její tvář, nemoha slova promluviti.

Starý vysloužilec pro nesmírné podivení, ustavičně opakované „aj — aj“ ani o skleničku kořalky požádati nemohl, až uslyšev zvonek na zámku, který ho obyčejně volával, rychle o skleničku zkřikl, přinešenou na kvap vyprázdnil, spěšně postavil a ihned odcházeje mezi samým „aj — aj“ za potokem v křovinách zmizel.

„Zůstaneš u nás?“ opakovala Lea prosebně svou otázku.

Mladý cikán již včera, nespatřiv ji ještě, Leu miloval pro soucitnost její; sen jeho rozmnožil rychle zkvětlou lásku; uzřevšímu však teď krásnou její tvář zdálo se, že nikdy se s ní nemůže rozloučiti.

Ona stála před ním ve včerejším východokrajinném obleku; černé kadeře vyvyšovaly milou bledost něžného obličeje; a ty černé oči,

které se dnes poprvé usmívaly, ještě neodložily dlouho trvající smutek, tak že se mladému cikánovi — v pravo starobylé zříceniny pevného hradu, v levo v růžovém světle jitra stupně písčité skály vidoucímu — zdálo, že patří ve tvář nejkrásnější dcery Sionské, slzami se usmívající nade zříceninami zpustlého Jerusalema.

I on byl, ač postava jeho nepatrná a v zrostu svém zohyzděna byla, i on byl jinoch krásný, co se obličeje jeho dotýče. Černé kadeře, temné vousy byly ozdoby kolem krásné, význačné tváře, jež dlouhým cestováním temnorudě opálena tak smutně a půvabně se usmívala. Celé jeho chování, každé hnutí jevilo náramnou živost a temnomodrého oka skoro divoké časem vzplanutí prozrazovalo, že milování jeho rovněž bylo si přáti jakož se ho i obávati, což však v srdci děvčete vždy jen větší budí lásku. S planoucí tváří hleděl v oko Leino a její se ztopilo v temnou hlubinu oka jeho.

„Zůstaň s námi!" žádala Lea; on ji miloval, a přece zdálo se, že ho něco táhne odsud.

„Zůstati s tebou? zde zůstati mám?“ volal smutným, žalostným hlasem. „S tebou? — O, jak bych rád! — Mne nikam touha nevábí, kmen můj nezná vlasti nižádné, po níž by si zastesklo srdce jeho! — Zde zůstati mám? — Všecko mě tu k sobě vábí, zde se mi zdá, jakoby mne každý kmen, každý kámen znal, a vypravoval mi o dávných časech i o dnech dětinství mého! — a — přece —“

„Zůstaň s námi!“ žádala Lea; „proč toužíš, proč žádáš odejít odtud, ježto pravíš, že tě všecko k sobě vábí?“

I starý žid přistoupil prose, aby u nich zůstal, a v prosbě jeho se zištnost s láskou k dceři podivně střídala.

„Zde stánek bude náš,“ skončil prosbu svou, „zde byt bude náš! — Dlouho-li ještě může býti přáno šedinám mým, abych bydlel mezi vámi a abych vládl jměním svým mezi vámi? A jestliže shromážděn budu k otcům svým a prach můj v cizí zašlapán bude zemi, kdož ochrání nešťastnou dceru Israele, kdož jí

ochrání jmění, které nashromáždil otec její ve strastech života toho?“

Při jmenování svého jmění vždy se bázlivě ohlížel, aby nikdo mimo cikána neslyšel vyznání toto, a jeho hlas vždy tak seslábl, že ani cikán sám těchto slov nedoslechl.

„Nikdo necítí s ní,“ mluvil dále, „nikdo necítí, co doléhá na srdce její! Nikdo neumí uvážiti její bol, než kdo bloudí, jako my, vzdáleni od vlasti své; kdož se ujme bídné dcery Sionské, až otec její usne povolán v lůno Abrahamovo? Potupenť národ náš, žádného práva nešetří se k cizincům! Kdo ochrání před potupou dítě zpustlého Jerusalema? Jako vlci v pohoří pustém číhají na nás, aby se rozdělili,“ ohlížeje se šeptal, „o rouno beránčí. K tobě důvěru mé dítě má, srdce tvé tě prozradilo včera mezi námi. I ty jsi osiřelý, rozplašený národ tvůj nezná syna svého, není nikdo, kdoby provázel milostí kroky tvé putováním pustým. Ty jsi zvyklý snášeti, tobě netřeba mnoho. — Dcera má tě miluje!“

Obejmutého držela až posud Lea pevně ve svém náručí, jako by se bála, aby vzdoruje prosbě otcově neušel objetí jejímu. Leč on v uplakanou Leinu hledě tvář, sklesl v pestré kvítí k bosým nohoum jejím a s neobyčejným národu svému zápalem: „Leo, ty mě miluješ?“ volal, objímaje kolena její.

„Ano — ano!“ odpovídá Lea, sklesši taktéž k němu, a klečíce v pevné vinuli se objetí.

„Kdyby láska tvá dosáhla výše milosti mé!“ úpěl cikán.

„Jen hloub žalu mého vyrovná se výši lásky mé!“ odpovídá Lea.

„Hluboký zármutek obestřel srdce dcery mé,“ mluvil starý žid stoje před nimi, „jako v chladnou mlhu halí studené vody Cedronu hory olivové, a proud slzí jejích byl co silný pramen zdroje Siloah, hučící v oužlabí skalném; leč příští tvé zaplašilo mlhu s palmy na Jordánu, a slze její jsou rosa na rozkvětlé růži Jericha.“

„Leo! milenko má! choti má!“ volal cikán.

„Zůstaň u nás!“ opakovala Lea.

„Tedy mne přijměte skaliny ouzké v náruč svou, pěstujte mne co nemluvně v kolébce libé, šepotejte stromy mladistvé ve sny mé a udřímejte srdce mé, uspěte žal můj!“

Tak zalkal cikán v květoucí důl a v hlubokém utonul zamyšlení.

„Oblaženo bude opět stáří mé,“ pravil žid vděčně sepjav třesoucí se ruce, „a šediny moje bez útěchy nezůstanou v poslední čas dnů mých. Již nebudeš opuštěna co hrdlička ve skalách Arabie, veseliti se budeš po pahorcích květoucích co srnka na horách Beter, a hlas tvůj bude co hlas zpěvce na vinicích v Engady. — A i tobě bude blaho mezi námi; v okolí jest vesnic bohatých, hudbou jmění tvé se zvýší jako cedr na Libanonu!“

„Zůstaň s námi!“ prosila Lea.

„Ano, ano! zůstanu s vámi! Kamž by mě vedla pouť má? V pustý, citurprázdný svět, kde nikdo nezná žalů mých, nerozumí srdci mému — necítí se mnou nikdo! — Zde domov můj, otčina má, vlast má! zde láska mě uvítá,

milost zdržuje a soucitnost provází! Zde zůstanu, mezi vámi!“

Starší cikán vzav hudební nástroj svůj a obrace se od nich: „Mějte se dobře!“ pravil, a odcházejícímu ze zahrádky svítily se zraky podivnou citlivostí. Vráskovatý jeho obličej jevil jakousi touhu, lásku, mstivost, a mnoho jiných vášní střídalo se v něm v strašlivé směsici v divém sporu s pošedivělými vousy a vlasy.

„Ty nás neopouštěj!“ zvolal mladší skočiv za ním, a zachytiv ruce jeho zamezil mu odchod. „Ty nás chceš zde opustit, kde já doufám nalézti, po čem jsem dlouho již toužival?“

„Pryč, pryč! touha má, pomsta má neznají zůstání, pokoj žádný, odpočinutí žádné!“ odvece starší.

„Tak dlouho jsi hledal nadarmo, a teď ještě doufáš, že nalezneš, co tak dlouho nadarmo hledáno. Ty jsi byl otcem mým!“

„Právě proto, že tak dlouho nadarmo jsem hledal, nevyhasla touha pomsty mé, leč rozňata nanejvýš pudí mě dál a dále —“

„V stáří tvém —“

„Právě že málo jen dnů zbývá ještě životu mému, tím více třeba namáhání, dosíci dlouho hledaného cíle! Pryč, pryč, do —“

„Otče, pamatuješ na noc, kdy jsem poprvé přišel k vám? Opuštěné dítě bloudil jsem lesem hustým; z daleka mi zářily ohníčky co hvězdy naděje; já spěchám za nimi. Kolem ohňů sedí sbor neznámý. Kmen to cikánů. Deštěm schřadlého ty jsi zavinul ve svůj plášť a k svému přijal si mě ohni. Něco nevyslovitelného, jak jsi pravil, vábilo tě ke mně a taktéž i mne k tobě. Ty jsi slíbil, že mne neopustíš, a já — já jsem bez tebe nemohl býti. A teď chceš ode mne — teď mne chceš opustiti? Zůstaň s námi!“

Starší cikán mlčel.

„Každého dne svobodno ti jíti do okolí, můžeš i déle se pozdržeti, jen se vždy opět navrať k nám!“

Starší ještě mlčel.

„Kdo ví, zdali zde nenalezneš —“

Starší cikán se zachvěl; jakoby blesk přelétl nějaký paprsek citu obličej jeho a jakoby dříve již byl o tom přemýšlel, zvolal: „Pozo-

rovals? myslíš? — ah — ty nevíš! — ano, zůstanu!“

Obrátiv se složil houslę své, vzal mladšího plášť, sám žádného nemaje, a přes plot přeskočiv během spěchal v důl, oudolím vzhůru, až zmizel u záhybu skalním.

VI.

— — o, bodaj wieczną ciérpiał męką,
Kto potępienia mego jest przyczyną,
Niech wieczne wieki piekło łzami gasi,
I nigda łaski niebieskiej nie zyska
Jak ja niemogę — — — —
Seweryn Goszczyński.

Tak zůstali cikáni v krajině této. Ve dne chodívali po vůkolních vsích a hospodách podle obvyklého jim života, na noc se mladší navracel v židovu chaloupku, starší však ještě i po nocích jiné, tajné konával cesty. Vysloužilec Bárta navštěvoval jako posud každého večera židovnu, a býval-li vesel, když oni truchlili, dá se lehce pomysliti, že nebyl truchliv, když oni než jindy byli veselejší. On, starý žid a dívka služebná, všickni milovali mladšího cikána, sta-

rého však počínání, ač zřídka kdy ho vídali, v každém budilo tajnou hrůzu.

Mladý cikán celým srdcem a vším plamenem první lásky miloval Leu, jak jen mladému, již rodem a vychováním rozohněnému cikánovi bylo možno, který poprvé nalezl člověka, jenžto s ním stejně cítil. Může býti, že ještě jiná plamenné lásky byla příčina, která později pokračováním v příběhu zřejměji se pozná. Lea jeho taktéž i z těch samých příčin milovala, a byla, či se jen zdála, den ode dne veselejší.

Leč náramná žárlivost cikánova kalila nejen jeho ale i její blaženost. Jest to úkaz nezřídký, že čím plamennější jest láska milencova, tím ohnivější i jeho žárlivost. Tak i zde. Někdejší smutek Lein byl cikánovi nanejvýš podezřelý, a časem někým ze spoluobyvatelů chaloupky pronešená slova, kterýchž cíle dopátrati se nemohl, podporovala domněnky jeho. U příležitosti takové horoucími na Leu dotíral slovy, leč ona přisahajíc, že mimo něho nemiluje žádného, ujišťovala, že on první jest i jediný, který lásku její získal. Po takových rozprávkách pře-

dešlý zármutek se navrátil v její obličej, a cikán, domnívaje se, že pochybování jeho smutku toho jest příčinou, slzavě ji za odpuštění prosíval, slibuje, že nikdy již nebude pochybovati. Nadarmo; již zejtra opět nepatrné slovíčko vzbudilo jeho žárlivost, malicherná myšlénka uvrhla jej zpět v nevyhaslý plamen strašných pochybování.

Bylo to asi po třech nedělích od příchodu jejich, když cikáni na večer od sebe se rozloučivše a každý za svou spěchaje příčinou v rozdílné strany se rozešli. Mladší kráčel hlubokým dolem, hustým borovým lesem k židově chaloupce a právě se blížil k starému dubu u kostničního kamene.

Nejprostrannějšíť to rovné místo v celém na několik mil dlouhém, ostatně ale velmi ouzkém oudolí. Po pravé straně jest příkrý, vysokými sosnami porostlý vrch, při jehožto patě silně hučí neviditelný potok, který z rozevřené vyřítiv se skaliny padá v husté, nízké křoví. Prostranné to místo jest okrouhlé, celé mechem porostlé, a mimo ouzký průchod v levo kol a kolem hustě zarostlé křovinami, přes něž vysoké husté

sosny přehlížejí. Středem vede široká písčitá pěšina. Ta u prostřed roviny kolem starého širokého dubu se rozdělivši, dále se opět v jednu širokou stezku spojuje. Dub ten jest rozlehlý sice, ale ne vysoký, nýbrž shrbatělý nahýbá se k půdě, z které vyrostl. Nesmírným stářím již celý jest vydutý, a rozvrtaná i místem propálená kůra jeho strašlivé tvoří podoby. Koruna jeho jest celá přes nízký, mechem zarostlý kámen k západu skloněna; k východu však stojí jen dvě dlouhé větve na koncích svých toliko zazelenalé, tak že se zdá, jakoby dvě dlouhé shrbatělé a skřivené ruce daleko před sebe zelený podávaly věnec.

Pod nimi v duté kůře jest vytvořený hrozný obličej lidský, jehož vypálené duté oči v temné noci shnilotinou modravě se třpytí. Pod obličejem jest v dubu veliká dutina, co doupnatá skrýš divé zvěře, a dlouhý bílý mech visí přes ni, jako dlouhá brada hrozného obličeje.

Ve vydutině té jest písečný kámen, na způsob sedadla vystrouhaný a celý mechem obrostlý. Jest to sedadlo bláznivé žebračky.

Od toho dubu vede jiná užší pěšinka v levo k ouzkému průchodu, za kterýmž náramně rozlehlý, křovím obrostlý stojí kostniční kámen. Jest to písčitá, rozsáhlá, asi půl sáhu nad křoví strmící skalina, na níž déšť, a možná že i ruka lidská, samé jakoby lidských hnátů a lebek vytvořily podoby, od čehož se jí tuším takového jmena dostalo. Přes tuto skalinu musel přelézti, kdo pěšinou touto chtěl jíti. Za kamenem pak byla ouzká, dál a dále — čím výše vzhůru se táhla — širší stezka.

Stezka tato vedla mezi písčitými stěnami, které taktéž jakoby lebkami a hnáty byly posety, vzhůru výš a výše až nahoře do hustého lesa. Po lebkách stěn těchto chvělo se buď zelené křoví co péra na přílbici, buď červenavé kvítí, slze panny zvané, věnčilo lysé lebky. Pěšina tato byla málo ušlapána, znamení, že málo kdo se osmělil tuto stezku voliti, obzvláště v noci se nikdo stezkou touto přes kostniční kámen lézti neopovážil, a každý raději širokou pěšinou dolem více než půl hodiny si zašel. Šla totiž o tomto místě pověst, že po této úzké pěšině

mezi vysokými, lebkami a hnáty posetými stěnami straší; drkotající lebky a hnáty že se pohybují na svých místech, a kdo zde bílou postavu spatří, toho že brzká očekává smrt.

V posledních časích obzvláště nikdo tuto cestu nevolil, leda starý cikán, chtě se s mladším sejíti, aneb bláznivá, když se navracujíc ze své žebroty putovala k doupěti svému.

V tom místě u starého dubu sešla se Lea s cikánem. Byl pozdní večer, silně a nakvap se soumračilo; nebo slunce bylo se ztopilo do hustých černých mraků, vystouplých na západním nebi. Okraj mraků ještě vroubila zlatá zář, dolejšek jejich však, kde na dalekých spočívaly horách, časem rozkřížil bledý blesk, a lehce bylo souditi, že po dnešním parném dnu mocná se na noc přivalí bouře.

Lesem, kvapícím temnem stísněným, silná se plížila vůně. Hluboké, bezdušné bylo ticho; ani dost lehounký větřík nepohnul kvítkami u vysokém mechu a na břehu potoka. Jako temné stíny stály vysoké borovice za hustým křovím, které rovinu tuto kol a kolem broubilo.

U prostřed ve své strašlivé postavě stál starý dub, a ve vydutině jeho ještě seděla žebrající bláznivá. Oči k oněm dvěma nad sebou nataženým větvím majíc obráceny, nesrozumitelná šeptala slova. Nebylo lze rozeznati, zdaž se modlí aneb tajná v slovích jejích bloudí kletba.

Z hustého křoví v prostoru vystouplému cikánu běžela Lea s radostným zvoláním vstříc, již dříve na planinu při starém dubu přišedši.

Chtěla mu kolem krku padnouti; on však vztaženou naproti ní rukou ji zadržev: „Zpátky!" hlubokým, třesoucím se hlasem zvolal. Bylo na něm znáti, že cestou velmi spěchal, neb sotva dychajícímu silně a rychle zdvihala se a padala ňádra.

„Zpátky ode mne!" zvolal, „zpátky! to jsem očekával!"

„Milenče?!" uleknuta vykřikla Lea.

„Jak sem přicházíš?" táže se kvapně cikán.

„Tobě vstříc jsem vyšla!" odpovídá Lea.

„Dnes? — právě dnes? — proč ne jindy?"

„Nevěděla jsem nikdy, kterou se budeš vraceti cestou. Včera jsi pravil —"

„Ó, výborně! tak mě nezklameš! Leo!“ doložil bolestně, „proč jsi lhala, že mě miluješ? proč jsi mě nenechala jíti v širý svět? Bylbych nepoznal blaženosti, po níž nadarmo dychtiti budu!“

„Opět tě sen tvůj —“

„Nemáš mi nic říci?“ zvolal divoce cikán, „v ničemž mě za odpuštění prositi? v ničemž!?“

„Já nevím —“

„Nic nevíš? — Opravdu!?“

„Nic!“ odpověděla Lea žalostně.

„Leo! Leo!! nic nevíš!?“

„Opět tě —“

Teď cikánova divokost nejvyššího dosáhla stupně. Pevně chopiv Leu za ruku, divoce jiskřícíma očima hleděl jí v ubledlou tvář a na celém těle se třesa dutým volal hlasem: „Ó, rci jen, že jsi mě tak časně neočekávala — přiznej se! — Leo, kdo byl onen ve skvostném mysliveckém oděvu, bílé péro houpalo se mu na zeleném klobouku. Černé vousy —“

Lea, ač již více takových prudkostí jeho výrazů byla svědkem, náramnou hrůzou se chvěla, a velké slzy se jí lily po bledé tváři.

„Černé vousy," opakoval cikán, „dvojku na rameně, kráčel nahoru lesem —"

„Valdemar Lomecký! to on, to on! já ne — já ne!" zvolal nad nimi hlas.

Bláznivá stála na sedadle svém a rukou vysoko vyzdviženou držela se suchých větví.

Bez vykřiknutí, ano beze všeho zvuku a hlasu sklesla Lea v mech pod starým dubem.

„Leo! Leo! pro Boha!" volal mladý cikán; ona však zdvihši se ubíhala rychle k domovu. Mladý cikán kvapil za ní; již daleko se míhal šerem bílý její šat. „Leo! Leo!" volal cikán spěchaje za ní, až pak v dálce umlkl jeho hlas. Hvízdaje si, přelízal starý cikán po chvíli kostniční kámen, a přeskočiv kráčel, ničehož kolem sebe si nevšímaje, za nimi v tmavou houšť. Chechtající se bláznivá zůstala sama v temnu lesním.

Hlubší a hlubší valila se tma ve klín hlubokého dolu a vysoké borovice kolem mizely v mrákotách. Starý dub se zdál v temnu tomto příšerná co postava seděti u prostřed pusté planiny, a zdvihajícím se vichrem pohybovaly se

nejdelší jeho dvě větve k východu co daleko sahající ruce. Smutná skučela vichřice mezi kostničními stěnami přes kostniční kámen, a mladé křoviny se houpaly, co temné chochole bílých přílbic, po kamenných lebkách.

Chechtající se bláznivá seděla pod houpajícími se větvemi ve vydutině starého dubu v hluboké tmě. Strašlivý obličej v kůře dubu svítil shnilýma očima temnou nocí. Ona však ustavičně temné kletby šeptala a daleký hrom burácel z hluboka v strašlivá kletby její slova. Časem mdle osvítil bledý blesk šírou prostoru, tak že jen z polovice starý dub, kostniční kámen a vůkolí jeho bylo viděti — a vždy opět černější a černější se sevřela noc.

VII.

Samotna — dziewica
I oczyma i westchnieniem
Dosięga twarzy księżyca.
Szuka aniołków po niebie.
Rączkami białą pierś gniecie:
„Księżycu! weź mię do siebie,
Źle mi na świecie!“ . . . .“
Alex. Dunin-Borkowski.

Szeptał, szeptał swą powieść — a w twarzy rycerza
Czarna, czarniejsza chmura, coraz się rozszérza;
I znow nagle rospaczą zaciemnione lica,
Zapał gniewu i wzgardy jak piorun oświéca;
Aż w nim powstała wreszcie ta ponurość dzika,
Co patrzy w jeden przedmiot — w trumnę przeciwnika,
Kruszy najświętsze węzły w ogniu swego piekła,
Aż w nim powstała wreszcie ta chciwość szalona
Krwi — krzyku — dzwonów — płomień popsutego łona,
Co domowéj niezgody rozpala pochodnie,
I w własném swojém gnieździe — zbrodnią karze zbrodnię.
Malczewski.

Czasem widnokrąg pęka od końca do końca,
I anioł burzy nakształt niezmiernego słońca,
Rozświécił twarz, i znowu okryty całunem
Uciekł w niebo i drzwi chmur zatrzasnął piorunem.
Pan Tadeusz od A. Mickiewicze.

Již se náramně sešeřilo; mračno se valilo na kvap od západu, a co padající nebe blížilo

se k žíznivé zemi. Temnota hustá tížila skaliny a stromoví a plížila se kolem zřícené věže; než starý Bárta nicméně přece seděl u židovy chaloupky a časem křižující se blesk ukazoval ruce jeho cestu k plné sklence, jest-li některé „aj — aj,“ mezi vypravováním již opilému vyklouzlo z úst.

Právě, pohlížeje k mračivému nebi a k zříceninám v šero zahaleným, končil svou pověst, kterou mimo něho nikdo neslyšel; a poprvé snad dnes s tím doložením končil, „že půjde, a půjde, až přijde — ze židovny.“

Vstal, přitiskl sklenku k ústům a vyprázdniv ji, čímž se — dle vlastního vyjádření — dorazil, motal se ze zahrádky. Mezi dvířkami letí mu bílá postava vstříc. Vrávoraje valí se na stranu. V patách za postavou tou, byla to Lea, běží mladý cikán, „Leo! Leo! tedy přece!“ zoufanlivě volaje. Lea sklesla při kamenné tabuli v trávu.

Starý Bárta přivrávoral také k stolu a skleničkou o tabuli zazvoniv ukazoval přiběhší dívce na skleslou Leu.

Ta jakoby již uvyklá takovým výjevům, pozvedla dceru pána svého na drnové sedadlo ke kamenné tabuli, a Lea hlavu na ruce složivši hlasitě plakala.

„Leo! Leo!“ vzlykaje volal cikán klečící u nohou jejích. Hlas jeho byl hrozný, jakoby z hlubokého uvadlých prsou hrobu přicházel. „Leo! tedy přece pravda, přece mě neklamalo tušení mé? — Leo! jen jediné slovo!“

Plačící neodpovídala; on však sebrav se kvapně povstal. Strašné předsevzetí, jistotu zvěděti, proměnilo najednou chování jeho. Jako jízlivý blesk přelítlo divoké usmání rty jeho, rukou sáhl po čele a po prsou, a pak jakoby zaražený tázal se služebné dívky: „Co jest jí? — Judito, rci, co jest jí?“

„Já nevím,“ odvece dívka; „taková bývala, nežli jste přišli k nám — tak bývala, ale — proč? to já nevím!“

„Taková bývala,“ opakuje cikán, „a vždy taková bývala, již od narození svého?“

„Ne — to ne! — Ona bývala veselá, veselejší než já, ale —“

V tom se náramně zablesklo a celá, dříve temná krajina byla viditelná. Dívka se zarazila; cikán však stál nepohnutý s rukou v prsa zarytou a ustrnulé oči beze všeho světla na dívku maje upřené. Bárta v trávě povalený, namáhaje se vstáti hlasitě vykřikl, a žehnaje se zpět se svalil. Lea mezi tím povstavši prosebně k dívce ruky i oka pozvedla, než příliš slabá opět sklesla; což však ani nepohnutý cikán ani dívka k vysloužilci obrácená nezpozorovali. Blesk zhasl a ještě hlubší než před ním byla tma.

„Ale, ale —“ důrazně spěchal mladý cikán.

„Ale jednoho času, jest tomu osm let,“ pokračovala dívka, „přišla u večer Angelina, hospodyně ze zámku, bývalá hospodská, a tajně promluvivši s pánem odvedla Leu. Kam, nevím.“

Hluboce vzdechla Lea; bylo to vzdechnutí jako umírajícího.

„My jsme nepokojně očekávali návrat její. Netrpělivý otec jí několikráte v ouzkostech vyšel vstříc — nadarmo, ještě ouzkostlivější vždy se navrátil.“

Cikán stál jako zkamenělý. Dobře, že hluboká tma halila tvář jeho, zděšena by sice byla prchla dívka před obličejem jeho.

„Po půl noci," mluvila dále Judita, „po půl noci přiběhla sama, prostovlasá, s šaty rozervanými, sama na sebe zuřící. „Nešťastný národ náš, kdo obrání vyhnance v cizí zemi!" byla polomrtvá slova její. Více nemluvila, nevyjevila nikdy. Jestli ji kdo na ten čas byl připomenul, jako dnes bylo chování její, a od té noci nepřišlo usmání v bledou její tvář, nýbrž beze slova promluvení sedávala tamto při chaloupce s okem v dálku upřeným, jen někdy smutnou si zpívajíc píseň."

„Kde že byla? — co tam dělala, neví nikdo, docela nikdo?" volal cikán, nucenou tichostí zmirňuje slova svá. Horké slzy se mu valily po opálené tváři a horká krev se prýštila ze zbouřených prsou pod sevřenými v ně prsty.

V tom volal nemocný starý žid v chaloupce, a Judita spěchala v nízkou světnici.

„Nikdo že to neví? každé dítě to ví," počal vysloužilec mezi vypravováním na nohy přišed a ke stolu dovrávorav, „ano, každé dítě to

ví — já jsem jim to řekl, sám to všecko vyčíhav. — Zaporučili mi to sice, dostal jsem, že jsem nemlčel, výprask, na mou věru! Ale kdyby mě hned zas položili, ven to musí; a beztoho pán dnes ještě není doma, šel přes pole, do městečka, a nepřijde domů až — až — ano ráno."

„Tedy nikdo neví!" vzdychal, nevšímaje si Bárty, cikán a obracel se jako k odchodu.

„Ou! ou! stůjte!" chopil se Bárta cikána, obávaje se, aby jeho vypravování neušel. „Nikdo neví — já to vím — všecko —"

„Mluv! mluv, co víš, pro Bůh!" chopiv Bártu za prsa křičel cikán.

„No, no! držte mě — ano — ano," pokračoval Bárta s mnohými přetržkami a v nepořádku. „Ano! držte mě — se mnou se beztoho všecko točí — a jsem slabý na nohy — ano od těch časů, co jsme byli na Rýnu; o tenkrát jsem ještě uměl utíkati — na mou —"

„Mluv! mluv! co víš o Lee?" volal cikán, přistaviv vrávorajícího ku kamenné tabuli.

„Ano — ano! — takto vám to vysvětlím. — Tedy vracím se vám jednou domů; bude tomu

ode dneška za dva měsíce osm let, já jsem si to zapsal — vracím se odsud domů, nebo viděl jsem, jak stará Angelina odvedla Leu, a chtěl jsem věděti kam; nebo já musím věděti všecko — ano — všecko, a velmi dobře. I pospíchám domů — a tu vám bylo pozdě, brána zavřena, a já jsem byl venku a nemohl jsem se nikterak do zámku dostati. I myslím si „co je víc“ — a lehnu si na zemi, jak líhám vždy, když přijdu pozdě a nemohu do zámku. A tu vám ležím, chvílkami dřímám, a chvílkami hledím dolů ke vsi, kde se již ani světýlko nemíhalo. Nade mnou byla pánova okna — a v těch také bylo tma — a ticho — ticho — ne — ne, to bych lhal, ticho ne; neb najednou bouchly dvéře, až okna zařinčela, slyším ženský křik, hrozící hlas mužský a mezi tím chechtot; jak se mi zdá, byla to stará hospodyně, bývalá hospodská!“

Bez sluchu a bez pozornosti stál cikán zamyšlení: tato slova však jej zbudila ze strašných myšlének k strašné jistotě.

„Angelina!“ vzkřikl, a opřev se o tabuli ıvu k samým ústům vysloužilce přiložil, ja-

koby oslablé ucho jeho nebylo s to, aby všeho doslechlo.

Bárta seděl na kamenné tabuli.

Umlkší povstala Lea v hrozných rozpacích. Podepřená o tabuli daleko se napnula, a oko její zářilo plamenem zoufanlivým, jako zabraňujíc dalšímu vypravování. Časem zvedla prosebně pravici proti Bártovi zády k ní obrácenému; leč zemdlelá vezdy opět sklesla a nemohla ani slova promluviti. Ona se domnívala, že nikdo o tom neví, neb se žádným nemluvivši nikdy neslyšela, co Bárta každému již byl vypravoval — a teď — měl to onen slyšeti, kterého jediného milovala, a jehožto nynější smrtící cit lze jí bylo si představiti; neb dobře znala nesmírnou jeho citlivost, žárlivost a divokost. Blíž a blíže mezi tím přicházela bouře, častěji se mezi tím vypravováním blýskalo, ostatně však byla pouhá hluboká tma, tak že nebylo ničeho možno vůkol rozeznati.

„To trvalo hodnou chvíli, já jsem se třásl jako osyka,“ mluvil Bárta dále, „nebo kdyby mě byli dopadli, že jsem venku . . . a najednou

se vám rozlítnou okna, strašlivé vykřiknutí na to — a tu vám vyletěla Lea z okna — aj — aj — ano z okna — proklatá potvora — z okna deset sáhů vysoko — ne — ne — to bych lhal — devět — ano devět — zrovna přede mne, a běží odtud. Já jsem se sebral a pryč stranou, aby mě nikdo neviděl. Co se potom stalo, nevím — nic nevím — ale povídal jsem o tom —"

Polomrtvá Lea sklesla zpět ve světle siného blesku a odvlékla se na obvyklé jí místo k chaloupce. Časem bylo slyšeti zoufanlivé stenání z hlukoka jejích zbouřených ňader. Po chvíli následovalo předcházjející blesk hrozné rachocení hromu, a dlouho opětovaly skaliny strašlivý jeho hřmot. Cikán neslyšel ničeho více, zkamenělý díval se pustým pohledem v čírou noc, a žádná slza neulevila hluboké bolesti prsou jeho.

„Ano — povídal jsem o tom, na mou věru — tu mě sebrali a musel jsem říci, že jsem přišel pozdě, a vyflákali mi, a zaporučili mi — ano — ale pán není doma —"

„A nikdo, nikdo se jí neujal!" mluvil do sebe cikán.

„Neujal?“ chopil se, poslední slovo zaslechnuv, řeči té Bárta, „neujal? — koho? snad ne jí — židovky? — ano — to bych žádnému neradil, a proti komu? — proti jemnostpánovi? ano — aj — aj —“

„Valdemar Lomecký,“ mluvil cikán dále.

„Ano, tak se jmenoval náš — či jmenuje náš jemnostpán, Valdemar Lomecký hrabě z Borku.— Ale dnes, dnes ho nenajdete doma, šel přes pole do městečka navštívit přítele, a nevrátí se až na noc, ano na noc. — Noc? — kolik pak máme hodin?“

A jakoby se byl zpamatoval, hleděl Bárta kolem sebe. „Co, již je noc? To není možná! he — hola!“ Hledaje skleničku, kterouž by zazvonil, vrávoral kolem stolu a vrazil do ustrnulého cikána.

„Co to? kdo tu?“ táže se Bárta.

„Valdemar Lomecký!“ hrozným hlasem zvolal cikán. „Tak jako že nebes hněv se snáší nade hlavou naší: tak rychlá jako blesk, tak hrozná co jeho hlas bude pomsta má!“

Silný, za dlouhou chvíli trvající rozsvítil se blesk. Celá krajina, temné stíny stromů, hrozné postavy po skalní stěně, věž zříceného hradu, protější stupně skal — celý důl planul v rudé jeho záři.

Zuřivě vyvalené oko cikánovo polou osleplo. Vlasy měl naježené, s pravicí k nebi vypnutou stál při kamenné tabuli, levicí drtě svůj hudební nástroj; struny praskaly a umírající hlas jejich jakoby mluvil: „Rozplašen můj národ,“ naposledy se ozval.

Naproti němu na druhém stole stála hrozná postava bláznivé a u nohou jejích starý cikán. Hluboce vzdychala v besídce Lea, a Bárta, v trávě povalený, hrůzou hlasitě vykřikl.

„Hahaha! to já ne! — já ne — to on! — to on!“ chechtala se bláznivá; „hahaha! to on! pomsta! pomsta!! pomsta!!!“

„Pomsta!“ dutým hlasem opakoval starý cikán.

Teď zhasl blesk a čírá tma zahalila celý důl. Ničeho nebylo viděti, jen hluboký a rychlý

dechot mladšího cikána rozléhal se nastalým tichem uleknuté krajiny.

Po chvíli náramně burácel hrom a „To on, to on!“ volala bláznivá v jeho strašné rány. „To on! já ne — já ne — hahaha! tento jinoch! hahaha! to on! to on! mne svedl — já nesměla býti samotna — já ne — já ne —! On jich svedl více — já jen pomstu chystala jsem jemu!“

Teď ještě zdaleka opětoval ohlas hromové rány.

Po chvíli, jakoby k sobě přicházejíc mluvila s navrácenou pamětí bláznivá: „To on! to on! ztroskotal blaženost tvou, mladý šílenče! — I já jsem byla v náručí svých rodičů šťastna, v náručí milence — daleko — da — hahaha! — to on! já ne — já ne! svedl mě; já svedla jeho; to já mu ji dodala, to já! — to on ji mocí vzal, násilím, co já mu dobrovolně obětovala — to já! — a tou chaloupkou — tou chtěl mi splatiti — tou — tou — hahaha!“

„Angelino!“ vykřikl cikán a sklesl pod kamennou tabuli.

Opět osvítil jasný blesk hrozný tento výjev, silné hřmění následovalo, potom opět hluboká tma, hluboké ticho.

„Angelina! ano — ano, to jsem já!“ volala bláznivá.

Starý cikán sebou trhl, jakoby mladšímu chtěl přiskočiti ku pomoci, leč jakoby nemohl z místa, opět zůstal státi. Mladší sklesnuv vinul se po zemi a hledaje slov nesrozumitelné vydával zvuky.

Opět hluboká tma.

„Ano — to já! to já!“ pokračovala bláznivá. „Ano, já Angelina přivedla jsem mu milenku tvou! — Běduješ? pro ni — pro ni —“ Načež v hlubokých myšlénkách pohroužena doložila: „Oh — pro mne snad také tak bědoval, kdy loďku jeho houpala voda pod mostem Rialto — Giacomo můj! kdy —“

Opět se silně zablesklo a celá krajina byla viditelná.

Rukou levou oči zastírajíc pravou v polední ukazujíc stranu, stála šeredná postava bláznivé ještě na stole.

Bolestí se vztyčil mladý cikán, ústy beze zvuku pohybuje; pravou rukou ukazoval na rozhalená prsa, na nichž znamení, jako krvavé, k přísaze vyzdvižené ruky jasně se skvělo v rudém světle blesku. Leč divoce již byl přiskočil, toto spatřiv, starší, a uchopiv bláznivou vlekl ji ze zahrady ustavičně „já ne, já ne! to on! to on!" volající a mezi tím se chechtající.

„Stůj! ta nešťastná jest matka má!" v největší bolesti všecku sílu sebrav vykřikl cikán, za nimi spěchaje; a „matka má! matka má!" opětovaly skály bleskem ještě ozářené krajiny.

To vše se ještě stalo, nežli blesk uhasl; teď však opět hluboká se shlukla tma, těžké krůpěje počaly padati z černého mračna, a daleké skály ještě „matka má! matka má!" odpovídaly ohlasem temným.

VIII.

„Pokój umarłm! nieboszczka spoczywa snem anielskim, nie budź ją, jéj tu nie dobrze było na tym świecie, czemuż ma się wracać?"
Lucian Siemieński.

„Otworzcie . . .!" wołano ze dworu.
Lucian Siemieński.

Bártovi, který mezi tím v trávu povalený usnul, a jednotlivá slova o Rýnu opakuje nepokojně ze strany na stranu se obracel, padly dvě nebo tři dešťové krápěje právě na obličej. Tím probuzen a po dlouhém namáhání na nohy se postaviv, počal okolo sebe sahati, pamatuje se, kdeby byl. Zasáhnuv stůl jezdil rukou po kamenné tabuli, a namakav skleničku počal jí řinkati o stůl. Nikdo nejde, dlouhé pusté ticho,

hlubokáť noc. Vrávorá stranou a: „Na Rýnu, na Rýnu, tam bylo lépe,“ kojí se vzpomínáním. „Jak jsem zařinkal, hned tu byli!“

V tom se zablesklo, ale jen mdle.

Při blesku zahlídl Lein bílý šat na obvyklém jí místě při chaloupce, a vrávoral k ní v besídku. Skleničku nesl s sebou, nepochybně že ji chtěl žádati, by mu ji opět naplnila. Dovrávorav tam škubal jí, žádaje o kořalku. — Ona se nehýbala, neodpovídala. „Vstaneš, neb nevstaneš? — Leo, vidíš — já sem jdu každý den — aj — aj — ano každý den, jen k vůli tobě — na mou věru; — když jsem byl na Rýně . . .“

Opět se náramně zablesklo a celá krajina byla viditelná. V světle blesku spatřil Leinu mrtvou tvář. Bledý, bolesti plný obličej v sinavém světle blesku hrozně vyhlížel. Oči mrtvé a v smrti ztrhané, jedno daleko v neskončené říše napnuté, druhé něco málo přivřené; zuby měla zaťaté, rty pootevřené, a kolem obličeje padaly, co černý závoj, rozervané její kadeře.

U velikých krůpějích stály kapky dešťové neb smrtelní pot po mrtvém čele, po celé tváři.

Opět se setmělo. Hrůzou jatý počal vysloužilec náramně křičeti, a vrávoraje co mohl rychle ze zahrádky spěchal.

Umlkl — umlkl i ohlas dalekých skal. Silně zahřmělo; rozléhal se strašný hromu zvuk oudolím, dlouho odpovídaly skály; pak slabá z dálky ještě hřměla ozvěna, a opět dlouhé pusté bylo ticho. Hlubokáť noc.

V tom zanášel nad oudolím vichr hlas velkých zvonů; nepochybně že se ve vůkolních vsích a v městečku proti mračnům zvonilo. Smutní byli zvukové dalekých zvonů.

Vykřiknutím hrůzyplným ze strašných snů probuzený vyběhl — ač velmi byl nemocný — starý žid z chaloupky, a za ním dívka nesoucí rozžatou svíci. Přistoupivším k besídce zjevilo světlo, polévající bledý obličej Lein rudou záři svou, příčinu zkřiknutí vysloužilcova. Zaskučel vichr, zhaslo světlo, a: „Já — já jsem prodal — já jsem usmrtil dceru svou!“ zvolav klesl starý žid k nohoum jejím.

Blesk teď svítil za bleskem, a „dceru svou, dceru svou!“ spolu s hromobitím opakovaly skalní stěny.

Hustěji a častěji počaly padati kapky dešťové v těžkých krápějích, až se širé mračno v náramný rozpustilo lijavec.

Při ustavičném blýskání, jako o pomoc volaje, zněl silně a bez přestání zvonek zámecký, a z dálky proti bouři zvony vůkolních kostelů. — — —

Hrozná to byla noc, hroznější však ještě noci té, co pod temnem roucha jejího bylo spácháno. S malými přestávkami zněl zvonek zámecký temnotou noční, zněl bouří lítou, zněl hučením deště, a ještě posud se rozléhal jeho hlas krajinou, která, jako přestrašená přešlou bouří, v hlubokém trvala tichu a mlčení. Byly asi tři hodiny s půlnoci.

V ouřední světnici na zámku míhalo se množství světel a všickni ouředníci byli shromážděni. Jeden po druhém střídali se u zámeckého zvonku; nebo všecka čeleď byla vyslána hledati pána v bouři snad zbloudilého.

Jako obyčejně byl vyšel k večeru Valdemar Lomecký do blízkého města navštíviti svých známých. Pokaždé se vrátil, nežli desátá hodina byla minula; a dnes minula desátá, přešla půlnoc, a on až dosavád se nevrátil. Nadarmo jej očekávali věrní jeho. — Byli ujištěni, že v bouři zabloudil; neb věděli, že mu nemožno jinde, nežli v zámku, v pevně uzavřených pokojích svých pokojně spáti; věděli, že věřil, jestli že jen jedinou noc nebude spáti v zámku svém, že bude ta poslední života jeho. Protož ustavičně se rozléhal hlas zvonku zámeckého po vůkolních lesích, aby zbloudilý dle hlasu nalezl cestu do zámku.

Když však půlnoc minula, tu starostliví vyslali poslední čeleď, aby se šli ptáti do blízkého města, zdali nastávající bouře tam pána jejich nezdržela, a jest-li tam, aby jej vyprovodili do zámku zpět. Teď však byly tři hodiny s půlnocí a nikdo se nevracel. Ustavičně ho ještě důvěrně zvali zvukové zvonku nadarmo v bezpečné stěny.

Odbily tři hodiny a silně zatloukl někdo na zámeckou bránu. Rychle sběhl první písař

a za ním se hrnuli ostatní po schodech, každý se světlem v ruce. Otevřeli bránu, a židova děvečka Judita lomíc rukama a naříkajíc vrhla se k nohoum jejich. Uvedli ji do světnice, a tu jim vypravovala, že právě teď skonal již déle nemocný pán její, starý žid, lítostí nad smrtí dcery své; a že jí tak ouzko přicházelo tam o samotě, že slyšíc hlas zvonku a uzřevši světla na zámku, sem spěchala o tom dáti zprávu. Dále vypravovala, jak se cikáni, Bárta a bláznivá dlouho na noc zdrželi v zahrádce před jejich chaloupkou, a pak jednou maně vyšedši slyšela, jak mladší cikán někomu krvavou přisahal pomstu. Co však dále se dělo, že neví, poněvadž, volána od nemocného pána, musela se do chaloupky vrátiti.

Hluboké mlčení následovalo na vypravování její. Přestrašeni seděli všickni do země hledíce po různých koutech světnice. Svíce dohořívaly jedna po druhé a hasly, a umdlení dlouhým bděním a starostí začal dřímati jeden po druhém. Židova jen děvečka bděla oplakávajíc smrt pánů svých. Zámecký zvon mlčel.

Přešlo půl hodiny, bylo půl čtvrté; leč venku ještě byla hluboká tma pod šerým nebem. I v zámku bylo tma; všecky svíce dohořelý a všickni přemoženi mdlobou pevně spali.

Náramné tlučení na zámecká vrata rozléhalo se zámkem, a ustrašeným hlasem volal někdo venku: „Pro Boha! otevřete! honem otevřete!"

Všickni se vzchopili, hrůza obešla každého a ve tmě se hrnuli ke vratům.

Otevřeli, a Bárta bez šavle, bez klobouku, jejž podruhé byl ztratil, tisknul se rychle mezi ně. „Pro Bůh! zavřete, zavřete, honem zavřete!" ouzkostně volal.

Rychle zavřeli bránu a držíce třesoucího se Bártu za ruce vedli ho nahoru do světnice. Rozžali nové svíce, a „Co se stalo? co jest?" ptali se ustrašeného vysloužilce.

„Co jest? — co se stalo?" počal tento. Hrůzou byl hlas jeho celý změněný; oči měl na vrch hlavy vyvalené a zmoklé vlasy se mu ježily. „Co jest? ten tam jest! probodnutý naskrz veskrz; ten tam, celý pryč — do smrti ten tam!"

*

„Mluv! co víš?“ poroučeli všickni.

„Co vím?“ odvece vysloužilec. „Ano, vím, všecko vím, a velmi dobře; na mou věru, všecko.“

„Můj pán! můj ubohý pán zemřel!“ plakala Judita.

„Jak? kýho vlka? Judito!“ volal Bárta, „starý žid že umřel? to není možno!“

„Ano! ano!“ řkala opět Judita.

Ouředníci vidouce, že na ten způsob od Bárty se ničeho nedovědí, tázali se ho zrovna: „Co víš? mluv! neviděl jsi pána?“

„Pána? — viděl — viděl jsem,“ odpovídal Bárta, a znova se třásl hrůzou; „viděl jsem — a jak — celý byl — celý, ale probodnut veskrz naskrz, celý ten tam, do smrti ten tam!“

„Jak? kde? mluv!“ byla všeobecná otázka a poručení.

„Byl jsem — hm — byl jsem . . .“ vypravoval tázaný.

„Kde jsi byl?“ ptá se vrchní.

„Hm — byl jsem navštíviti — tuhlenon,“ pokračoval Bárta, ukazuje na Juditu, „hm, tu-

hlenou nebožtíka žida.“ A nedaje se déle mýliti, počal obyčejným způsobem mluviti: „Jdu a jdu lesem, nemyslím nic, a ustavičně jdu a jdu lesem, a nevím, jak jsem tam přišel. — A když tak jdu a nemyslím nic, tu mi najednou letí sám čert přes cestu — ano sám čert — prosím za odpuštění — sám čert, a mumlal cosi o pomstě.“

„Kde jsi ale pána viděl?“ táží se všickni.

„Hnedle to povím!“ odvece vysloužilec, a teď vypravoval všecko, co, ano ještě více než co viděl, jednotlivými „aj — aj“ a „proklatá potvora!“ svou pověst protkávaje.

IX.

A tak w całym obszarze uspionéj natury,
Jam nie spał i wiatr nie spał i gwiazdy i chmury.
Stefan Garczyński.

Mury, moje mury!
Co oczerniewacie,
Że pana nemacie;
Pana wam zabili.
K. W. Wojcicki.

— — z grobowca dobywają łona
Trupa, za głowe ciągną i ramiona,
Z pleśnią — okrytego iłu;
I patrzy: twarz mu jak ropa sinieje,
I ciało w szacie, jak we złocie tleje,
Rany niewidać.
Jósef Dunin-Borkowski.

V opilství, pak bleskem a hromobitím přestrašený, jakož i předešlými výjevy polekaný Bárta chybil, vyšed ze zahrádky, každodenně nastupovanou stezku, a místo v pravo do oudolí, kráčel v levo vzhůru pod zříceným hradem po

skalnatých stupních a hustým křovím výš a výše, až nahoře nad oudolím přišel v hustý borový les na ouzkou pěšinu. Po obou stranách pěšiny bylo hustě sázené stromořadí z mladých modřínů; stezka však byla rovně a nepřetrženě celým dalekým lesem tažena, tak že Bárta, ač ustavičně se strany na stranu vrávoral, přece nemohl se stezky ani v pravo ani v levo sejíti. Častokrát na hladké, jehličím vysoko postlané stezce upadl; než ustavičně slyše zvonek zámecký rychle se vždy opět vzchopiv vrávoral dále.

Hromobití se rozléhalo lesem; vichr skučel smutně hustinou a dřeva praskotem se lámala při lesní stezce.

„Podivno — aj — aj," počal si vypravovati, „to jest divné — aj — aj — to jest nemožné — jak? — kdo se —? no — no."

Opět se silně zablesklo, on se sklonil a spěchal dále.

Postava lidská přelétla přes cestu, a „Milenku — milenku mi svedl! Pomsta, pomsta!" vzlykajíc zmizela v prostranném houští.

Za ní chechtající kmitla se přes cestu bláznivá Angelina, a též v onom se ztratila houští.

Uleknutý Bárta potácel se dále, a hustě nad ním šustěly krůpěje dešťové v chvějících se stromech. Tak pobloudiv vrávoral pěšinou touto asi hodinu, až dešť utichl.

Teď kráčel hlubokým, širším úvozem; z obou stran do kopce stály nízké stromy, a nohy mu vázly v mokrém písku. Potrhané oblaky poletovaly po nebi a časem zachmuřený nad noční krajinou zasešil plný měsíc. Jednotlivé ještě kapky s šustem padaly s vůkolních stromů. — Teď byl přinucen zdlouhavěji kráčeti; pozorněji stavěl nohu za nohou, aby neuvízl v hlubokém mokrém písku. Leč nadarmo; notně opilý několikráte uváznul, a dostav převahu, musel z mokrého písku vstávati. V takovýchto nesnázích těšil se, jak obyčejně, vypravováním, a vrávoral ustavičně dále.

Čím však dále přicházel, tím víc se oužil úvoz, až jen ouzkou byl stezkou mezi skalními stěnami. Výš a výše rostly stěny, tak že posléz sotva bylo lze dohlídnouti nebe a hluboká

tma panovala ouzkou rozsedlinou. Zastaviv sahal kolem sebe, a studené kulaté skaliny, co umrlčí lebky, dotkla se ruka.

Rychle utrhl; — teď vyšel měsíc zrovna nad rozsedlinou z černého mraku, a Bárta spatřil po skalnatých stěnách samé umrlčí lebky, hnáty, drobné stromky a tak dále. Byl v hluboké stezce ku kostničnímu kamenu. Měsíc se skryl v šeré mraky. A opět bylo tma.

Hrůzou jatý běžel dále, chtěl křičeti, a nemohl; od jedné stěny se odraziv vrávoral k druhé, a tak od stěny k stěně, hroze se dotknutí jedné jako druhé strany, běžel stále mezi hroznými stěnami dolů ku kostničnímu kamenu. Ouzkostí a strachem polo vystřízlivělý zapomenul na Rýn a všecka svá vypravování.

Asi po půl hodině uděšeného běhu stál bez klobouku a bez šavle u kostničního kamene. Ouzkostí nevěděl, má-li jej přelezti, neb ne. Naposledy se sebrav lezl vzhůru, aby se dostal přes kostniční kámen na pěšinu k starému dubu.

V tom zaslechl jakýsi zatajený chechtot na druhé straně kamene. Uleknut se zhrozil, dílem

však se zaradoval, doufaje, že lidskou společnost nalezne. Pozorně vylezl a umínil si dříve vyzvěděti, kdoby byl na druhé straně.

Hrůzou se chvějící stál na kostničním kameně a přes husté křoví hleděl ouzkou pod sebou stezkou v prostoru kolem starého dubu.

„Hahaha!“ znělo to vítězně a vesele přes roští od starého dubu, „to on! to on! já ne — já ne!“ a v šeru zachmuřeného měsíce, jenž nad kopcem druhé strany šerým mrakem k větvím prohlížel, viděl nějakou postavu, ana kolem dubu proskakujíc rukama tleskala.

Jiná postava kopala nějakou jámu a byla již téměř celá v ní sehnuta, ještě hlouběji ji vyhrabujíc. Strašlivá podoba starého dubu daleko nad jámu natahovala skřivené ruce, a v dutých očích obličeje jeho modravě svítila shnilotina.

Teď opět vystoupil měsíc ze šerého mraku a jasný papršlek jeho ozářil větve starého dubu a veškeré prostranství.

„To on, to on! já ne — já ne!“ plesala kolem dubu poskakujíc bláznivá Angelina, někdejší hospodyně a hospodská.

U jámy leželo něco v plášť zaobaleného. Bláznivá přiblíživši se lehkou rukou pozvedla plášť — byl to plášť mladého cikána. Pláštěm tím byla přikryta krvavá mrtvola Valdemara Lomeckého, hraběte z Borku, pána starého Bárty. Po jeho mysliveckém oděvu leskly se zlaté šňůry v záři měsíce. Ano, byl to Valdemar Lomecký aneb mladý cikán; zlaté šňůry na oděvu více nenosil ve vůkolí nikdo.

Leknutím div neomdlel vysloužilec; docela vystřízlivělý lezl pozorně zpět, a mezi stěnami běžel tichým krokem v hlubokém písku k domovu.

Měsíc nad rozsedlinou jasně svítil; po stěnách svislé krůpěje co létající jiskry třpytily se modře v světle měsíčném, a kamenné lebky se míhaly pod křovím v ověnčujícím je kvítí a v mechu.

Ustavičně běžel, vichr mu kamenným oužlabím skučel nad hlavou; za ním, nad ním i před ním rachotily kamenné hnáty, a lebky dutými zraky, v nichž modravě svítící hnízdily se mušky, na něho mrkati se zdály.

U východu z rozsedliny o něco klopýtnuv těžce upadl, a sebrav se shledal, že jeho vlastní klobouk mu ležel v cestě. Uchopiv ho bez oddechnutí dále běžel, až v hustém zmizel lese.

Tak běžel, až k rámu přiběhl, jak jsme dříve slyšeli, do zámku, a tam co viděl vypravuje, končil takto svou pověst:

„Ano — ano — jámu pro něj kopal, hlubokou jámu, zrovna pod starým dubem u kostničního kamene.“

„Pochodně rychle, pochodně!“ volal vrchní. Rozžali světla, a zanechavše v zámku jednoho starého písaře a Juditu, spěchali s Bártou k naznačenému místu, nesouce rýče, motyky a jiné nářadí ku vykopání jámy. Kromě že Bárta bezvolně s cesty zabloudil k židově chaloupce, kde ticho a pusto bylo, přišli bez zdržení a zastavení ku kostničnímu kamenu pod starý dub.

Tu rozsvítili více pochodní, a rudá žář se rozložila po hrozné postavě starého dubu a širokou prostorou.

Nedaleko dubu nalezli krvavé známky a stopy lidské a opodál rychle narovnaný mech za-

krývající nově vykopanou zem. Sám vrchní chopiv se motyky, počal kopati, a jeden z oředníků vyhazoval nakopanou zem. Šest pochodní svítilo kolem hlav pracujících. Hluboké bylo ticho; jenom Bárta, hrůzou se třesoucí, časem cosi mumlal o francouzské válce a o Rýnu.

Po nedlouhém kopání přišli na mrtvé tělo. Z jámy vyzdvižené položili pod starý dub, a všecky pochodně sešly se nad obličejem jeho. Byla to Valdemara Lomeckého mrtvá tvář. Oči měl otevřené, ústa pevně sevřená, obličej klidný. Jeho smrtelný boj asi dlouho netrval. V prsou posud vězela dlouhá dýka vlaského díla; a ruka, která mu tuto ránu zasadila, byla zajisté zběhlá u vraždění způsobem tímto, neb jedinou ranou byl usmrcen, kteráž mu zrovna v srdce byla zaražena. Skvostný myslivecký šat byl ublácený a zkrvácený, zlaté šňůry se lesky v záři pochodní, zcela byl v tom obleku, jak jej před večerem Lee popisoval cikán na tomto samém místě, domnívaje se, že tu byla s ním.

Rozepnuvše těsný oděv jeho a rozhrnuvše košili nalezli na nahých prsou dýkou na srdce

přibitý papír. Vytáhli dýku, a prudkým tokem se valila z rány s vodou smíšená krev. Na svrchu papíru bylo velkým písmem psáno: „Hned po mé smrti ať se otevře.“ Rychle z větví starého dubu spletli nosidla a naložené na nich nesli mrtvé tělo v smutném průvodu do zámku.

Čtyři ouředníci nesli mrtvolu Valdemarovu; vrchní a ještě jeden šli před nimi s rozžatými pochodněmi. Ostatní dva, pomohše jim mrtvolu přendati přes kostniční kámen, šli ozbrojeni hledati po vůkolí bláznivou a stíhati vraha. Bárta, jinou šavlí zaopatřen, vytasiv ji šel s nimi.

Na východě se již bělal pruh nového dne, a světlo jeho mísilo se v záři pochodní, rudě barvící písčité lebky a hnáty kostničních stěn, jejichžto středem se průvod ubíral k zámku. Jednotlivé těžké kapky padaly s listí stromů lesních a s křovin po skalnatých stěnách.

Sotva že poodešli ostatní s mrtvým tělem mezi skály za kostniční kámen, obklíčilo pusté šero prostoru vůkol starého dubu, a se šerem i hrůza objala prsa zůstalých ku hledání vraha. Starého dubu mokré listí se chvělo v ranním

větru, a bílý mech — šedá brada hrozného obličeje — poletoval jeho vánim. Jasně se skvěly vyhnilé jeho zraky.

Třesoucí se počal Bárta: „Co je na plat v takové tmě hledati někoho? — ano — ano — hledati? ve tmě? aj — aj. Kdyby stál vedle mne a dal mi jednu — ano jednu, nebudu věděti, odkud přišla. Na Rýně také jsme hledali vyzvědače, na mou věru, také v noci, ale vzali jsme k tomu . . .“

„Pochodně? — ne?“ tázal se ho starší písař.

„Ne, ne, to bych lhal — jakpak pochodně!“ odvece Bárta, „toby byl vždy zdaleka utekl — či ne — ne — to bych lhal — ne zdaleka, ale daleko by byl utekl — ano daleko, vida nás přicházeti. Ale člověka jsme si vzali, ano, a ten věděl, kde asi je, a znal cestu, aj — aj — ano!“

„Za to my máme vás s sebou,“ pravil starší písař, „vy jste nám jako světlo!“

„Ano — světlo!“ přisvědčil Bárta. „Světlo, to jest to pravé, tak již mi pan professor říkával! já jsem taky študoval — ano až do barvy!“

Ač rozesmutnělí, nemohli se písaři smíchu zdržeti.

„Hahaha!“ smál se s nimi Bárta; „jak? kdo se? No — no — no — kde pak jsem zůstal? ano v té barvě — či ne, nezůstal, dostalť jsem trojky — jednu, dvě, tři, ano tři — čtyry trojky, a tu se vám můj nebožtík tatínek — ano, tatínek rozzlobil, že jsem nedostal čtverky, ano — čtverky, a strhl mě se študií, ano!“

Opět se smáli, a Bárta pokračoval: „Ano — strhl mě, a poněvadž jsem byl hodný klacek — dal mě na vojnu.“

„A proto jste byl to světlo?“ ptal se mladší písař.

„Ne — proto ne — to bych lhal; ale pan professor mě jináč nejmenoval, nežli *dumen*, ano *dumen*, a to já vím, to jest tolik jako světlo.“

„Snad *lumen?*“ prohodil starší.

„Ne, ne, *dumen* — ano *dumen!*“ jistil jim Bárta; „a mluvíval na mne po německu, a já jsem mu ani slova nerozuměl — aj — aj — no, což jest to divného? ani slova!“

Teď byli v hustém borovém lese, právě kde se pěšina vzhůru do kopce táhla, vedouc k blizkému městečku. Najednou zůstal mladší písař státi, a jakoby mu něco bylo připadlo, zastaviv své společníky radil k návratu.

„Myslím, abychme se vrátili, zasypat tu jámu," pravil; „mně to teď tak připadlo; neb vrátí-li se vrah a nalezne jámu otevřenou, prchne tím spíše, uvidí-li, že jest zločin jeho vyzrazen."

„Toťby byli měli již dříve pochodně shasiti při průvodu," odpovídal starší, „a vykopávání se mělo státi soukromě. Však nicméně vraťme se."

Vrátili se a počali zahazovati jámu. „Já bych soudil," mluvil mladší, „že to učinil ten mladý cikán, o němž židovka vypravovala, že někomu přisahal pomstu; neb z pomsty jest ta vražda spáchána. Vrah, kdyby spolu byl loupežník, jistě by byl dříve svlékl s pána bohatý oblek, anebo aspoň uřezal zlaté šňůry a knoflíky; tu ale i kamínek ve sponce, připínající bílé péro

na klobouk, byl v jámu spolu vhozen. — A proč se mstíti?“

Pokrčil ramenama a mlčel. Zaházenou jámu, jako dříve byla, přikrývali teď mechem.

„To bylo z pomsty, na mou věru,“ přisahal Bárta; „já jsem sice sprostý člověk, ano velmi sprostý — ale hádati umím. To bylo z pomsty, to bych hádal — a ten mladý cikán měl mrštnou ruku, a ta rána byla dobrá, a ten čert, co mi letěl v lese přes cestu a mluvil o pomstě — aj — aj, ten byl po čertech podobný tomu čertovému cikánu; a já jsem si hned — — Chval každý duch!“ počal najednou Bárta silně se třesoucím hlasem, a ouzkostí si nakrucuje vousy dal se do hlasitého pláče.

Vysoká, tmavá postava přicházela z lesa přes rovinu k starému dubu; zlaté ozdoby se jí leskly na prsou, jako mrtvý pán je nosíval, a právě tak býval jeho krok.

Zvolna se blížila postava tato, a čím blíže přicházela, tím menší se zdála býti. Všickni tři se schovali za starý dub. Teď zůstala postava státi před samým dubem.

Byl to mladý cikán. Těsné červené, zlatem vyšívané spodky a modrý, zlatými šňůrami ozdobený kabát byly oděv jeho. Ňádra měl rozhalená a pravou ruku schovanou na nahých prsou. Mlče postavil se před starým dubem a hleděl před sebe v zem.

„Není zde,“ pravil, a opět zůstal nepohnutý.

Zvolna jej obstoupili ouředníci, ze zadu stál Bárta.

„Půjdete s námi na zámek!“ poroučel jeden z písařů.

Obrátiv se kráčel mladý cikán bez promluvení stranou k zámku; okolo něho ouředníci. Vzadu šel Bárta s tasenou šavlí, a ustavičně si stěžuje, že to není ta, kterou tak výborně uměl šermovati, připomínal činy, které s ní byl vykonal ve francouzské vojně.

X.

Wieczność jest kołem, wieki jego sprychy . .
Cóż życie nasze? Czasu punkcik lichy!
Z koła wybieżeć, nadaremna praca,
— — — — — — — — —
— — — — — — — — —
Bądźmy ségarem na płonącej wieży,
Ogień się wzmaga, już po dachu wije,
On czeka końca i godziny bije!
Wiersz w dzień nowego roku.

Bylo k ránu, a v ouřední světnici seděli opět ouředníci shromážděni, všickni, mimo vyslané ku hledání vraha. Vrchní při malém stolku, a před ním ležel list nalezený na prsou mrtvého pána, s nápisem: „Hned po mé smrti ať se otevře.“

„Mrtvý pán jest složen v zámecké kapli,“ počal vrchní, „a protož míním, abychme dle vůle jeho jednajíce, přečtli nalezený u něho list.“

Všickni přisvědčili, a on přistaviv blíže svíce vzal do rukou list a otevřel jeho obálku. Bylo to dlouhé psaní; přeběhl je na kvap okem a pak počal čísti:

„Valdemar Lomecký, hrabě z Borku, všem čtoucím aneb čísti slyšícím tímto listem své pozdravení vzkazuje a svou poslední vůli. Aby však bylo uvěřeno listu tomu, vidím se přinucena zde postaviti, co jsem za života svého tajiti hleděl, ač jsem dobře věděl, že i moji poddaní o tom všeliké mají domnění. Nežádám, aby se mírně soudilo o mně, aniž chci, aby se dle okolností posuzovalo jednání mé. Chybil jsem, a veřejné vyznání budiž trestem viny mé, a dílem snad i pomstou vlastní, neboť jsem ubezpečen, že zhynu příčinou syna svého. —

Bylo pozdě na večer — asi půl leta po navrácení mém z cesty do Vlach — když jsem s těhotnou manželkou svou Emmou, maje ji v podezření nevěrnosti, seděl na skalině před besídkou v zámecké zahradě. Sám nevěrný — — proč bych nevyřkl vinu svou? — Když otevřený

tento se bude čísti list, tu již smrt má zmírnila poklesky mé, a hrob již vyrovnal, co jsem zavinil jednáním svým.

Sám nevěrný, a snad právě proto měl jsem ji v podezření; snad pouhé myšlénky to byly jen, a nevím až podnes .... Poněvadž snad okolnosti následků později psaných byly příčinou, vidím se přinucena, chtěje manželce své za spravedlivé učiniti, všecky okolnosti obšírně a věrně vypsati. Zamyšlen hleděl jsem ve vzdálené hory, z nichž hustá se valila pára, tak že s zatmělou oblohou jedno býti se zdály. Zdaleka hučela bouře. Emma seděla podle mne. Jak dlouho jsme tak, slova nepromluvivše, zde prodleli, nevím; neustále jsem jen pozoroval, jak víc a více se blíží bouřlivá noc, až posléze celé hory v šedé roucho tak byly zahaleny, jakoby v místech oněch jen jediný se byl rozložil oblak od temné země až vzhůru k ještě temnějšímu nebi; a přece žádný z nás si nedůvěřoval k odchodu napomenouti. — Již byla hluboká tma a vichr skučel bolestně větvemi pod námi stojících stromů, když podle mne se-

dící Emmě nebylo déle možno snesti toto hrůzy plné mlčení. S bolestným hlasem se mne tázala:

„Ty mě máš v podezření, že jsem nezachovala tobě věrnost, jakou jsem ti slíbila před oltářem Nejvyššího?"

Já neodpovídal.

„Ty se domíváš, že dítě, které pod srdcem nosím, jest plod hříšného obcování s někdejším přítelem tvým?"

Já mlčel.

„Živým Bohem zapřisahám tě, rci, na jakém domnění zakládáš podezření své, aby možno mi bylo ospravedlniti se v očích tvých?"

Já mlčel; slova ta zbudila strašné myšlénky v duchu mém. Na nejvyšší stupeň zoufalosti přivedena mlčením mým povstala, a s pravicí k zamračenému nebi vyzdviženou vznášela se nastávající nocí přede mnou, jakoby hrobový stín, opustiv hrůzyplné lůžko, přišel strašlivou mi zvěstovati příhodu. Vítr plápolal bílým rouchem jejím, a strašnou přísahu zanášela bouře daleko ze rtů jejích.

„Tedy slyš přísahu mou, že jsem nikdy nezapomněla na čest tvou ani svou, a věrnost má že vždy pevna zůstala tobě! — Zpotvořilý buď plod můj, odporný co tato noc zrakům lidským, buď záhubou vlastní i všeho, co jsem kdy milovala, a hodina porodu mého buď života mého poslední: jestliže jsem křivě přisahala tobě!“

„Záhubou buď mou, jestliže jsem tobě nevinně ublížil!“ zvolal jsem já, pevně, jak se mi zdálo, ubezpečen o pravdě domnění svého.

V tom silný zasvítil blesk, jakoby se nebe bylo otevřelo, a všecky hory i ty nejvzdálenější byly viditelné v jeho oslepujícím světle, jako černé vlny; pak opět temná sevřela se noc, a již opět neviditelné hory opětovaly tisícerým rachotem strašné hromové rány. Hlasité vzdechnutí zaznělo z neznámých úst mezi námi, jakoby bylo vyšlo z těla jejího. — —

Uplynulo pět měsíců od té doby, a ztrnulé oko manželky mé po spatření zpotvořilého plodu svého již nic nespatřilo více. Byl to syn; pravá jeho ruka byla o něco delší než levá, jakož i celý byl k jedné straně sehnutý. Tělo bylo

červeně kropenaté a zrovna u prostřed prsou jeho bylo krvavé znamení jako k přísaze vyzdvižené ruky. I mne, když jsem toto znamení ponejprv spatřil, obešla hrůza a strach nikdy necítěný, strach před nemluvnětem tímto osadil se v prsou mých.

Matka jeho navrácena byla zemi, z které pošla; však ani syna jejího nemohl jsem trpěti na blízku sebe. Právě v témž čase Angelina — hospodská ve vsi, která ode mne ve Vlaších svedena, mne až sem následovala — mrtvého porodila syna, snad též syna mého; a z uplacení nevědomě podstrčen byl jí znamenaný syn, kteréhož ona napotom vždy za vlastního držela, jakož i po úmrtí osob při tom oučinkujících nikdo o tom nepochyboval. — Hrozno bylo mi bydleti na otcovském zámku; strašná pomněnka ustavičně mi na mysl uváděla nastávající pomstu. Ujel jsem do vojny, v bitvách pohledávaje, ne-li poklidu, tedy aspoň časem zapomenutí zběhlých se věcí přešlého času. Nadarmo. — Po čtyrech letech jsem se opět navrátil do pustého domova, a přepadl mě strach, když jsem po-

prvé opět hospodskou a znamenaného syna uzřel. On musel z okolí mého. Nevěda jiné pomoci, vypovídal jsem hospodskou do šírého světa, hojnou jí dávaje náhradu. Ona jí povrhla. — Psal jsem jí, že mi nelze bydleti na blízku syna jejího. Ona tomu věřila, ač z jiných, nežli toho v pravdě byly, příčin. Žádal jsem ji, poroučel jsem jí, aby se s ním vystěhovala z okolí mého. Může býti, že láska materská nedá se vynutiti ani zklamati; neb Angelina — ač nevěděla, že není syn její — nemilujíc podstrčeného syna zavedla jej, a vyjádřila se, že nechce býti než mně na blízku.

Nemaje teď čeho se obávati, přijal jsem ji do zámku svého; syn byl vzdálen. Ač nevím, kde se zdržuje, ač nikdo mimo mne, toto píšícího, nezná příhody tyto: přece jsem pevně té víry, že on navrátiv se jednou, příčinou bude zahynutí mého. — Po znamení na prsou a po delší pravé ruce, jakož i k jedné straně skloněné postavě bude poznán. A byť i sám vrahem mým byl, já mu odpouštím a jsem přesvědčen, že přinucen přísahou matči-

nou aneb mou, bezvolně tak bude jednati o bezživotí moje.“

Tak četl vrchní celý list; pozorně a s hrůzou poslouchaliouředníci. Několikráte přestal čísti, a teď končil, dočítaje závěrek listu, v slova tato:

„I u práva listem tímto žádám za odpuštění jeho, a poslední vůle má jest, aby se — poznán jsa — jediným stal dědicem statků mých. Z té příčiny psal jsem . . .“

V tom se rozlétly dvéře a mladý cikán stál mezi nimi. Oděv jeho byl poblácený a roztrhaný, pravici měl za ňádry schovanou. Obličej jeho byl bez barvy a temnomodré oko náramnou jevilo smutnost. Písaři, kteříž jej přivedli, a Bárta následovali ho v ouřední světnici. Zaražen složil vrchní list skoro přečtěný.

„Na mou věru, jemnostpane!“ pravil Bárta, schovávaje šavli do pošvy, „jistě že to ten, co zabil našeho pána.“

Starší písař vypravoval, jak ho nalezli.

„Jsi ty vrah Valdemara Lomeckého, hraběte z Borku?“ kvapně vstav tázal se vrchní.

Cikán se zachvěl, leč neodpovídal.

„Na tebe jest všecko podezření; komu si přisahal pomstu?“ ptal se vrchní.

Cikán neodpověděl.

Počali se ho vyptávati; písař měl přichystaný papír k zaznamenání jeho odpovědí. Nadarmo, cikán nepromluvil ani jediného slova.

„Však mi ti rozvážeme jazyk,“ pravil vrchní, a poručil, aby ho dovedli do kaple k mrtvole zavražděného pána.

XI.

Dziś . . . gdzie w przód wesołość i pienie,
Głuche milczenie
Julian Ursyn Niemcewicz.

Bylo již k osmé hodině; posavád však nebylo příliš světlo po vůkolní krajině, nebo ještě bylo celé nebe zataženo a znova padal hustý déšť v drobných krůpějích po polích a lesnatých horách. Z lesů se valila hustá pára a vůkolní vesnice nebylo lze rozeznati.

Hustým borovým lesem s kopce dolů k oudolí na začátku popsanému kráčelo několik mužů v hlučném hovoru o přešlé noci rozmlouvajících. Široké klobouky, černé pláště nebo staré haleny chránily je před deštěm, a kdykoliv na skalnatou půdu přišli, rozléhalo se klapání dřevěnků jejich hlubokým borem.

„To byla noc! na mou duchu, dávno nepamatuju takové hřmění,“ pravil rychtář, v předu toho sboru spěchaje, „ano, je mi už přes padesáte let, a mohu na mou duchu říci, že jsem takové ještě neslyšel.“

„Já také ne, já také ne!“ rozléhalo se borem.

„Bylo to roku ... ano před pěti lety to bylo,“ počal jeden z nich, „jak to spálilo kostelní věž ve Lhotce, to to bylo také hodné; ale včerejšímu se to ani dost málo nevyrovná. U nás se třásla okna, že jsem myslil, každou chvíli že vypadnou z rámu.“

„U nás také,“ zase odpovídal sbor.

„Mně to zaneslo několik došků se stodoly,“ mluvil jiný.

„A mně vyplavil příval všecko nářadí ve dvoře,“ zas jiný vypravoval; „no — děkujme Bohu, že jsme to přečkali.“

Teď se lesem sešly dvě stezky v jednu a po druhé stezce předešlým několik mužů přibylo.

„Pochválen buď Ježíš Kristus!“ pozdravovali příchozí.

„Až na věky!“ děkovali předešlí.

„Kam pak se ženete?“ zněla otázka.

„Do města,“ byla odpověď. „Pro déšť není ani pomyšlení, aby se mohlo v poli pracovati, tedy jsme se vydali do města, chceme něco nakoupiti.“

„A my též tak,“ pravili druzí. „Půjdem společně.“

„Dobře!“

A opět si vypravovali, jak v jejich vsi bouře hospodařila.

„Asi k půlnoci trochu to utichlo,“ dopovídal jeden z přišlých; „vyšel jsem před chalupu, ale někde ještě ustavičně proti mračnům zvonili. Nemohl jsem rozeznati, zdali to bylo ve Smílkově, anebo z města vítr tak hlas zanášel. Asi po čtvrté hodině dalo se zas do deště a zdá se, že ani dnes nepřestane.“

Dutěji než dříve rozlehl se nyní borovinou hlas vypravujícího v krátké ozvěně; a po chvílce vstoupili v důl, v prostoru u kostničního kamene.

Pod starým dubem, jako jindy, seděla žebrající bláznivá, a na okolojdoucí: „To on, to

on! já ne!“ pokřikovala. „Mám hlad, jsem žebračka; to všecko měsíc — o já vím — nenechte mě tak v dešti — o hladu!“

Jeden z nich rozvázav pytel, jejž přes rameno na holi nesl, vyndal a podal jí kus černého chleba; někteří následovali příklad jeho, a brzo měla bláznivá několik krajíčků v klíně, které i hned hltavě počala jísti. — Přešli, a ona opět zůstala sama v doupěti starého dubu.

„Dávno-li jest tomu asi,“ tázal se rychtář, „co tady ta bláznivá žebrá?“

„Já se věru nepamatuju, dávno-li tomu; mně se zdá, že tomu není ještě ani rok,“ odpovídal jeden.

„A teď tu sedí každý den,“ mluvil rychtář, „prší — neprší, ona jest tu vždycky. Kdykoliv jdu s řízením na ouřad, vždycky jí něco vezmu s sebou. I dobré jitro, Jakube!“ pozdravoval za řečí k nim se přidávajícího vrátného ze zámku, který s houfem sedláků z druhé strany přicházel a toutéž cestou teď s nimi šel dolem. „Odkuď pak tak časně?“

„Což pak nevíte?“ odpovídal Jakub, vysoký stařec. Černá manžestrová, černým beránkem vykládaná čepice seděla mu na pravém uchu; krátká kazajka a krátké spodky z beranic byly jeho oděv. Vysoké boty měl celé ublácené, a dlouhá hůl, o kterou se — těžkým krokem spěchaje — podepíral, taktéž byla všecka ublácena.

„Jak pak bych mohl vědět?“ praví rychtář; „a s tolika sousedy jste se vydal na cestu?“

„Tedy nevíte nic?“ ptá se Jakub.

„Nic, docela nic,“ odpovídá rychtář.

„Nic, co se stalo na zámku?“ táže se vrátný.

„Copak se stalo?“ ptá se rychtář.

„Povídejte! povídejte!“ volá sbor.

„Pán se nám ztratil,“ vypravoval Jakub; „což jste neslyšeli v noci zvonit?“

„Já jsem slyšel,“ praví jeden; „ale myslil jsem, že to proti mračnům.“

„I Bůh chraniž, na pána jsme zvonili,“ jistil Jakub, čepici s pravého ucha na levé přeloživ, „na pána jsme zvonili, kdyby byl zabloudil, aby šel po hlase. Teď jsme byli v městě, tam také není; a teď jdeme s pořízenou.“

Mezi rozprávkou přišli až pod židovu chaloupku.

„Což, Jakube, abysme se zde zastavili na snídaní?“ podotknul rychtář.

„Pojďme,“ přivolil Jakub.

„Zdržíme se,“ napomínali někteří.

„I jen pojďte, sousedé; jen stoje vypíjeme skleničku,“ dokládali jiní, a všickni se hrnuli pěšinou vzhůru k chaloupce.

Po druhé straně oudolí na kopci nahoře bylo vyděti přecházející lid, a služebníci, kteří byli vysláni hledati pána, vraceli se po pěšinách nad oudolím.

„Do světnice se nevejdeme,“ smál se Jakub, pozoruje sbor, který teď přes dvacet mužů obnášel.

„To ne,“ pravil rychtář. „Zůstaneme v dešti, aspoň zas brzo půjdeme. Jděte, Tobiáši! zavolejte na ně!“

Tobiáš šel do chaloupky. Po chvíli vyšel, celý uděšený. „To je pěkné hospodářství; pojďte, podívejte se: žid je nebožtík, dcera také umrlá!“ volal na zůstalé.

Všickni se hrnuli do chalupy, a kteří se tam nevešli, tlačili se k oknu.

Pod oknem na podlaze světnice ležela mrtvá Lea. Ruce měla křížem přes prsa přeložené, oči zavřené, a bílý oděv byl celý mokrý a listím i květem posetý, které vichr vyraženým oknem spolu s deštěm tam zanesl. Černé vlasy — turbanem, který podle ní ležel rozvinutý — nekryté, lpěly celé promoklé na bílém mrtvém čele, po ramenou, po šíji a bílém oděvu.

Na posteli na druhé straně ležel mrtvý starý žid, otec její, oblečený, jako když poprvé cikáni sem přišli. Nářadí, sklenice, mísy a lampy, protahujícím vichrem rozmetané, ležely po světnici. Všickni hleděli ulekáni na smutné divadlo, beze slova promluvení. V tom vysoký muž v roztrhané haleně, vysokou beranici přes uši vtaženou maje, vstoupil mezi ně.

„Jakube!“ volal, „honem do zámku! jen jděte již. Náš pán je zabit. Vraha přivedli. Já běžím do města se zprávou.“ A ukazuje na ublácené krátké boty, které měl přes punčochy natažené a pod koleny uvázané řemínky, dolo-

žil: „Musím běžet, ani kalužin nešetřím.“ A již mezi řečí byl daleko od nich.

Jakub spěchal celý uděšený rychlým krokem do zámku.

Volajíce na přecházející po druhé stráni, spěchali všickni za ním, a po druhé straně kvapící jim, „že již vědí,“ odpovídali. Mnohý zul dřevěnky, aby rychleji mohl běžeti k zámku.

Celý dvůr v zámku byl již lidem naplněn, množství ženských i mužských, starých i mladých, hemžilo se vůkol kaple, a vysloužilec Bárta jim, kde co věděl, vypravoval. Ustavičně přibývalo lidu. Teď přišel vrátný, a s ním celý sbor sedláků. Všecko se za ním hrnulo ku kapli; leč kaple byla zavřena. Hlomoz a hluk rozléhal se po dvoře. Nejméně po páté již Bárta přicházejícím co věděl vypravoval; a tak pořáde znova začínal, jakmile něco lidu opět přibylo.

To vše se dálo mezi tím, co vrchní list četl a co přivedeného cikána nadarmo vyslýchali. Teď se otevřely dvéře u ouřední světnice, a cikána vedli přes dvůr do kaple. Náramná tlačenice byla ve dvoře, obzvláště u dveří do kaple.

*

Všecko se chtělo do kaple podívati. Leč ouředníci všedše s cikánem do kaple, zavřeli za sebou dvéře, a Bárta musel ke dveřím se tlačící novou šavlí svou odháněti, a vypravováním zběhlých věcí, ustavičně v to pleta podobné příhody z francouzské války, ukracoval sobě i tlačícím se dlouhou chvíli.

Byla sice ouzká, ale dlouhá kaple zámecká. Okrouhlá okna byla po obou stranách zastřena. Nahoře před jediným oltářem ležel na marách zavražděný Valdemar Lomecký, hrabě z Borku, černým zastřen suknem. Venku bylo pošmourno, v kapli temno; neb zastřenými okny se sotva dosti mdle světlo prodíralo. Na oltáři byl jednoduchý kříž vyvýšen, a bílé plátno bylo složené přes něj převěšeno, jakoby právě byli Krista sňali se dřeva umučení jeho. Z každé strany kříže byl pozlacený angel, klečící na modlitbách, černým závojem zastřený.

Všedše tam zavřeli za sebou dvéře, a paprsek, jenž se tam otevřenými dveřmi byl vedral, uhasl opět, a šero obklíčilo znovu oltář i máry.

Cikán několik kroků postoupil k mrtvému tělu; hlouběji však zaryv za ňádra pravici, opět zůstal státi.

Ouředníci zůstali u samých dveří. Vrchní poručil přinésti světlo. Rozžali pochodně, a rudá zář přelétala po náhrobcích zde pohřbených Lomeckých hrabat z Borku, a barvila kříž i modlící se angely.

„Jsi vrah muže, jehož mrtvola teď leží před očima tvýma?“ tázal se vrchní.

Cikán neodpověděl.

Odhrnuli sukno; bledá byla, ale tichá tvář Valdemara Lomeckého. Skvostný jeho myslivecký šat byl poblácen; čisté však bílé péro vedle něho ležícího klobouku klonilo se přes prsa, zlatými šňůrami zdobená, a zakrývalo hlubokou ránu jejich.

Zachvěl se cikán; dva rychlé kroky přistoupil blíže a po jeho nad hlavu vyzdvižené pravici valila se krev u vřelém potoku na tvář k nebi obrácenou. Poprvé spatřil obličej muže, jehož za svůdce milenky své považoval, muže,

jenž docela zničil mír i blaho v prsou beztoho již na vždy nespokojených.

Nový křik povstal ve dvoře; tlouklo se na dvéře u kaple, a navracující se služebníci přiváděli staršího cikána, jehož v lese před nimi se skrývání přicházelo jim podezřelé. Přišedše do zámku a dověděvše se, že pán jest zavražděn, byli ubezpečeni, že tento jest vrahem pána jejich.

Uvedli oba zajaté v ouřední světnici. — Tvář cikána staršího byla docela proměněna. Neobyčejná tichost byla v očích, v čele i v celé tváři vyznačena; všecka předešlá hroznost zmizela s vráskovatého obličeje, a všecky vášně, kterýchž divost se dříve na něm jevila, zdály se vymřelé v prsou jeho. Žádnou nespokojenost, žádný strach nebylo na něm pozorovati. I on, jako mladší, na žádnou otázku neodpovídal.

Po malé hodině přišli z města od hrdelního soudu vyslaní ouředníci, aby vyšetřili všecky okolnosti, a s nimi přišlo něco vojska. Ohledavše rány zavražděného a zapečetivše mohovitost i jmění pozůstalé, vraceli se se zajatými do

města. Vrchní, odevzdav jim u zemřelého nalezený list, následoval je s některými ouředníky, aby mohl potřebné dáti zprávy. Bárta šel při zajatých, vypravuje doprovázejícímu je vojsku své příhody ve válce. Vůkolních vesničanů provázelo je nesmírné množství do města, nedbajících na déšť, dosaváde trvající.

XII.

Więc dalszy opór na což mógł się przydać?
W radę uderzą.

D. G. Magnuszewski.

O jak długo sen okrutny
Dręczył mój dziecinny wiek!
Prześpiewałem młode chwile,
Na tych łąkach rwałem kwiaty,
Wszystko mie bawiło mile:
Bo nieczułem žadnéj straty.

Ałojzy Škarzyński.

Byly tři hodiny s poledne. V soudnici blízkého města scházeli se radové a přísedící. Déšť již přešel, a roztrhanými oblaky časem prohlíželo slunce na zelenou krajinu, zasílajíc i v soudní světnici gotickými okny zemdlelé světlo. Byla to velká, v podobu hvězdy stavěná síň, se všech stran byla v ní nízká goticky klenutá okna, jenom se strany půlnoční

byl jediný vchod. S goticky klenutého stropu visela stříbrná lampa. Nade jižním oknem zrovna proti dveřím byli znakové města, nad ostatními okny plápolaly korouhve rozličných barev. Kolem oken po stěnách visely štíty, brnění a tak dále. Proti dveřím stála dlouhá žlutým suknem pokrytá tabule, za kterou scházející se radové v dlouhou řadu zasedali; a na ní bylo množství papírů, kalamářů, per, posýpatek a tak dále sem tam rozloženo a rozestaveno. Zámečtí ouředníci a vrchní též byli přítomni.

Bily tři hodiny a představený vstoupil v síň. Uklonili se radové, on zasedl na své místo a na dané znamení přivedli drábové bláznivou Angelinu v soudní síň. Nalezena u starého dubu, byla i ona bez průtahu zajata a do blízkého města odvedena.

Zdlouhavým krokem, opírajíc se o dlouhou silnou hůl, kráčela teď ve střed síně; drábové zůstali s obou stran dveří. U prostřed zůstala státi, zdvihla hlavu a nepohnuté oči hleděly nízkým oknem v dalekou krajinu. Hlavu měla

šátkem zavázanou a jen některá šedivá kadeř vinula se po vráskovité tváři a po obnažené, nehodami času a povětří osmahlé, vyzáblé šíji. Hořejší půli těla kryla jen hrubá roztrhaná košile, a mimo to byla celým oděvem jejím jen jediná červená sukně. Od pravé k levé straně měla přes rameno na ouzkém popruhu převěšený vak, v němž se několik kousků suchého chleba a něco ovoce nacházelo. Po každém kroku zůstala na bílé podlaze šlapěj bosých ublácených nohou. Celá postava prozrazovala pevnou tvrdošijnost.

Písař přihotovil péro, a první otázka představeného: „Byla-li včera v židově chaloupce?“ zůstala bez odpovědi. — „Já se táži,“ opakoval, „zdaž jsi byla včera večer v židově chaloupce?“

Bláznivá nepromluvila.

„Mám tě učit odpovídat?“ ptal se dále.

Ona mlčela nepohnuta.

„Přineste lavici!“ poroučel představený drábům.

Bláznivá padši na kolena: „Já ne, já ne, to on, to on!“ silným volala hlasem; „já ne, já jsem chudá žena, bláznivá, ubohá žebračka; proč mě necháte hladem mříti? Smilujte se nad mou bídou, ustrňte se nad mou nahotou! Almužnu! almužnu!“

Slovo „almužnu“ hrozným, zvláštně zvučícím hlasem bylo vyřknuto, načež hluboko umlkši sklopila hlavu.

„Mluv!“ kázal předseda, „byla jsi v židově chaloupce?“

„Já ne, já ne, to on! to on!“ odpovídala bláznivá.

„Co on, kdo on?“ tázal se předseda.

„To on, to on! mne svedl — je svedl — všecky, všecky, já ne! to on, to on zahnal dítě mé, jemu, jemu je mrtvý měsíc podává!“ A opět mlčela.

Vida předsedatel, že tímto způsobem s ní ničeho nepořídí, počal se jí zrovna ptáti: „Kdo zavraždil pana hraběte Valdemara z Borku? Ty o tom víš, ty jsi byla při tom, při kopání jámy!“

Angelina se vztyčila, upřené na stěnu oko zplanulo hrozným bleskem a na celém těle se počala náramně třásti; leč neodpověděla.

Představený dal znamení, a drábové uvedli oba cikány v síň.

„Který z těchto?“ tázal se představený.

Bláznivá pozdvihla zraků a vrhši se starému cikánu kolem krku: „To on! to on!“ na mladšího nataženým prstem ukazovala.

„Tys tedy vrah hraběte z Borku?“ ptá se předseda.

Mladší cikán, pravici až posud za ňádry schovanou maje, pokročil, leč nepromluvil slova.

„Pravice jeho byla zkrvácena, když ho přivedli před mrtvolu hraběte!“ dosvědčoval vrchní.

„Okaž pravici!“ poroučel představený.

Cikán stál nepohnutý.

„Drábe!“ kázal rukou kyna předseda.

Dráb přistoupil k mladšímu cikánu a rozervav oděv jeho obnažil pravici i ňádra cikánova.

Cikán stál nepohnutý. Pravice byla hluboko v prsa zaryta, krev se valila po ní i po prsou

z rozervané rány. Zrovna u prostřed prsou měl krvorudé znamení jako k přísaze vyzdvižené ruky.

Ustrnuli přítomní ouředníci, a: „Vrah otce svého!" rozlehlo se jako jediné vzdechnutí ze všech úst velikou síní.

„To syn můj! syn můj!" volala bláznivá Angelina, spatřivši znamení toto. Vrhla se na hrdlo jeho, a: „To on! to on!" volajíc na staršího nataženým ukazovala prstem. „To on! to on! Ne já, ne můj syn! — můj syn! to on! to on!" A od cikána k cikánu běhajíc neustále bezsmyslná volala slova, až unavena mezi oběma v středu síně sklesla, a „Syn můj! syn můj!" došeptávajíc bez sebe ležeti zůstala.

Povystoupiv a zkrvácenou pravicí na skleslou Angelinu ukazuje, počal mladší cikán:

„Ano! tato jest matka má! Proč déle skrývati rod svůj? Bez ceny jest pro mne živobytí. — Ona jest matka má; chaloupka, již židovou nazýváte, byla kolébky mé přístřešim, a vysoké skály u starého hradu byly

stěny domova dětinství mého. Leč čtyrletého asi vyvedla matka má v jedné noci daleko, daleko. Dva dni a dvě noci jsme kráčeli dále; třetí noci usnul jsem pode stromy v klíně matky své — a ráno jsem byl samoten v hlubokém lese. Nikdo neodpovídal pláči mému, volání mému; celý den jsem bloudil, a nenalezl jsem východu žádného. — Přišla noc. Unavený, hladový potácel jsem se hlubokým dolem, až najednou z daleka uzřel jsem rudou zář a brzo na to vysoké ohně. Přikročil jsem blíže. Kolem ohňů leží shromážděné množství v divém zmatku. Štěně cucá svini, sele visí na vemeně feny. Děti a ženy leží polonahé v zrosené trávě, nemajíce kromě svých hustých vlasů žádného okrytu. Kolem ohňů zarostlí mužové leží. Strašná bída! — Byl to sbor cikánů. Opuštěného mne přijali mezi sebe, a tento“ — okazuje na staršího cikána — „stal se mým otcem a cvičil mě, čemu sám se byl naučil, totiž ve čtení a psání. — Mnoho let bloudil jsem s nimi v ustavičném boji s počasím, povětřím a živly. Před půl letem jsme

se oddělili s průvodcem, teď otcem mým, od jejich sboru; bloudili jsme v kraji tomto a náhodou jsme přišli před nějakým časem v toto oudolí. Hned jsem poznal krajinu tuto, neprozradil jsem se však ani před průvodcem svým. Od dětinství zde známý nalezl jsem na nocleh skalnaté doupě, a v něm — neznaje v ní matku svou — bláznivou tuto. Doptával jsem se po matce, nadarmo. Mimo co mi starý vysloužilec vypravoval o ní, jako o bývalé hospodské, nevěděl o ní nikdo. Zamiloval jsem — ha!" Tu zakryl si zkrvácenou pravicí smutné oči a hluboko umlkl. Rychle následujícími na sebe příhodami byl docela zapomněl na Leu, teď však vypravováním se zpamatoval a náramný přepadl jej žal celou až posud tajenou silou. Plakal poprvé ode čtyr let; leč žádných již slzí nemajícího krůpěje krve polily zbledlou tvář.

„Mluv jen dále i o ní," napomínal vrchní; „ona již nežije."

Strašné vzkřiknutí zaznělo z úst cikánových; pak opět hluboko umlkl. Po chvíli však

opět k sobě přišed pokračoval u vypravování takto:

„Včera teprv prohlásila se poprvé bláznivá, kterou nikdo více neznal, za svůdkyni mé milenky, za bývalou hospodskou, a já jsem v ní poznal matku svou."

Umlkl cikán, a Angelina vstávajíc — jakoby z hlubokého se probouzela sna, jakoby ztracený se jí vracel rozum — srozumitelně pravila: „To můj syn! můj nešťastný syn! a já původ neštěstí jeho!"

„A ty jsi vrah hraběte Valdemara z Borku? Všecko svědčí proti tobě!" zvolal užaslý předseda i vrchní.

Cikán neodpověděl.

„Zde čti!" poroučel předsedatel, podávaje mu od vrchního obdržený list, jejž nalezli u zavražděného hraběte. „To tě snad pohne k vyznání strašlivé viny tvé!"

Jako ve snách přijal cikán podaný list a rozloživ jej, hlasitě a srozumitelně počal čísti:

„Valdemar Lomecký, hrabě z Borku, všem čtoucím aneb čísti slyšícím tímto listem své po-

zdravení vzkazuje a svou poslední vůli.“ — Tak četl cikán — ustavičně jako v hlubokém spaní, bez citu, bez proměny hlasu — celý list, až přišel k slovům: „Pravá jeho ruka byla o něco delší než levá.“ Při slovech těch počal se náramně třásti, a hlubokým, hrozným hlasem četl pomalu dále, až při slovích: „On musel z okolí mého!“ sevřela se bezvolně zkrvácená jeho pravice; čta však později: „Po znamení na prsou a delší pravé ruce, jakož i k jedné straně skloněné postavě bude poznán,“ rozevřenou přitiskl na popsané znamení na prsou.

Chvíli se zamlčev v hlubokém utonul zamyšlení. Pak zkrvácenou pravici povznesl a přitiskl ji na čelo co mramor studené, a znamení na prsou bylo pod stiskem krvavé pravice zcela zakryté.

Vždy slaběji a slaběji četl: „A byť i sám vrahem mým byl, já mu odpouštím a jsem . . .“

Již nečetl dále. Pevně držel sevřený list a oči nepohnuté hleděly v něj. Byl jako socha kamenná, vyobrazující nejhlubší smutek, předchůdce zoufalství.

Starší cikán stál nepohnut. Pozorně však poslouchala bláznivá. Ze začátku byla pokojná; dále však poslouchajíc vrhla sebou na zem a vinula se co červ po vykládané podlaze. Časem sevřenou pěstí se bila v čelo, v prsa, leč ústa její nevydávala zvuku. Až při slovích: „Byť i sám vrahem mým byl,“ rychle se vzchopila a pozdvihši hlasu svého zvolala: „On ne, on ne, on není syn můj! on — to on — já ne — já ne, to on jest vrah otce svého!“ A prstem na mladšího ukazujíc, „to on! to on!“ volajíc vrhla se na prsa staršího cikána.

Ten však odstrčiv ji předstoupil do prostřed síně. Pokojný a mírný byl jeho obličej, všecka někdejší hroznost a vášnivost zmizela s něho, a mstivý plamen vyhasl v zraku i v srdci jeho.

„Tatoť jest někdejší milenka má!“ pravil, ukazuje na bláznivou Angelinu; „svůdce jejího hledal jsem po třicet let. Včera jsem ji poznal, neb se jmenovala sama; a pomstiv se na svůdci jejím zavraždil jsem otce tohoto mladíka. — Zde tento list budiž svědkem proti mně.“ Vyn-

dal svinutý list a podal jej soudcům. „A až odpraven budu za zločin svůj, budiž list tento památkou a snad ospravedlněním tomuto jinochu, aby mě neproklínal pro smrt otce svého, ježto jsem já mu více otcem byl, než rodiče vlastní.“

Hlasitě přečtli soudcové list; ještě jednou se tázali staršího cikána, zdaliž tomu tak, jak v listu psal a jak se teď vyznává?

„Takť tomu,“ přisvědčil cikán; „list tento již dávno napsán, dříve, nežli jsem znova poznal svůdce milenky své. Tenkráte jsem nemyslil ještě, že bude svědčiti proti mně.“

Mlčel. Hluboké ticho.

Soudcové rozhodli, a jednosvorný úsudek byl:

„Za tři dny budiž provazem odpraven!“

Bez sebe ležela bláznivá u nohou jeho; a jako dříve ustrnulý, nepohnutý, co socha kamenná stál mladší cikán. Pevně držel sevřený list otce zavražděného, a oči nepohnutě hleděly v něj. Polohlasně šeptal bez paměti, bez smyslu jednotlivá slova:

„Otec můj! — otec matku svedl — ne, on zavraždil matku mou; matkou — ne matkou svedl milenku mou — svedl milenku otce — matku mou — a otec můj zavraždil otce mého!“

XIII.

Przed daleką drogą,
Powrócę jeszcze — w rodziców mieszkanie.
Juliusza Słowackiego Marja Stuart.

Ufaj! od Boga mi dane,
Mam prawo rozgrzeszać, co się krwią zmazali.
Juliusza Słowackiego Mindowe.

Mladý cikán byl za nevinného uznán, prohlášen za mladého hraběte Valdemara z Borku, a dle vůle otce jeho přiřknuto mu dědictví veškerých statků. On zůstal nepohnutý, nemluvil, nechť s ním cokoliv činili. Teď ohlásili před radnicí shromážděnému lidu, že se nalezl syn zavražděného hraběte, a hlasité plesání shluklé luzy rozléhalo se městem. Pak vyvedše starého cikána, oznamovali drábové, tento že jest vrah hraběte z Borku, a třetího dne že

bude na hrdle trestán. Hlasitě opět zaplesal shromážděný lid.

Ještě ten večer uvedli v slavném a hlučném průvodu mladého cikána, teď Valdemara hraběte z Borku, co pána do zámku, kde ještě dnes ráno co cikán, co zajatý stál u mrtvoly, neznaje v ní zavražděného otce svého. Čtyrmi koňmi jeli zdlouha hlubokým dolem, napřed i vzadu množství lidu: „Zdráv buď pán!“ volajícího. Vrchní a jeden ouředník seděli s mladým Valdemarem ve voze.

On však s očima sklopenýma seděl, nepozvedaje hlavy a nevšímaje si vůkolí svého. Teď jeli dolem za potokem blíže jezera; nad nimi stála židova chaloupka, nad tou starý hrad. Na starém hradě i kolem po stráních i v židově zahrádce bylo množství diváků. Napřed spěchav, aby všemu lidu, co věděl, oznámil, stál Bárta na kamenném stole v židově zahrádce a plným hrdlem vypravoval shluklému kolem sboru dnes zběhlé příhody.

Teď jeli s mladým hrabětem zrovna pod nimi.

„Vidíte, to jest někdejší mladý cikán, aj — aj — ano, mladý cikán; teď ale již není cikán, teď jest mladý pán Valdemar Lomecký, hrabě z Borku, syn zavražděného pána. Křičte! Ať žije pán!“ volal Bárta.

„Ať žije pán!“ zněl hluk všeho množství, a skály: „Ať žije pán!“ odpovídaly.

Z hlubokých myšlének probudil známý Bártův hlas mladého Valdemara. Pozvednuv hlavy pohledl vzhůru. Poznal židovu chaloupku, a sepjav ruce složil je na zničené srdce, hluboko k zmrtvělým prsoum prikloniv hlavu. „Ať žije pán!“ zdaleka ještě odpovídaly skály. Hlas zvonů ze zámku a hrubé střelby silné rány rozléhaly se hlubokým dolem, až vjeli do zámku.

Mladý Valdemar zavřel se do svých pokojů, a nikdo se neosmělil promluviti k němu, ani ze strašných myšlének jej probuditi. Po celou noc bděli služebníci u dveří bytu jeho.

Ráno byl zavražděný hrabě spuštěn do hrobky otců svých pod kaplí zámeckou. Množství lidu opět bylo ve dvoře zámeckém; v kapli však byli jen ouředníci a syn zavražděného.

Tlačící se množství mohlo jen otevřenými dveřmi, přecházejíc kolem nich, ještě jednou se podívati na zavražděného pána. Bárta a starý Jakub střežili dvéře.

Na večer byl pohřeb Lein a starého žida. Při zapadajícím slunci neslo několik sousedů rakve jejich vzhůru do kopce na hřbitov židovský. Jediná Judita a starý Bárta šli s nimi.

Jasné jitro vstávalo nad hory. Třetí den nastával, v němž starý cikán měl býti vyveden. Bláznivá Angelina měla jej až ku spravedlnosti doprovázeti a pak na vždy zavřena býti v dům bláznů. Starý cikán se připravoval k poslední té cestě; byl pokojný. Obličej od času rozsudku nad ním pronešeného docela neproměněný, leč vlasy jeho ve dvou posledních dnech docela sešedivěly. Chodil volným krokem dlouhou, temnou síní ve věži soudního domu. Podlaha síně té, stěny i strop byly z temného čtverhraného kamene; zrovna proti goticky oklenutému ouzkému vchodu bylo malé, u vnitř velmi uzounké, venku však něco širší okénko, to jediné v celé dlouhé síni. Stranou stál dubový stolek, na něm malý

černý křížek, a podle toho ležela kytka z bílých a červených růží. Za stolem seděl starý klášterník cikána k smrti připravující. Bylo sedm hodin; v osm měl býti vyveden.

Mladý Valdemar, hrabě z Borku, někdejší společník jeho, přišel se s ním rozloučiti.

Kněz odstoupil a oni — mimo za otevřenými dveřmi přecházejícího strážníka — byli samotni. Beze slova promluvení stáli proti sobě; starý Giacomo hleděl prosebně ve tvář mladého Valdemara; tento upíral oči v kamennou podlahu. Dlouho tak stáli proti sobě a hluboké ticho bylo v dlouhé síni.

Konečně přistoupil starý cikán.

„Čas ubíhá," pravil slabým hlasem, „než mine hodina, budu smířen se světem, a čin — zločin můj snad brzo bude zapomenut se mnou. Před sebou jsem ospravedlněn, a před tebou mě snad ospravedlní list můj, který tobě odevzdalo právo. Společnice činu mého, někdy milenka má, bude trestána se mnou. — Ona musí viděti smrt mou, a já ji viděti v smrti. Pak ji navždy zavře kobka temná; temnější zavře mne."

Mlčel; ticho bylo v temné dlouhé síni, jen zdaleka bylo slyšeti hlomoz shromažďujícího se množství ku popravě cikána.

„I s ní jsem smířen," pokračoval cikán; „Bůh, jenž viděl v srdce mé, odpustí vinu mou; i ty mně odpusť!"

Valdemar nemohl pro bolest srdce odpověděti. Opět bylo ticho.

„Ty neodpovídáš, což mi neodpustíš?"

Ticho. Z vedlejší síně bylo slyšeti hlas bláznivé. „Já ne, já ne! To on, to on!" volala v hlasitém lkání.

„Já jsem ti byl otcem," mluvil Giacomo, „když tvůj otec tebe opustil; já jsem ti byl společníkem, přítelem, dokud jsi ještě byl cikánem; nejsem ti ničím více?"

Opět ticho; temný zvuk bubnu bylo slyšeti zdola.

„Čas ubíhá; již se blíží, aby mě vyvedli ven za město; musím jíti."

Opět hluboké, dlouhé bylo ticho.

„Zde viz!" zvolal cikán, a přikročiv k Valdemarovi táhl ho k blízkému jedinému oknu.

Slabostí sklesl Valdemar u samého okna. Zdvihnuv se však na kolena hleděl ouzkým, goticky sklenutým oknem ven do širé krajiny.

Slunce stálo nad vysokými, v dálce se modrajícími horami, jejichž okrouhlé homole u velikém kole daleko ourodnou rovinu vroubily. Daleké pole se po ní střídaly s mladými lesíky a jednotlivými vesnicemi. Blíže za městem u prostřed zelené rozlehlé lučiny stál vysoký, okrouhlý zelený pahorek. Po něm se tlačilo nesčíslné množství vůkolního lidu. Na nejvyšším jeho vrcholku stály dva mladé stromky, u prostřed nich strměl čekan, a kolem toho se míhaly zbraně strážného vojska. Množství lidu ustavičně se táhlo po pěšinách z města k popravnímu pahorku.

„Zde!“ volal cikán, „zde viz! Než mine hodina, uhasne tamto na pahorku mého žití jiskra poslední. Nechtějte, nechtějte, milostivý pane! nechtějte, abych bez odpuštění vašeho sešel s tohoto světa!“

V tom vstoupil kněz a s ním mistr popravní v síň; přede dveřmi zůstalo něco vojska.

Mladý Valdemar podal cikánovi ruku, mluviti nemohl.

„Mějte se dobře, milostivý pane!“ zvolal silným, ale třesoucím se hlasem starý cikán, „mějte se dobře, a jestli jednou v jižní přijdete stranu, pozdravujte — mou Venecii!“ Dvě veliké slzy valily se mu po vráskovité tváři. „Dobrou noc! synu můj! dobrou noc!“ pravil slabým hlasem, a kráčel ze síně. Kněz a mistr popravní následovali jej.

Dvéře se zavřely a mladý Valdemar — polou bez sebe, skloniv hlavu na kamennou stěnu — zůstal klečeti sám jediný v temné síni. Zdola bylo po chvíli slyšeti temný hlas bubnu; pak bylo opět hluboké ticho. Valdemar klečel ustavičně jako v trapném snu u ouzkého okna.

Asi po čtvrt hodině probudil ho silný lomoz. Bylo viděti z okna dlouhý průvod táhnoucí za městem po lučině. Dvěma řadama stálo množství z města i z daleka přišlého lidu. Mezi nima šlo v předu průvodu něco vojska při temném zvuku černě pokrytého bubnu, na to přišly dvě řady jezdců. Obklíčen dlouhým kolem vojska

… ale pevným krokem
… malý křížek a kytku
… Po jednom boku kněz,
… pravní. Za ním vedli dva
… Angelinu uvázanou na dlou-
… do výšky vyskakujíc, ba
… a sem tam pobíhajíc: „Já ne,
… to on! — kletba má! mé dítě
…!“ volala, časem opět podivné
…ým a chraptivým hlasem zpívala.
… pohled strašlivý. — Pak přišly opět dvě
…, a něco vojska zavíralo tento hrozný
… Znova sklesl Valdemar na chladnou ka-
… půdu temné síně.

Tak došel průvod vrcholku popravního kopce. Jezdci zůstali dole a blýskajícími palaši rozháněli lid na pahorek se tlačící. Nahoře se otevřelo kolo a starý cikán přistoupil k čekanu. Obličej jeho byl bledý, ano spíše by se bylo mohlo říci šedé barvy. Odříkával s knězem modlitbu Páně. Po skončené modlitbě přistoupil dle tamnějšího způsobu k přítomnému soudci, prose za milost.

„U Boha jest milost!“ odpověděl soudce.

Brunatně se zarděla tvář cikánova, opět zbledla; a opět rudá červenost se střídala s bledostí v obličeji jeho.

Prosil po druhé, a opět: „U Boha jest milost!“ odpověděl soudce. Prosil po třetí, a takovátéž byla odpověď.

Vysoko naběhla žíla na čele cikánově, třásl se na všech oudech, obličej jeho byl bledý na smrt. Polohlasně se modlil s knězem opět modlitbu Páně. Veškeren lid měl oči vzhůru k němu obrácené a hluboké ticho bylo nesmírným zástupem.

Mistr popravní hodil oprátku na hrdlo zločince a obnažil prsa jeho. Všecky vlasy stály vzhůru na hlavě cikánově; vousy se rozježily a daleko ven vystoupily oči jeho. Vysoko vyvstala žíla čelní a veliké krůpěje potu padaly s bledého čela.

Hlasité vzdechnutí znělo mezi lidem, a nešťastník se houpal na vysokém hřebu. Strašlivé vykřiknutí znělo shora, lidský jazyk nemá významu pro ně — a bláznivá sklesla pod šibeničním kůlem.

kráčel st z Vzali a odvezli ji do domu bláznů. Trest její byl nejstrašlivější a však i nejzasloužilejší. Od těch dnů neměla spokojené chvíle, ustavičně viděla popravu milence svého, kteréhož dříve opanovavši a zklamavši, k zoufalému činu a tedy k hanebné smrti přivedla; až — v zoufalství roztrhavši pouta — zubama si rozervala žíly, a tak životu hroznému hrozný konec učinila.

XIV.

„W kraj cię uwiozę daleki,
Gdzie nas w miłości nie zganią;
Ty będziesz żoną, ty panią,
Ja tobie wiernym na wieki.“
Augustyn Bielowski.

Sam jeden posród tylu, wichrzę się po swiecie,
Može nawet powieki obca dłoń mi stuli.
O bracia! czcm kraj własny jeśli nie czujecie,
Opuście go na chwilę a będziecie czuli.
Stefan Garczyński.

Tak pněl cikán až do večera na vyvýšeném čekanu; kolem něho stráže a množství diváků; pod ním rozestřený ubrus, na tom dvě kapky krve a něco drobných peněz.

List, který soudcům byl podal na osvědčení viny své, a který pak mladšímu cikánu byl odevzdán, zněl takto:

„Až chladná země skryje v lůno své nešťastníka, poskytujíc mu poklidu, který nadarmo hledal na povrchu jejím: vysvětlí tento list příhody mé, a ospravedlní pomstu mou, jestliže dosáhnu cíle dávno žádaného.

„Já nejsem rodilý cikán; jsem Vlach z Mestre rodem a Venecie byla pro mne domovem. Byl jsem gondolierem. As dvacítiletý zamiloval jsem dívku Venetskou a spokojený jsem se houpával v časích těch ve loďce své pod Ponte Rialto. Tam bylo stanoviště moje, a dívka má bývala u mne. Jednoho dne — bylo to v neděli ráno — přišla ke mně milenka má.

„Giacomo!“ prosila mne hlasem milostným, „Giacomo! já mám v Mestre navštíviti tetku svou, a doručiti jí od rodičů svých některé dary; za to obdržím od ní něco vína a ořechů. Ty mě tam musíš dovezti; před polednem se opět vrátíme.“

„Já jsem byl k tomu tím spíše volný, an právě několik městských jinochů do Mestre převeženo býti žádalo. Společník můj postavil se v předu loďky, já vzad. — Po chvíli

v lagunách, a v krátkém čase stá- námi Venecie v obkličující ji vodě. plouli jsme do Mestre; v přístavu bylo žitíplné hemžení, neb nějaký ci- byl přijel do města. V kupách po ná- stojíce rozmlouvali tamější obyvatelé o ličných věcech; uzřevše však vůz, obklíčili chozí, jakož tam jest obyčej. Hlučně se dali gondolieři, kdoby měl cizince do Ve- necie vezti. Byl to mladý štíhlý muž; ozdobný šat jevil bohatého jinocha. On mluvil čistě vlasky. I já jsem se vmísil mezi gondoliery, a promluviv naň, žádal jsem ho, aby se dal v mé loďce převezti. On se podíval na mne a připověděl, že se mnou popluje do Venecie. Kvapně požádal jsem milenku, aby na rychle odbyla řízení své, nežli se složí věci cizince s vozu do loďky. Ona odběhla; brzo však se vrátila; leč nepřinesla žádného ovoce pravíc, že nenalezla tetku doma. Co jí náleželo, že zanechala v jejím bytu, a teď že se vrátí s námi.

„Po chvíli jsme byli v loďce. Cizinec a oba jeho sloužící byli u vnitř okrytu; dívka

má zůstala u mne venku na loďce. Já a společník můj, očekávajíce hojnou náhradu, veslovali jsme silně, a po čtvrt hodině minuvše průplav, byli jsme v lagunách. Cizinec vystoupil k nám. Zatím se byl převlékl. Žluté přiléhající spodky, vysoké boty, zelená kazajka zlatými šňůrami bohatě ozdobená byly oděv jeho. Krk měl obnažený, jen bílý límec, kolem hrdla přepjatý, přiléhal na jeho šíji. Na hlavě měl bílým peřím přiozdobený klobouk. Byl to krásný muž.

„Až podnes ho ještě vidím před sebou a vzpomenutí naň — — však — ne co cítím, nýbrž list k ospravedlnění svému chtěl jsem psáti, protož dále.

„Byl krásný muž. Již v Mestre jsem se obával mu říci, aby jel se mnou, rozvažuje, že milenka má popluje s námi. Ziskuchtivost však přemohla nastávající žárlivost; — teď jsem toho pykal. — Bylo teď k jedenácté hodině; slunce stálo skoro nad námi. Před námi vystávaly věže a palácové Venecie z obkličujících ji vod, a zvuky zvonů plouly po hladině vodní.

„Cizinec rozmlouval s milenkou mou, a dotazoval se na vystupující věže, paláce a tak dále. Ona mu odpovídala. Já jsem se třásl. Tak jsme připlouli až do velkého průplavu, cizinec vystoupil z loďky, poručil sloužícím, aby jeho věci donesli do hospody *di grand Bretagne*, kamž jim společník můj měl ukázati cestu. On sám chtěl se ještě podívati do města a žádal, aby milenka má jej dovedla až na náměstí sv. Marka. Já jsem jej chtěl dovézti v loďce až na místo, ujišťuje, že mezi tím mnoho znamenitých paláců uvidí. Plat za převezení z Mestre sliboval i za toto dovedení velkou náhradu. Chtěl jsem ho sám dovesti, aneb jíti s nimi; ale společník můj se služebníky již odešel a loďka nemohla zůstati osamotnělá. Ona též chtěla jíti s ním, pravíc, že bez toho musí k rodičům s pořízenou.

„Má žárlivost rostla, nechtěl jsem tomu připustiti; před cizincem však toho nedaje na sobě znáti, dělal jsem, jakobych ji poučoval, kudy má jíti. Mezi tím jsem rozvažoval, jakby as velká mohla za dovedenou vypadnouti od-

měna. — Ona se posmívala mé žárlivosti, já vyhýbaje se její výčitce, pravil jsem, že jest žádostiva odměny. Ona však, že odměna, kterou dostane, bude mou, připověděla; a opět zvítězila ziskužádost nad žárlivostí mou; přivolil jsem, a brzo zmizel cizinec s milenkou mojí v úzké ulici za *Ponte Rialto*.

„Sotva že odešli, zmáhala se bouře ve prsou mých. Několikráte jsem chtěl opustiti loďku a běžeti za nimi. Několikráte již jsem byl z loďky na pevné zemi a opět vskočil jsem v loďku. Jednou již jsem byl na *Ponte Rialto*; a opět jsem se do loďky navrátil. Opět jsem vystoupil na most, přebíhal jsem po něm, a vida konečně přicházeti společníka svého, kynul jsem mu rukou k člunu a spěchal jsem k náměstí sv. Marka.

„Bylo k polednímu. Množství lidu se valilo z chrámu sv. Marka. Před chrámem, až k přístavu a až ku protějšímu paláci všude množství lidu. Proběhl jsem všecko. Několikráte jsem se po milence poptával známých, kteří s ovocem množství to probíhali. — Žá-

dný ji neviděl. Proběhl jsem *Palazzo ducale;* byl jsem v přístavu — mezi ovocníky — v zahradách Napoleonských; nebyla nikdež. Běžel jsem do domu jejího. Ještě nepřišla. Spěchal jsem do hospody *di grand Bretagne.* Ptal jsem se. Cizinec již byl v hospodě, ve svých pokojích. Žádný však neviděl, aby s ním byla přišla nějaká ženština. Chtěl jsem do jeho pokojů, než zpamatovav se, vrátil jsem se do jejího bytu. Již byla doma!“

V místech těchto bylo z listu pozorovati, jak upamatování na starého cikána působilo. Třesoucí se ruka jevila zatajený vztek a plamennou žárlivost; taktéž i sloh prozrazoval jakousi rozčilenost. Bylo též znáti, že zde následovala nějaká u psaní přestávka, a že snad o několik dní později následovalo pokračování v příběhu tom, a sice takto:

„Byla doma; pravila, že jsem asi sotva odsud odešel, když ona přišla domů. Dala mi peníze, které obdržela od cizince za dovedení ku chrámu sv. Marka, a za poukázání cesty do hospody. Odměna byla hojná, a předce

jsem se domníval, že mi všecky obdržené peníze neodevzdala; proč jsem to myslil? nevěděl jsem sám. Na oko jsem byl pokojný, ve mně však burácela nedůvěra.

„Jednoho večera ploul jsem s několika cizinci na půlostrov Lido. Slunce zacházelo za Venecii a dlouhé rudé pruhy táhly se po nebi i po hladině vodní. — Naproti nám ploula jiná loďka; zpěv bylo slyšeti z otevřeného v okryt její vchodu. Zdálo se mi, a nebo viděl jsem cizince, jehož jsem z Mestre do Venecie převezl; a ženská postava byla v této loďce. — Zdaž to nebyla milenka má? — Hluboký bolestný cit málem by mi byl rozbořil prsa. Vesloval jsem zdlouhavěji; leč když jsme blíže k oné loďce přicházeli, zavřely se dvířka okrytu jejího. U vesla stál člověk neznámý. Očima jsem chtěl proraziti okryt cizí loďky, volal jsem zoufanlivě, aby otevřel záclony okrytu; leč neznámý se mi smál a minuli nás, aniž jsem čeho byl spatřil. — Vesloval jsem — musil jsém — dále k východu; loďka jejich ploula k západu ku Venecii. — Horké slzy ka-

nuly po tváři mé, hleděl jsem za nimi, až zmizeli v průplavu mezi *Palazzo ducale* a vězeními pod mostem vzdechů.

Na ostrově Lido seděl jsem samoten, a hleděl jsem k východu, an právě plný měsíc z temného moře vycházel. Bez smyslu slova, bez cíle přísahy šeptem jsem zasýlal vstříc za mořem vycházejícímu měsíci. Stříbrné vlny obrážely se o temný břeh.

Asi za hodinu plouli jsme zpět k Venecii. Cizinci vystoupili z loďky u dogany, a já jsem ploul k přístavu. Vjel jsem v průplav mezi *Palazzo ducale* a vězeními pod most vzdechů; nevěda sám proč. V dlouhém paprsku táhlo se světlo měsíce ouzkým průplavem a po vysokých nade mnou stěnách. Zpíval a plakal jsem a nevěděl jsem co, nevěděl jsem proč. Upevnil jsem loďku a vystoupil jsem na pevnou zemi. „Proč ke mně nepřišla odpoledne?“ byla myšlénka, která mě trápila. „Ráno byla u mne; proč nepřišla odpoledne? — Vždyť skoro vždy ke mně chodívá odpoledne. — Proč ale právě dnes nepřišla?“ Ty a podobné ná-

mitky se budily ve mně. Nemoha se konečně zdržeti, spěchal jsem do jejího bytu. Byla doma. Zdálo se mi, že jest dnes oupravněji oblečena, než jindy. Pozdě jsme se rozloučili. Já jí činil výčitky; ona plakala, že jí nevěřím. Uvěřil jsem opět, ač ne docela. Šel jsem, a celou noc jsem strávil v loďce na otevřeném moři. Druhého dne šel jsem odpoledne do bytu jejího, abych se přesvědčil, zdali doma jest. Od té strany, od zahrad Napoleonských přicházel cizinec, jehož jsem tak tuze nenáviděl. Ve mně se zmáhala strašlivá bouře. Spěchal jsem, ano běžel jsem k bytu jejímu. Příbuzní její všickni byli před domem. Kvapně se ptám, je-li doma? Řekli že je. Vešel jsem do světnice.

„Na stole byly pohozeny ozdoby vlasů jejich, její šátek a tak dále. Ona ležela na posteli. Spala, aneb se stavěla, jakoby spala. Já ji zbudil a planoucí na ni upřev zrak, ptal jsem se, zdali zde žádný nebyl? — Ona pravila, že žádný. Ptal jsem se důtklivěji. Plakala opět, že jí nevěřím.

„Já jsem odběhl; ve mně pálal strašlivý

plamen nejžhavější žárlivosti. Noc jsem strávil v strašném průplavu *d' Orfana;* bylo to na hrobě nešťastného otce. Ráno jsem opět byl pod *Ponte Rialto.* Ona nepřišla; myslil jsem, že se hněvá. Odpoledne jsem zůstal pod *Ponte Rialto.* Ona nepřišla. Byl večer. Déle jsem nemohl vydržeti, běžel jsem do bytu jejího. Táži se po ní. Ráno časně odešla a nevrátila se posud. Běžím do hospody cizince. Ráno odploul s nějakou ženštinou do Tersti, a žádný nevěděl, odkud jest. Já jsem byl zničen. — Zejtra ráno ploula jiná loď do Tersti; k ní jsem se dal za plavce, aby mě převezli na druhý břeh adriatského moře. Jitra jsem se nemohl dočkati. — Posledně jsem se v lodce své kolíbal přístavem Venetským. Z rána jsme vyplouli; protivný vítr náš zdržel a teprv třetí den byli jsme v přístavu Terstském. Jak možno rychle, spěchal jsem Terstem, vzhůru, dolů; nadarmo. Až k večeru na dotazování své slyšel jsem, že nějaký cizinec, který ode mne popsanému byl podobný, s nějakou dívkou jel vzhůru po silnici k Lublani. Spěchal jsem vzhůru po sil-

nici. Na Občině zastavil jsem krok, ohlížeje se, kterou se obrátiti stranou. „Kam spěchám? Zdaž je dohoním?“ tázal jsem se hlasitě sám sebe.

„Hluboko pode mnou ležely zahrady Terstské, vinice Občiny a kvetoucí kaštany, jež vzhůru do kopce nad nimi stály. Při moři se bělela stavení Terstská, za nimi se táhlo daleko pohoří mořské. Hluboká mlha valila se po hladinách moře; slunce již dávno bylo stopeno v ní. Zdálo se mi, že musím skočiti dolů, do bezedné hlubiny tichých vod. Sepjal jsem ruce; bezvolně zvedl jsem pravici k večernímu nebi a strašlivá přísaha pomsty nesla se z úst mých nade temné moře. — Ještě jednou pohlédl jsem dolů, a naposledy spatřil jsem moře; od těch časů neviděl jsem je více!

„Spěchal jsem dále a dále v širý svět, bez cíle, bez konce!

„Posléze jsem se octl ve sboru cikánů, a až podnes bloudím cizou mi zemí, daleko, daleko od krajů svých, povržený, neznámý; nic — nic mi nezůstalo z časů předešlých, než

strašlivé upamatování, než plamenná pomsty žádost, nic — nic!

„O Venecie! Venecie! dobrou noc! —

„Temná noc, chladná noc mě obklíčila teď v pustém lese, domovu mém. — Lodičko má! kolíbáš-li se ještě na vlnách při *Ponte Rialto*, či již snad rozkotána se rozplýváš v jednotlivých prknech ven — ven — v daleké moře? — Samoten teď sedím při dohořívajícím ohni, dopisuje tento strastiplný list; kolem mne spí druhové moji; nade mnou tuhnou hvězdy ubledlé. Všecko spí; tichoť dalekým lesem, já jen nespím, já a pamět má a pomsty žádost horoucí. — Kdy usne pamět má? — Kdy uhasne moje žádost pomsty?“

Až potud list starého cikána.

Teď již usnula pamět jeho; teď uhasla pomsty žádost horoucí. — Na vysokém čekanu usnul i on, hluboký mír chovala prsa oběšence. Mrtvé oko bylo obráceno v strany jižní, hlava jeho skloněna ku krajům otčiny jeho. Bledá tvář jeho byla pokojná. Lehký větřík — ode

strany jižní zavívaje — přelétal od krajů jeho rodných a pohrával mu se šedivými vlasy. Venecie! byla mu poslední myšlenkou, a jeho hrobem cizí bude země.

XV.

Patrz na młodzieńca, w saméj krasie wieku
Ledwo zabłysnął na obszarach świata,
Już pierś jeho lodowata.
Tonąc w brudnych uciech steku,
Żyje samotny śród ludzi.
Korsak.

Duch stretwiały pamięć straci,
I za — umrze sam.
— — — — — — —
Bez nadziei, bez swobody,
Rozstawal się — — — —
Ludwik Jabłonowski.

Malá rovina byla mezi nevysokými pahorky nade vchodem často dotknutého oudolí. Dozrávajícího obilí zlaté klasy skláněly se kolem ní v lehkém vání večerního větru, a šepot jejich — co tichá večerní hudba k zpěvu přelétajících mušek — kolébal se v zamyšleném snění nade nízkou travou, ježto nové hroby starého žida

a dcery jeho přikrývala. Porůznu na této rovince vyhlíželo z polouschlého drnu šest hrobových kamenů, obyčejných na hrobech hebrejských, a tři mladé stromky se kolíbaly v dlouhém stínu po truchlivé půdě.

Zapadajícího slunce zbrunatnělá tvář vysýlala jednotlivé plamenorudé paprsky hustými klasy na tichou rovinu, a jednodenních mušek míhavá hejna houpala se nad kvetoucími mezemi v okruh hřbitové půdy. — Hluboko zahrabané srdce obklopilo hluboké ticho, a hluboké ticho sídlilo na umírajícím paprsku slunce nade říší smutku.

Mladý Valdemar — v šatu, v jakém poprvé byl přišel v krajinu tuto — seděl či spíše ležel hlavou na mezi k východu této rovinky opřený, a u něho rozlámaný hudební nástroj jeho mezi houpajícími se slzami panny. Zásvit loučícího slunce dlel na smutném obličeji; — leč paprsek jeho nenalezl žádné slzy v očích opuštěného. Případnostmi tak strašnými, jaké potkaly jej v dnech těchto, umořeni vymřeli citové jeho; tak se aspoň zdálo. Pokoj hro-

vý — zdálo se — v srdci jeho si rozbil blahodatný stan.

Loučil se s první a poslední milenkou života svého, a smutek jeho byl mírný. Nezáviděl jí odpočinutí klidného po strastech tak bouřlivě zmítaného života; neb i jeho vyvrhla strašlivá bouře — rozkotavši koráb, jenž jej měl do zaslíbené uvésti země, i jeho vyvrhla na ostrov hlubokého ticha; byl vyzdvižen, povýšen nade všecky vášně a náruživosti dnů lidských. Pohlednutí na obličej jeho bylo by v okamžení tomto zajisté utišilo bouři v prsou každého, který ještě tonul ve vlnách zbouřeného žití. Zdálo se, jakoby v krásném obličeji jeho smutek jen ze zvyku dlel, jen z obyčeje bydlela truchlivost v půvabných tazích a tichost mírnila známky její jako převěšený závoj.

Ač mladá, přece na nejvýš velebná v okamženích těchto byla jeho tvář. Ústa jeho se nepohnula; ani v nejtišší šepot nerozplouly se myšlénky jeho. Temnomodré oko, v hluboký blankyt obrácené, stíhalo lehké obláčky, kteří co bílí beránci plouli po milostném blankytu ve-

černího nebe, až tam, kde v jasnějších planulo barvách, proměňujíc se víc a více, až na obrubě rozsáhlých polí se zapadajícím sluncem v jednu temnorudou splynulo zář. Zdálo se mu, že duch Lein v posledním vzdechu se rozplynuv, obklíčil v modrém povětří a růžových červáncích kouli zemskou, a že časem i duch jeho — taktéž se rozplynuv — v jedno se spojí s ním u velikost božskou.

Tak seděl asi půl hodiny; bylo to poslední loučení.

Jemu nebylo možno v krajině této zůstat; buď pro příhody zběhlé v krajině této, buď že toulavému zvykl životu, a nebo z jiných příčin, nevím. On učiniv své poslední pořízení, uspořádal všecky záležitosti, a nikomu nic nevyjeviv, umínil co mladý cikán se vrátiti v širý svět. Zde jedině na hrobě Leině byl se rozloučiti, aneb upevniti v úmyslu svém.

Dole před židovou chaloupkou seděl u večerním tichu krásného dolu starý Bárta. On a Judita obdrželi židovu chaloupku, která po smrti židově zpět byla připadla vrchnosti. Bárta

se o ni hlásil, a z ohledu na jeho službu, kterou v bitvách nebožtíkovi hraběti byl prokázal, jakož i z příčiny, že ji, kdyby zpět připadla vrchnosti, měl přislíbenou — také ji obdržel. Byl však dle vůle mladého pána povinován, každého příchozího, kterýby chtěl u něho přenocovati, zdarma vyčastovati, k čemuž ročně ze zámku jisté peníze měl vykázané.

Teď seděl blažený Bárta před svojí chaloupkou, ve své zahrádce. Skleničku před sebou maje rozjímal, jak všem příchozím a hostům svým strašlivé příhody francouzské války před i za Rýnem, na i v Rýně bude hlásati, co zatím Judita v chaloupce při malém ohníčku večeři připravovala, časem k němu vycházejíc.

Vypravujícího Bárty hlas rozléhal se v okolí.

V tom bylo — nad ním po pěšině kolem starého hradu do oudolí vedoucí — zdlouhavé, ale silné kroky slyšeti, a jednotlivé kameny valily se hustým křovím s náramným rachotem v dol. Nikoho však pro husté kolem stezky křoví nebylo viděti.

*

Teď umlkly kroky; pocestný nepochybně kráčel po měkké půdě. Bárta poslouchal.

Ticho bylo dalekým krásným dolem; brunatné nebe bylo nad ním od jedné jeho stěny k druhé rozepato, a v temnějších barvách stínily stromy po skalinách a dolem kol jezera, po jehožto hladině se bělely lilie vodní. V temné křovině u potoka časem milostně zaklokotal slavíkův zpěv, a s protějších skal, kde plačící břízy se skláněly nade střechami spustlého města, ozývalo se osamělé kukačky jednozvučné volání.

Lehký kouř poletoval nad chaloupkami, malé ohníčky svítily z jejich otevřených dvířek, a se zpěvem hnali pastevci stáda svá v tiché stáje.

Bárta poslouchal. Teď bylo slyšeti kroky dolem pod chaloupkou, teď na lávce přes potok; pro husté křoví však až posud nikoho nebylo viděti. Bárta již chtěl volati, domnívaje se, že některý pocestný nevědomě minul jedinou jeho hospodu. V tom ale postava nějaká přecházela pěšinou od chaloupky vzhůru do kopce po druhé straně. Časem zmizela za

vystupujícími skalami, časem ji opět bylo viděti, jak zastiňujíc ohníčky jejich míjela dvéře nízkých chaloupek.

„Judito! Judito!“ volal Bárta.

Ona přiběhla.

„Viz! není to tamto mladý pán náš? Na mou věru — v oděvu cikánském!“ volal Bárta.

„Ano, v oděvu cikánském! Aj! aj! — jak? kdo se opovažuje?“

Judita přistínila zraky rozevřenou nad čelem rukou, a hleděla na protější pěšinu.

Ano, byl to on; mladý Valdemar hrabě z Borku — teď opět přecházel se sklopenou hlavou kolem poslední chaloupky. Zvolna kráčí výš a výš.

Teď jest na kopci. Neohlídnul se na krajinu rodnou; — dále odchází.

Kolem něho květoucí lučiny, ourodná pole, modré lesy, jeho vlast, jeho dědictví. — V dálce temné hory — valící se co zesinalé vlny k růžovému nebi a jeho zkrvavělým obláčkům — loučily se s osamělým poutníkem. On nic vevidí, dále — dále odchází.

Dlouhá silnice táhne se rovinou, daleko — daleko, až v dálce — co zoužená řeka — v temné padá hory. Po ní daleko — daleko odchází.

Odešel v širý svět mladý cikán. Nechť ho Bůh doprovází!

Obrazy ze života mého.

Večer na Bezdězi.

Bude snad mnohému podivné, že obrazy ze života svého večerem počínám, jakoby v tak mladistvém již věku nade mnou se soumračilo? — I mně samému divno býti se vidí, že skoro všecko u mne večerem počíná, a sice tak, že jsem uvyknul počátek všeho večerem — a večer počátkem všeho považovati, a takto se mně i mladost má, první věk života mého, večerem býti zdá. Tak též, kdykoliv jsem srovnání života lidského s částemi celého dne čítal, soudil jsem, žeby neslušelo čas dětinství a první mladosti s *jitrem* srovnávati; jakožby i neměla léta jinošství *polednem* slouti, jakožby se i neslušelo věk mužný k *odpolední* a stáři k *večeru a noci* připodobňovati; vždy se mi podobalo, žeby se patřilo dětinství *večerem*, věk jinocha *nocí* a tak po sobě nazývati.

Neb člověk co dítě vstoupí ve svět tento; v růžových červáncích plane země v objetí večerním, jako krásný, tichý obraz; jen nejbližší krajina jest jasná, jen jí lze dohlédnouti; dálné hory před i za námi jen co šeré stíny se míhají po večerním nebi. Tak tichá se objevuje země s tvory svými v jasném oku, v nevinné duši dítěte; ono nespatří, než co mu nejblíže, nezná minulosti, nehádá v budoucnost; vše mu tichý, krásný slibuje život, ono v nevinnosti své žije co v libém zápachu luhů večerních; věk jeho rychle pomine, rychleji než večer jarní.

Blíž a blíže pak večer přichází k noci; hvězda za hvězdou vystoupá na obzoru blankytného nebe, jako sen za snem, žádost po žádosti v duchu jinochově. Zponenáhla ztrácí tento ze zraků svých zem, na které žije, jak ji hustá zahaluje, jak ji temná víc a více pokrývá noc. On jen vzhůru — vzhůru touží ke snům svým, k nesčíslným hvězdám obrazotvornosti své. Výborně věk tento nazval jazyk náš jinošstvím; mladík ve věku tomto jest cizincem, jest jinochem zemi naší, on v jiných bloudí říších, vzhůru

se vzpíná letem myšlének svých, stojí sám, nevidí nic, než přeludy vlastních obrazů svých.

Než čím výš a výše vystoupil, tím v chladnější vešel noci stín; posléz nechce býti sám, touží po dnu, sestoupá níž a níže, a vrací se k zemi; — nyní jest mužem, a jitro jeho vzejde, sny jeho zacházejí jako hvězdy noční v ranní záři, a on navrácenou sobě zemi v jitřním, v novém světle uvidí, miluje a žije v ní. Po té nastoupí poledne. Umdlený člověk hledá chladící stín hustého křoví, aby odpočinul po práci. Všecko mlčí, všude ticho, všecko sevřeno vedrem poledním. Člověk ulehne v stínu; v polední páře se míhá tichá země kolem něho, jako obraz jeho dětských let; ostatní tvorové v pozdálí jeho stojí, co polozapadlé, polouhaslé plamínky, až posléze v bezesném spaní sny jeho zaniknou.

Tak považuji části věku lidského; tak mně večer jasný vždy připomene mladost mou, až někdy šedivý hlavu mou krýti bude vlas, až parného poledne slunce sníží šíji mou; a tak i nyní při prvním obraze mladosti mé obklopilo mě šero večerní. — Nebyl však to večer zimní

a chladný, s jakým se počínají obrazy ze života mého; jasný, příjemný večer, jakový bývá po bouři odpolední, nalezl mě v zříceninách hradu Bezdězského.

Nade mnou plynuly šedé obláčky co stáda beránků, za horami však černé, husté zapadaly mraky, temnější nad tmavé stíny horní, v které zapadající se stápělo slunce. Od východu nový měsíc vycházel, a veliký Dokský rybník se skvěl polou v sluneční záři, polou ve mdlém světle měsíce. Nad Doksy hustý se dmul kouř, až pojednou rozevřev se, vyhlížel co obruba temná jasněkrásného obrazu; neb za rozpuklinou jeho stál zdrcený hrad Jestřábí, co loď mořská, v pestrých barvách oblé duhy jako za barevným závojem. Teď za horami vycházelo slunce světům vzdáleným, naše již zapadlo, a slavné noci tichá hroznost lehla na prsa má ve zříceninách velkých.

Tišeji a slavněji bylo kolem, lesy temně hučely, z daleka bylo slyšeti hlasné houkání a štěkání psů; zrovna pod horou zněly zvonky vracujících se krav. Po hoře si zahrával chladný

větříček a zanášel sem tam nažloutlé listí. Mnohý list letěl dolů po hoře; bylo mu zde samotno, smutno, pusto ve zříceninách těchto; kvapil odsud z chladné výše, aby zemřel dole mezi kvítím polním, blíže srdci lidskému: tak sestupují knížata v stáří šedém s trůnů zlatoskvoucích, aby sotva navráceni životu, zemřeli v náručí lásky mezi lidem svým.

I mně zde bylo samotno a truchlivo. Ještě jednou prošel jsem zříceniny slavné, ještě jednou pohledl jsem ve zbořenou kapli, a pak jsem kráčel k nejvnitřnější bráně po hladkém, velkém kamení, asi přes sto kroků dlouhou cestou. Nade mnou se houpala veliká kulatá věž v čistém poblesku nového měsíce; okna zříceného kláštera v polosvětle míhala se pod ní; a vždy se mi zdálo, jakoby vyhlídaly šedé hlavy zemřelých mnichů ze zřícené kobky ve tichou noc. — Doleji stálo někdejší vězení mladého krále Václava, rozeznávající se od kláštera starou, černou stavbou, a nejblíže brány nalezala se menší věž. Teď jsem došel brány; husté křoví zamezuje východ, a s ní dolů houpal se štíhlý stromek,

jakoby pozdravoval odcházejícího. Po levé ruce vždy dolů po návrší stojí čtrnácte nově bílených kapliček, při kterýchž poutníci na křížové cestě svou pobožnost vykonávají.

Vycházím ze brány, dole pode mnou míhala se světýlka po utichlé vsi. „Ha! co to?“ — přede mnou na několik kroků ve stínu stověkého buku, v prach ponížená před sv. obrazem, ležela hlavou o kapličku podepřena bílá ženská postava; podle ní stála nůše. Přistoupím blíže. V nůši, na prádle a jiných potřebách pocestné, ležela malá dětská rakev. Květinami a obrázky ozdobené bylo v ní malé děťátko složeno, jakoby dřímalo; svatojanská muška třpytila se na sněhobílém čelíčku. Zdola zněl smutný hlas zvonku, upomínaje lid po klekání na modlitbu za zemřelé. Zhlednu vzhůru; velká věž stála co přístrach noční nad námi, ostatní zříceniny byly co rozprostřený její plášť. Budím modlící se poutnici. Ona povstane; vysoká postava.

„Kam tak pozdě na modlení?“ táži se.

„Tam nahoře nocleh náš,“ odpoví hlasem dutým, vezme nůši a volným krokem zmizí v úzké bráně.

Já kráčel dolů po hoře, a po krátkém čase octnul jsem se ve vsi. Zastavím před nízkou zdí. „Tuto jest hospoda,“ zdálo se mi, neb právě tak ohražena byla hospoda, z které jsem před večerem na horu byl vyšel; více jsem pro šero nemohl rozeznati. „Zde odpočinu v pevném snu po dnešní pouti!“ Vejdu otevřenými dvířkami a stojím u prostřed veského hřbitova, „kde pod mohylami tiší mrtví spí!“ Zaražen se vrátím, a teprv po dlouhé chvíli nalezl jsem hospodu.

Před slunce východem stál jsem opět na hoře, hledaje postavu, s kterou jsem se byl na noc sešel. Nikde nic. Na západní straně nad malou zahrádkou černal se nový hrob, a vycházející slunce zlatilo malý křížek na nízkém rovečku. Odcházel jsem dále do kraje k východu, vstříc vycházejícímu slunci. O poutnici noční neslyšel jsem nikdy více.

M a r i n k a.

Vale lásko ošemetná!
Adieu! — Lebe wohl!
Stará píseň; má známou notu.

O u v e r t u r a.

„Vzešel máj! Hlubokých muži želů!
Tvou proč bledost ještě kryje tvář?
V přírodu jdi — zlatá slunce zář
Růže lícím, poklid vrátí čelu!“

Vyjdu v slunce. Nad luhy zkvětlými
Na západě jeho zář se skvěla;
I tvář má se v jeho lesku rděla,
Zdobená co růžemi novými.

Sklesna v prach za sluncem roztru ruce;
Borů šum, slavíka klokotání
K němu nesou mojí touhy lkání;

Konec zdál se blízký mojí muce.
Zašlo slunce. Tma splynula šedá,
A má tvář jak jindy byla bledá.

Dějství první.

Máji! o máji! — krásný máji!! — V obejmutí tvém plesá znovu živoucí země! Však běda, že žádný cit tak čist není, aby nebyl smíšen s citem sobě odporným! — Jako v potěšení pocestného, vidoucího ponejprv rozkošnou při cestě své krajinu, mísí se žalost brzkého s ní rozloučení; jako v sladkost prvního políbení i hned hořkost posledního vyplyne: tak i při vší radosti a plesu země z příchodu tvého, krásný máji! její tvář jeví smutek a bol brzkého s tebou se rozloučení, a srdce mé jí co ozvěna z hluboka odpovídá! — —

Jaké to hemžení lidstva rozličného? Strakatý ženský šat míhá se temným oblekem mužským. — V pravo v levo pozdravování a poklony. — Kanálská zahrado! tvá sláva znova se zdvihá obživlými stromy; krásotinky Pražské znova k obvyklým se do tebe hrnou schůzkám! Tuto hrdě si vykračuje dáma v opeřeném klobouku po boku štíhlého jonáka, zakrucujícího si mladá, krátká vousiska a řinkajícího dlouhýma ostruhama, které u večer po návratu odsud mnohá ženština proklínati bude, svlíkající se z jediného svého svátečního šatu; dále ještě hrději se prochází nějaká paní děvečka ve velikém čepci po straně vojákově; zde zas hustým tlumem se tlačí, malinkou hlavu vstrčenu majíc v ještě větším děveččina čepce klobouku, městská dcerka s řeznickým tovaryšem, ohlížejíc se za davem študentů, který se za dlouhou řadou nastrojených dívek valí. Právě podle vůle své v největší tlačenici dostihnou študenti řadu dívek, a jedenkaždý z nich považuje se za šťastného, jestli aspoň o šat neb o ruku své milenky lehkým dotknutím mohl zavaditi. —

Jaké to hemžení lidstva rozličného? — A nad celým tímto sborem láska rozprostírá peruť svou, jako hudba, po celý den u prostřed rozlehlého místa před kavárnou hrající, poslední souzvuk nad obsazenými stoly; jako jasný večer růžové červánky nad zelenými zahrady stíny po minulém parném dni.

Ruka mne bolí od smekání klobouku; poodejdu stranou ze sklepení stromoví toho pod modré klenutí večerního nebe. — Jsem samoten.

Nad polouschlou travou širokých mezí zní melancholické bzučení večerních much; slunce zachází za temnozsinalý Petřín. Šumot zahradou se procházejících jen co dalekých hučení vod se nese večerním tichem. Bezový a květoucí jasmín, jakoby umírající, sladce zavání, z jehožto stínu brzo slaběji brzo hlasněji se ozývají písně slavíka opěvujícího lásky žal. Kráčím při záhonech vedrem denním zpražených květin cizokrajných, které, ze svého podnebí v cizí kraje přenešené, přátelsky korunku svou tulí v lůno neznámé jim matky, v chladný hrob na cizí zemi; neb půda jim nepřiměřená neživí smutný květ. Vzdálené,

prodloužené zvuky rohů lesních, zaznívajících z procházek Wimmerovských, kolébají se nad nimi, a večerní zvonění ze sta věží rozlehlé Prahy bije smutně v ucho mé.

Jaká to směšná postava!? — Dlouhý vyzáblý muž, v červený veliký kabát starého kroje a v takovétéž, až po kolena sahající spodky oblečen, sedí na mezi osamělé pěšiny. Obuv jeho, krátké široké boty, byly nataženy na vysoké, spravované na mnohých sice místech, při tom však čisté bílé punčochy; dlouhé pletené vlasy byly přes rameno na prsa přehozeny. Veliké cípy bílého šátku visely na modrou, stříbrem vyšívanou, teď však již velmi sešlou vestu. Před ním na zemi ležel třírohý klobouk, po pravé straně slaměná mošna a na ní housle. — On žebral.

Proč ale sem zasedl? — Tudy málo kdo šel; touto osamělou pěšinou — kdo sem zabloudil? Tam mezi stromovím tolik lidstva, a on zde? — Snad se domýšlel, že v procházejícím se davu každý, spatřiv žebrajícího, sám k sobě řekne: „Mne neprosí; jest nás zde mnoho; ne-

dám-li já mu, dá mu jiný!“ a tak jeden s druhým bez udělení dost malé almužny že přejde; kdežto naproti tomu zde, kam jen časem jeden po druhém přicházel, on každého zvlášť mohl prositi, v kterémžto případu z většího dílu každý, třeba ne z dobrosrdečnosti, třeba jen, že studem jakýmsi neb některým jiným citem puzen, něčeho mu poskytne? — Snad se styděl veřejně žebrati? — Či snad věděl, že na osamělou tuto stezku citlivější z procházejících se uchýlí; a takoví že, má-li sám co, zajisté dá, a rád dá? —

Celá postava jeho, vyzáblý, dlouhý obličej dosvědčovaly ono první; — vysoké, hrdé čelo pak toto druhé; — než modré veliké oči jevily, to poslední že jest příčinou oddálenosti jeho ode davu cituprázdných měšťáků v tuto tichosti a citlivosti říši.

Pozoruje ho, zůstal jsem za nějakou chvílku opodál státi. Kdykoliv někdo se blížil, upřel podivný žebrák tento bystré oko své v oko mimojdoucího; buďto vzal housle do rukou, buď nevzal; a nikdy se nezmýlil. Hrál-li na housle, vždy něco dostal, nehrál-li, nedostal nic. Zpo-

zorovav to, byl jsem na rozpacích, mám-li kolem něho jíti neb ne, nemaje ničeho, co bych mu, jakkoliv rád bych to byl učinil, mohl dáti; a viděti člověka, který, poníživ se, žebrá, neobdarovaného, bylo mi odjakživa velmi odporné, aniž se mohu dosti vyjádřiti — podivné.

Uspurniv, pokud mi možno, oko své, kráčím v před, strachuje se, zdali po houslích sáhne. — Proti obyčeji svému neupřel na obličej můj oka svého; ani na mne nepohledna, hledal pilně cosi v kapsách vesty své. Jdu okolo něho. On zvedna hlavu, volá na mne jmenem mým. Zaražen obracím se k němu, a vyzáblá, kostnatá ruka jeho podává mi složený papír. Vezmu, jdu dále; on zvedne housle, na kterýchžto dříve vždy jen jakž tak skřípal, a několik velmi smutně pronešených, čistých, jakoby prosících zvuků neslo se lahodně večerním zápachem tiché krajiny.

Já se ohlédnu; nikdo nepřicházel, on hleděl za mnou; tedy mne se týkala prosba tvá, pomyslím, a sotva zajdu v nízké křovísko, již jsem otevřel obdržený lístek. Dodržovaný, třesoucí se

zvuk houslí jeho končil smutnou píseň, co jednoduchá, celé hudby hodná dohrávka.

List byl ženskou rukou čistě psán; na druhé straně bylo někdy něco kresleno, což se píšící list tento jen tak smazati zdařilo, že nebylo více k rozeznání, co tam kresleno bylo. Psala v následující smysl. Někým, snad některým z mých známých neb jakým jiným způsobem dostala, hudbu nade všecko milující, některé z mých písní v rukopise, dále po vůli své i některé jiné ze spisů mých obdržela; a tak z mých prací mne poznavši, žádala si též i osobně mne poznati. Již dlouho sklíčena souchotinami beze vší naděje, žeby kdy opět zdraví nabyla, neznala jiného prostředku, nežli že mne listem tímto od otce jejího, jak pravila, doručeným — žádala, bych ji zejtra v bytu jejím navštívil. Udaný byt byl na Františku za klášterem svaté Anežky; nízký domek v ouzké uličce, druhý od rohu. Celý list byl plod hlubokého smutku a nesmírné ve mne důvěry, že vyslyším žádosti v něm vyřknuté; podobalo se, že mě dobře, velmi dobře zná. — Smutně zůstana státi, hledím

pevným okem v list v rukou sevřený, bez hnutí těla, možno i bez myšlének; aneb snad probudiv se z nich, na ně jsem zapomněl. Zvuky houslí provázely mne po stezkách zapomenutí mého.

„*Ei! da haben wir ja unsern Malkontenten!*“ ozvaly se hlasy, a sbor známých študentů valil se ke mně.

„*Bei Gott! ein Liebesbrief. Lass sehen!*“ zvolal jeden chápaje se listu.

„Nech!“ zkřiknu a chopiv ho za prsa i mrštiv daleko všetečným, spěchám domů. Mně byl list tento svatý. — Vítězné zvuky hudby a smích pozůstalých nesou se za mnou. Přijdu domů a samoten sedím hlavou o stůl opřen v hlubokých myšlénkách.

(Opona noci spadne.)

Intermezzo.

Temná noci! jasná noci!
Obě k žalu mě budíte.
Temná noc mě v hloubi tiskne,
Jasná noc mě vzhůru vábí;

Temné hlubiny se hrozím,
Ach! a k světlu nelze jíti.
Vy hvězdy jasné, vy hvězdy ve výši!
K vám já toužím tam světla ve říši,
Ach a jen země je má!
Člověkem jsem; než člověk pohyne,
Ve své mě lůno zas země přivine,
Pejme, promění a v postavě jiné
Matka má, země, zas mě vydá!
Vy hvězdy jasné, vy hvězdy ve výši!
K vám budu toužiti světla ve říši,
Ach a jen země bude má!
Květinou-li mne životu navrátí,
List můj i květ můj se k světlu obrátí;
Však ach, jen země zas tma mne uchvátí,
Světla ve stany jíti nedá!
Vy hvězdy jasné! — Vy hvězdy ve výši! —

---

*

Dějství druhé.

Noc minula a uplakané jitro vzešlo nad probuzenou Prahou. Já jsem ještě za tmy vstával, chystaje se k návštěvě, o jaké se mi, na rukou u stolku spícímu, po celou noc snilo. Urovnal jsem si vlasy, přičesal licousy kolem obličeje a načernil jsem vousiska nad i pod rtoma. Bylo osm hodin na Staroměstské radnici dne 10. srpna 1833, kdy jsem, přecházeje Staroměstské náměstí, k Františku se blížil.

Za čtvrt hodiny byl jsem na Františku; deštivé oblaky přešly, a jasné slunce, slibující parný den, hrálo po vlnách Vltaviných. Kolem někdejšího kláštera svaté Anežky přišel jsem brzy na místo naznačené.

Byl to malý, nízký domek v ouzké, zábradlím přepažené uličce, v kterou po malém kopečku vyšlapaná cestička vedla. Hluboká, široká strouha táhla se uličkou před tím domkem, a jednotlivé prkno sloužilo, jako zdvihací most

v pevný hrad, za přechod v nízká dvířka jeho. Přes příč uličky od toho domku k jinému, jemu podobnému na protější straně, byl provaz natažen, a parné slunce hrálo po rozvěšeném na něm prádle, které však již velmi sešlé bylo.

Několik uličníků spouštělo jednoho z druhů svých, na provaze jako závaží se houpajícího, v hlubokou strouhu pro míč, který jim opodál hrajícím do ní byl zapadl. V tom z domku toho vystoupila polonahá ženština, jedinou sukni přes rozhrnutou košili a na hlavě plachetku proti slunci zavázanou majíc; i spatřivši, jak hlučný sbor naději její v hlubokou strouhu vpouští, hnala se po ouzké lávce, nerázným hrozíc koštětem dobyvatelům pokladu spadlého, kteří blízké, ne sice hromo- ale přece bití spatřivše, na outěk se dali, nešťastné závaží v strouhu pustivše, které i hned až po krk v strouze se pohroužilo.

Rozlícená matka naději svou, pro lepší zdar pohnojenou, jako psíka na provaze vyšmejkla, a za hromosvod električnosti své jej považujíc, co Jupiter druhý blesky svými do něho mlátila, až kolem stříkající s něho bláto vyvěšené prádlo

ji nečistě vybílilo. Posléz se nebohému hromosvodu přece zdařilo utrhnouti se, načež i hned dosáhnuté svobody ne zle užívaje do řeky pospíchal. — Utichlé jsem se doptával po příbytku dívčiny mně píšící, a maně jsem nalezl v ní matku její, která právě poblácenébo bratříčka ideálu mého přes noc utvořeného hotovými vyplativši, nemohla pochopiti, pročby se takovýto pán, kterého pro neobyčejný oděv za cizince držela, po té, jak se s důmyslným usmáním vyjádřila, nedochcíplé děvce doptával. Nehrubě s takovou odpovědí spokojen kráčel jsem po houpajícím se prkně v nízký domek, a brzo se na lehké klepání moje u malých dveří jemné „Vstupte!" ozvalo.

Stál jsem v malém pokojíku. Na měkkém sedadle, hlavou v ruku opřenou, seděla ona. Ano, to byla ona! — to byla Marinka! — Kdo viděl Göthovu Mignonu od Schadova malovanou? — Tak byla Marinka, rovně tak! — a jmena Marinka i Mignon hrála na neurčitých rtech mých, kterým bych ji z jmen těchto měl pojmenovati. Já neviděl nic kolem sebe, než ji; —

tak byla se mi zjevila ve snách mých, tak žila v duchu mém; tak jsem uvykl ji milovati v obraze Mignony.

Černé, prosté vlasy padaly v těžkých kadeřích kolem bledého, vyzáblého obličeje, který znak veliké krásy nesl, na bílý čistý šat, jenž nahoře až ke krku zapat, dole až k malé lehounké nožce dosahoval, vysokou, štíhlou jevě postavu. Černá páska svírala útlé tělo, a černá sponka přepínala krásné, vysoké bílé čelo. Nic ale nedosáhlo krásy plamenných černých, hluboko pod čelem ležících očí; ten výraz smutku a touhy žádné péro nenaznačí.

Zaražen zůstanu u dveří státi; — ona lehko pozdvihla hlavy a smutným mě pozdravujíc usmáním, pravila: „Já vás již znám. Neviděla jsem vás sice nikdy, ale oko vaše v této chvíli všecko mi praví, cokoliv kdy ruka vaše psala.“ Dost možná, že tomu tak bylo; neb já v této chvíli nevěděl jsem, co oko mé činí — já jsem neviděl ničeho, a obyčejná smělost zcela mne opustila. Po chvíli k sobě přišedšímu po-

A kdy pozdě pominula
Jasna slunce krásná moc,
Též i poupě obvinula
Pustohustá, čírá noc.

Žalostivě končilo fortepiano, temněji a temněji, až posléz jakoby usnul smutný jeho hlas. Já jsem se probudil z hloubí zapomenutí svého; polomrtvý spěchám odtud, mně nebylo možno zde vydržeti. „Hynku!“ zvolá její jemný hlas; obrátím se k ní, ona rozepjala ruce za mnou, v krásných očích ani slzy nebylo; sklesnu zpět k nohoum jejím, vřelé čelo kryje v jejím klíně cítil jsem rámě její kolem šíje své.

„Tys jediný, jenž se mnou cítí!“ zašeptla.

„Ty jediná, jenž mi rozumí!“ chtěl jsem odpověděti, ale nebylo mi lze ani slova pronesti; násilím se vztyčiv spěchám odtud.

Za strouhou poroučela se mi rozdrchaná matka její, zapírajíc postříkané prádlo; bratříček s ostatními hráli v špačka. —

Minul den a večer nastával, večer před odchodem mým na pouť do hor Krkonošských. Po

druhé dnes přicházel jsem po řece na František a za svatou Anežku. Bylo opět po bouři, jednotlivé těžké krápěje tvořily maličká kolečka po hladké Vltavě, a bouřlivé mraky zapadaly, zlatě broubené zacházejícím sluncem, za protější kopce. Baby vynášely ve velikých nůších hliněné nádobí z právě připloulé lodi od řeky nahoru; a chlapci, nedbajíce na vysoké bláto, hráli obvyklým způsobem až po lokte a kolena vyhrnuti v míč, s velikým křikem a hřmotem se smějíce, kdykoliv některý z nich na kluzké půdě v blátě se povalil.

Několik bab, které, ve dne žebrajíce, u večer, nežli do svých děr k spaní zalezou, dobrodince své přetřepávají, vynášelo z ouzké uličky dlouhé lavice, sesedajíce se na prostranném místě k večerní rozprávce; dobře jsem rozeznal mezi nimi matku Marinčinu, rozcuchanou a umazanou; na nerozčesanou hlavu měla nasazenou černou kukli s potrhanými krajkami, na špinavé, bosé nohy měla natažené krátké mužské boty, a cíp od šátku na krku visel přes levé rameno, nepřikrývaje ani černý krk ani na zádech veli-

kou v košili díru. Právě počínala jedna z bab s velikou živostí sen svůj vypravovati. Byla to vysoká postava, stářím trošku nakřivená a shrbená; jednou rukou o malou berličku podepřená stála na malém kopečku něco výše nade druhými; ostatně byla bosa, rozhalena, jedinou, roztrhanou, velikými květy potisknutou sukní přioděna — s hlavy, velikým šátkem jako turbanem obvinuté padaly šedivé vlasy kolem vyzáblé, vráskovaté, vousaté tváře. Tak stála v záři zapadajícího slunce.

Právě, když jsem okolo přicházel, vztyčila se rovně zhůru a třesoucím se, ale silným hlasem slyšel jsem ji následující slova pronesti: „Zajisté! zajisté pravím vám, že jí neuhlídáte více!“ co zatím matka Marinčina, k výkladu přihotovené přehýbajíc karty, dutým, osudným hlasem volala: „To samé, to samé se i mně zdálo!“

„To je jedenáctka a čtyřicet plná, paní Aničičko! ať nerodím, jestli že ne!“ volala jiná babice na konci lavice; „já přisadím groš!“

„Já také! — Já také!“ zvolal sbor bab.

Z uličky zněly zvuky fortepiana a hlas Marinčin zpíval:

„Komu vzejde květ májový,
Nežli z hrobu, hrobu zas?“

Přes kluzké prkno vešel jsem v dům a v sednici. Marinka — Mignon-Marinka, seděla jako ráno při fortepianu zpívajíc píseň:

„Tam na hoře holoubátko.“

Právě končila; — já jsem sedl beze slova promluvení u Marinky a položil hlavu v její klín; lehkým pohlazením přejela bílá ruka její tvář mou, a pak opět budila hlas odpovídajících jí strun, přecházejíc v píseň jinou.

Já jsem byl velmi smutný; ona zpozorovavši to, přestala v hrání tázajíc se mne, co mi schází?

„Zejtra odcházím na dalekou pouť, abych prošel temné doliny nebenosných hor; kdo ví, kdy se vrátím, a ty se tážeš?“ odpovídám jí.

„Ty jdeš na dalekou pouť!“ praví ona; „na dalekou pouť — a já — — Co tě tam vábí?“

„Dané slovo mě váže jíti k příteli nemocnému, který mne tam u paty hor očekává.“

„Kdy půjdeš?“

„Dříve než slunce vyjde.“

„Než slunce vyjde,“ opakuje ona. „O jak by mi blaze bylo,“ mluvila dále, „kdybych mohla jíti s tebou; tam v klínu přírody, v stínu nebenosných hor, při spádu jarých vod, neb ve věčné tichosti říše po boku tvém vidět planoucí zoře mladého jitra, aneb spatřiti, jak v růžových červáncích umírá mdlý den, rozesílaje růžové věnce po zsinalých čelech mrtvých velikánů —“

Já jsem se stával vždy smutnějším. „Marinko!“ pravím, „Marinko! — slunce je hluboko pod námi! musím jíti! — Vycházející slunce mne musí viděti daleko za Prahou. Až se vrátím, snad ještě v měsíci tomto, navštívím opět tento byt —“

„A cizí,“ doložila ona, „neznámá tvář přicházejícího zarazí poutníka a podiví se, že hledá tu, které již dávno není; s neurčitým úsměchem uhlídá slzu v oku outrpného příchozího, a bez

citu hledí potěšiti zmutnělého obvyklým: Dnes mně, zejtra tobě!"

„Marinko!" zvolám a vzhlednu k ní; měsíc právě vystoupil nad protější dům a světlo jeho padalo roztlučeným oknem na postavu Marinčinu; bílý její šat byl co stinný oděv ducha, co sněhobílá zář, a černé vlasy její co temná mlha na vrcholku sněžných kopců.

„Marinko! kde ty budeš?" táži se. Ona sáhla v struny a mdlým polooudušeným hlasem zpívala sloku z národní písně:

„Tam za horou, za lesíčkem
Zpívají v sboru kněží;
Tři kroky za kostelíčkem —"

Poslední řádku sloky té nemohla dozpívati, jen fortepiano proneslo nápěv písně té, ona dutým, hlubokým hlasem dokončila:

„V hrobě tvá milá leží —"

a sklesnouc v náruč mou položila tvář svou na horoucí čelo mé; vědělať pevně, že se neuvidíme více.

„Marinko, buď s Bohem!“ pravím namáhaje se, abych pokojně vyhlížel.

„S Bohem!“ odpoví ona, a jaksi slavně stojí přede mnou v celé kráse své; já se shýbnu k ruce její, než ona sehne se na prsa má, a první i poslední políbení hořelo na rtech mých. Fortepiano, jakoby samo od sebe počalo, hrálo píseň:

„Tam na hoře holoubátko.“

V pablesku měsíce seděl při něm dlouhý vyzáblý muž, v červený veliký kabát starého kroje a takovéto až po kolena sahající spodky oblečený. Obuv jeho, krátké boty, byly nataženy na vysoké, spravované na mnohých sice místech, přitom však čisté bílé punčochy; — dlouhé pletené vlasy byly přes rameno na prsa přehozeny. Veliké cípy bílého šátku visely na modrou, stříbrem vyšívanou, teď však již velmi sešlou vestu. Byl to otec Marinčin; jeho dlouhé vyzáblé prsty čarodějné vábily zvuky ze strun fortepiana.

Jako omámený vyběhnu po ouzké lávce, podrazím nohu lavice a rokující baby valí se

v jednu hromadu; vrávoraje překotím opodál stojící nůši hliněnými hrnky naplněnou, a ta se kácí za babou, která ji právě z lodi vynesla, sypajíc střepiny, a valí se s kopce nazpět dolů k řece; já pak pustiv peníz za náhradu určený běžím odtud.

„Proklatý flamendr! — Střeštěnec čertový!“ — a mnohem horší přezdívky nesou se zároveň se sborem při matkách dříve usedlých a zdřímajících uličníků; jeden z nich hodil po mně míčem, jejž brzo množství bláta a kamení následovalo.

Třetího dne byl jsem na horách. —

Kdo dne 6. měsíce září roku 1833 při slunce západu byl na Novoměstském svatém poli, bude se pamatovati na mladého pocestného, který v šedivý pocestní oděv oblečený, černými vousy zarostlý a hlavou o svůj vak opřený ležel na zdi hřbitovní. To jsem byl já; vraceje se s hor Krkonošských a domnívaje se, že Marinka již zde v tichém odpočívá snu, odpočinul jsem též, rozesílaje zraky na náhrobky posledními pablesky slunce zbarvené.

*

Blíže zdi byl nový zvláštní hrob otevřen, v který ozdobnou černou rakev vpouštěli; množství příbuzných plakalo zemřelého.

Opodál byla šachta. Malá děcká rakev při ní ležela a několik malých dětí hrálo si u ní; jen jedno z nich mělo hlavinku na ní položenou, jakoby poslouchalo, zdali se bratříček tam uzavřený nehýbá. Po vyplnění hrobu u zdi šel kněz, aby dětskou u šachty rakev pokropil; poučené přítomnou ženštinou dítky házely malé hrsti hlíny na spuštěnou rakev. —

Teď novou rakev přinášeli hrobníci k šachtě; směšná postava, dlouhý vyzáblý muž v červený veliký kábat starého kroje a takovéto až po kolena sahající spodky oblečený, kráčel za ní, rukou sevřenou buď prach, buď slzu stíraje s opálené tváře. Pod pravým paždím mačkal třírohý klobouk, pod levým měl slaměnou mošnu a v ní housle.

Sprostou, žlutou rakev nepokropenou vpustili v šachtu, a jakoby někdo šeptal v ucho mé, znělo mi hluboko v duši: „Ona tebe očekávala!“ Skočiv se zdi, spěchám nastávajícím šerem do

procházek Vimmrovských, a Žitnou branou v temnou Prahu.

Za několik dní slyšel jsem o starém muži, který na Novoměstském hřbitově tak smutně na housle hrává; a po měsíci roznesla se pověst po Praze, že na dolejších loďkách vytáhli mlynářští utopeného. Ležel před sedmým na lavičkách. Dlouhý vyzáblý muž v červený veliký kabát starého kroje a takovéto až po kolena sahající spodky oblečený. Obuv jeho, krátké boty, byly nataženy na vysoké, spravované na mnohých sice místech, přitom však čisté bílé punčochy; — dlouhé pletené vlasy byly přes rameno na prsa přehozeny. Veliké cípy bílého šátku visely na modrou, stříbrem vyšívanou, teď však již velmi sešlou vestu. Před ním na zemi ležel třírohý klobouk, po pravé straně slaměná mošna a na ní rozmoklé housle. Nikdo se k němu nehlásil, a zapomenutého bez rakve zakopali v šachtu.

Finale.

Vale lásko ošemetná!
Adieu! — Lebe wohl!
Stará píseň; má známou notu.

Dobrou noc, o lásko! zlatá číše,
  Naplněná smrtonosnou slastí!
Tvoje krásná, klamuplná říše
  Nebude již nikdy mojí vlastí!
Miloval jsem na noc vzešlé světy —
  Jasné světy z jitra doplanuly.
Miloval jsem z jara krásné květy —
  Bujné větry pryč je zavanuly.
A tak vše, co radosti mi neslo,
Láskou mojí v brzkou zkázu kleslo!

Ještě jednou v mladosti mé kraje
  Zpět mě vedlo mdlého slunce zlaté;
  V snů mých říši, ony stíny svaté,
Kde jsem bloudil, jako dítko hraje.

Mrtvo kolem — pustota jen pouhá.
„Vše mladosti mé uvadlo kvítí?“
‚Bez slunce květ nemá zniku, žití;
Slunce zašlo a noc byla dlouhá!‘

Pláči hořce. „Proč, o slunce jasné!
An tě sotva mdlý můj zrak uhlídá,
Již tvá záře zase mi zahasne?!“
‚Hasne! hasne!‘ ohlas odpovídá;
A již tma se kolem rozprostřela.
Chtěl jsem kvítí — noc jen slzy měla.

Teď jsem tichý; harfa bezestruná
Zavěšena v kobce otců přešlých;
Tichý, jak v zásvitu světů vzešlých
Nade hroby noc je stříbroluná.
Však co chová harfa v spustlém klíně?
Kdo mi tajné její žely poví? —
Kdo vyřekne, a kdo ustanoví,
Co noc tichá v bledém tají stíně?

Větřík zdychne v harfy lůno duté,
A ta, ač již struny žádné nemá,
Zalká zvuky nezapomenuté!
Vzplanou noci zraky žalonosné,
Šírou zemi kryje slza němá!! —
Či ne slza? — snad jen kapky rosné!

Krkonošská pouť.

Pozdní večer. Dívky pilně předly,
Hoši v kolo k dívčinám si sedli;
Plamen z krbu smutně k tomu svítil.
Pocestný u prostřed síně sedí,
Poslouchajíc jej čeládka hledí;
Mluvil takto, však i tak též cítil:
„Hojho, slyšte! kteří ještě bdíte,
Dobrý pozor na má slova dejte,
Neslýchaných, nových věcí zvíte!
Však, jak pravím, pilně poslouchejte,
Neb jak slova jenom vypustíte,
Nikdy víc mně neporozumíte.
Vás však, kteří v kobku svoji tmavou
Vešli jste a v lůžku tichém spíte,
Nad jehožto křížek skví se hlavou,
Neprobudiž smích náš ani lkání!

Tmavou nocí nade vámi jen
Zazni moje tiché noční přání:
Dobrou noc! a tichý sen!!!“

Chýlilo se k večeru. Osamělý poutník kráčel stezkou ouzkou na rozlehlém temenu hor Krkonošských pod vrcholkem Sněžky. Hučel vítr, jakoby Slezsko tajemnými slovy mluvilo k sestře České přes rozdělující je hradby.

„Pusto kolem,“ povzdychl jinoch, „pták i zvěř mijí kraj tento, ani strom ani květ nevzejde tuto, jen člověk jediný tiskne se vždy výš a výše v čistější nebe blankyt, a nenalezá zde leč tajemně šustící mech a studený sníh.“ V tom nesl vítr okolo tváře jeho motýla, jenž ouzkostlivě nadarmo se bránil křídélkama barevnýma, chtěje nazpět dolů v květné kraje, odkud ho vichr bouřlivý byl zanesl. „Nešťastný! toužíš nazpět v luhy pestré, které ti byly kolébkou; — ty jsi nechtěl v kraje tyto? proti vůli tvé tě v chladnou výši zanáší tentýž vítr, jenž tě v mládí tvém kolíbal na líci rozvitého kvítí?“— Pravil jsem, že člověk se tiskne vzhůru k jas-

nému nebi . . . „A on *musí!*“ zvolal jinoch zastíraje si rukou čelo, „*musí!* — Postup mi, vichřice, motýla tohoto, já jej vezmu s sebou zpět v kraje ony, odkudž jsi jej zanesla.“ V tom lapil motýla, on však byl již ustydl umořen zde panující zimou; jinoch zasmutnělý usedl na osamnělém skalisku, časem zrak svůj obraceje k temným lesům, přikrývajícím krajinu českou.

Mladík tento byl as dvacítiletý; černý oděv jeho pevně přilehající jevil štíhlost vysoké postavy; temné vlasy jeho vlály ve větru kolem bledých tváří a pěkného čela. Modré oko jeho nevýslovnou jevilo touhu; tak že celá jeho postava zdála se v soumraku večerním býti od pustých skal obráženým ohlasem písně: „Znáš-li tu zem, kde citrýnový květ“ atd.

To byla první pouť jeho; sotva čtyřikráte navštívilo slunce hrobky králů českých v chrámě Pražském od toho času, co on se loučil s Vyšehradem pustým; však jakkoli jen dvacetkráte spatřil rozlévati se studený sníh ustydlé země v chladné slzy, již na této první své pouti seznal, že nevešel v takový svět, jaký jemu sli-

bovala mladistvá obrazotvornost jeho. On s roztouženým srdcem vstoupil v svět, doufaje, že všecky sny, které mladost jeho růžovými zdobily věnci, zde v opravdivost změněné nalezne; bylby celý svět láskou obejmul. Než příliš brzo sklesla opona, a on procitl ze snů mladistvých. Chtěl utrhnouti kvítko v luhu při záři měsíční, a rosa noční co slza chladná skropila vřelou mu ruku; sehnul se k rozvité růži okouzlen vůní její, a spatřil, že z časného vykvětá hrobu; za svitání obdivoval se sněhobílé záři lilie, než již v noci viděl ji skláněti korunu stříbrobílou k vlhké zemi; hledal lid, jaký žil ve snách jeho, a pouhé larvy s ousměchem hleděly v oko jeho cituplné: slovem, hledal ráj snů svých v světě tomto, po něm rozestřel náruč, a pouhou, lásky prázdnou zem sevřel na prsa horoucí. Uleknut chtěl se vrátiti v říši mladosti své; než nadarmo jen plakal za sny uprchlými, samoten teď seděl v pustině, hluboko pod ním příroda květoucí; nemilovaný a nic nemilující dlel na skalisku osamnělém nad horami zardělými v právě zapadajícím slunci.

Hlas zvonů večerních potkával se z krajů českých i z roviny slezské na temenu hory a vždy živěji mu na mysl uváděl uprchlé dny; v tom v duchu jeho zplanula myšlénka na tebe, dívko milostná, než hor množství a patero řek dělilo ho od tebe. Nic nemilující, pravil jsem? — Oh, on ještě miloval tebe, než pozdě — pozdě, ty již ztracena jsi byla pro něho; ty jsi vzešla jemu co hvězda jitřní nad temné vlny myšlének nynějších, a první paprsky padaly opět v jeho temnou mrtvou noc; zlaté sny mladosti jeho vrátily se, než myšlénka, že jediná hvězda, které lze bylo osvítiti stezky pouti jeho světem růžovým, není hvězdou jeho, a že paprsky její jen proto usmály se teď ve tmu jej obkličující, aby tak brzo zase zahasly, a jen mocněji aby probudily touhu jeho po světle .... tato myšlénka řítila jej zpět v noc myšlének předešlých.

Povstana patřil dolů v krajinu usmívající se ve zlatě večerní záře a lkání jeho znělo hlasně krajinou utichlou. „Ty jsi byla sluncem mým, než ach, ty jsi zašla již na vždy, a žádný den nezardí se více nad životem mým; osamnělý

poutník opět kráčeti budu nocí neskonalou, jejíž pustá tichost obživne jen vlastním lkáním mojím; čírou tmou opět rozestírati budu rámě svá za nicotnými postavami a přeludy svých snů, až chápajícího se osamotnělého stromu mne v noc zavitá koruna jeho opět slzami ledovými probudí ze snů horoucích v opravdivost strastnou, až vlastní vřelé slzy moje v led ustydnou a sny moje pohynou ve věčném bezesném spaní. A pak až poslední dech můj se mísiti bude s červánky na večerním nebi, a poslední myšlénka má s lehkou mlhou rozloží se nad vlastí mou; pak spláchne déšť a setře vítr stopy kroků mých, jakobych nikdy nebyl býval zde a jakoby ústa má nikdy nebyla zvolala horám těmto: „Dobrou noc!“ Umlkl, ticho kolem, jen ohlas od hor po stranách jeho strmících opětoval danou dobrou noc — dobrou noc!

Slunce zašlo za temné hory; jako mrak černý vystupovaly vrcholky jejich na obzoru země české, a za horami protějšími vycházelo slunce světů jiných; v rozsedlinách mezi horami již byla černá noc, na rovinách se ještě šeřilo;

města co bílá znamínka vyhlížela z šerých stínů; nad nimi se kroužil lehký kouř, a sníživ se plížil se po tváři tichých jezer, v nichž se zhlížely vycházející hvězdy, sem tam je barvila zář malých plamínků hořících po hrázích temných.

Večer byl jasný a čistý, jak jen na horách bývá, měsíc se blížil k ouplňku, a záře jeho stříbřila osněžená čela zmodralých hor, jež z temné noci strměly co zsinalé hlavy mrtvých králů, korunované stříbrnými vínky. — Dlouho tak stál jinoch v labyrint myšlének pohroužen hledě v krajinu tichou; všecky hvězdy již slavily krásnou noc, on ještě dlel na osamnělém skalisku; bylo chladno, studený vítr skučel mezi horami a zdola hučely lesy a řeky pospíchající z pustých hor do krajin úrodných; měsíc stál vysoko na dráze své, a jinoch ještě posud nepokročil z místa svého. — V tom oznamovaly hodiny půlnoc, kdežto dříve byl nic neslyšel, a zdálo se, že blízko něho, ale dutě a hrozně nesl se temný zvuk zvonu po temenu šírém a obrážel se o čela hor, až poslední ohlas temněji a temněji se vracel; pak bylo zase ticho. Rychle ohlédl se jinoch

a — klamal paprsek měsíce zemdlelé zraky jeho? či byla opravdivost strašná, co spatřil? — Zdálo se, jakoby se byl rozlehl vrchol Sněžky a visel zrovna nad ním; skvostný, v gotickém slohu stavený, teď na polou již zřícený klášter a nákladný chrám jeho zdobil temeno její, vysoké schody vedly k vchodu goticky vyklenutému; štíhlé sloupy, mistrovsky tesané, někde však již zpřerážené sochy stály okolo vysokých gotických klenutí, jimiž se loudil svit měsíce, a paprsky hvězd proletovaly zřícenými okny, stříbříce tam pozůstatky drobných sloupků a jiných ozdob gotických, a ty zase obrážely se o obrazy rozličných svatých, jejichž postavy vyznačeny byly pestrými barvami v sem tam pozůstalém skle oken goticky klenutých.

Po obou stranách stály věže silné, polo však již zřícené; jako stavení celé i ty zdobily štíhlé sloupky, hlavičky lidské, ba i zvířat rozličných, květiny a ovoce i celé postavy lidské, zvířat, stromů atd., však tak drobounce z kamene tesané, že povýšenějších nebylo možno v světle měsíčním rozeznati; všesky postavy tyto

zdály se v třepetajícím se paprsku žíti a se pohybovati. U prostřed stavení chrámového mezi věžmi nejvýš byly hodiny; na tabuli, vypadající co zatmělé slunce, zářily jako písmo hvězdné litery číselní a jasně zlatá ručička svítila co měsíc ve čtvrti poslední bledou nocí, ukazujíc právě půlnoc.

Vzchopiv se jinoch chtěl spěchati vzhůru ke zdi hřbitovní, taktéž v gotickém způsobu ozdobené sochami a znaky zde odpočívajících, a vejíti vchodem nízkým na hřbitov, odtud po vysokých schodech vstoupiti v otevřený chrám, v němžto na vysoký oltář jakési tajemné svítilo světlo; čím však více spěchal, tím víc se opíral silný vítr o roucho jeho, právě jak se to zdává v nepokojném snu, tak že, jakkoli se namáhal blíže přijíti, vždy se mu zdálo, že v stejné dálce zůstává.

Tak se přiblížilo jitro, vítr pomalu utichl, a právě stál mladík u zdi hřbitova, když celý klášter planul v růžožhavé záři vycházejícího slunce. Dvéře chrámové samy od sebe se zavřely; vstoupiv tedy jinoch v chodbu klášterní vešel vstříc

spěchajícímu mnichu, který v rychlosti a jakoby ho dávno byl znal, takto k němu mluví: „Právě v hod přicházíš, nebo dnešního dne procitnou zmrtvělí bratři kláštera našeho, a lze jest tobě poptati se jich na vše, co jsi tak dávno dychtil zvěděti.“ A jakoby se rozbřesklo v duchu jeho, aneb jakoby dávno byl slýchával o klášteru tomto, bylo mu známo, co se nyní díti má.

Řeholní bratři kláštera tohoto měli u prostřed zdí svých rozlehlou síň, v níž kdo z mnichů tamních po jistých obřadech vstoupil, ztuhl i jakoby zemřel, ale každoročně jednou v jistý den obživl, po skonání pak dne toho opět ztuhl, a tak trval celý rok až do toho samého dne; což se s ním tak díti mělo až do skonání světa. Mladík kráčel za mnichem ho vedoucím, a vstoupil v poukázanou mu předsíň. Kolem při zdi stálo několik mrtvých mnichů, ruce na prsou složené majících, mladých i starých; bledá tvář i v smrti jakousi hroznou jevila nespokojenost. I táže se jinoch mnicha, zdaliž i tito neobživnou? — načež on mu odpovídal: „Ne, tito neobživnou! Neboť volno zavřeným v té síni jednou

v roce, kdy obživnou, vystoupiti, a pak se vrátiti neb ne. Kteří se nevrátí v síň onu, nýbrž v předsíni této zůstanou, zemrou, a neobživnou více, a po roce pochováváni bývají. Tak se i těmto zošklivilo živobytí i jednodenní v celém roce a raději spáti chtějí sen nepřespaný; až slunce u prostřed své státi bude dráhy, pochováni budou na hřbitově onom, jejž jsi spatřil kolem malé oné kapličky. Nyní však vstup v síň velkou.“

Dořekl a dvéře síně velké rozlétly se. Zacloněnými okny mdlé padalo světlo ve vysokou i ozdobnou síň gotickou nesmírné velikosti. Nesčíslné množství mnichů mrtvých stálo tam, každý v postavě také, v jaké ho byla smrt se dotkla. S napřaženou jeden stál rukou, jakoby něco vypravoval, podle něho druhý, opřeny naň maje oči mrtvé, jakoby pilně byl poslouchal řeč prvního. Třetí se shýbal ještě mrtvý k zemi, něco zvedaje, čtvrtý kleče s sepjatýma rukama zdál se modliti atd.

I dal mu mnich ho vedoucí následující ponaučení a výstrahu: „Mezi nesčíslným množstvím

tím musíš běhati a v běhu rozličné jim činiti otázky. Zůstaneš-li státi, zemrou jakoby poznovu, a neobživnou až ku pohřbu na vždy zemřelých svých bratří; aniž se smíš přes hodinu zdržeti mezi nimi, nechceš-li sám živý mezi oněmi zmrtvělými po celý rok zůstati.“

I vběhl mladík v síň a v běhu rozličné činil jim otázky; i počali se pohybovati jako stínové, země se nedotýkajíce, jako pohnutí od běhu zbouřeným povětřím, a jakýmsi tajemným šepotem odpovídali na otázky jeho, tak že se hrůzou mu chvělo srdce. — Odpovědi však jejich z většího dílu zapomenul; nezapomenuté však pro hroznost jejich ani nechce uváděti, aniž více, bude-li možno, zpomenouti na ně.

Nežli hodina minula, z otevřené vyběhl síně, s hrůzou proběhl předsíň a octl se na kraji skaliny nad hlubokou, pod ním ležící krajinou, světlu však odvyklé oči jako raněné náramným bleskem poledního slunce hojné prolévaly slzy, aniž mohl dobře rozeznati něčeho vůkol sebe, i bolest strašlivá svírala srdce jeho.

Schýlilo se po čase poledne, uschly oči jeho, i znovu okřál jinoch. — Dutě zněly klášterní zvony — a smutné zpěvy pohřeb provázejících mnichů nesl se v ucho jeho. — Ohledl se jinoch, i spatřil klášterní branou sem se beroucí průvod bratří navždy zemřelých. Náramný smutek i touha nevyslovitelná pojaly srdce jeho, kdy spatřil, an živí mnichové nesli ku pohřbu bratry na vždy zemřelé, obživlí však mnichové davem se hrnuli z bran klášterních z povzdálí. Obrátil jinoch zpět zraků svých na dole ležící rozkošnou, květoucí krajinu; v dálce ji broubili modrošeré hory jako vlny nočního moře, a černé mračno sypalo hustý déšť na rozkvětlé mezi horami luhy. Nad ním jasné svítilo slunce, celá zem jakoby se usmívala, osení zavánělo líbezně i sladce z dolů i na temenu hory, a radostný z dolu hlahol ptactva hájů i lesů mísil se v smutné zpěvy mnichů. Zdálo se mu, jakoby šeptaly z dálky šedé hory i hustý déšť: „My jasná věkobytná zdvíháme čela, aniž kdy zajdem; my zrosíme květ uvadlý, aby nezhynul, ale vykvětl znovu, i vůni líbeznou vydával!“

„Vy však spáti budete sen věčný,“ znělo jakoby se chechtali mnichové mrtví.

Nesčíslné obživlých mnichů množství na vše strany hory se hrnulo; i kráčel jinoch k hřbitovu, aby spatřil hroby na vždy zesnulých mnichů; a jak stranou se uhnul, chtěje se v rychlosti vyhnouti valícímu se davu, a obživlé za ním přiletovali stíny; i odskočí na druhou stranu, a opět se valí stínové za ním; uhne se zpět, i sem ho stínové následují. I mluví jeden z nich: „Darmo se nám vyhýbáš, povětří za tebou se táhnoucí nás za tebou nutí; zůstaň státi, a nejlehčí vítr zažene nás po tváři vrchu okolo tebe.“ Zůstal jinoch státi; hrnuli se mnichové na kraj hory, stezkou chtíce dolů; mnohý vrhl se dolů se strmící nad krajinou skaliny; nevýslovnou touhou zapálené zraky jejich hleděly za tmavé hory, srážející se však ze všech stran vítr vždy je shromažďoval na temenu hory.

Zacházelo slunce, schýlil se večer pozdní; libě zavánělo osení z dolu, a ticho svaté se rozestíralo nad krajinou širou; došel den života stínů, a nevolné tiskl vichr v předsíň strašnou. Množí

na rozpacích, lomíce rukama stáli na prahu síně; chechtajíce se vrhli se někteří v síň rozlehlou; jiní pak lkajíce rozhostili se při stěnách předsíně se složenýma na prsou rukama. Zavřela se síň i předsíň. — —

Byla chladná noc; ouzkou mezi horami rozsedlinou ubíral se poutník mdlým krokem s hor. Na proti němu v celé své vysokosti stála Sněžka, na vrcholku jejím sněhem krytém stál nyní jen osamnělý kříž; ouplný měsíc zrovna přes něj přehlížel v rozsedlinu, tak že se zdál křížem ve čtyry stejné kusy rozdělen býti. „Dobrou noc, dobrou noc!“ šeptal umdlený poutník hlasem slabým. Co ztracený paprsek luny zdála se před ním vznášeti bledá postava ženská; mrtvé oko upřeno bylo vzhůru ku kříži, tvář její bílá co křída, rty zesinalé budily hrůzu; a stuhlá sněhobílá ruka neustále vzhůru prstem nataženým ukazující skvěla se v paprsku měsíčním; zdaliž ku kříži neb na měsíc ukazovala, nebylo lze rozhodnouti.

V tom obešel poutník skalinu a Sněžka zmizela ze zraků jeho; postava ta víc a víc se

měnila, až posléze šedý stařec kráčel před ním, dlouhé šedé vlasy padaly okolo mrtvého obličeje a mísily se s bílou, po pás dosahující bradou. Ve vlasy jeho vpleten byl věnec z bílých a červených růží. U nohou jeho se pěnila řeka padající s vysoké skály, nad ním v bílé pěně rozevřen stál černý vchod, a v tento ukazovala ruka starcova. Poutník pohledl sám na sebe a strašně byl proměněn, i jemu padaly šedé vlasy okolo vysokého vráskovitého čela po vpadlých lících a mísily se s bílou, po pás dosahující bradou; smutně hleděl ve tmavý průchod; za ním planula zoře; ještě jednou se chtěl ohlednouti k růžobarevným červánkům ozlacujícím stezku přešlou, než bouřlivý, hlučně a hrozně lkající vichr mluvil k němu z končin těch slovy tajemnými a moc neznámá tiskla ho v před, touha nevýslovná táhla jej za sebou v neznámou zemi stezkou neznámou. — Poutník následoval starce v temný průchod. — —

Krásné jitro vzešlo nad hlubokým dolem na východu hor Krkonošských. Tmavé jedle a borovice stály po horách v oděvu rosném,

s vysoké skály padala řeka ve vymletou hlubinu, zčeřená v bílé pěny; kde však tišeji odplývala, byly vody její čisté a jasné, hlubina její zelenala se co lučiny z jara. V hlubinách těchto dřímal poutník, hlučný spád vody uspával jej v nejtišší sen, a vlny říčné táhly teď nad ním co zvučné lkání zvonů večerních tichou krajinou, avšak již neuváděly co druhdy zvonů zvuk v ducha poutníkova minulé dny.

Zlomky z románu „Kat“.

Křivoklát.

O králi! — dobrou noc!

I.

Nuž ty nás veď — — — — — —
po tvém slově půjdem v pravo v levo,
buď v před, buď v zad; — — — — — —.

Rukopis Kralodvorský.

Hluboko v Křivoklátských lesích přivítala kukačka jarní jitro. Jaroš a Stivín poráželi na kopci nad hlubokým ouvozem stověký buk, jehožto kořeny mezi skalními rozsedlinami na mnoho sáhů dolů k ouvozu se plazily. Buk i skaliska tak hustě byly břízami a jehličím zarostlé, že šedé kamení z těch roštin jen jako pobořené bašty vyhlídalo, a že pocestný, šel-li jakýs okolo, nespatřil pracujících, nýbrž jen seker jejich opětované slyšel rány.

„Již musí býti k páté hodině," pravil Jaroš, vysoký šedivý stařec, ustav od práce a podpíraje se o polou podťatý buk, „a ještě jest tak šero, jakoby dvě hodiny scházely do slunce východu."

„Ano," odpovídal Stivín, taktéž vysoký, silný mladík, poodcházeje stranou, kde pod nízkým modřínem na rozestřeném plášti ležela tykvová láhvice, naplněná mlékem, a načatý bochník ječného chleba. „Máme dnes hustou mlhu, ale silně se tlačí k zemi; než dvě hodiny uplynou, budeme mít krásný den, jaký ještě nebyl v letošním jaru."

„Však skoro jest čas," prohodil Jaroš, „aby nad českou zemí již jednou vyšel jasný den."

„To ještě mnoho myslím na Berounce vody uplyne, nežli se toho dočkáme," odpověděl cizí hlas, a z hustého křoví vykročil silný muž mezi ně. „Pomáhej Pán Bůh po ránu," pravil, a kráčel přímo k Stivínu pod modřín, sahaje po láhvici, kterouž mu onen podával.

„Dejž to Pán Bůh," děkovali předešlí. „Vítáme tě, Duchoni, z veselé Prahy."

„Z veselé, pravíte?“ odvece Duchoň. „Tam teď není hrubě veseleji, než v naší chatrči; tím však hlučněji. Měšťané se opět neshodli s králem, a panstvo se přidalo k nim. Král je zajat. Bůh ví, kam jej odvlekli.“

„U sta hromů, to jest mnoho jedním dechem!“ zvolal Stivín. „Praha teď více vládne, nežli král Václav, jenž se déle po vězeních toulá, než na trůně sedí.“

Jaroš: „Je prý však také velmi ukruten, jak se o něm vypravuje. Co já vím, může Křivoklátská věž mnohé toho a krvavé dáti důkazy.“

Stivín: „Myslíš lidomornu? Také se mi zdá, že bude brzo krví přetékati, jakkoli vysoká jest. Sám jsem jich dosti viděl, které tam odvedli, a kteří, vejdouce tam, zapomněli se navrátit.“

Duchoň: „Jak se o něm v Praze povídá, jest asi podivný člověk i s katem, kmotrem svým. Ráno král Václav odsoudí, kdo se mu vinným býti třeba jen zdá, v poledne jej kmotr sprovodí mečem ze světa, a u večer prý obadva při

číši vína pro zavražděného bědují a hořekují tak dlouho, až jazyku nelze pohybovati se, a až oba na dobro spité na lůžko roznesou."

Jaroš: „Věru divné; to nepochopuji, a již tak mnoho divného jsem o tom kmotru a spolu katu i příteli královském slyšel, že —"

V tom bylo slyšeti z hlubokého ouvozu dusot přibližujících se koní; všickni tři umlkli a poslouchali napnutýma ušima, neb dusot tolika koní bylo cosi neobyčejného v lesích Křivoklátských. Blíže a blíže přijížděli jezdci, až posléze zrovna pod nimi se zastavili, a z hlubokého ouvozu bylo slyšeti hrubý hlas: „Mně se zdá, že jsme asi daleko od hradu!"

„Také se mi zdá," odpovídal hlas jiný.

Drže se břízy po kraji skaliny, stál Stivín na poraženém buku a položeném přes ouzký ouvoz na místě mostu, a hleděl dolů do ouzkého ouvozu. Pro hustou mlhu však nikoho neviděl, jen slyšel hlasy mluvících a řechtot i dechot uhnaných koní.

„Proklatá mlha!" pravil opět hrubý hlas. „Již jsme zbloudili s cesty. Já se nepamatuji,

že bychme kdy byli jeli takovýmto mezi skalami průlomem na Křivoklát. Vintýři, zatrub! Snád nás někdo uslyší.“

Sotva dořekl, zazněl silný hlas lovecké trubky, a rozléhal se oužlabinou. Ohlas hor odpovídal vždy zdáleněji, později a slaběji, až umlknul. Stivín silně houknul, hlas se rozlehl, a ozvěna opět odpovídala dál a dále, až i zas kolem ticho bylo.

„Přijedeme touto cestou na Křivoklát?“ zněla z dola otázka.

„Přijedete,“ odpovídal Stivín. „Pořáde vzhůru oužlabinou, až přijedete ku potoku, kde se scházejí spády sedmera hor. Naproti vám, pokraj hory třetí od východu, běží ouzká, skalnatá cesta, šířky jednoho koně; u ní stojí dřevěný kříž; po té vyjedete na kopec. Na temenu hory dělí se stezka v několik rozcestí; jeďte prostředním, až uvidíte s nejvyššího pahorku na levo vystupovati z mlhy věže hradu Hyvny — dále na západ, na vysokém kopci, rozlehlý javor; mezi oběma, právě u prostřed naleznete širokou sil-

nici, po té se dáte na levo, a přivede vás až před brány hradu Křivoklátského."

„Kdo jsi, jenž nám odpovídáš?" tázal se hlas z ouvozu.

„Chatrčník ze Zakopaného," odpověděl Stivín.

„Můžeš-li k nám slézti?" znělo z dola.

„Mohu," volal Stivín.

„Tedy slez a okaž nám cestu."

„Hned," odvece mladý chatrčník, a pokynuv druhým, lezl, zadržuje se o břízu a roští, se skaliska na skalisko, s větve na větev, po příkré zdi skalní dolů do ouvozu, až stanul před jízdním sborem.

Teď teprva mohl všecko náležitě rozeznati. V předu, na černém koni, seděl šedý stařec, všecek upjatý v brnění. Stříbrná přílbice a zlaté ostruhy jevily člověka z rodu vyššího. U něho na bílém koni seděl vytáhlý, velmi mladý jinoch, přes jehožto plece zlatá lovecká trubka visela; taktéž byl celý v odění. Pohled a chování tohoto k prvnějšímu pravilo jej synem býti starcovým. Za nimi bylo as dvanácte jezdců po městsku oblečených, přílbice a náprsníky měli z bly-

skavého ocele. Všickni drželi meče vytasené, které však spatřivše Stivína do pošev vráželi. U prostřed nich vynikaly dvě vysoké postavy, jež od ostatních na první pohled znamenitě se lišíce, pozornost na sebe obracely.

První, na krásném broni, byl asi třicetiletý, štíhlý; kaštanové, dlouhé, dolem zakroužené vlasy padaly kolem vysokého čela, které, spolu s nimi, červená, zlatem protkávaná čapka, jediným bílým vysokým, v bohaté záponce zatknutým perem ozdobená, zastiňovala. Z čela, jasných zraků, a z celé postavy i z obličeje, jemuž temné licousy a kaštanová vousiska výrazu smělosti propůjčovaly, vysvítala jakási vznešenost. Mohlť jezdec tento slouti mužem krásným. Oděv jeho byl zcela bílý, stříbrem bohatě ozdobený, a na hrdle jeho skvěl se zlatý řetěz. Přes šíji visel bohatý pás na zatknutí meče neboli spíše malé dýky, jakových vyšší stavové při slavnostech časů tehdejších nosívali, která se však nyní u jezdce na místě svém nenacházela. Zkrátka, jezdec tento vyhlížel, jakoby na hodech zajmut a semto zavezen byl.

*

Druhá postava mnohem hrozněji vypadala. Taktéž, jako první, vysoký a štíhlý byl jezdec tento; černé, kudrnaté vlasy, nižádnou čapkou nespjaté, kryly celé čelo až po husté obočí, pod nímž dvě plamenné oči z hluboka se jiskřily; i ostatní tvář byla černými vousy zarostlá. Přes černý oděv plápolal červený plášť, a přespříč na zádech byl mu připjat široký meč s dlouhou rukovětí; ruce však i nohy měl pevně řemeny k sedlu připnuté.

Toho všeho povšimnul sobě Stivín na první pohled, dělal však, jakoby ničeho byl nezpozoroval.

„Můžeš-li nás dovesti na Křivoklát?“ tázal se stařec v čele pluku.

„Mohu,“ odpověděl Stivín.

„Tedy nás veď,“ vece stařec.

Bez dalšího promluvení obrátil se Stivín a kráčel ku předu; celý sbor jel volným krokem za ním.

Nedlouho jedouce tímto ouvozem, uslyšeli hučení potoka, i brzo nato vyjeli na malou lučinu, kde se scházely spády sedmera hor. Zrovna

naproti nim stál dřevěný kříž, a podle něho vedla ouzká skalnatá pěšina na kopec. Nad ní, vzhůru do kopce, vlálo husté lískové křoví; pod ní byla hluboká, kolmá sráz, tím hlubší a hlubší, čím výše pěšina vedla. Po příkré straně bylo silné, zde onde již přerážené zábradlí, za nímž na některých místech jednotlivé trní zakvítalo. Hlouběji šeřily se vrchole jedlí, ostatní jich dílové tratili se v mlze.

„Touto-li stezkou musíme jeti vzhůru?“ tázal se stařec.

„Právě tou,“ dí Stivín.

„Není-li jiné, širší stezky na blízku?“

„Na hodinu cesty není.“

„Tedy, Honzo, slez!“ dí stařec. „Vězně našeho vezmeš před sebe na kůň.“

Silný, veliký, ramenatý pacholek, u společníků svých „Honza Nebojímse“ nazvaný, slezl s koně a blížil se ku koni vězně. Tento však silným hlasem, jakoby chtěl, aby Stivín slov jeho doslechl, pravil: „Zadrž, odbojníku! Já nechci prchnouti. Král Václav to slibuje.“

„Již ne král,“ odpoví rytíř. „Já ti nevěřím.“

„Tedy se střež!“ zkřikl Václav, očima vztekem divoce se třpytícíma zakroutiv, a Honza sedl za svého vězně.

„Honzo, měj se na pozoru,“ připomínal starý rytíř.

„Nestrachujte se,“ chladně odvece Honza, spoléhaje se v náramnou svoji sílu, a z obou stran vězně uchopil uzdu.

Tak vjeli na stezku. Z předu kráčel Stivín, za ním jel rytíř mladý, a za tímto klusal stařec. Oba s obnaženými meči. Za nimi jel král Václav; nachmuřené obočí přikrývalo planoucí zrak; čelo měl vráskami pokryté. Za ním několik jezdců s vytasenými meči; po těchto nastoupal vězeň druhý, a jezdcové ostatní končili řadu.

Beze slova promluvení vyjeli až v polovici příkré stezky. Mlha mísící se s parou dolem hučícího potoka byla po kopci tak hustá, že každý jezdec vždy třetího jezdce před aneb za sebou již neviděl. Klopot koní po skalnaté půdě rozléhal se dolem. V tom slyšeti hřmot za předními jezdci. Ohlídnou se tito i Stivín, a právě

jakoby bělavý paprsek letělo něco přes zábradlí v hlubinu mezi vrcholky jedlí a zmizelo v husté mlze.

Král Václav sám seděl na spínajícím se koni, obraceje ho vzhůru po kopci; tento však sepjav se přelítne zábradlí a v hluboké se ztratí mlze; král spadl nazpět na skalnatou stezku.

Po chvíli slyšeti těžký pád.

„Dobrou noc,“ usmál se kat obyčejným smíchem svým, nakrčiv vysoko nos; spodní pysk hluboko sklesl, a dvě řady pevně zaťatých zubů jiskřily se o závod se smutně lesknoucími se zraky.

Stařec slezl a s králem, který nepromluviv slova a hluboko sklopiv oči vztekle zubama skřípal, kráčeli pěšky nahoru do kopce. Nahoře přivedli Honzova koně, král vyšvihnul se naň, a jezdci ostatní obklopivše ho jeli zpovolna dále.

Václav oddychal těžce a hlasně. „Tamto jest Hyvna,“ pravil Stivín, na levo okazuje. Nebylo však ničehož k spatření, leč jednotlivá vysoko strmící štíhlá věž nad hustou mlhu co

osamělé skalisko z vlnícího se moře. Hrad ostatní byl celý v mlhu zahalen.

Nade věží právě brunatná hořela dennice, a přílbice hlásného leskla se ve vycházejícím, jezdcům však posud neviditelném slunci. Vesele zatroubil jinoch, veseleji však, jakoby bylo umluveno, odpovídal hlásný s věže Hyvenské. Klusem nyní ujížděli jezdci stromořadím hustého lesa, cesta se nížila víc a víc, a po čtvrt hodině slyšeli na blízku hlas trouby hlásného na Křivoklátě.

II.

Tiše, tiše, nech ho spáti! — O půl
Noci sehnali ho duchové tísně
S lože, a jako cizí, neznámý,
Který ve tmách hledá vchod, po hradě
Bloudil.

Soběslav od Klicpery.

„Zde jsme,“ praví Stivín a zastaví kroky.

„Kde jest hrad?“ táže se stařec.

„Před vámi,“ odpovídá Stivín.

Král Václav pozvedl očí. Hrad pro hustost mlhy nebylo možno rozeznati, jen věž lidomorna,

nejblíže jim a nejvýš tu stojící, míhala se mlhou jakoby za šedou hustou rouškou. Začervenalé její kamení a mlhou ztemnělá ranní záře činily, že se zdálo, jakoby krůpěje krve na ní vyvstávaly, a vlnící se mlha působila, jakoby se věž pověstná u výparu ranním potácela, a duchové zde zavražděných jakoby obletovali zapomenutý svůj hrob.

Král Václav zaražen, bez pohnutí těla, pevně upřeným okem patřil na věž, a jakési trudné myšlénky přeletovaly v duši jeho; kat ale, zpozorovav ustrnutí jeho, usmíval se obyčejným smíchem svým; zrakové jeho však ještě o mnoho smutněji svítili, než na kamenné stezce při spádu pacholka, i hlasitě bylo slyšeti skřípení zubů jeho.

Zazněla trubka jinochova, a věžného na Křivoklátě odpověděla trouba; vrátný zjevil se na baště nad branou a ouzkým okénkem zněla otázka: „Kdo jest?“

„Nový hradní a — bývalý král!“ zvolal stařec.

„Hned!“

Hlasitě se zachechtal kat; král Václav skřípal zubama. Vrzaly stěžeje těžkých vrat, otevřela se brána, hradní a syn jeho s králem, katem a dvěma jezdci vjížděli ve hrad. Ostatní se Stivínem vraceli se ku Praze. V tom nad mlhu krvavé vycházelo slunce, a řada oken hradních planula v červené záři. Mlha se tratila na kvap.

Příchozí na Křivoklátě u druhé brány opět sečkati museli; — po malé chvíli spustil se zdvihací most a ouzkou věžní branou, nad nížto v znaku český lev hrdě se spínal, vstoupili jezdci ve veliký hradní dvůr. Řada zbrojnošů stála ve zbrani u prostřed dvora; u vchodu na pravém křídle, nad nímžto byl budoucí byt králův, chodily dvě stráže. Vyjedše na nádvoří slézali s koní; vysoký silný muž v čele zbrojnošů přikročil blíže, a co zatím jiný kata odepínal, odejmul mu tento široký meč, a rytíři starému, který s vězni přijel, jej podávaje, pravil: „My jsme vás dříve očekávali, pane rytíři!“

„Mlha nás zavedla,“ odpovídal tento.

Kat, teď teprva spatřiv meč svůj v rukou rytířových, rychle sáhnul po pleci, a zpozorovavšímu, že meč mu schází, třásla se každá žíla po celém těle; — výraz očí jeho, jakkoli černé a jasné byly, vždy býval smutný; teď však jakás náramná tesknost a touha se strachem smíšená z nich vysvítala.

„Kde jest byt můj?“ táže se král.

Rytíř: „Váš obyčejný, kde jste přebývával, kdy se vám ráčilo královský tento hrad navštěvovati.“

Král (se zatajenou zlostí na kata ukazuje): „Tento půjde se mnou?“

Rytíř: „Půjde; váš to společník.“

Král s opovržením na odpovídajícího se podívav, kráčel ku vchodu na pravém křídle. Kat, rytíř a vůdce zbrojnošů s dvěma společníky následovali. Vysokým vchodem vešli v malý těsný dvůr; naproti nim lidomorna, v pravo i v levo nízké, železem pobité dvéře k podzemním žalářům, v pravo nad těmito byla hradní kaple. Nad nimi na dvou sloupech spočívala ouzká pavlač při chodbě bytu královského, ku kterémuž

v pravém úhlu nazad kamenné schody vzhůru vedly. Po těchto vyšedše nahoru, král s katem odešli v pravo za železnou mříži, která se i hned za nimi zavřela; dva zbrojnoši zůstali státi u ní, rytíř s vůdcem zbrojnošů kráčeli k obydlí svému.

U prvních dveří na chodbě zastavil se král; kat očekávaje poručení králova také kroků zastavil. Václav pokynuv rukou, vešel do pokojíka svého, kat kráčel dále k bytu zvláštnímu.

Pokoj králův byl velký, čtverhraný, růžovými čalouny ozdobený; při malém výklenku kryla černá záclona mramorový jednoduchý kříž, a před ním černě potažené klekátko. U prostřed stál silný dubový, řezbou ozdobený stůl a tři též takové stolice. Dvě prostranná okna poskytovala vyhlídky v rozlehlý dvůr a naprotější hory; v pravo byl vchod v ložnici královu. Vstoupiv v obydlí své, klekl král před kříž ve výklenku, a podepřev hlavu na obě dlaně, takto jakoby beze smyslů zůstal bez pohnutí až do poledne, ani panoše jídla přinášejícího si nevšimna; před duchem jeho dlel strašný obraz

lidomorny, jak mu ráno před oči vstoupil, a strašlivé myšlénky budily vrásky na čele jeho.

Odpoledne, as ke třetí hodině, ze snů strašných probudil ho hlas trouby a brzo na to dusot koní a hlučné ve dvoře vítání; rychle přikročil k oknu. Krásná ženština vjížděla s provázejícím ji sborem zbrojnošů ve dvůr, rytíř starý i syn pomáhajíce jí s koně objímali ji. V tom vstoupil v světnici královu panoš, chtěje se stolu odklízeti.

„Kdo jest tato?“ táže se král.

„Nynějšího hradního dcera; přijíždí z Prahy,“ odpoví tento.

„Co dělá kat?“ táže se opět onen.

„Stojí,“ vece panoš, „na pavlači s založenýma rukama, a nepohnutě hledí na lidomornu.“

„Již pojedl?“ ptá se Václav dále.

„Ničeho nepřijal,“ odpoví panoš.

Král kyne rukou. Odejde panoš, a Václav dlouhým krokem chodil po světnici z kouta do kouta; bezvolně přejela pravice obličej zasmušilý.

U večer opět přistoupil k oknu. — Hradního rytíře dcera přecházela po dvoře; právě obrá-

tila oči vzhůru ku královým oknům, a pohled její jevil smutek a milostnou touhu. Král přistoupil blíže, ona však poznavši krále, zmizela ve vchodu pod bytem královým. V tom panoš vkročil do pokoje královského.

„Co dělá kat?“ bylo první slovo královo. Nato přisluhující: „Ještě na svém místě stojí,“ odpověděl panoš. Král pokynul.

Odešel panoš, a Václav opět krokem dlouhým přecházel světnici.

Přišla noc — blízkoť půlnoc — v královĕ pokoji ještě slyšeti zdlouhavý chod. — Václav posud nespal. V tom se mu zdálo, že před jeho pokojem ozval se lehký šumot; — rychle vykročil ven, a jakoby temný stín, mihlo se něco s pavlače oknem po chodbě k bytu katovu, a u světnice katovy závory temě klepIy. Václav vystoupil na pavlač.

Byla krásná jarní noc; ouplný měsíc právě nad lidomornou vystoupil ze šerých oblaků, a slzavá jeho zář stříbřila břízu, jejížto větve na přístřeší lidomorny tajemným šeptem šveholily. Po celém hradě hluboké panovalo ticho,

jaké bývá mezi stěnami temných žalářů, k nimž po obou stranách ouzkého dvorečku železná dvířka vedla, kdy katův meč v nich povětřím zahvizdne a v zapomenutém koutě mrtvého vězně zakopají; jen v stínu lidomorny uhnízděný doupnák časem zastenal truchlivou krátkou píseň nad hrobem zavražděných. Z hluboka pod hradem šuměl červený potok a odlehlý jednozvučně klepal mlýn. Z dálky hučela Berounka.

Opřen o zábradlí pavlače hleděl Václav v jasně lunou ozářený dvorec, jehožto zdi kolem vyhlížely co ohrada pustého hřbitova. O sloup, na němž pavlač spočívala, stála bílá ženská postava podepřena; jak se králi zdálo, byla to hradního dcera, která, po chvíli se zdvihnouc, na schodech hradních zmizela. V tom jakoby bílý stín se mihl okolo železné mříže chodby královského bytu, a jakýsi temný hlas: „O králi! — Dobrou noc!“ tajně zašeptal; — hned na to s vysoké bašty hlásný opovídal půlnoc.

„Dobrou noc!“ opakoval si král, přes ouzký dvůr hledě k lidomorně, a opět jakoby s ousměchem někomu děkoval, „dobrou noc — půlnoc!“

k věži žalářní pokynul rukou. „Co tato dívka —“ hovoří dále sám s sebou, „proč bloudí tak pozdě hrůzyplnými kouty dvorce toho? — Proč touhyplným k oknům bytu mého zírajíc okem, chodila včera po hradním dvoře? — Či mne zná již dávno? Či mne miluje? — Či možno mne milovati? — Milovati!“ — povzdechl hlasitě; jakási hluboká bolest víc a více svírala srdce jeho, a pohřížen v trapné myšlénky jednotlivými slovy časem trápení své projevoval: „Mne milovati? — kdo mi rozumí? — ani já sám sobě! — Komu lze pocítiti bolest se mnou, jaká ouží prsa má? — Či jest možno, by někdo, neporozuměv mi, milovati mne mohl?“

Po dlouhém mlčení, co zatím mysl jeho po jiných bloudila věcech, opět, navracuje se k hlavní, útrobu jeho ustavičně pronikající myšlénce, na kterouž jej každé pomyšlení přivádělo, mluvil dále: „Já jsem vězněm — králem — vězněm. Proč mi to divno jest? — Kdy král měl svobodu — kdy člověk ze svobodné vůle se těšil? Krvavým, ty lidomorno, náhrobkem jsi bezvůle mojí důkazům! O že mi bylo králem kdy býti,

že mi bylo lze —“ Opět hluboce umlkl; kolem ticho, jen doupnák opět stenání své mísil ve vzdálených vod tajemné noční lkání. Z hlubokých po dlouhém čase probudil se myšlének, a složiv ruce na prsou hlasitě: „O králi! dobrou noc!“ povzdechl.

„O králi! dobrou noc!“ zaznělo blízko něho, a na rychlost se obrátiv spatřil kata s rukama založenýma za sebou stojícího; oko jeho nepohnuté zdálo se v neskončenou dálku hleděti, a tvář černě zarostlá skvěla se bíle jako křída v paprsku vysoko bloudícího měsíce.

Uvyklý takovému kata svého chování, kráčel Václav beze slova promluvení v byt svůj; oblečen vrhl se na lůžko své; než žádný poklid dadoucí sen nesevřel víčka zraků jeho a žádná dřímota nezaplašila žalů nespokojence. — I kat pokročil k odchodu, a pokyna rukou k bytu hradního: „Milado!“ a s obvyklým úsměchem, „bludná života mého hvězdo! dobrou noc!“ polohlasně pravil, načež volným krokem tratil se v mrákotách chodby k obydlí svému.

Tak všecka jednání, všecky vlastnosti obou sobě se podobaly, ano celá povaha jak krále tak i kata sobě rovná a stejná býti se zdála, a přece jak původem svým, tak též i sama v sobě velmi rozdílná byla povaha králova od povahy kata jeho. Oba sice náramně byli vášnivi, s tím však rozdílem, že matka již, vztekem přemožená a onemocnělá jej porodivši, vášnivosti královy stala se příčinou; kdežto náruživost katova ne tak přirozená, jako spíše navyklá byla. Oba sice stejně hluboko myslili, oběma sice jedna a jediná smutnosti a truchlivosti, jakož i touhy jim samým neurčité byla příčina; přece však myšlénky jejich dříve dlouho bloudily různými stezkami, než u jednoho cíle stanuly. V mnohém pak ohledu zcela od sebe se lišili. — Tak ku příkladu král Václav za nic nepovažoval královskou svoji hodnost, ano on se takořka štítil důstojnosti své, maje ji za příčinu jednání a činů svých a odtud vyplývající nespokojenosti; pročež i sám časem hleděl se zprostiti a zbaviti povýšenosti své, ačkoli nikdo jiný nesměl se opovážit, vznešenost jeho ani dost málo uraziti,

neb tenkráte vztek jeho nejvyššího stupně dosáhl: co zatím naproti němu kat se podobal, jakoby hluboko klesly toužil z nehodných svých okolností vytonouti na vrch, k žádané vyvýšenosti, a jakkoli ohavnými činy život jeho zprzněn byl, přece časem, jakoby navrácen byl někdejším mladosti své dnům, myšlení a jednání jeho vážnosti á vznešenosti do sebe, ač vynucený ráz mělo, kdežto Václav k podlému a sebe nehodnému jednání z prv udaných příčin se nutil; a jak Václavovi královský, tak katovi podlý jeho stav zdál se býti základem ustavičného smutku a neustálé traplivosti, jakou mu ničím nebylo lze zaplašiti, ano usilování katovo, veselým se zdáti, jen tím více hroznost citů jeho vyvyšovalo.

Tak rozdílné namáhání jejich, buďto snížiti se, buď povýšiti, jen v tom srovnávalo se, že marné bylo; ačkoli příčina nezdaření jednoho pouze jen v osobě, marnost druhého v osobní povaze i okolnostech záležela.

Taktéž dále kata ke všemu jednání pudila roznícená obrazotvornost, která rozličné v ducha

jeho vábíc přeludy, pro náramnou živost svoji dala mu takovéto sny za jistotu a opravdovost považovati: kdežto Václav spíše rozumem se řídil, ačkoli — sestaviv sobě úsudky, jakéž právě pravými býti uznával — k uzavření a jednání se nechával přivesti, kteréž i hned na to — jiné, předešlým zcela odporné, teď však proti oněm za pravé považované úsudky v uzavření nové sosnovav — jakoby nepravé a nepředložené buď proklínal, buď oplakával, jak právě anebo vzteku anebo truchlivosti cit v něm byl mocnější.

Původ, jakož i velikost takovéhoto povah jejich rozdílu z dalšího příběhu pokračování snad zřejměji bude vysvítati.

III.

Co rospogodzié czoło, paźiu? — to tak snadnie,
Idę całą godzinę strawię przed zwierciadłem.
To łatwo twarz ułożyé. Uśmiéch gorzki twarzy
Nie jest owocem cierpień? igraszka dziecinna.
Twarz moja była niegdyś, jak dziecka, niewinna,
Będę się śmiał jak dziecko, co o świecie marzy.
O! paźiu, łatwo zatrzéć na czole te rysy?
Tak jak na pargaminie zaloty pisane
Možna przemazać! zetrzéć, nowe kłaść napisy.
Přemažę pismo czoła — zniknie przemazane.

Slovackého „Maria Stuart".

Ranní pára obejímala opět hrad Křivoklátský, z daleka opět volala kukačka. Král Václav stál u okna, rozlehlý přehlížeje dvůr a pozoruje pacholky, kteří u kašny, šesti topoli obsazené, nabírali vody v kovaná vědra k napájení koní. Tvář jeho byla vyjasněna, a následky nevyspání v prošlé noci, jakožto něčeho obyčejného, nebylo pozorovati. Pevným krokem několikráte přešel světnici, a pak chopiv se šňůry v koutě pokoje visící, silně zazvonil. Brzo nato vešel k němu panoš.

„Slyš, dojdi pro mého kata,“ poroučel král, „ať na rychlo přijde ke mně; ale smutek svůj ať nechá doma, žebych přál jasné viděti čelo jeho, bude-li čelo možno spatřiti.“

Panoš ukloniv se odcházel.

„Ještě jedno,“ volal král. „Až vyzveš kata, přines velikou konvici vína a dvě číše.“

Panoš odešel; hned ale nato vstoupil v příbytek katův. Tento ležel ouplně oblečen na příčnách při vlhké zdi; jedna ruka loktem opřená podporovala hlavu, prsty její hluboko byly v kadeřavých vlasech zatknuty; oči měl pevně sevřené, ústa poloотevřená; celá postava jeho zdála se mluviti: „Nech jej spáti“ atd. Z obličeje, ačkoliv plamenné oči byly zamknuté, jakási hrůza vycházela. Panoš, pohledem tímto překvapen, po celém těle se třásl.

Po chvíli se zmuživ, temným hlasem „Kate!“ promluvil.

„Kdo mne volá?“ táže se tento neotevra očí, jakoby ze spaní se ptal.

„Král Václav,“ odvece panoš, „žádá míti tebe při sobě. Mám přinesti víno.“

Kat pootevřel oči, a tím hrozný dříve obličej na se přijal výraz hlubokého smutku.

„Václav — víno?“ tázal se kat, jakoby, z hlubokých snů se probíraje, chtěl se zpamatovati.

„Ano,“ odpovídá panoš; „ne však smutný žádá král viděti obličej, nýbrž jasnou tvář a vrásků prosté čelo!“

„Ah! tak? — Totě lehké, právě jsem o tom přemýšlel!“ zasmál se kat, obličej rukou přejeda, a smích ten tváři jeho předešlou hroznost navrátil. Odcházející panoš chvěl se po všech oudech. Za mříží, na chodbě k bytu hradního, potkal se s Miladou, domnělou hradního rytíře dcerou.

„Tys byl u krále?“ promluví tato.

„Byl; poroučel si konvici vína,“ odpovídá panoš.

„Ty se třeseš! Čeho se lekáš?“ v tušení ptala se dále třesoucím hlasem.

„Přicházím od kata,“ odvece panoš, a popisoval jí chování jeho. „Já ho ještě nikdy tak neviděl,“ vypravuje dále, „obličej bledý, černé

vlasy rozervané, hrozný, ledový v bledé tváři smích, výraz řeči podivné . .“

V tom volné po chodbě rozléhaly se kroky, Milada pokývla panošovi; on umlkl.

Kat se blížil — ruce maje na prsou složené, oči v zem upřené — zdlouhavým chodem k bytu královu. Přede dveřmi královské komnaty zastavil se, přejel rukou obličej, usmál se, pak vešel ku králi.

„Nenos žádného vína!“ rychle poroučí Milada.

„Král přikázal, musím,“ odvece panoš.

„Tedy až jim doručíš víno, přines mi harfu mou; jest mezi věcmi přivezenými z Prahy.“

„Stane se,“ připoví tento, a brzo na to nesl velikou konvici a dvě číše v byt jatého krále.

Když panoš z pokoje králova se navrátiv, s harfou okolo mříže kráčel v obydlí Miladino, rozléhal se již hlasitý hovor v bytu královském. Obličejem k oknům obrácen seděl kat na dvou stolicích, lokty o stůl opřen, naproti němu Václav; kat pil kvapně.

Král: „Což dnes nedostačuje vína k veselosti tvé? Jindy při víně býváš veselejší.“

Kat se usmál.

Král (s hlasitým smíchem): „Totě veselé usmání; ba věru, kdybych tě neznal, musel bych mysliti, že mně k vyražení pohledem svým chceš tropiti žerty.“

Kať se zamračil, král se smál tím více.

Rozhorlený zvolal kat: „Václave! já jsem jen katem tvým, ne bláznem!“

Teď se zasmušil Václav a polohlasně: „Králi kate!“ promluvil, načež se smíchem: „Kate králi!“ odpověděl kat, a pozdvihna vysoko číši takto ku králi promluvil: „Rci mi, králi, zdaliby ti kdy bylo lze lepšího dostati mistra popravního? — Ty pochybuješ? Tedy za zdraví moje; ať dlouho ještě stojí lidomorna a Vyšehradská věž, i ať nás oba přečkají Točnické sklepy, dlouho potomkům hlásajíce slávu naši!“

Král: „Nech takových žertů a raději mi pověz, co soudíš o dceři hradního. Tys ji viděl?“

Kat: „Myslíš Miladu? Tu hradní jen klamně za dceru svou vydává; ona jest dcera Jiroše z Hradiště, jemužto hradní byl bratrem."

Král: „Jak? ty ji znáš?"

Kat: „Kluk můj, kterému královská Vaše Milost (s úsměchem) kmotrem byla, jest syn této Milady, dcery Jiroše z Hradiště!"

Král: „Jak? — A kdo jest tento Jiroš z Hradiště?"

Kat (sahaje po číši): „Nech jej spáti, králi! Na tvé poručení meč můj ustlal mu lůžko ve vězení Vyšehradském dne prvního máje roku 1391."

Král: „Ty tedy spláceti jsi chtěl jen dluh svůj, dávaje dceři za otce syna?"

Nuceně se usmíval Václav nucenému žertu, než s jakousi zoufalostí a hlasitým smíchem uchopil se kat pronešených slov a opakuje: „Za otce syna!" tiskl plnou číši v rozevřená ústa.

V tom rychle po sobě následovalo několik smutných zvuků harfy z hradního dvora. — Katovi sklesla ruka s číší, seděl nepohnut, oči daleko rozevřené pustě jiskřily, jakoby v ne-

skončenou hleděly dálku; podobalo se, jakoby tyto zvuky znal.

Václav přistoupil k oknu.

Ženský hlas zpíval poslední sloku písně, jakou Čechové osvobození krále Václava II. z rukou Otty Braniborského z vězení Bezdězských před sto lety slavili, asi v následující smysl:

„Nadarmo bouře slunci hrozí,
Na svůj trůn vstoupil Václav král;
A pode vládou Přemyslovců
Lev český v staré slávě stál!"

Označinek písně této, jak se na katu projevil, byl strašný. Zůstal ustrnulý, zraky v nesmírném planuly smutku; spodní ret hluboko sklesl, a bílé zuby pevně přes sebe byly zaťaty. — Po dlouhé chvíli se zpamatoval, a zdlouhavým krokem odcházeje, sám s sebou mluvil: „Milado, nadarmo usilování tvoje! Kdo jednou královské zbavil se mysli — —" V tom zmizel ve své obydlí.

Král však smysl písně této na sebe potahuje, daleko se z okna vypínal, zpěvačku chtěje

uzříti, která na pavláčce, v úhlu stavení mezi bytem královským a obydlím hradního upravené z dlouhého, ve zdech zatknutého kamene seděla; pro pilíře však a výstupky, mezi okny jeho a touto pavláčkou se nacházející, nebylo mu možno kouta toho dohlédnouti. Rychle se ohlédl po katovi, a nespatřiv ho více na místě: „Podivné, podivné!“ šeptem k sobě promluvil.

Od toho času byl kat pohledu jasnějšího než obyčejně, ačkoli to, co z tváře jeho vysvítalo, veselostí jmenovati se nemohlo. Jakýsi paprsek naděje skvěl se mu v obličeji jindy zcela zasmušilém; več však doufal, nikomu, ani jemu samému známo nebylo. Může i býti, že, nechtěje někoho rmoutiti, veseleji, nežli kdy jindy, vyhlížeti se nutil; neboť když ho neočekávaně někdo napadl samotného, byl obličej jeho jakož obyčejně zasmušilý, a teprv po dlouhé chvíli, jako při mlhavém jitru, zponenáhla na tváři jeho, abych tak řekl, deštivý vzešel den.

Každé skoro noci s pavlače při chodbě v úzký dvůr hleděl, tajně rozmlouvaje s bílou ženskou postavou; každou skoro noc na to zněly

zvuky harfy, provázejíce píseň Miladinu na osvobození Václava Druhého, aneb jiný slávu Přemyslovců hlásající zpěv, jakoby nynější city jeho uchlácholiti a uspati, a jej k jinému života způsobu zbuditi chtěly; než vždy tentýž, jako ponejprv, na obličej a chování katovo měly účinek. Strašný tento výjev na tváři jeho byl co vývrh a zbouření sopky doutnající, po kterémžto hluboké a tajemné ticho na obličej jeho se navrátilo. — Nejisté však a blízké zbouření předpovídající usmání doutnalo každého večera v pohledu jeho, jako když hluboké lazurové moře v nepokojných se plíží dřímotách; ostatně za celý čas s nikým ani jediného slova nemluvě, byl podoben hrobce, která, povrchně okrášlená i obílená, v lůně strašném ošklivý nicosti lidské výjev tají; neb i on násilně se usmívaje, v útrobách svých s náramnou tesknosti skrýval hrozný obraz pozhynulého člověčenství.

I Václav byl nad obyčej změněn, i on veseleji, než kdy jindy, teď v hlučný patříval dvůr, a zvědavost, jemu sice neznámá, jej opanovala; než vždy jen nadarmo hleděl přijíti na původ

a stopu podivného jemu chování katova, jakož i rovně vždy marně se dotazoval panoše po záležitostech Miladiných. Ani kat ani panoš na otázky jeho neodpovídali; kat že nechtěl, panoš že sám nevěděl, co měl vypravovati.

Jestliže však král a kat veselejšími se zdáli, tím smutnější a ztrápenější den ode dne byla Milada. Bledé vpadlé tváře, hluboko ležící oko prozrazovaly tajnou a neodvratnou nemoc. — Každé noci, kde dříve s katem na pavlači stojícím rozprávěla, spatřila ji stráž u železné mříže chodby bytu králova hořce plačící se navraceti do komnat jejích, a často harfa žel její pronášela v smutné písni. Její počínání teď jakousi tajemnost a smutnost prozrazovalo, jako dříve katovo; než co on s náramnou a ustrnutí hodnou silou snášel, toho jen takořka zdání čím dále tím více hrozilo dívku usmrtiti. — Ona jej milovala, či nemilovala .... to sama nemohla rozhodnouti; byl jí protivný již pro smrt otce jejího — strašlivé jeho činy a viny v duši její hrůzu a nenávist budily: než nesmírné neštěstí jeho, které však nikdy zcela nemohla pochopiti,

soucitné srdce u ní nalezalo, jakož i náramná síla, s kterou on strastný osud svůj snášel, budila obdivování její, a tak cosi nevýslovného v okres jeho kouzelnou mocí ji vždy vábilo a nutilo.

Takto na rozpacích jako strašlivou bouří zmítána, bez vůle, ba často skoro proti vůli své jednající, nenacházela žádného, kdo by jí ochranné ruky před utonutím byl podal; ano každé noci určitějším osudu svého od kata snad bezvolně projevením jen hlouběji vždy v hrozících vlnách zoufalství pohřížena se býti zdála.

V takových okolnostech uplynul měsíc.

IV.

Ký to člun tak rychle vlny dáví,
Proč tak krotne pod ním Vltava?
— — — — — — —
Probůh! prázna — — — šatlava —

Kollár.

Opět bylo jitro v Křivoklátských lesích, a hlučně si počínali pacholci u studně na roz-

lehlém dvoře, štíhlé topole kolem studně v ranním se chvěly větru, a zdaleka volala žežulka, když kat rychlým krokem vstoupil v pokoj královský.

„Králi! chceš-li na svobodě býti?“ kvapně, však šeptem se tázal.

Král pochybujícím ho měřil okem.

„Zde čti!“ praví kat, podávaje mu lístek od Milady minulé noci skrze mříži na chodbu mu tajně hozený, v kterém oznamovala, že dva královi věrní zbrojnošové v příští noci na dvoře budou na stráži; že provazy, po kterýchžto jim lze bude s hradeb se spustiti, jsou pohotově; a tak že, bude-li v tom vůle králova, jim možno jest žádané svobody dosáhnouti. List tento byl nejistou a třesoucí se rukou psán; mnohá slza setřela jednotlivá slovíčka.

Králi, po přečtení toho, co v slzách psáno bylo, radostí čili nadějí pomsty jasně se zraky jiskřily.

„Tedy skutečně budeme na svobodě? — Pak, odbojníče starý, chraň se mého soudu!“

„Králi! mně schází meč!“ v hlubokém smutku pravil kat.

„Já se oň postarám,“ připovídal král.

Den minul, a temná se přiblížila noc; měsíc v hlubokém ploužil se mraku, těžká mlha, k útěku příhodná, obvinula utichlý hrad. Hlásný s vysoké bašty opovídal půlnoc. Jeden ze zbrojnošů na pavlač vyšlým katu a králi přihodil provaz, po němž se tiše v úzký dvůr spustili, kde je Milada očekávala, co zatím zbrojnoš druhý v úzkém okénku lidomorny o železnou mříži upevnil jiný provaz.

Jistěby se byli utíkající zhrozili, kdyby jim bylo lze v obličej Miladin popatřiti. Bledá, hluboko vpadlá tvář byla ustydlá a polomrtvá, oko ustrnulé, a po strašném boji předsevzetí zoufanlivé jevilo se v pohledu jejím.

Již stáli na přední baště zrovna pod lidomornou.

„Králi, slyš! něco v hlubině lidomorny teskně zastenalo!“ vece kat.

„Nech to stenati,“ odpovídá král již se spouštěje, „svoboda jest před námi!“

„Králi, mně schází meč!“ praví dále kat.

„Nech mně ho na starosti,“ promluví Milada. Řeč její byla zdlouhavá, vážná i určitá, však jednozvučně, jak byla pronešena, měla cosi strašného do sebe. „Nikdo, neznaje ceny jeho,“ mluvila dále, „nebude se oň starati; já ji znám; meč tento opět bude tvým, pohledávej ho u mne!“

Kat bez odpovědi se spustil s hradby, za ním oba zbrojnoši.

Milada za utíkajícími se sklonila a lkala šepotem lehkým: „Dobrou noc, nešťastný! Chtěla jsem býti andělem tvým, než příliš slabou nadpřirozená tíže osudu tvého mne sklíčila, nemohu více. Ty se vracíš v hrozný pro tebe svět — snad brzo na stezku zoufalství. Já — půjdu spat.“

V tom silně zazní hlas trouby a hned na to pokřik: „Hoří!“

Král, kat a zbrojnoši rychle slezli s druhé bašty a hustou mlhou po hoře spěchali okolo chaloupek Křivoklátských v hustý les.

Na druhém konci hradu Křivoklátu, na levém křídle rozlehlého dvora u pivováru, právě nad malou zahrádkou vyšel oheň, a ohlížejícím

se na útěku zdál se hustou mlhou šlehající plamen jen co krvavá záře kolem lidomorny vycházeti.

Z chaloupky o samotě blíže lesa stojící někdo utíkajícím vstoupil vstříc, a slyše kroky tázal se, co troubení a hluk na Křivoklátě znamená; neb z končiny této buď pro mlhu buď pro vysoké křoví a zahýbající se kopec nebylo oheň viděti.

„Hoří,“ odpověděl zbrojnoš známému hlasu.

„Kam ty spěcháš, Oldřichu?“

„Na Hyvnu s poselstvím neštěstí!“ odvece tento.

„To jsi mohl raději horem jíti,“ praví hlas dále; „kdo jde s tebou?“

Pořád se oddaluje odpovídal hlas zbrojnošův: „Jiřík pro jistotu!“ až neslyšíce další chalupníka Křivoklátského otázky, jenž se v chalupu vrátil, vešli v hustý les.

Na hradě náramný hluk a zmatek panoval; na velkém dvoře někteří z pacholků vážili vodu z hluboké studně, jiní ji donášeli k hořícím stavením a ulívali plameny; zbrojnoši z dola

*

od červeného potoka sestavili řadu, a rychle z ruky do ruky plná nahoru, dolů prázdná si podávali vědra.

K ránu uhasl oheň, než ještě větší nastal zmatek, kdy panoš na pravém křídle hradu, kde se ničeho nenadáli, ohlašoval, že král uprchnul z vězení. Spatřivše provazy na lidomorně, bez prodlení na rychlých koních starý rytíř se synem bratra svého Jiroše z Hradiště a s několika zbrojnoši za uprchlými pospíchali.

Tito vrazivše v pustý les, úzkou pěšinou, víc a víc se nížící, do hlubokého dolu spěchali. Mlha, jaká na kopci nad lesem panovala, zde víc a víc se tratila, takže jim lze bylo cestu rozeznati. Asi za půl hodiny přes hluboký a široký potok přišli v širokou rozsedlinu na patě vysoké hory. Zde stály čtyry stověké duby, sloužíce malé nízké chaloupce za nárožní sloupy, takže na vnitřní straně jejich jiné trámy na příč upevněné široké stěny tvořily; skuliny byly jílem a mechem ucpány, střecha byla z došků a mechu, nad nížto listnaté koruny dubu se chvěly v šepotání uspánlivém.

„To jsme na Zakopaném,“ praví zbrojnoš; „nad námi stojí Hyvna!“

„Já slýchával,“ vece druhý zbrojnoš, „že ze Zakopaného tajná stezka, jen obyvatelům na Zakopaném známá, hustým lesem rovně vede až ku Praze.“

„Já se na ni zeptám!“ pravil první, načež jílcem meče svého zaklepal na nízké dvéře chaloupky.

Po chvíli na to štěrbinami dveří prorážely paprsky světla a co začervenalý sloup táhly se v dálku. Nízké dvéře se otevřely, jasná červená zář vyrazila, a s rozžatou loučí stál ve své ohromné, nyní však mohlo se říci, ochromené síle před nimi „Honza Nebojímse“.

Navracující se Stivín po dovedení krále od Křivoklátu tou stezkou, kde král chtěje se osvoboditi a s koněm vzhůru po kopci ujíti, rychlým obrácením pacholka v prohlubeň shodil, slyšel z dola volati. „Kdo jest?“ tázal se. „U čerta, já! Dlouho-li pak zde mám viseti?“ odpovídal hlas. Stivín se přehnul přes zábradlí a v tratící se pomalu mlze poznal Honzu ve větvích šípku

na kolmém srázu visícího s přeraženou pravicí, kterou až posud nosil na šňůře. — I slezl po druhé straně a po větvích jedlí a vystupujícím kamení až k Houzovi se dostav, jeho vlastním mečem trní přesekal, které Honzu ze všech stran obkličovalo; a udávaje mu, kdeby se buď levicí buď nohou mohl zadržeti, spolu lezli zpovolna dolů, až Honza dosáhnuv podle naučení Stivínova ramena jeho, levicí se drže při skále, opřen nohama o ramena ochotného chalupníka, který pod ním vždy hlouběji slízal, dostoupil země, pro trní a snětví, které v šatu jeho kolem a kolem bylo zachyceno, více velikému ježku než člověku podobný. Vysvobodiv jej tak od nebezpečenství spádu, vzal ho Stivín s sebou ve svou chatrč, aby zde očekával ouplného uzdravení svého.

Král, spatřiv zde Honzu, nemálo se zarazil; než tento vida krále a kata, s chladností pravil: „Králi! chceš-li se pomstiti, přepusť ránu katovi, on má jistější ruku!“

„Nemám kdy se mstíti; raději rci, sám-li bydlíš v této chatrči?“ ptá se král.

Honza: „Nikoli! Stivín zůstává se mnou a jeho otec a společník jeden.“

Král: „Co dělá můj kůň?“

Honza: „Nepomůže Vaší královské Milosti více k outěku; já ho zakopal, nebyl již k potřebě.“

Král: „Zavolej svého společníka.“

V tom bylo slyšeti z daleka jakési klepání jako vzdálený dupot koně; Honza obrátiv se, nepředloženě velmi silně hvízdnul. Zbrojnoš však uslyšev dusot, a domnívaje se, že Honza schvalně tak silně hvízdnul: „Nehvízdej, chlape!“ vzkřikl, chápaje se ho za prsa; „chceš nás prozraditi?“ Než tento popadna ho levicí mrštil jím o zem; to však spatřiv kat, vytrhnul druhému zbrojnoši meč a Honzovi jej v hruď vehnal. Velikán tento bez vzdechnutí se svalil, a kat rychle šlápnutím nohy uhasil louč.

V tom se blížila matka Stivínova, zbuzena hvízdnutím Honzovým, a vidouc ho umírajícího, počala náramně naříkati.

„Nevřešti, babo!“ těšil ji Honza, „což jest umírající zbrojnoš v čase našem něco tak podivného?“

„Kate, ty jsi se překvapil, toho chlapa je škoda!“ pravil král.

„Kdyby byl zasáhl tebe, bylby se nepřekvapil,“ odvece mu Honza; „já mám dost.“ A obrátiv se hubou v zemi, počal smrtelně chroptěti. Kat, od otázky po meči svém nepromluviv slova, pokrčil rameny.

„Babo! znáš ty tajnou pěšinu odtud ku Praze?“ ptal se zbrojnoš, sbíraje se a protahuje oudy.

„Znám; zrovna pod kopcem Hyvenským za naší chatrčí šest kroků, pořáde nahoru proti potoku, běží rovně až ku Praze!“ pravila tato.

„Ale ať jest ta pravá, a bude-li se někdo po nás ptáti, zapři nás, aniž komu ukazuj více pěšinu tu, sice,“ ukazuje na mrtvého Honzu, „buď tento tobě výstrahou!“ hrozil král.

Baba přisvědčila, a vedoucí je na stezku poroučel král dále: „Zabitého pacholka uvrhni v potok pod vaší chatrčí, proň jest dosti hluboký!“

Ukázavši jim na cestu, vracela se baba k své chatrči, kde již Stivín, Jaroš a Duchoň

u zabitého pacholka stáli, jenž hubou v zem obrácen ležel, ruku maje hluboko v písku zarytou.

„Ano, ten bílý," praví Stivín, „to byl král!"

„A ten černý byl kat jeho," doložil Duchoň.

„Král tedy! Byl-li to on," vypravovala navracující se baba, „poroučel, abychme mrtvého vhodili do potoka, aby někdo hledající je nenalezl buď nás hrob kopajících, buď mrtvého pacholka, a tudy nepřišel na stopu jejich."

„To se může státi!" odpoví Stivín chápaje se mrtvého.

„Počkej," poroučela baba, a ze sednice přinešši kropenku se svěcenou vodou a naznamenavši ho křížem, „teď jej pochovejte," pravila, a tito mrtvolu pacholkovu uvrhli v potok jarními dešti rozvodněný, který za Křivoklátem v Berounku a s toutto u Zbraslavi ve Vltavu padal; a tak, co zatím utíkající nepokojní pokojnou stezkou ku Praze spěchali, blížil se Honza pokojný nepokojnou cestou po jiné straně taktéž k stověží Praze.

Pod Hyvenským kopcem vzhůru proti potoku kráčeli král, kat a zbrojnoši kvapně po naznačené stezce; již se blížilo k ránu, a čím dále, čím výše vstupovali, tím hustější mlha v Křivoklátských lesích obyčejná je obkličovala. Mohlo býti k páté hodině, když nedaleko od sebe slyšeli dupot koní; všickni čtyři v hustém roští ve vysoký mech lehli, a hned na to dva pronásledující je zbrojnoši volným krokem jeli okolo nich po silnici, která se zde tuze ku pěšině tajné zblížila, následující mezi sebou hovor vedouce.

První: „Nač nadarmo máme jeti ku Praze? Vsadil bych se o nevím co, že přes Berounku spěchali na Žebrák neb na Točník.“

Druhý: „Což škodí; však jest jich dosti, kteří jim na Žebrák neb Točník zamezí cesty.“

První: „Proč ale nadarmo rytíř nás tolik rozesílá na všecky cesty ku Praze? a po těch se máme po celé čtyry dny marně toulati a Prahu objížděti!“

Druhý: „Však on rytíř náš má své příčiny; neb dostal-liby se král na Vyšehrad, jest

po nás veta; tam má ještě věrných dosti, kteří nám velmi nepřejí.“

První: „Proč ale celé čtyry dny?“

„Proto, že se mu tak líbí!“ odpověděl druhý mrzutě, již tak daleko, že ti, o kterýchž se mluvilo, sotva už doslechli rozprávky jejich; po malé chvíli pak neslyšeli již ani dupotu koní.

Ponaučeni rozprávkou jezdců umínili si, že po celé čtyry dny v lesích zůstanou a teprv až na pátou noc blížiti se budou k Vyšehradu; jeden ze zbrojnošů, známý v krajině této, nabídnul se, že je do nějaké chatrče starého uhlíře hluboko v lese dovede, nad nížto vysoko ve skále tajná jeskyně se nacházela, v nížto by bezpečně po tyto čtyry dny mohli přebývati, a rada jeho byla schválena.

Bylo k polednímu, když přišli na kraj kolmé skaliny; slunce pálilo a polední pára poletovala po vrcholích vzdálenějších kopců. Z hlubokého pod nimi dolu vystupující hustý dým zvěstoval, že jsou blízko cíle. Zbrojnoš vedl je po kraji skaliny v pravo až k ouzké stezce, která roštím zarostlá zůstávala skrytou každému jí neznajícímu.

Tak kráčeli houštím zakryti, časem s nebezpečenstvím života rozsedliny přeskakujíce, až asi do polovice výše skaliny přišli. Zde byl neširoký, daleko ven vystupující trávník, na jehožto konci u skály hustý lískový keř se zelenal, jehožto větve rozhrnuje vedral se zbrojnoš v ouzký průchod, který do rozsedlého sklepení ve skále vedl.

Pak přišed zpátky očekávajícím pravil: „Všecko bezpečno; chce-li Vaše královská Milost zde venku zůstati, zde jest rovně tak jisto, jako v samém doupěti; neb málokdo zná cestu sem vedoucí, z pronásledujících nás aspoň, jsem ujištěn, že nikdo, a pro houštku křoví nelze sem odnikud dohlednouti. Já sejdu v oudolí, nějaké potravy zaopatřiti. Jiříku, pojď se mnou, abysi seznal cestu dolů vedoucí.“

Druhý zbrojnoš se vzchopil, a brzy se ztratili v křovisku na pravo ležícím; jen časem bylo slyšeti hřmot kamenů pod nohama jim dolů padajících. Král si lehl v stínu lískovém, kat po kraji trávníku rozhrnuv větví jen tak daleko, coby mohl okem prohlednouti, díval se v oudolí pod ním

ležící, kde před malou chatrčí hromada dřevěného uhlí doutnala, u níž šedý stařec obcházel; po nižších pod ním skaliskách přeskakovalo dvé koz. Asi po půl hodině mluvili zbrojnoši se starcem; to spatřiv kat, od kraje ustoupil a položiv se u kořenu tohoto křoví, jak se zdálo, počínal dřímati.

Večer, když již slunce zašlo a jen růžové pruhy po modrém nebi, které se jasně nad nimi klenulo, zářily, vrátili se zbrojnoši s přislíbenou potravou, spolu ve velikém uzlu měkký mech nesouce, kterým u vnitř duté skaliny vystlali široké lůžko. Na noc vešli král i zbrojnoši v rozsedlinu, tázaný kat, „nechce-li jíti spat,“ první na celé tajemné cestě za odpověd dal slova: „Já zůstanu pod nebem!“ a u vchodu jeskyně se umístil, opřev ruce o kolena a v rozevřenou dlaň planoucí čelo položiv.

Tak minula noc; tak přešel den a opět noc; tak minul čas, až čtvrtý nastával den.

Bylo jasné jitro, z hluboka ozýval se ranní zpěv starce, který se v hučení potoka a zpěv pernatého sboru mísil. Všickni čtyři stáli na

trávníku před jeskyní, a král vysílal Jiříka ku Praze, aby prohlédnul, zdali volný bude vstup na Vyšehrad; o příští půlnoci však měl se zprávou opět k nim pod Vidovlou přiraziti, kde, že ho očekávati budou, všickni přislíbili. Jiřík odešel; po půl hodině viděli ho skrze větví pokraj trávníku hlubokým dolem ku Praze odcházeti, a večer za ním touž postupovali cestou.

Nebylo daleko od půlnoci, když stanuli pod Vidovlou. — Noc byla dosti jasná i mohla příjemná býti, kdyby hustě padající rosa, jejížto krůpěje v měsíčním světle po větvích jasně se skvěly, nebyla působila chladno. Vltava rozvodněná silně hučela; břehy její daleko byly přelité, nebo voda po lučinách rozlitá dosahovala až k patě pahorků po levé straně břehy její vroubících. Přes větve křoví, za kterým stáli, dobře bylo viděti Vyšehrad, ano i některé věže nové Prahy, pokud ji viděli, lehce mohli rozeznati.

Sotva odbila půlnoc, slyšeli blížící se kroky, a po chvíli mluvili s Jiříkem na ustanoveném místě. Král stál v předu, opřen o přeražený

strom, za ním Oldřich s vytaseným mečem, a kat rozšlapoval kapky rosné a spolu i kvítky, několik kroků vzdálí po patě hory.

Král: „Jest přístup k Vyšehradu volný?“

Jiřík: „Všude jisto až k Vyšehradu, jak ale na hradě, nevím. Na břehu čeká člun s dvěma vesly, na kterém nám lze na druhou stranu se přepraviti.“

„Tedy pojďme,“ vece král.

Za čtvrt hodiny byli u břehu a v malém člunu plouli po řece. Oba zbrojnoši veslovali, král seděl u prostřd, v předu stál kat se založenýma rukama, nepohnutě hledě na slavné druhdy Přemyslovců sídlo.

„Krásná noc!“ řekl Oldřich, „tak jasno, jako za dne; měsíc, ač již z ouplňku vyšel, svítí jako rybí oko.“

Jiřík: „Jak se obráží jeho zář o zlaté báně Neklanky, a v oknech královských pokojů jest světlo; hle, jak se třpytí, jakoby nás slavné hody v nich očekávaly.“

Oldřich: „Viz, jak v hrobní kapli kmitá věčná lampička, jakoby chtěla uhasnouti.“

Jiřík: „To se ti zdá, poněvadž ve vodě kolem nás takové množství hvězdiček pluje, kterýchžto světlo se v oku tvém jasněji míhá než světlo lampy. — Lampička hoří čistě.“

Oldřich: „V strážnici nad branou hoří oheň plamenem na kamenném ohništi. Brr — však jest skoro chladno; tam se ohřejeme. Podívej se, Jiříku, mně se zdá, že se stráže na hradbách scházejí.“

Jiřík: „Ano, máš dobře, zrovna nad skalou u kaple. Není možno dobře rozeznati, mnoho-li; jsou v stínu kaple. Teď jeden vystoupil ve svit měsíce a ukazuje — hou — ký čert to jest?“

Člun jejich na něco vrazil a bylby, jsa příliš ouzký, málem se překotil. Oldřich sehnul se k vodě; nějaká mrtvola plynula u člunu jejich.

„Ať jsem čertův, tu je Honza Nebojímse!“ zvolal. „Jak ten sem přichází? — To ho časně voda vyhodila.“

Král povstávaje přehnul se k té straně.

„Na mou věru — tenť jest mi pořáde v cestě, a hrozí mi i po smrti zkázou.“

„Po jeho? čili po tvé?“ promluvil kat s obyčejným úsměchem poprvé za čtyry dny.

Král neodpovídaje poroučel: „Oldřichu, zadrž, a dopravte ho až na břeh, aby došel pokojného hrobu.“

Jiřík: „Slavný pohřeb má, věru; v tichém, zrcadelném toku Vltavy . . .“

„Nehoří mu světlo kolem hlavy velmi jasně?“ tázal se kat s obyčejným úsměchem svým.

Oldřich: „To ne, ale Vltava mu jaksi slavně hučí pohřební píseň.“

Král se chvěl hrůzou.

Na Vyšehradských hradbách hemžilo se množství zbrojnošů ukazujících na řeku.

„Ký to člun tak rychle vlny dáví?“ zněla otázka.

„Kýž, než toho, kteréhož očekáváme; pod kýmžby tak krotla Vltava?“ zněla odpověď.

„Znáte toho, jenž stojí v předu člunu?“ volal hlomoz.

„Dobrou noc, pánové!“ pravili jiní, ukazujíce vzhůru ku královským pokojům.

„Již jsou na břehu!“ znělo po chvíli, a celé množství hrnulo se ku bráně. —

V královských pokojích při naplněných číších a hluboce dohořelých svících seděl řezník Štípek, od spiklých měšťanů Pražských prozatím ustanovený hejtman na Vyšehradě, a s ním spolu měšťanosta a konšelé Pražští.

„Ano,“ odpoví měšťanosta; „mně zapadají oči, ani nevím, jak se do Prahy až dolů dostanu.“

Štípek: „Dnes zůstanete na Vyšehradě spáti.“

Měšťanosta: „To víte, že nerad zůstávám na Vyšehradě, obzvláště spáti!“

Štípek: „Dnes musíte.“

Měšťanosta: „Tedy ještě jednou, pánové, za zdraví Prahy!“

Všickni: „Ať žije Praha!“

V tom zdola slyšeti hlas trouby, vítající krále, a křik: „Ať žije král!“ rozléhal se hradem; po chvíli se rozlétly dvéře a král, kat a hluk zbrojnošů stáli před uleknutými. Štípka, měšťanostu a konšely odvedli do vězení pod Neklanku, a po celou noc hluk a troubení s Vy-

šehradu hlásalo hrůzu spiklým měšťanům a příchod krále jemu věrným. Těch se do rána velké množství sešlo kolem hradu, pod nímžto Oldřich a Jiřík pro Honzu Nebojímse hluboký hrob kopali.

Jestliže Jiřík pohřeb Honzův na řece slavným jmenoval, mohl se nyní veselým a hlučným pohřbem nazývati; neb příchodem královým přilákané množství u veselém zpívání a provolávání se hemžilo v polosvětle temně zářících pochodní kolem nového hrobu, v kterém Honza Nebojímse, ještě nad obyčej svůj chladnější, měl spočívati.

V.

Jede rytíř lesem, jede
Na koníku vesele.
„Co se rdí ty hory šedé?
Proč jedeš tak nesměle?
Aj koníku,
Můj vraníku!
Proč jedeš tak nesměle?“

J. Jindř. Marek.

Čtvrtý den vycházel nad Vyšehradem, co král v něm opět přebýval; po celý čas bylo

hlučno a veselo v královském sídle, neb co věrní královi pánové a rytíři Václava uvítat na hrad přicházeli, i obecný Pražský lid, milující krále svého, hlučně se shromáždil na zápraží hradu, vesele provolávaje zdraví královo.

Kata po celý ten čas nebylo viděti; zdálo se, jakoby se opět na novo byl zcela změnil, a jakoby čas tento byl přechodem k jiné ještě větší změně.

Čtvrtý den vycházel, v hradě ještě bylo ticho; — růžové červánky vyvstávaly za Vršovickými pahorky, a zlaté obláčky poletovaly před zářící brunatnou branou jitra. Z Vltavy se kouřila ranní pára, a za vodou ležící dvory, zahrady a hory buď v růžové záři se skvěly, neb v modravém šeru se tratily, jak buď k východu, buď v stín obráceny byly. Ze Zlíchovské kapličky, na skalce nad řekou, zvěstoval zvonek právě svítání, když dva zbrojnoši na východním nádvoří Vyšehradském se sešli.

„Dobré jitro!“

„A, dobré jitro, Beneši!“ pravil druhý; „kam dnes máme jeti, jak poručil král?“

Beneš: „Na Křivoklát; kat včera za to dal žádati, nikdo neví proč. Či snad ty víš, Jetřichu?“

Jetřich: „Bez pochyby se chce mstíti těm, kteří ho tam ostříhali; proto musí sto zbrojnošů s námi. — Ale proč je teď tak podivný?“

Beneš: „Toť snadno uhodnouti . . . dávno neviděl krev; až uzří krev, kterou sám prolil, bude takový, jako býval vždycky. On obyčejně bývá podivný; poněvadž ale předešlému chování jeho jsme uvykli, přichází nám teď podivnějším než jindy.“

Jetřich: „Mám poručeno, abych za svitání zbudil krále, by časně mohlo se vyjeti. Zbrojnoši jsou připraveni.“

V tom přikročili k úzkým kamenným schodům ve zdi hradební, a po těch vyšli na výstupek hradby k východní straně, kterýž byl zrovna nad parou Jezerky tak vyvýšen, že spadlo-li co s něho, právě do Jezerky muselo padnouti.

Šero se ploužilo rozlehlým polem Vršovickým, za pahorky ale silně se rozednívalo. Cha-

loupky, za nimiž ranní záře jasně hořela, roztroušené po východních kopcích, metaly před zlatou branou jitra ostré černé stíny, jakoby přístrachy stály na stráži prchající noci.

Jetřich: „Již silně svitá; bude čas, krále zbuditi."

Beneš: „Já půjdu ostatní svolat."

Beneš odešel, a Jetřich na polní roh zvučně počal troubiti ranní píseň.

Pahorky východní slabě odpovídaly, a zvukové rohu i ohlasu mísili se s hustým šerem dolů a ploužili se v sladkém souzvuku po utichlém hradě, budíce obyvatele jeho z ranních snů letních. Brzo na to bylo hlučno po hradních dvořích, a než slunce denní dráhy své dostoupilo středu, byl král, provázen katem a některými věrnými pány, s nimiž sto zbrojnošů jelo, blíž Křivoklátu.

„Krásný den," mluvilo se ve sboru pánů.

„Příliš parný," odpověděl jiný; „na noc dostaneme bouři."

První: „Jen aby nás nedostihla na cestě; král chce dnes ještě zase býti v Praze."

Druhý: „Nevím; vzdálené hory se v parném poledním slunci třepetají, jakoby v rychlosti padaly a zas vystupovaly; — to nepředpovídá nic dobrého."

Třetí: „Jakýžto smutný pohled poskytuje těm horám tento třepetavý zásvit! A ty lesíky na jejich vrcholích, co zatím ostatní jich díl holý jest, činí je podobny nevěstě pod věncem plačící."

Druhý: „A toto smutné ticho v hlubokých lesích; všecko ptactvo se před parnem kryje."

Třetí: „To mrtvo; všecko klesá vedrem poraženo."

Čtvrtý: „Kdo smutným okem třeba ve svět veselý hledí, tomu, jako skrze smuteční roušku vše jenom smutně vyhlíží, také svět jenom truchlivý spatřuje. Já dnešní den chválím; mně je veselo. To jasné slunce, to chvění hustých stínů stověkých dubů po obou stranách silnice, sem tam výhled pasekou na vzdálené hory a v klínu jejich sluncem se bělající jednotlivé dvory: — to všecko že smutně vyhlíží?"

První: „Nikoliv to mi smutné přichází co jest, alebrž co bude, a co nám tento výhled připovídá.“

Čtvrtý: „A co připovídá?“

První: „Večerní bouři; může býti, že ještě nám na cestě.“

Čtvrtý: „Veselou bouři! Proměnu v jednotvárném trvání pokojných dní. Neznám nic veselejšího. Toto dmutí a shlukování se černých mraků, které se k zemi víc a více snižují; tyto bílé pružiny v nich, ten zábřesk blesků, hřmot a hluk hromů dálnými horami opětovaný, nato slavné ticho, hučení rozčeřených vln po rozvodněné řece a pak to občerstvení všeho stvoření . . .“

Druhý: „Nevím, může-li bouře jakákoliv bouři veselou slouti; tato těsná úžina, v které se naše země mezi shluklými mraky, pro které nelze nebe dohlédnouti, plouží, doléhá na strachující se prsa, jakoby je i s koulí země v sevřeném klíně chtěla rozmačkati; ty bílé pruhy po černém mraku, co bílý kříž na příkrovu rakve . . .“

První: „Hle! katův kůň jak začíná smutně sobě počínati, jakoby jezdcovo zasmušení i koně bylo nakazilo.“

A v skutku katův kůň, který s králem o několik kroků napřed jel, počal velmi truchliv býti; sklopil hlavu a svěsiv uši, lehkým, zdlouhavým krokem šel cestou odtud rozšířenější.

Čtvrtý: „Což divného! Parnem umdlený touží po nápoji; mně samému to rozpalující slunce počíná obtížno býti. Půda pod nohama koní musí býti co dláždění pece rozpálené.“

Třetí: „Slyš! co to? — Tak smutně a slavně!“

V tom se blíže nich zdlouha na veliký zvon bilo, třesoucí smutný hlas snesl se nad lesy Křivoklátské a v parném slunci třepetající se hory opětovaly zvuky truchlivé. Brzo na to slyšeli smutný souzvuk trub a po malé chvíli vjížděli v otevřený hrad Křivoklátský. Jediný zbrojnoš stál na rozlehlém dvoře; pohřební zpěv vycházel z hradní kaple.

„Kde jest rytíř hradní?“ rychle se tázal král zbrojnoše.

Zbrojnoš: „Hned po dosažení zprávy o příchodu Vaší královské Milosti na Vyšehrad ujel s příbuzným svým i s ostatními zbrojnoši, jen několik Vaší Milosti věrných s nemocnou Miladou zůstalo v hradě.“

Král: „Co znamenají zvuky zvonů?“

Zbrojnoš: „Pohřeb Miladin.“

Král se rychle ohledl po katu, ale jen pánové jej provázející se sborem zbrojnošů stáli za ním v dlouhé řadě. Král vstupoval po schodech vzhůru ku kapli. Na pravo byl vchod k jeho druhdy bytu, v levo do kaple hradní. Před ní byla vysoká prázdná síň, u prostřed ní stál kat se založenýma rukama, nepohnutý co socha kamenná, upřenýma očima hledě otevřenými dveřmi v kapli hradní.

Kouř rozžatých pochodní valil se vždy vyšším a vyšším klenutím po kapli, a kouřem tím světla pochodní co požáry pozdního večera, a plamínky svící co hasnoucí hvězdy šerými mrákotami vyhlížely; černě oblečené postavy se jako duchové míhaly dýmem tímto. U prostřed, právě proti malému oltáři Zvěstování Panny Marie,

stála rakev otevřená, v ní bíle oblečená Milada ležela; na hlavě měla věnec z bílých růží, které však uvadlé a opadalé již jen jednotlivé listy po obličeji nad ně bělejším roztrušovaly, po levé straně její ležel jí na srdci katův meč. Podle rakve stálo víko, na kterém dle poslední vůle její bílým, velikým písmem: „O králi! — dobrou noc!“ bylo napsáno. Na hlavním oltáři za hustým dýmem hořelo kolem obrazu, řezbářským dílem zhotoveného, který svatou Trojici představoval, veliké množství světel až nahoru k soše vzkříšeného Pána Krista, kterážto socha hustým, černětkaným závojem byla přikryta a zahalena. Nade všecko však jasnější byl obraz svatého Václava pestrými barvami vypálený ve skle okna, o které se parné slunce opíralo; pod ním byl nápis: „Přemyslovec.“

Na obraz tento šedým kouřem hledělo upřeně oko katovo, sotva však král vstoupiv do kaple, chtěl se k rakvi blížiti, přikvapil kat dlouhými a rychlými kroky až k samé rakvi, a uzřev meč po boku mrtvé Milady a jej uchopiv tiskl ho k srdci.

Pohled jeho byl nadobyčejně strašlivý; zraky jeho nejvyšší smutek, ostatní tvář zoufanlivé usmání jevily; vlasy vzhůru mu vyvstávaly, a ponejprv bylo viděti jeho vysoké, velebné čelo, po němžto veliké krůpěje potu se lily; čelní žíla byla velmi naběhlá, a ruce na meči bezvolně sice, ale tak silně a pevně sevřeny, žeby nikomu nebylo lze rozevříti je. — Chtěl mluviti, pevně zaťaté však zuby mu v tom bránily; jen opět dobytý meč na kvapně se zdvihající prsa přitiskuje, z hluboka prsou šeptal, takže slova jeho zněla co daleká bouře: „Meči! obraze můj!“ a vztyčiv se a s náramnou rychlostí vyskočiv z kaple, chopil koně svého a ujížděl z hradu.

Král zvolna sejmul bohatou, peřím ozdobenou čapku a zahaliv se v podaný mu černý plášť zůstal nepohnutě státi, co zatím ostatní jej provázející staročeskou pohřební píseň zpívati počali, kterýžto samými mužskými hlasy pronešený truchlozpěv temné zvuky trub provázely.

Daleko zpěv tento ještě slyšel kat za sebou; brzo temněji, brzo hlasněji zněli zpěvní

hlasové, a dutě se v to mísilo povolné bití na zvon a truchlivý hlas trub. Brzo hlasitě, brzo temně kat sám k sobě, rukou silně při tom pohybuje, mluvil slova beze všeho smyslu a spojení, často až dětinsky sobě počínaje.

Tak spěchal letem ku Praze. Dlouhým skokem cválal černý jeho kůň s nově nabytou bujností; červený plášť v parném paprsku poledního slunce co požár ohnivý dmul se daleko za ním, a černé prosté vlasy jeho vlály ve větru horkém, který tamto za vzdálenými horami jednotlivé přenášeje obláčky, zachvíval zde stíny dubů po obou stranách silnice. Byl to hrůzosměšný výjev, jenžto se nejlépe k obyčejnému usmání kata přirovnati dal, jehožto nynější zbouření podivnou, však pro povahu jeho, běda jemu, jen krátkou změnu připravovalo.

VI.

Což na věky se zamknou
Brány tvé, o ctnosti velebná!
Člověku, vykročil-li kdy z nich?
Zdaž nemožno mu na cestu vyniknouti,
Z které již se byl vyšinul?

Angelina od Turinského.

Tu, tu, něco časem pokryto,
Co se k světlu vyjevení blíží.

Tamtéž.

V síni královské na Vyšehradě slabě hořelo ve vysokém, mramorovém krbě narovnané dříví a temně osvětlovalo rozlehlou čtverhranou síň. Naproti dveřím pod bohatými nebesy stál na dvou stupních vyvýšený trůn králů českých, od něho v pravo i v levo sedadla pro stav panský. Po levé ode dveří straně byl krb, po pravé pak čtyry okna, z nichž bylo na krajinu, za Vltavou ležící, viděti, teď v temné noci roucho zahalenou. V každém úhlu síně stála vždy socha jednoho z Přemyslovců, celá v brnění rytířské zahalená; dlouhá dvě péra, jedno vždy bílé,

a jedno červené, vlála s každé přílbice, a bledí obličejové postav královských vyhlídali z otevřených hledí.

Po pravé straně trůnu, v levém koutě, stála socha Přemysla Otakara, v pravém socha vojevody Vladislava, který Otona, jehožto socha po levé straně trůnu stála, roku 1111 na Křivoklát dal zajatého zavezti, a teprva r. 1115, podarovav ho velkým dílem Moravy, na svobodu propustil. V posledním úhlu pokoje stála postava Václava Třetího, kterýž, roku 1306 v Holomouci úkladně zavražděný, byl posledním králem a vládcem nad českou zemí z kmene Přemyslova.

Ostatní síň byla bohatě a královsky ozdobena; zlaté štíty a znakové k českému království přináležejících zemí byli rozvěšeni po zdech kolem znaku českého, v němž stříbrný lev český v poli krvavém zrovna nade trůnem se skvěl; ostatně mezi těmito znaky viseli dlouzí staří mečové, a nad sochou v každém úhlu vláli v měnivém světle ohně praporcové čeští.

Kat, na jehožto poručení — které slu
za vůli královu považovali — síň byla ot
seděl u nohou Václava Třetího, hlavu ma
depřenu o sloup, na jakýchž sochy vy
stály, co zatím dva zbrojnoši na stráži pře
lovskou síní následující hovor vedli:

První: „Co králi asi na mysl přišlo,
tuto síň tak pozdě v noci otevříti, a ještě
mu dříve, nežli se z Křivoklátu navrátil?
chybuji velice, žeby se v takové bouři na

Druhý: „Což víš, že král dal otevří
bych myslil, že to učinil kat o své vůli a

První: „Pochybuji. Nebo kat by sot
poslal o své vůli pro kněze, a ještě pro
vého."

Druhý: „Což pak je ti při tom di
Kat navštěvoval vysoké školy, a jak s
byl mu tento kněz nejen mistrem a uč
nýbrž i spolu přítelem; a k tomu, nepřijel
dnes tak podivně změněný domů, žeby se
něco podobného státi?"

První: „To je bouře. Jak ten vichi
chodbou skučí, jakoby někdo z daleka

plakal; a jak se prodírá všemi skulinami sem a nazpět."

Druhý: „Již musí být brzo půlnoc. Ticho, kněz přichází."

Černá, vysoká, štíhlá postava blížila se k sloupením dlouhé a rozlehlé síně, a vystoupivši po několika schodech, stála přede dveřmi královské síně. Byl to v černé roucho oděný kněz; černé vlasy kroužily se po vysokém velebném čele, a černá brada zdobila vážný obličej, jejž podlouhlý, orientalský nos a černé, plamenné, dobrotu srdce jevící oči velmi krásným a při tom velebným a vážným činily.

Pokorně se uklonili zbrojnoši před výjevem slavný úžas rozšiřujícím, a kněz vstoupil volným krokem v síň královskou. Spatřiv kata však tiše sedícího, přistoupil k vysokým oknům a hleděl v bouřlivou noc.

Husté mraky se valily s protějších hor, časem rozkřížené bledým bleskem, a vlny Vltavy šly dutě a hučely náramně; kolem byla čirá tma, jen v jednotlivých chaloupkách sem tam se míhala světýlka nízkými okénky přes zbouřenou

řeku. Po chvíli přistoupil kat k oknu, a smutným, jemným hlasem, s výrazem jemu neobyčejným, jal se mluviti: „Žádná hvězda nesvítí na zamračeném nebi; jednotlivá jen světýlka sem tam se míhají a hasnou, upomínajíce svět na spaní.“

Kněz: „Žádná hvězda nezhasne; jen mrak kvapí přes ni; až přejde, bude opět hvězda zářiti jasně. Proč jsi mne dal zavolati?“

Kat se kvapně obrátil k světlu, červenavá zář polila obličej, s něhož někdejší hrůza všecka byla zmizela, a mírně i důvěrně pravil ku knězi: „Mistře, býval jsem žákem a učeníkem tvým, tys mi byl přítelem; i umínil jsem si, že sám ponesu tíži osudu svého, nežaluje nikomu; jedna jediná znala původy žalosti mé, té není více, a já cítím, že nemožno mně samojedinému navrátiti se na stezku, z které jsem bezvolně vykročil, a na kterou co den vždy víc a více toužím, ach nadarmo! přijíti. Ty mně, poraď, druhdy mistře můj! ty . . .“

Kněz: „Mluv! pokud mi Bůh propůjčil síly, vynasnažím se, abych tě na ni navrátil.“

Kat kvapně vstoupil před sochu Václava Třetího, a ukazuje prstem na ni, s obyčejnou náruživostí: „Tento jest děd můj!“ zvolal; studený vítr zaskučel rozlehlou síní, rozněcujíc plameny ve vysokém krbě, a rudá záře zbarvila bledý obličej sochy posledního Přemyslovce. „Ha!“ vzkřikl kat, jednou rukou obličej si zakrývaje, druhou bolestně, co v křečích, svíraje jilec meče svého. Venku z daleka hučel hrom.

Kněz: „Tento jest děd tvůj?“

Kat: „Ano, tento! Tento, jenž v první mladosti své co král uherský, ožralství i životu nepořádnému oddaný, z padlé dívky zplodil otce mého; (divěji) a tak se stal původem syna (s úsměchem) v hříchu . . .“

Kněz: „A opustil . . .“

Kat: „O nikoli, on zůstavil potomkům svým jmění veliké, ale on též mně zůstavil vědomí, že — oh! — Již co malé pachole bloudíval jsem samoten a v zoufalosti, všemu stvoření se vyhýbaje, po krajinách pustých, proklínaje pád báby své . . . otec, který v celém živobytí trávil nespokojené dny na statku matkou mu

odevzdaném, potvrdil na lůžku smrtelním zprávu tuto synovi se doptávajícímu. Matka pro smutek můj a zoufalé moje chování již dávno se byla utrápila; osiřelému strašné se duchem myšlénky křížily, jen že jakási temná touha mě vábila v zemi českou, abych pohleděl na kolébku otců svých."

Kněz: „Duch strážný tě vábil . . ."

Kat: „O tenkrát! Bylo krásné podletí, odpoledne, ani nejmenším větrem nepohnutý květoucí bez po břehu Vltavy stápěl v stříbrné vlny dlouhé větve, když jsem se blížil. — Ve mně bylo tišeji, slavný, vážný pokoj se rozkládal v prsou mých. — O, ten obraz tkví věčně v duchu mém! — Nízké chaloupky a bílé věže vyhlídaly kolem širou krajinou z květoucího stromoví, vzadu rozlehlá Praha, za Prahou modraly se pahrbky, nad Vltavou stál nový hrad královský, málo který lehký obláček plynul nad věžmi jeho — a přede mnou, na hrdé skále nad řekou, strměl v parném slunci v modrojasný blankyt bezestiný, slávou korunovaný Vyšehrad, na kterém již otcové moji více nevládli. — Já stál

jako zkamenělý, vřelé slzy lily se po tváři mojí.“

Kněz: „A večer jsme tě nalezli ležeti bez sebe proti Vyšehradu, ruce hluboko zaryté v horkém písku na břehu Vltavy; pod čelem tvým byl písek promoklý.“

Kat (mírněji): „Přijali jste mě na vysoké školy; tys byl mistrem mým, tys mě učil mysliti, a byl-li jsem dříve nespokojen, nyní nespokojenost má nejvyššího stupně dosáhla; rozum můj sbloudil s pravé stezky, jak již dříve pro povahu mou lze bylo se nadíti; já, spustiv se náboženství, nevěřil jsem v Boha, v nesmrtelnost, svět se mi protivil, živ býti jsem nemohl a umříti jsem nechtěl!“

Kněz: „Strašný obraz našeho století; já bych . . .“

Kat: „Miloval jsem každé zvíře, každé květině bál jsem se ublížiti, věda, že jednou zhynouti musí, a maje za to, že pobytí její zde to jediné jest, čím se může honositi. Miloval jsem každého člověka z lítosti nad jeho neštěstím; také jsem však i každým člověkem opo-

vrhal pro bídnost jeho, a proto jsem opovrhl i sám sebou. Ničeho jsem si posléze nevážil, a oddav se životu nepořádnému, přál jsem zapuditi myšlének svých; chtěje udusiti jemnocit, jejžto jsem i dílem za příčinu svého neštěstí a nespokojenosti své považoval, cvičil jsem se v ukrutenstvích; a kdy ostatní lid se domníval, že z rozkoše jsem se oddal životu nepořádnému i ukrutnosti, byl to jen strašlivý posměch, jaký jsem si ztropil z člověčenství, a jakým jsem i sebe sám na nejvýš trýznil. (Divoce.) Stal jsem se katem Václavovým, a kde dědové moji žezlem i mečem vládli, vládl jsem já toliko jejich mečem."

Obyčejná hroznost a úsměch vracely se v obličej jeho, až po chvíli mírněji pokračoval:

„I poznal jsem dívku; ona zvěděla osud můj, ona mě chtěla mně samému navrátiti; budila udušenou touhu po cíli slavném, jakéhož jsem v letech mladosti chtěl dosáhnouti — dívky té — není více!"

Kněz: „Nešťastníče!"

Kat: „Jene! chtěl jsem se vrátiti k stezce opuštěné, chtěl jsem očistiti zneuctěný meč, jediný pozůstatek otců svých, věrný obraz můj; i toužil jsem po výsosti, po slávě otců svých — (se strašným výrazem) nadarmo!“

Kněz: „Těžko jest se navrátiti na dráhu, s které jsi se vyšinul; dosáhnouti slávy otců svých — již nemožno!“

„Ha!“ vzkřikl se vzteklým smíchem kat a jedním skokem seděl na stolci králů českých, jednou rukou tiskl svůj meč, druhou se pevně držel trůnu, jakoby ho někdo s něho chtěl svrhnouti. „Jene! Huse! co že díš?“ tázal se polou bez sebe.

„Nemožno!“ opakoval tento.

Oběma rukama chopil se kat černých vlasů, hluboký smutek, divoký smích a zoufalý úmysl hrály obličejem jeho.

„O králi! dobrou noc!“ zastenal z hluboka, vztyčil se jakoby v strašných bolestech, než kolena mu sklesla, padl k nohoum trůnu na kamenné stupně, a v rozevřené dlaně skrýval obličej svůj.

Silný vichr zaskučel síní, všecky štíty zařinčely po zdech, a hledí na přílbici sochy Václava Třetího skleslo samo sebou a zakrylo královský obličej; oheň se opět rozňal, a světlo jeho co krvavá zář obklíčilo kněze Jana Husa, který nad padlým v modlení rozprostřev ruce, obličejem k bouřlivému nebi obrácen mluvil: „Nešťastný! marnéť namáhání tvé; boj srdce dobrého s hlavou zlou nepomine nikdy, bezvolně klesneš nazpět vezdy v náruživost starou, a jen chladný hrob vrátí pokoj svedenému, však velkému srdci tvému; bohdej, že brzo!"

Venku ráz a ráz burácel hrom, blesk za bleskem osvětloval krajinu protější, a divoký třeskot trouby ohlašoval příchod králův.

Po chvíli vstoupil Václav v síň královskou, a vida kata na zemi ležícího, silným hlasem poroučel: „Než slunce vyjde, zhynou zajatí naši mečem katovým!"

Kat sebou vymrštil a jako vyděšený kolem sebe hleděl; pak chopiv se meče svého, spěchal ze síně.

Bouře umlkla, oblaky černé se rozpustily v déšť, a husté krůpěje bičovaly rozčeřené vlny.—

Po bouřlivé noci vzešlo krásné jitro; na oblohu jasněmodrou vystupovalo zdlouha, vážně a velebně jasné slunce za pahorky Vršovickými. Na východním náhradí byl ve velkém kole sbor zbrojnošů; u prostřed nich vysoké, červeně zastřené lešení. Na tomto stál kat, levá jeho ruka jako stuhlá ukazovala na mrtvoly bratra Miladina a strýce jejího, pravá byla opřena o krvavý meč. S hrozným úsměchem, jako přimrzlým v bledém obličeji, a očima daleko rozevřenýma hleděl kat co oslepený ve tvář vycházejícího slunce. Malý zvonek rozesílal s vížky Vyšehradské stříbrný zvuk prvním jitrem; snad slavil východ slunce na modročisté nebe, snad želel smrti sťatých — čili úplného západu hvězdy katovy? —

Král Václav s naplněnou číší v ruce hleděl v krvavý dvůr s vysokých oken bytu svého.

Valdek.

Co to tamhle — prosíme tě,
Pastýři! pověz
Co to tamhle se vypíná,
Za zbořenou věž?
Okolo ní zřícenina
Kamení seje,
A z jejího klína vrchol
Borový chvěje.
Šnaider.

Hlasně kvákali havrani nad černými se vznášejíce lesy, když dva pocestní po skalnatém břehu Berounky blíže Karlova Týna ku Berounu se ubírali.

Jeden z nich již velmi sestárlý, krátké zvířecí spodky maje a zelenou kazajku, klobouk široký v učerněný obličej vtisknutý, táhl za sebou nemalý trakař, na němžto, jsa uhlíř Závaldecký, do Prahy každoměsíčně uhlí dovážel, za ztržené

peníze opět rozličné potřeby domů pak přivážeje, což i tenkráte učinil, a teď právě domů, to jest do své chalupy v hlubokém lese za Valdekem se navracel.

Druhý byl hutník z Komárova, as padesátiletý, černě zarostlý vysoký muž. Kazajku svléknutou měl hozenou přes ramena a rukávy od košile až po ramena vyhrnuté, tak že sílu jeho svalnatých rukou lehce bylo poznati. Čas po čase za řeči s svým spolucestujícím srážel svou holí kamení dolů s břehu do řeky.

Právě přicházeli k místu, kde se vrchy, obkličující Karlův Týn, dělí, tak že nejvyšší věže jeho možno dohlédnouti, když nádenník z Komárovských hutí takto počal: „Slyš, uhlíři, pohledni se na Karlův Týn; jak ta věž divně mezi tou ranní parou vůkolních lesů vyhlíží, jakoby tam v povětří vystavena byla."

„Máš pravdu, Josko," odvece uhlíř; „ale musí to být nesmírná výška, ty vrchy kolem jsou tak vysoké, a ta věž je předce převyšuje. Zdaž asi náš král teď jest bytem na Karlově Týně?"

Hutník: „Tuším že sotva; ty časy zašly, kde jeho slavný otec na svém Týně více než kde jinde přebýval. Nynější král má v Praze co dělati, by tam pokoj mezi měšťany udržel; jsouť s ním velmi nespokojeni.“

Uhlíř: „A co opět proti svému králi mají? — Každou chvíli jim něco není vhod. To král ne aby při nich králem, ale služebníkem byl, a vše jim po vůli činil.“

Hutník: „Tomu ty čerta rozumíš! — Železo jest tvrdý kov, ale náš král jest ještě o mnoho tvrdší. U něho není hlava více než co vrbový peň. Dnes ji ještě máš, a zejtra beze vší příčiny jsi na poručení královo o hlavu kratší. Tak se to teď děje v Praze. — Není tomu ještě zúplna deset let, co dal Jana Nepomuckého v noci s mostu hoditi. A proč? — Že svou povinnost konal! Že mu nechtěl vyzradit zpověď královny! Pak Němcům více přeje než Čechům, proto také na něho velmi laskavi nejsou Pražané; není na tom dost, že nevinné hubí: vinníci zajisté bez trestu zůstávají. Loupežníků máš po zemi, jak by jich nasil. I páni i rytíři nestydějí se za takové

řemeslo. Tu máš ku příkladu vašeho Valdeckého."

Uhlíř: „To máš pravdu, Josko. Tenť leží ve dne v noci v lese, číhaje na kupce, na vzdor pláči a prosbám své dcery; ta jen ještě časem že některému, jenž v klepetech starého Valdeckého uvízne, opět z nich vypomůže. A ještě o trestě od strany krále, ač dosti často na Žebráce bývá, ani zmínka se neučinila."

Hutník: „Tu to vidíš. — Jen jednou vím, že král jednoho z těch pánů potrestal. Byltě to Markvart z Vartemberka. Ten bydlel na Žlebích, a odtud veliké a velmi často činil škody kupcům Pražským, kteří tak dlouho krále o pomoc a aby tomu přítrž učinil, žádali, až se král posléz rozhněval a tam Jana Paběnického, pak Koloveckého z Břízy a Janka z Šanova poslal, by mu to zapověděli. Těm dal odpověď, že s králem o tom ústně promluví; po jejich pak odchodu tropil to hůře než dřív. Tu král nevěděl jiné pomoci, než že proti němu poslal Jiříka Mutinu ze Skalky a Matěje Dobrovodského. Já byl tenkrát bez služby, i přijal jsem pod nimi službu

a táhli jsme proti Žlebům, kterých jsme dobyli a rozbořili, mimo to jsme ještě Rohožeč a Zbiroh vzali; načež jsme byli rozpuštěni, a já tady v Komárovských hutích chalupu koupil a službu dostal. To máš teď as osm let."

Uhlíř: „Jak pak ale přišlo, že teď zas jsou měšťané s králem nespokojeni?"

Hutník: „Jak jsem ti již povídal, přeje král více Němcům nežli Čechům, z čehož se Čechové nemálo horšejí. I scházeli se Čechové a radili se, jakby mohli ty Němce svrhnouti, jichžto král konšely nadělal. To se král dověděv dal nějakého Jana přijmím Hejtmánka od bílého medvěda, pak nějakého Jiříka od zlaté husy vzíti a stíti, tak též purkmistr Pražský brzo na to byl sťat. Tak měšťany proti sobě popudil, však i u pánů jináč nebylo. Těm také kde mohl škodil, pak od hry ke hře, od kratochvíle ke kratochvíli se potácel, o zem se ani za mák nestaraje. Tu si páni někteří položili sjezd v Králové Hradci, chtíce krále za to žádati, by se země více ujímal; král pak dověděv se o tom sněmu, dal Hrozka na Čbáně a Jiroše

na Hradišti skrze to sněmování stíti. Tak zas i pány sobě učinil nepřátely; a aby své ukrutnosti korunu konečně na hlavu postavil, dal druhého kněze bez příčiny do Vltavy hoditi. Tu i páni i měšťané proti němu se zvedli, on pak z Prahy ušel na nový hrad, jejž si dal za Vyšehradem postaviti, a teď buď tam buď na Žebráce přebývá; měšťané pak hledí jej kde mohou v svou moc dostati, pak by se mu zajisté šeredně odsloužili. Tak to teď v Praze vyhlíží."

Uhlíř: „A když jsme tam včera byli, zdálo se všecko být tiché."

Hutník: „O to ty se nestarej; — to víš, před největší bouří bývá vždycky nejvíc ticho, ani větřík nevěje. To máš v Praze; na venku to líp nevyhlíží. Páni vědouce, že král žádné moci nemá jich potrestati, loupí a chytají bohatší pocestné kde mohou, a při tom ještě také králi na službu pasou."

Karlův Týn.

Uvod.

Po smrti krále Václava Čtvrtého vznikly v Čechách strašlivé různice; nejen že pro víru mnohé krve prolití, ale i příčinou volení krále častý stal se boj. Jedni, nejvíce ze stavu panského, žádali míti Zikmunda, bratra Václavova, druzí volili Korybuta, bratra Jagella, knížete Litevského; jiní dokonce bez krále býti chtěli, řkouce, že svobodnému lidu českému neslušno krále poslouchati. Po celé vlasti, odtud kde Vltava se rodí až k horám Krkonošským, rozléhal se strašné války hluk; a země česká, co druhdy Medea, honosila se vraždou vlastních dítek; — nebylo noci, v nížby rudý požár nebyl zvěsto-

val, že buď klášter neb ves, ba i celé město, zapálené vztekem nepřátelským, popelem lehá. Mezi tím časem přijel kníže Korybut, na žádost měšťanů Pražských s příbuzným svým Vasilem, do Prahy, přiveda s sebou pět tisíc zbrojného lidu Litevského, načež se i Pražané s jinými městy usnesli, že jej veřejně na náměstí Pražském korunovati budou. Tomu však se páni protivili; a když Pražané proti vůli jejich tak učiniti usilovali, vzavše korunu s jinými ozdobami královskými, tajně na Týn Karlův ušli, před kterým pak se Pražané položili, jeho mocně dobývajíce; načež i kníže Korybut k nim přirazil se svými Litvany.

Což na věky se zamknou
Brány tvé, o ctnosti velebná!
Člověku, vykročil-li kdy z nich?
Zdaž na cestu mu nemožno vyniknouti,
Z které již se byl vyšinul?

Angelina.

Půlnoc kryla širou českou zem, právě hlásný oznamoval dvanáctou hodinu, když mladý jezdec na hrdém oři z brány Újezdské na silnici, z Prahy na Zbraslav vedoucí, vyjížděl. Hluboko se uklonil vrátný, bránu za ním zavíraje, a stěžeje těžkých vrat co poslední chrapot raněného temnou nocí zněly. Jak bylo viděti, dokud pochodeň, kterou strážný vzhůru držel, jezdce osvěcovala, byl tento vysoké postavy, černé kadeře poletovaly kolem krásného obličeje, a mezi nimi, co blesk černými mraky, prorážělo plamenné oko jezdcovo; tmavé barvy byl oděv jeho, černé péro klonilo se s čapky skvostně ozdobené a lesklý meč řinkaje odrážel se od stříbrné ostruhy.

Dostav se na silnici spěchal kůň jeho dlouhým skokem, až se od podkov jiskřilo a dusot se rozléhal tmavou nocí; když však sešel se silnice a přes suchopár rozlehlý mezi silnicí a Vltavou volně kráčel, tak že krok jeho slyšeti nebylo, zdálo se jezdcovi, jako by někdo rychle za ním pospíchaje jej dohoniti hodlal; ohlížeje však se pro temnost nemohl ničeho za sebou rozeznati.

Jinoch, proti skále, na které za řekou hrdý vzhůru strměl Vyšehrad, přijeda, zarazil, a hledě na druhou stranu za dlouhou chvíli tiše zůstal státi. Za vzdálenými horami právě vycházel měsíc a prohlédal větvemi hustého zálesí, však jen někdy vyslal zář svůj na řeku černou, zahalován jsa časem potrhanými oblaky, a báně Vyšehradské dlouhý po Vltavě metaly stín. Po různu se míhaly co skrz tmavou roušku hustou mlhou bledé hvězdy. Ticho vůkol. Nad Vyšehradem i nad celou Prahou, jež uspána mutnou jednostejnou písní Vltavinou dřímala, rozprostřel pokoj, časům těm neznámý, peruť svou; kolem ani znamení života, jen nad řeku, kde hrobní Vy-

*

šehradu dosahovala kaple, časem osvěcovala dohořívající lampa okénka okrouhlá, časem beze světla jen se míhala.

Hlasitě vzdechl jezdec: „Vyšehrade, sláva tvá zachází!"

„Zachází!" v tom se ozval hlas, jakoby od protější skály odražený dutě odpovídal ohlas, však mnohem hrozněji a smutněji, nežli jinoch to byl vyslovil, a vysoká postava se před koněm zdvihla, jakoby z rozevřené země byla vystoupila.

V tom vykročil z šedých mraků měsíc, a jinoch spatřil vysokého, v červený plášť zahaleného starce před sebou státi, an se o dlouhý meč podepírá; hrůza jakás, nikdy necítěná, lila se s vráskovitého, šedě obrostlého, na nejvýš však vážného obličeje v jasný zrak jinochův a jasným zrakem v jaré srdce jeho; ba i kůň uleknutý nazpět odskočil.

„Jako světloška na druhé straně," pravil dutým hlasem stařec, „tak Vyšehradu sláva zachází. Přemyslovců slavný rod přišel v zapomenutí, a toho z nich, který ještě žije, hrozí se

i ten, kterému se koří; než v brzku sklesne Vyšehrad a pohřbí jej i vlastní slávu svou!"

Při tom pravou rukou na Vyšehrad ukazuje, jiskřicím zrakem hleděl po silnici ku Praze.

Jinoch následoval prst starcův a obrátil zrak svůj k Vyšehradu, jehož temné, zpustlé věže se koupaly v stříbrném světle paprsků měsíčních. Lehký obláček měsícem politý rozrážel se o nejvyšší věž, jejížto dlouhý stín se rozložil přes řeku po vybledlé půdě. Jako zeď hřbitovní stály hradby bílé a za nimi temné stavení co náhrobek zapomenutého reka, na němž jasně měsícem osvícená okna modravě hořela, co žertvy zapálené po něm tajemnými duchy.

„Kdo jsi," obrátil se jinoch k starcovi, „že zde bloudíš co přístrach noční, a děsíš krev z obličeje samotného poutníka?"

„Samotného pravíš?" rce stařec; „ohlédni se!"

Ohlédl se jinoch, a nevysoký, ale složitý muž, černě zarostlý, blížil se s tasenou dýkou v ruce bezzvučnými kroky; vida však, že jinoch sahaje po meči se ohlíží, a uzřev starce zvolal:

„Starče, chraň se pomsty!“ pak rychlým krokem kráčel ku břehu a vrhna se v řeku dlouhými tahy na druhou stranu ploval.

Mlče sáhl jinoch po svém luku; stařec však ruku mu zdržuje pravil: „Nech ho, rukou tvou nesmí zhynouti, hodina jeho ještě nevypršela.“ Pak za plovajícím silným volal hlasem: „Až slunce bude vycházeti, shledáme se v Jakubově mlýně!“

Duté „Dobře!“ zaznělo z vln, pak zas bylo kolem ticho.

Stařec opět k jinochovi se obrátiv, vece: „Vasile, Vasile! nejezdi tak neopatrně v krajích těchto, sice nad mrtvolou tvou plakati budou Vitold i Korybut, i . . . smutná Bohdana!“

„Ha, kdo jsi?“ s podivením zvolá jinoch, „kdo jsi, že známo tobě tajemství mé?“

Stařec: „Kdo jsem, těžko mi říci; předkové moji vládli na Vyšehradě žezlem i mečem; já — mečem — i králem!“

Vasil: „Jsem tobě povinen za život svůj; rci, jak lze mi se tobě odměniti?“

Stařec: „Mně se odměniti, to nelze tobě; co svět tento může dáti, mně jest ničím. — Však tou samou cestou vede nás oba pouť naše, ty hodláš v klášter panenský . . .“

Vasil: „Ha! i to víš?“

Stařec: „Já jdu na Zbraslav; půjde-li tvůj kůň volným krokem, kráčejme spolu tak dlouho, až tam, kde Vltava s Berounkou se schází, nám bude se rozejíti. — Pouť má mne vede k hrobu přítele mého i krále; nežli jitro bude svitati, musím býti blíž Prahy; ty beztoho také dříve nepřijdeš v klášterní chrám, než první paprsek sluneční, proto je-li vůle tvá, vejdi se mnou v hrobku krále Václava.“

Vasil: „Dávno jsem přál viděti muže toho, který tak málo vážil sobě koruny i cti královské. Klášter Zbraslavský tedy kolébkou snů a hrobka tamější svědkem jest nicosti jeho?“

Stařec: „Na žádost přátel jeho, obávajících se, by od rozlíceného lidu tělo jeho (s úsměchem) po smrti ještě pohaněno nebylo, odvezl jsem ho tajně po vodě do kláštera Zbraslavského a připravil jsem mu byt tichý podle manželky jeho,

královny Johanny. Byla jasná noc, jako dnešní, kolem slavné ticho, jen stříbrné vlny provázely pohřeb náš, a hlučná Vltava zpívala nejlepšímu králi píseň pohřební. O, v pravdě to byl pohřeb královský!“

Na to umlkli oba, a ostrým krokem spěchali k Zbraslavi.

Oblaky se rozprchly a měsíc stál jasně na nebi; hvězdy se zhlížely v krůpějích rosných po listí křovin na mezích cestu vroubících i v řece rozlehlé; kolem, jakoby bylo vše vymřelo, jen časem lehký člunek spěchal okolo nich po řece dolů. Jinoch ohlížel se na vše strany krajinou, stařec, někdejší to kat krále Václava, ničeho si kolem nevšímaje hleděl v zem.

Úsilím všecken lid vznojen
I každý meč krví napojen,
Jenž jest krví poplul tako,
Že nemóž v nožnice nikako.
Český Aleksander.

Bylo to roku 1422; hlasně přivítala kukačka v tmavém lese pod Karlovým Týnem slavné jitro, velebné slunce vstávalo nad horami, a Karlův Týn se jasně skvěl v růžové záři; ranní páry vystupovaly z blízké řeky Berounky, a v divných podobách se nesly nad tmavými hvozdy, rozráženy jsouce rychlými křídly tudy létajících a hlasně volajících havranů; dojemně a slavně zněl kosů a drozdů hlas, pronášeje ranní chvalozpěv.

Dva z měšťanů Pražských, kteří Karlův Týn drželi obležený, odpočívali pod rozlehlým dubem v hlubokém lese, spolu rozmlouvajíce.

„Věř mi,“ pravil první, muž vysoký a zarostlý, jemuž jmeno bylo Hora, „že mě skoro již omrzelo zde ležeti a každé chvíle hotov býti, buď zdraví své, neb dokonce život svůj ztratiti; a proč? že chceme Korybuta za krále míti, a že koruny nemáme, kterou bychom jej korunovali. Zdaž by nemohl být králem raději nekorunovaný, než abychom jí tak dlouhý čas, a to ještě nadarmo, zde dobývali; a chce-li korunovaným králem býti, nechť si zde leží a koruny dobývá; my bychom lépe učinili, kdybychom se domů k svému řemeslu navrátili.“

Načež druhý, meč vytasený otíraje a pilně ohledávaje, odpovídá: „Nebuď pak tak vrtkavý; jednou jsme tomu chtěli, zdaž po druhé máme tomu nechtíti? Nehodno jest muže tak lehce dříve vyvoleného teď zavrhovati, a více nemíti do sebe stálosti, než ji žena má. Nech ještě několik takových útoků přijíti, jaký byl včerejší, a Vasila tak statně bojovati, jakž to včera činil, a Karlův Týn před Korybutem skloní svou zpupnou hlavu a uzná, že jest zrozen ku kralování.“

Hora: „Nech však ty zas obležené tak statečně se brániti, jakož se i včera dělo, a buď jist, že při každém útoku tolik pořídíme, jako při včerejším. Rád bych však věděl, kdo je ta dívka, která si tak srdnatě počínala? Obzvláště, zdá se, že dobře s prakem zacházeti umí; ani jediný kámen z jejího praku nadarmo nehučel. Vasilovi však vždy se jaksi vyhýbala, a on, jak se mi vidělo, hlavně ji hledal. Sotva že blíže první brány bylby bašty zlezl a nemálem tak se do hradu dostal a ji tak svým mečem dosáhnouti mohl: ustoupila vystřídána nějakým neznámým rytířem; však brzo u druhé věže, kde studně jest, opět se ukázala. Ona ještě poslední na hradbách dlela, když my již k odstoupení přinuceni jsme byli, a i obleženci až na několik stráží se byli odstranili."

Načež druhý muž nevelké postavy, však velmi ramenatý, černá brada vyvyšovala hroznost bledých tváří jeho: „Jest to dcera Viléma z Bozkovic, jenž s oblehnutými v zámku zavřen jest, a jehožto ona, kde on pro své stáří již bojovati nemůže, tak statně zastává, a nám tak velkou

škodu činí; však pravím tobě," a při tom se mu hrozně z černých očí jiskřilo, jež hluboce pod tmavým obočím ležely, „pravím tobě, že včera posledně buď ona s hradeb odešla, buď já od útoku posledně jsem se vrátil; neb při novém útoku hodlám jen ji hledati, a uvidím, zdaž i mně se vyhýbati bude; a pak buď já, buď ona, jako že se Hedvík jmenuji!"

A v pevně sepjatých rukou obnažený meč drže i očí k nebi pozdvihna dlouhou chvíli tak stál, jakoby slova svá strašlivou a tichou přísahou ztvrditi chtěl.

Byl to Jan Hedvík, vůdce Pražanů, který již dlouho závistivě hleděl na zmáhající se slávu Vasila a Johanny, dcery Bozkovicovy, nemoha toho snésti, by se jmeno dívky té nad jeho vzneslo.

„A pak," obrátil se opět k svému druhovi, „padne-li ona, dlouho již hrad nám vzdorovati nebude, neb ona jest takřka duše obležených a bez ní dávno již byl by hrad v naše ruce odevzdán. Padnu-li já, pak nenechte se odstrašiti; neb jak se mně zdá, mnoho zásoby již v hradě nebude, a hladem přinuceni vám ode-

vzdají hrad. A pakliby i tenkráte mé mínění mě klamalo, aspoň mi přislib — neboť padnu-li, nebude nikdo jiný vůdcem, než ty, leč bysi byl dříve padl — přislib mi, že do zimy zde dočkáš, která beztoho již příliš vzdálena není."

Mlče podal mu Hora ruku, a za dlouhý čas tak dleli, každý s jinými myšlénkami se obíraje.

Po chvíli však opět počal se tázati Hora: „A padne-li i Korybut? neb padne-li on dříve než ty?"

Hedvík: „Padne-li, tedy odsud odtrhneme; padne-li však on později než já, tedy jej pohřbete v hlubokém lese podle hrobu mého, tam kde k východu pět dubů do půl kola stojí; a pak nalezne v zemi té, do které byl přišel koruny dosáhnouti, co dražší jest, nežli koruna, a co nikde ve světě nenalezne — pokoj."

Opět nějakou chvíli trvalo ticho, jen časem prozvukoval vzdálený drozd, aneb kukačka volala z hlubokého lesa své vlastní jmeno.

Hora: „Slunce již jest vysoko, daleko nebude od sedmi hodin, skoro abychom se vrátili

do ležení; neb nevím, nebude-li třeba i dnes začíti a k útoku hnáti, dříve než se obleženci zpamatují.“

Hedvík: „Prozatím dost bylo včera krve prolito, a třeba jest, by i naši sobě poodpočinuli; několik již nocí minulo, že někteří ani oka nezamhouřili, a za ten celý čas, co zde ležíme, nebyl ještě jediný den, v kterém by bylo možno si odpočinouti. Však slyš, zdá se mi, jakoby se někdo blížil.“

Po malé chvíli bylo slyšeti rychlé kroky a chrastění křoví shýbaného blížícím se; rozevřely se větve, a Prokop Otík vystoupil.

Hedvík: „Co tě sem vede, Otíku? Stalo se něco v ležení? aneb jen maně sem přicházíš?“

Otík: „Hledal jsem vás; mám vám něco oznámiti. Sotva že ráno slunce vyšlo, vyvýšili obleženci u přední brány bílý prapor.“

Hedvík: „Snad nechtěli již vzdáti hrad?“

Otík: „Kníže Korybut mě poslal, tázati se jich, co žádají; a já mu přinesl za odpověd, že žádají o dovolení, by mohli bezpečně někteří z nich k němu poselstvím přijíti, což jim i do-

voleno bylo. Přišedše do ležení hledí příměří na sedm dní dosáhnouti.“

Hedvík (rychle a zpurně): „Snad jim to i bez mé vědomosti povoleno?“

Otík: „Nikoliv, nýbrž Korybut dal jim za odpověď, že chce dříve tvé rady poslechnouti; proto jsem k vám poslán, byste se buď oba, buď jen Hedvík do ležení vrátili.“

Hedvík: „Tedy zde zatím zůstaňte; já se co nejdříve k vám opět vrátím.“

Odešel. Otík sedna si pod dub k Horovi, vytáhl láhvici vína; věda, že se Hedvík tak brzo nenavrátí, činil přípravy k snídaní, ku kterému se Hora dlouho nutiti nedal.

Otík: „Věru, tady v ležení aby člověk všecko s sebou nosil, což já také vždycky činím; neboť teď myslím, že budu snídati, a již jsem k něčemu volán; a tak není člověk ani okamžení jist. Protož vždycky všecko s sebou míti, jest mé heslo, a kde příležitost k tomu, tu snídám, obědvám neb večeřím, ba i některý den vše najednou činím.“

Hora: „Tvé víno jest výborné. Kde pak jsi se ho zde v ležení dopídil?"

Otík: „Jakobys nevěděl, že ve víně obchod vedu! Teď arci ne zde v ležení, ale v Praze; a proto také častěji mně z domova nějaké sem zašlou; vědít, že já bez vína jako ryba bez vody."

Co ti zatím zde spolu rozmlouvali, blížil se Hedvík k ležení, a vida zdaleka Karlův Týn, v jakési bolné předtuše zvolal: „O, by raději již bylo dokonáno, co zde snad i neprávě jsme počali; neb majíce korunovaného svého krále, jiného, jemu na vzdor, chceme korunovati!"

Přišed v ležení rovnou cestou kráčel do knížecího stanu, kde Korybuta, Vasila a těch sedm poslů z Karlova Týna nalezl. Korybut, muž as čtyřicetiletý, vážného vzezření a skvostně oblečený, seděl u prostřed stanu. Za ním stál příbuzný jeho, mladý Vasil, jinoch vysoký a silný, málo sehnutý podpíral se o svůj dlouhý meč; černé kadeře visely přes obličej jeho. Jeho modré oko bylo upřeno na jednoho z poslů, který hledí přílbice, již byl Vasil na první pohlednutí za svou,

při jednom výpadu obležených ztracenou, poznal, spuštěné maje, při vchodu stál. Též i on s Vasila oka nespouštěl. Rusí vlasové vyhlídali pod přílbicí a z hloubi hledí vynikaly zraky jeho co paprsky jasného slunce. Podobalo se, že je velmi mladý.

Po nedlouhém rokování jest jim příměří na sedm dní přivoleno, načež se poslové, doprovázeni mladým Vasilem, nazpět ubírali. Na té cestě připojil se Vasil k mladému poslovi, který jeho přílbici měl, a hleděl ji od něho zpět dostati, hojné výplaty mu přislibuje. Však nadarmo; sotva že se o tom zmínil, tu onen oběma rukama, jakoby mu ji Vasil násilím chtěl odtrhnouti, přílbici chopil, a s nepochopitelnou rychlostí bez slova promluvení dával mu k srozumění, že se to nestane; načež se Vasil do stanu vrátil, poslové však do hradu zašli.

V čase příměří toho častěji, jakož i dříve již, Vasil odcházíval, a nikdo nevěděl, kam se béře; velmi smuten též dlíval na břehu rychlotoké Berounky.

Byla však příčina toho následující. Přišed Vasil do Prahy, zamiloval zde sprosté děvče, a převlečen jsa za sprostého jinocha i její lásku brzo získal. Dovědělo však se děvče po krátkém čase, že není sprostý jinoch, ale příbuzný knížete Korybuta, voleného krále českého, odešlo, nemajíc rodičů, do kláštera blíže Zbraslavi, kde příbuzná její představenou byla, kdež i v brzku roušku přijala, věčně se Bohu zaslíbíc. Dověděl se o tom Vasil, častěji tam dojížděl, hledě úmysl její vyvrátiti; však za příčinou prosby Bohdaniny — tak se dívka ta jmenovala — a poručení představené nikdy nebyl připuštěn. On ale, i když již roušku přijala, tam dojížděl, hledě ji aspoň jen spatřiti, což se mu však velmi zřídka kdy poštěstilo. Tam tedy i v čase příměří odcházíval, proto začasté smutný sedával na břehu řeky, probíraje struny loutny a zpomínaje na vzdálenou vlast a dívku milenou.

Pravě jednou odtud do ležení se vrátil, když mu strýc oznamoval, že k nějaké slavnosti na hrad s Hedvíkem a několika měšťany pozváni jsou, kamž se i na večer odebrali.

V skvostně připraveném večeřadle až do noci hodovali. Ohlašoval hlásný již devátou hodinu, když Vasil vyzván jsa od Johanny s ní na hradby vyšel. Právě vycházel nad horami měsíc, jeho bledá tvář zdála se litostivě na ně hleděti. Kolem panovalo svaté ticho, v ležení ani hlas se neozýval, zdaleka jen hučela Berounka. V chaloupkách sem tam roztroušených jiskřila se světýlka.

Přicházeli spolu již až ku studnici, slova nepromluvivše; až zde Johanna, na níž dříve viděti bylo, že se k mluvení nutí, takto počala: „Vasile, nelze mně déle tajiti, jak velice mně drahý jste. Až posud dávala jsem vám to k srozumění, však nadarmo. Nemyslete, že snad ponejprv vás dnes jsem spatřila, nikoli, již od toho dne, kdy do Prahy jste přijel, vídala jsem vás, tenkráte již jsem vás milovala; nyní jste přitrhl před Karlův Týn, zde obdivovala jsem se udatnosti vaší, a milovala vás možno-li ještě více. Onehdy byla jsem za jinocha převlečená s poselstvím v ležení vašem, já byla jinoch zdobený přílbicí vaší. Nejsouc od maličkosti v tom

*

cvičena, bych náruživosti své skrocovala, tak velice nechala jsem lásku svou k vám zrosti, že nyní, ačkoliv vím, že to neslušné, vám lásku svou vyjevuji. — Vasile!" při těch slovích na kolena před ním klesla, „nepohrdejte mnou, nechtějte pro mé přímé jednání mne zavrhovati, mně bez vás nelze žíti; den, jenž vašemu žití dá skončení, jest i mého života den poslední. Bez vás nebudu míti nikoho; otec stářím přemožený v brzku klesne v chladný hrob, matku mou neznámý vrah již dávno s světa sprovodil, vy-li mne zavrhnete, není nikoho, jehož bych milovati mohla."

S podivením za dlouhý čas hleděl na ni Vasil, nemoha slova promluviti, až pak zpamatovav se, ji se země pozdvihnouti chtěje, takto počal: „Co počínáte, slečno? Prosím vás, vstaňte! Kdyby vás někdo uzřel tak předemnou, co by si o vás pomyslil?"

Ona však vstáti se zdrahajíc zvolala: „Ne, dříve nevstanu od nohou vašich, dokud nade mnou nerozhodnete. Ve vašich rukou spočívá

osud můj: buď štěstí teď podáno mi bude vámi, buď nešťastná jsem na vždy, snad i věčně."

„Budiž!" zvolal posléze Vasil. „Vy jste mě k tomu přinutila ... chyba má měla se mnou pohřbena býti ... vězte, milostivá slečno, že vás milovati nemohu, protože ..."

Rychle se vzchopila Johanna, a divoce očima koulíc, hrozným volala hlasem: „Tedy nadarmo snížila jsem se před vámi, nadarmo potupila sama sebe Bozkovicova dcera!" Mírněji pak po nějaké chvíli tázala se: „A proč, smím-li se ptáti, mne zavrhujete?"

Zdlouha kráčeli dále po hradbách, a Vasil vypravoval jí o Bohdaně a takto skončil: „Mou vinou stala se nešťastnou; já, můj klam byl příčinou jejího neštěstí; skrz mne zavřely se jí navždy brány klášterní, skrz mne zavřena ji cesta v svět, skrz mne se mísí její pláč v lkání rychlé řeky. Ač jen zřídka kdy mně možno ji spatřiti, přece jako dříve vždy ji miluji, a jen s životem mým uhasne i láska má k ní."

Stáli nad prohlubní, kde mezi skály s jekotem se valil lesní potok, bledá luna nebyla s to, aby propast tu osvítila.

S sepjatýma rukama hleděla Johanna nějaký čas k nebi, strašlivý, zdálo se, že má úmysl; pevně pak chopila se Vasila a volajíc: „Se mnou žíti si zavrhl, se mnou tedy klesni v chladnou náruč smrti!“ chtěla s ním se vrhnouti v propast; Vasil však, jenž již dříve ji pozoroval, zadržel ji silnou rukou s úžasem zkřikna: „Slečno!“ Ona pak vytrhnouc se mu a rvouc si vlasy, kvapila nazpět do hradu, volajíc: „Potupena, zavržena!“ až mezi skalami zbudila stojazyký ohlas.

Brzo na to Vasil se strýcem svým a měšťany Pražskými odešel z hradu.

Byla půlnoc; utišila se v prsou Johanniných bouře, měsíc se skryl za černé mračno. Bloudila Johanna v hradě širou nocí, vřelé slzy lily se jí po tváři. Vstoupila v hradní kapli. Svaté ticho tady panovalo, mdle dohořívala lampa před oltářem, kde matka Boží trůnila. Vysokým oknem patřila sem luna roztrhanými oblaky, zdaleka hučela Berounka; v křoví pod oknem zpíval slavíček lásky žal.

Kleknouc před oltářem, modlila se Johanna v tento smysl: „Potěšení zarmoucených, ty ulehči srdci mému; ty jen nyní jsi útočiště mé; šedý mrak se položil před sluncem žití mého; co luna jasná ty nyní osvěť dny pouti mé. Sláva má nyní zašla, jako po parném dnu zlaté slunce; a jako chodce v tmavém lese kdy noc přepadne, tak nyní na mne strašná moc neštěstí se valí; potupena jsem před tím, jejž miluji; necvičena jsouc skrocovati náruživosti své, vlastní jsem přivolala neštěstí. O že tak časně ztratila jsem matku, která by mne byla vedla po dráze ctnosti! Den smrti její byl mého neštěstí den první i původce. O pomsti ty, vševědoucí, před nímž odkryta jest každá nepravost, smrt matky mé i bídu mou na vrahu matky mé!“

Umlkla. Přistoupnouc k oknu spatřila za dalekými hvozdy běleti se den; strašlivá myšlénka pronikla vnitřnosti její; domnívajíc se, mrtva-li a na vždy ztracena pro Vasila bude Bohdana, že snad tenkráte srdce jeho k ní se obrátí; nevědouc, že již ztracená pro něho roušku pojala, uzavřela, že z hradu se vykrade, u klášterní zdi

čekati bude, až Bohdana u okna se ukáže, od Vasila vyrozuměla, a tu že ji zavraždí.

S plným toulem a s lukem spustil s hradu. Hradní, jemuž slíbila, že příští opět se vrátí, pomohl jí provaz upevniti. dlouho stál pak na hradbách, když již c Johanna v lese byla zmizela.

V vonném máji
V šírém háji
Slavíčkové sveholí.
Zamkni mříže,
Temná chýže!
Mne samota neboli.

J. J. Marek.

Zašla bouře, dohučel déšť; jasné slunce stálo na prostředku své dráhy; s klášterní vížky ohlašoval jasný zvuk zvonků poledne. Zvlažené a deštěm občerstvené kvítí libou vydávalo vůni, mdle hučeli hájové, a v zlatém lesku vinula se kolem klášterní zdi Berounka.

Na hrobním pahrbku klášterního hřbitova seděl Vasil, toužebně hleděl k oknům své milenky, očekávaje, brzo-li milostný její obraz se ukáže. Dlouho tak seděl, podepřen o svůj dlouhý meč, mladý tis klenul nad ním své stíny, v kterém hlasně zpívalo mladé ptáče; umklo časem, a jako ozvěna ozýval se z bezového křoví, které

se pod okny Bohdaninými vzhůru pnulo, zpěv jemu odpovídající.

Dozněl zvonku hlas, otevřelo se okno Bohdanino a ona přistoupila k němu. Domnívajíc se býti nepozorovanou, odhodila roušku obličej jí zakrývající, a sepjavše rukou svých, modlila se tiše. Černý oblek vyvyšoval bledost tváří; oko její nespatřovalo již více milostnou krajinu, od ustavičného pláče a lkání zhasli zrakové její, a modré oko její zavřelo se na vždy.

O náhrobek maje hlavu podepřenou hleděl Vasil nepohnutě vzhůru; přemoženému patřením na neštěstí její tekly tiché slze po tváři. I on se modlil, a jakoby šetřilo pobožnosti té, umlklo ptáče.

Po nedlouhém tichu počala Bohdana sama s sebou, od nikoho, jak se domnívala, neslyšena, mluviti: „Kde as teď přebýváš, ty, na kterého i proti vůli své i v modlitbách svých ustavičně zpomínám; zdaž časem ještě zpomeneš, že jsi nešťastnou Bohdanu miloval? Jednou ještě kéž bylo by možno tebe uzříti! — Však nadarmo mě trýzní touha má, v světě nespatřím ničeho více.

Nadarmo mně vzchází den i noc, pro mne nekvěte žádné kvítí, jasný blesk zraků mých zhasl, a oko mé temná noc na vždy obklopila. O bys věděl, jak jsem nešťastna! — Však nedej, Pane, by se to dověděl, neboť miluje-li mne ještě, jest dosti nešťastný, a věda osud můj, byl by nešťastnějším, než již jest. Však dá Bůh, že nebude již neštěstí mne tížiti déle, cítímť, v brzkém že již čase v pokojný sen klesnu; neb ani příčinou neštěstí svého nejsem v stavu plakati více, slzí svých vyschl pramen.“ V tom opět zazněl s vížky zvonek. „Slyš, k modlitbě volá mě povinnost. O dej, Pane všemohoucí! by zvonek ten, který teď mne k povinnosti volá, brzo zval mě i v chladnou smrti náruč; poslední bych dala světu: Dobrou noc!“

Nemoha se déle zdržeti klesl Vasil na kolena, sklonil hlavu k zemi a zvolal: „Bohdano!“

V tom zahučel přes zeď klášterního hřbitova šíp a hluboce se vbodl Bohdaně v pravý bok; bolestně vykřikla raněná a klesla zpět, Vasil však hlavu maje skloněnou neviděl šíp, a domnívaje se, že vyvoláním jmena svého ulek-

nuta vykřikla, odcházel; sám k sobě mluvil, řka: „Já ji urazil, ji, kterouž učinil jsem tak nešťastnou!“ co zatím Johanna, z jejížto ruky smrtící šíp vyletěl, nepronásledovaná zmizela v blízký les a v noci nazpět do hradu se vrátila.

Bohdanu nalezly sestry její silně raněnou, a zkřísivše ji, odvedly ji na lůžko; ona však domnívajíc se, že od Vasila postřelena jest — bylať hlas volajícího poznala — bolestně lkala: „Toho jsem od tebe nezasloužila!“ Starostlivě hlídaly ji sestry po celou noc; spánek se k ubohé však nesklonil. —

Opět přivítala kukačka pod Karlovým Týnem v hustém lese jitro; nikoli však jasné jako jindy vycházelo slunce, nýbrž krvavé, jako dnešní měl po přešlém příměří nastati den. Přistrojeno stálo vojsko Pražské, uchystáni byli věncové smolní, i jiné nářadí k dobytí hradu bylo pohotově. V středu vojska stál Hedvík, který po celou noc tmavým lesem bloudil, pro nějakou bolnou předtuchu usnouti nemoha. Napomínaje lid svůj k setrvání, poroučel, by obzvláštně věž vysokou hleděli ohněm zkaziti. Pak zašel s Ho-

rou opět v tmavý les, očekávaje deváté hodiny, na kterou útok byl odložen.

Smutně nad nimi hučely větve vysokých jedlí, a vichr lkal tmavým lesem co nevěsta na rakvi milencově. Zasmušilý Hedvík dlouho mlčel a ani Hora slova nepromluvil. Až pak posléz začal Hedvík:

„Zdá se mi, jako bych od dnešního útoku víc se nevrátil, a jedině to přeji, by dříve dcera Bozkovicova, Johanna, padla rukou mou, která jediná mimo Vasila mne zde chce předčiti slavným jmenem; a již proto též ji nenávidím, že jest dcera Bozkovicovy manželky, která, jak tobě beztoho známo, mnou pohrdnouc, jej pojala za manžela. Nad mým hrobem nikdo lkáti nebude, nemámť ani dítek ani manželky. Padnu-li, žádám, bys hleděl mě pomstiti, a neodtrhl dříve od Karlova Týna, leč by Johanna byla padla.“

Což když mu Hora přislíbil, vrátili se k vojsku.

Počal se útok, hlasně zněl hlas trub a břinkot mečů, ohniví věncové lítali v hrad, a ne

jednou byla vysoká věž v nebezpečenství, že ohněm sklesne.

Sem tam Hedvík přebíhal jen Johannu hledaje. Dlouho se mu nepoštěstilo ji nalezti, až posléz blíže brány na hradbách ji spatřil. Prudce, jako z mrštného luku šíp, pod bránu spěchal, po skále nahoru lezl, a když na poručení Johannino nikdo mu nebránil, zdi zlezl.

S divokým rykem vrhl se na Johannu, strašný počal boj, neb Johanna tak dobře mečem jako prakem vládnouti uměla; brzo ona ustupovala, brzo Hedvík couval, zdola hledělo vojsko s podivením na ten boj, i obleženci o své meče podepřeni patřili na ně.

V tom vyletěl Hedvíkovi z ruky meč, přes zeď letěl v hluboký úval mezi skály dolů, a dopadna s nesmírné výšky země roztříštil se. Zajatý Hedvík byl svázán, a zuřil a zpouzel se velmi, když do hradu jej vesti chtěli; trhal vazbou a řval co rozdrážděný tur: „Nešetřte mě, neboť vězte, že nejouhlavnější nepřítel váš před vámi! A ty, kteráž ani dívka ani muž nejsi, k potupě Stvořitele svého opásajíc se mečem, věz,

že tvá smrt byla účel můj a tvá potupa; proč mne šetříš?"

Nevšímajíc si slov jeho Johanna poručila, aby jej do hradu odvedli.

Načež opět on: „Neradujte se ze zkázy mé, neboť vězte, že jistě pomstěn budu; v brzku sklesne vaše hrdá věž, a pohřbeni budete v zříceninách hradu svého, jakž ode mne poručeno jest!"

Načež rychle Johanna: „Mne si chtěl potupiti, potupen buď sám; hrad si poručil ohněm zkaziti, tomu zabráním. Svažte ho pevněji! Jakožto vůdce, jenž chtěl dosáhnouti koruny české pro svého Korybuta, dostaniž korunu, však slaměnou, a tou buď sám korunován. Pak upevněte jej za ramena na dlouhé dřevo, tak ať visí se střechy věžní, a zajisté že společníci jeho přestanou na věž házeti ohnivé věnce."

Tak se i s Hedvíkem, jakkoliv zuřil a se zpouzel, stalo. — Na dlouhém dřevě nově tesaném visel s věžní střechy, korunou slaměnou hlavu maje ovinutou; pod ním zněl lomoz a křik

bojujících, přestali však zástupové jeho smolné věnce na věž házeti.

Silným hlasem řval: „Nešetřte pro mne věže, házejte jako prvé oheň; a největší radost má bude, kdy se mnou dolů pořítí se věž hrdá.“

Neslyšeli ho však pro břinkot mečů a křik bojujících dolejší; nadarmo hleděl zprostiti ruce své vazby.

Na přístřeší stála Johanna; klaníc se, jak pravila, slávě jeho, posmívala se mu, že vyvýšenosti, které hledal, dosáhl.

Hrozně dole zněl zvuk trub, břinkot mečů, lomoz a křik bojujících; v tom poštěstilo se Hedvíkovi jedné ruky vymknouti, z náprsníku svého vyrval dýku, zařval silným hlasem: „Věz, dívko, že já matky tvé, která mnou pohrdala, jsem vrah!“ přeříznul provaz, na němž byl upevněn, a řítil se v hroznou skalní propast.

Sklesla Johanna, utichl dole křik a lomoz; útok byl skončen.

Zlomky
z rozličných povídek.

Valdice.

Wenn der Sterbende schon in jene finstere Wüste allein hingelegt ist, um welche die Lebendigen ferne am Horizont, wie tiefe Wölkchen, wie eingesunkene Lichter stehen, und er in der Wüste einsam lebt und stirbt: dann erfahren wir nichts von seinen letzten Gedanken und Erscheinungen. Aber diese Poesie zieht wie ein weisser Strahl in die tiefe Wüste, und wir sehen in die letzte Stunde des Einsamen hinein.

Jean Paul.

Na obzoru rozlehlé roviny, poslední za Jičínem před horami Krkonošskými, vylézal pod Kumberkem nevelký vojenský zástup bojovníků rozličného druhu, jakýchžto se v poslední polovici třicetileté války nemalé množství — jak císařských tak švédských — po Čechách toulalo a původem bylo nesčíslných menších šarvátek. U vycházejícím slunci se lesknoucí zbraň vystupovala buď nad pahorky zástup obkličující, buď

*

se skrývala za nimi, jakž buď po kopci neb dolinou se blížil. Posléze dostoupil roviny; byl to zástup císařských.

Nejpředněji jel císařský podplukovník. Celý jeho spodní šat byl ze žlutě vydělávaných jelenic šitý a černě vyložený. Žádná obyčejná kulka švédské střelby nebyla s to, aby brnění jeho prorazila, což mnohý důlek na kyrysu jeho dokazoval. Ocelová přílbice měla hledí, které buď zdvihnouti buď spustiti se mohlo, a ocelový široký obojek na krk. Stehna i ramena krylo též ocelové odění, a ruce chráněny byly rukavicemi z článkovitého mosazu, u vnitř koží vykládanými; na nohou pak měl vysoké, pevné, svrchu po kraji přehnuté boty. Sedlo bylo vysoké, a i uzdy byly tenkým ohebným železem pobity. Meč jeho byl dlouhý, rovný a širokou rukovětí opatřený, a v sedlu byly z každé strany dvě veliké pistole s německými zámky.

Perami na přílbici, řetězem na prsou a širokou, s pravého ramena k levému boku převázanou páskou červené barvy rozeznával se od následujících jej asi dvanácti kyrysníků. Za těmi

jeli čtyři karabinníci, lehčeji oněch odění, každý karabinou, dvěma pistolemi a kordem ozbrojeni, a tudy více ku střelbě potřební, nežli k blízkému se s nepřítelem setkání. Pěší střelci a kopiníci šli za jezdci. Oděni byli kopiníci ocelovými náprsníky a železnými, břicho objímajícími pruhy; na hlavách měli přílbice bez hledí, po straně dlouhý kord a v rukou patnáct i osmnáct střevíců dlouhá kopí s ostrou špicí nahoře; a nebo nesli kratší, nahoře podivně utvořené, pobité dřevce, které halapartnou nazývali.

Střelci byli oblečeni v krátké kazajky se širokými rukávy a široké krátké spodky. Nové pláště, které teď právě počínali nositi, byly přes ramena převázány; na hlavách pak měli klobouky nahoře uzší než dole, s úzkou svislou střechou a u vnitř ocelí opatřené. Zbroj neměli žádnou; zbraň jejich byla krátká zkřivená šavle a pět střevíců dlouhá musketa, tak těžká, že ji při střílení o dřevěné vidlice museli opírati. Vidlice a lunty, kterými se pro nedostatek zámků u muskety muselo vypalovati, naloženy byly na několika koních, na konci zástupu vedených;

pročež se dá lehce pomysliti, jak zdlouha takovýto zástup musel cestovati, a jakých příprav to stálo, nežli se i ten nejmenší boj mohl začíti.

Naposledy vylezlo hejno lehce oděných, karabinou a širokou šavlí ozbrojených Chorvátů, kteří v bitvách tu samu službu jako nynější myslivci konajíce, nejvíce rozptýlení a v největším nepořádku bojovali.

Dostoupivše roviny zůstali státi, a setník Chorvátů, vysoký, silný mladík, přistoupil k podplukovníku.

„Tamto jsou Valdice,“ pravil nataženou rukou k polední straně ukazuje, „a vy jste mi slíbil, že mi bude povoleno tam se stavěti a zdržeti.“

„Ano,“ odpovídal podplukovník; „rozmyslil jsem se ale, nepůjdete sám. Vezměte své Chorváty s sebou, zdržte se — jak jste žádal — čtyry nebo pět dní, a pátrejte zatím pilně v okolí. Pak táhněte k západu, a písečnými doly pod Troskami a hrubou skalou stíhejte zástupy nepřátelské; k tomu se sbor váš nejlépe hodí. Já mezi tím časem zatočím se k východu, a po

sedmi dnech sejdeme se v Mladé Boleslavi. Rozuměl jste?"

Setník se uklonil.

„Mějte se dobře," pozdravoval podplukovník a táhl se svým sborem dále k východu.

Chorvátům opakoval setník vůli podplukovníkovu, a dal jim — dlouhou noční cestou unaveným — povolení k odpočinutí; oni pak s hlasitým plesáním poručení jeho přijavše, umístili se ve vysoké trávě, kolem malého pahorku, který právě na obrubě rozlehlé roviny ležel, v rovné linii se vsí Radimí a vycházejícím sluncem. Setník pak sám vystoupiv na pahorek a na prsou založiv ruce, hleděl smutně v rozmanitou krajinu.

Tesklivé muselo to býti upamatování, které bylo s to, aby tak hluboký smutek uvedlo v tak jaré srdce a takový zármutku výraz v tak květoucí tvář.

Byl silný vysoký mladík — jak jsem již pravil — setník ten; zbroj jeho byl pouze ocelový náprsník přes žlutý oděv, zbraň dlouhá skřivená šavle a dvě pistole za černým pasem,

ozdoby jeho zlatý na prsou řetěz, červená, s pravého ramena k levému boku převázaná páska, a dvě dlouhá péra na širokém klobouku, jedno bílé, druhé červené barvy.

Chorváti se s hlučnou radostí rozhostili pod pahorkem ve trávu, šaškujíce jednali někteří mezi sebou o rozdělení a vyměnění společně dobytého zboží, jiní přikryvše obličeje širokými klobouky pevně usnuli — byl sbor ten asi sto mužů silný — a setník stál sám jediný smutný na pahorku nad nimi. Sotva vyšlého slunce rudá zář opírala se o vysokou jeho postavu, ranní větřík mu pohrával s dlouhými kadeřemi, jež po náprsníku a po zádech mu poletovaly, a s perama na širokém klobouku; temné oko jeho rozhlíželo se tesklivě po daleké jitřní krajině.

Rozmanitost byla hlavní vnadou krajiny této; milostná spanilost a vážná velebnost byly v ní spojeny jako v obličeji jarého jinocha, který teď zasmutnělý hleděl v ni. Za ním na půlnoc a v levo k východu ležely v dálce u velikém půlkruhu hory Krkonošské, a temnomodrý stín střídal se po velebných stupních těchto s rudožha-

vým světlem prvního slunce. Po pravé straně setníka stínily — z temných vystupujíce dolů — temné kopce Kumburk a Bradlec se svými hrady, a za nimi, vysoko nad ně strměla krásná hora Tábor. Z hluboké nížiny táhla se zpovolna vzhůru až k své ohromné výši, a na jejím daleko táhlém hřbetě střídaly se od paty až ku polovici její výše zelená pastviště se zlatem v dlouhých polích dozrávajícího obilí; od polovice však byla rozlehlá pole lemována temnými lesy. Sem tam se míhaly v ranní záři jednotlivé dvory a jiná stavení — buď v úrodné planině, buď ve stínu temnozelených lesů umístěná. Po její hořejší, o něco příkřejší polovici modraly se husté mladé lesy, a v příkrém čele hory vystupovaly místy šedé skaliny z temného houští, až na nejvyšším temenu se jí bělal málo rozeznaný kostel na obzoru rudého nebe co bílá skalina strmící na krvavém moři. Právě před setníkem, v polední stranu obráceným, byla daleká rovina, po nížto se úrodná pole s květoucími lučinami střídala; na obzoru jejím stál chlum Veliš, korunovaný zdmi starého hradu, a o něco blíže strměl holý

kopec Zebín. Tak byla tato rozkošná krajina kol a kolem uzavřena, po níž teď smutné oko jinocha se ohlíželo.

Ačkoliv cit pohledem v krásnou krajinu, obzvláště v čase dozrávajícího obilí zbuzený, nikdy není pouze radostný, jakož vůbec žádný z citů lidských není čistý a bez přimíšení jiného, prvnímu odporného citu, žádná z vášní lidských bez přimíšení jiné, první protivné vášně; ačkoliv při pohledu tomto vezdy jakási neznámá touha, neurčitá tesklivost a tajný smutek se mísí v radost z krásné krajiny: přece se zdála truchlivost mladého setníka ještě jiné míti příčiny, neboť oko jeho se zvláštním výrazem několikráte utkvělo na červených střechách kartauzu Valdického, který blíže pod kopcem Zebínským vyhlížel ze stínu ovocného stromoví nad vysoké, kartauz obepínající zdi. Truchlivě ležel rudý paprsek sotva vyšlého slunce na střechách těchto a nad celou rovinou vůkol nich.

Podplukovníkův zástup bylo ještě viděti v dolinách daleko pode vsí Radimí, po chvíli pěší střelce a kopiníky, až v záhybu dolu zmi-

zel celý zástup do hustého lesa na pěšině ku hradu Pecce.

Hlas zvonku s vížky Valdické obrážel se o holý Zebín, smutný zpěv zazněl v uchu setníkově, čině ho pozorna na nějaký sbor lidí, daleko v rovině mezi poli a lučinami pěšinou ku klášteru kartuzianů se beroucí.

Byl to průvod pohřební; bílé šaty dívek malou rakev nesoucích míhaly se zelenými lučinami, a černé korouhvičky vály nad nimi co dvé přeletujících havranů. Temněji a temněji zněl zpěv jejich, až posléze umlkl, a celý průvod zmizel ve vchodu klášterním.

Dlouho tak stál mladý setník, u hlubokém — zdálo se — zapomenutí, maje oči upřeny na osamělé před sebou střechy, co zatím ostatní zástup kolem pahorku rozhostěný vždy veseleji si počínal. Když pak již i zvonek klášterní byl umlkl, a hluboké slavné ticho se rozložilo nade půvabnou krajinou, setník sestoupiv s pahorku poroučel přichystati se k odchodu. Hlučně se vzchopili Chorváti, a asi po půl hodině byli již u Valdic.

Nežli setník lid svůj ve vůkolní chalupy rozdělil a některé z nich vyslal na zvědy pod zříceniny Trosek, jejichžto dvě věže v dálce na vysokých rozdělených skalinách co jelení parohy se zdvihaly: byla již jedenáctá hodina a znova zazněl zvonek s vížky klášterní. Ještě jednou napomenuv Chorváty k pokoji a pozoru, odcházel setník, a brzo vešel vysokými vraty, nad nimiž spojené C a W v kameně bylo vytesáno, u veliké klášterní nádvoří.

Po každé straně u vnitř dvoru stála studně. Naproti vratům celou délkou dvoru bylo průčelí kartauzu. U prostřed byl kostel, do něhož několik stupňů zvýší velké dvéře vedly; po obou stranách v souměru byl zavřený vchod do vnitř kláštera. Na stupněch kostela seděly ženské atd.

Úzkými vraty na pravém úhlu na zad dvora vkročil poutník v jiný malý dvůr a po zelené pažiti vzhůru přistoupil ke zídce přes dva lokte vysoké, přes kterou bylo viděti na malý hřbitov a přes něj na cestu ku Praze. Celý hřbitov podobal se rozkošné zahrádce. Kolem zdi pnulo se bezové křoví, každý hrob byl obložen zelenajícím

se drnem a posázen květinami počasí toho. Z růžových a jiných křovisek vyhlídal na každém hrobu černý křížek a mezi rovy se křížily stezky pískem posypané. Na zad hřbitova byl malý domek, byt hrobníkův; kolem nízkých oken a pod nimi okolo sedadel z drnu udělaných vinulo se vinné réví až po střechu, na které dvé hrdliček cukrovalo.

Bylo k jedenácté hodině a náramné parno. Hluboké ticho panovalo kolem, jen některá moucha bzučela po klesajících vedrem, ráno však pilně zalitých květinách. Jen časem zazněl pohřební z kostela zpěv a ze vzdálených lesíků volala kukačka.

Jinoch, opřev se lokty o nízkou zeď, pozoroval hrobníka, hrob kopajícího. Byl to šedivý shrbený stařec. Bílé vlasy mísily se v dlouhou šedivou bradu; oblek jeho byl černá vesta, takové spodky i punčochy, a bílá rozevřená košile. Šedivá kazajka a kulatý klobouk ležely na nejbližším rovci. Ač pro vysoké stáří velmi slabý se zdál, pracoval přece pilně a velmi pozorně lesknoucím se rýčem. Vstoupiv do vyko-

pané jámy, nahrabanou hlínu stranou vyhazoval; po chvíli opět vylezl a úzkostlivě se všech stran vyměřoval hrob, zdali všude stejně široký a dlouhý jest; pak kopal dále.

Chvíli pokopav, jako dříve vstoupil v jámu, potom zase vyměřoval šířku a délku; a to tak pořáde, až posléze šnůrkou, na jejížto jednom konci olůvko zavěšeno bylo, hloubku jámy vážil.

Opět opravoval, a hladil a měřil i vážil, až hrob všude stejně dlouhý, široký, hluboký a hladký byl. Pak srovnával vyházenou hlínu, vyhrabané kosti vybíraje a skládaje v podlouhlou hromadu, kterou posléze přihladiv ostrou lopatou pro okrasu lemoval a drnem přiobroubil. To vše s takou pilností a úzkostlivostí, a jak se podobalo, i s potěšením činil.

„Pomáhej Pán Bůh!“ praví jinoch.

„Dejž to Pán Bůh,“ odvece stařec.

Klášter Sázavský.

Hory velebné! odvěčná jak hrdě zdviháte čela k zamračenému nebi; neskonalé jsou dny pobytu vašeho! — Zčeřená řeka líbá patu vaši — mnoho-li vln již přenesla úskalí vašeho lůnem?! — Kolikráte klesli lesové — roucho vaše — pod ranami obyvatelů vašich? A ti, o nichž hlásati bude pověst má, a kteréžto druhdy bydleli mezi vámi, kam zašli? V prach — v prach proměněni jsou, vichřice jimi pohrává po tváři země! —

Po obou březích slavnotoké Sázavy stojí hustě porostlé hory, neširoký tvořice dol. Po pravém břehu — právě při řece — jest klášter Sázavský, kolem něho se zahýbá řeka a ze dvou stran zhlížejí se stěny klášterní v tichém toku.

Krásný večer vzešel nad dolem tímto, bylo to na konec července roku 1108. Růžové červánky planuly nad západními horami, a zhlížejíce se spolu s právě rozžehlou zvířetnicí v zrcadelném toku, rudě barvily tiché zdi klášterní i vysoko strmící věž a gotického kostela šeré stěny, kterýchžto obraz taktéž hluboko stopen byl v jasných Sázavy vodách. Za klášterem vzhůru po horách táhly se temnomodré lesy, až tam, kde na temeně jejich nejvyšším jednotlivé černé jedle strměly při obzoru růžového nebe. Po levém břehu — právě proti klášteru — něco vyšší vystoupala temně porostlá hora, a v stínu jejím vedla po nižším kopci nad samou řekou úzká, šípkovými keři zarostlá pěšina vzhůru na temeno hory k osamělému kříži, pod nímžto na dvé se rozdělivši v levo do dalekých — nepřehledných padala lesů, v pravo po temenu hory ustavičně nad řekou vedla přes Hrádek ku hradu Dubu.

Hlubokým tichem večerního dolu ploula libá vůně votavy z pobřežných lučin, jednotliví z různých stran přicházeli mniši po břehu Sázavském a zmizeli ve branách klášterních. Konečně

nikdo nešel; — víc a víc se šeřilo, a poslední se zhlížely požáry ve vysokých úzkých oknech kostela i v uzounkých okénkách tichých cellí mnichů. Lehké modravé stíny poletovaly nad temnými lesy a jen vrcholky hor ve mdlém růžovém lesku se skvěly, hlubší a hlubší rozkládalo se ticho nad divokrásnou krajinou, a slavná letní noc rozněcovala zponenáhla své hvězdy po rozsáhlém temně modrém nebi.

Teď ještě jeden z hlubokých lesů vycházel mnich. Šedá brada jeho, po černém oděvu řeholním plynoucí, jevila vysoké stáří; shrbený o sukovitou hůl se podepíraje přicházel krokem zdlouhavým po pěšině, která po temenu protější hory právě nad řekou vedla k osamělému kříži. Dostoupiv nejvyššího pahorku hory této, na němžto vyvýšeno bylo dřevo spásy, zaslechl k modlitbě zvoucí hlas klášterního zvonku. Nepohnut zůstal státi, a upustiv podporu svou i sepjav třesoucí se ruce hlasitě se modlil modlitbu Páně.

Umlkl opět zvonek klášterní; velebný stařec domodliv se pozvedl sukovitou hůl, a stoje

i žehnaje na vše strany před sebou ležící zemi, hleděl smutně přes rozsáhlé daleké hory, až tam, kde v rozlehlých rovinách mdle se bělaly dřímající vsi daleko — daleko za lesy vzdálenými.

„Dobrou noc, vlasti má!“ přál stařec hlasem srdečným, a zdlouhavým krokem bral se s kopce dolů po pěšině mezi keři šípkovými k Sázavskému břehu.

Časem celý skrytý zmizel mezi křovinami ve hluboké stezce, časem zase volný průhled maje pohlížel na tichý před sebou důl.

Tak přišel k břehu, a na malém, z několika silných dřev svázaném vorku přeplaviv se přes řeku vešel ve brány kláštera, a celá krajina stála bez znamení života v okršku svém.

Tak zůstalo asi půl hodiny, a hrůzoslavné ticho dřímalo nade hvozdy hor dol broubících, jen časem přerýváno smutnodutým voláním budícího se ptactva nočního.

Tak jemný byl pohled na krajinu tuto, tak tklivý cit zmocnil by se srdce osamělého poutníka, kdyby s pahorku pod křížem protější hory

byl patřil přes daleké hvozdy v roviny vzdálené, aneb v tichý důl a v míhavé světlo dolem valící se řeky, žeby horké slzy prolévaje nevěděl co mu úží ňádra sevřená a co nutí zraky jeho k pláči. Kdo vysvětlí hluboký tento bol, probuzený pozdním večerem v srdci lidském, kdy osamělý opozdil se člověk ve krajině krásné? Jest to touha ve kraje, kde se rodí světlo? aneb v kraje, kde světlo umírá? — Touha, o které Byron psal v následující smysl:

„Kdo obrátil kdy k nebi zhůru hled,
I nevrátil se smuten k zemi zpět? —
Nepřál si perutí, by rychlý let
Jej nesl tam u věčna světla svět?"

Či jest to myšlénka, že i nás po strastiplné pouti hluboké to ticho pojme ve klín svůj, že i nám hlubší nastává noc, nežli teď se blíží nade krásnou zemí? — Jest to žel vědomí, že přijde opět, že se vrátí krásný večer ten nad krajinou krásnou, a bude čas, kde jej oko naše více neuhlídá? — Jsou to slze smutku, že i tato

krása pomijející jest životu našemu? — Kdo odpoví na otázky tyto?

Dávno — dávno již přestalo bíti srdce mnohé, v němž jednou aspoň byl se rozhostil tento cit; dávno — dávno obrácena v prach jsou ňádra, jež byl úžil smutek takový: — na otázky tyto však ještě nikdo neodpověděl. Takovýto snad též byl cit, který teď se obrazil v oku — —; však málem bych byl opominul na jeviště děje našeho uvésti člověka, o jehožto citech již již chtěl jsem psáti.

Jak již tedy praveno, uplynulo asi půl hodiny od toho času, co byl šedý mnich zmizel ve branách klášterních; jasně již sem tam míhaly se hvězdy po hlubokém modrošerém nebi a plačící paprsek jejich poletoval po dalekých lesích i po nízkém hustém křoví pobřežních strání. Jediný široký temnorudý pruh červenal se nade dolem na západním nebi, a — tak se u míhavém světle tom zdálo — nesmírně vysoký klášter i kostel gotický strměly v jeho záři plamennou.

Po třetí a naposled teď zazněl zvonek s vížky kostelní, v rozléhající se jeho stříbrozvuk mí-

sil se trudný, jednozvuký pískot zpěvů předno-čních, a pak umíral nad rozlehlými hvozdy.

Okolo hustého křoví na břehu Sázavy, právě kde se řeka ku klášteru zahýbá a odkud po prvé rovná je vyhlídka na dlouhý dol Sázavský, ploul malý člun po hladkém tajemnoskvělém toku tiché řeky; v předu jeho s rukama sepjatýma klečel šedý stařec hlavu maje odkrytou, šedivé dlouhé kadeře ležely jednotlivě na šíji jeho, a jen některá z nich visela skloněna na sepjaté ruce hlavy k nedlouhé šedivé bradě, a ani nejlehčí větříček nehýbal jimi; nad lůnem řeky vanul jen zvonku zvuk.

Velebná byla starce tvář; kdoby však u světle něco pozorněji byl si povšimnul obličeje jeho, bylby spatřil hluboký v očích zármutek, a na vysokém vráskovitém čele paměť a vědomí mnohých a těžkých utrpení. Teď sice v celé jeho tvářnosti jevila se hluboká pokora a odevzdání, jindy však — ač ne často — jakoby blesk přelétl — prozrazoval obličej jeho jiné city. Pevně se sevřeli v okamženích takových rtové jeho, náramnou jevíce přísnost, více ještě svraštilo se

čelo, v pozvednutých očích planul hrdý oheň a celá postava hrději vypnutá pravila jej něčím jiným býti, nežli prozrazoval nynější sprostý, ač čistý oděv.

Nebyly však časté takové výjevy, obyčejně s šíjí skloněnou a ač zamračen přece s výrazem oddanosti v osud svůj stával stařec, a zdálo se, že těžce nese života svého břímě.

Oděv jeho byl hnědobarevná kazajka, takové též po kolena dosahující spodky a rohaté střevíce; čepice z medvědí kůže ležela u kolenou klečícího. Podoben byl rybáři vracujícímu se z lovu, aneb spíše teprv na lov vyjíždějícímu; tak i loďka rybářskou se zdála, ač v ní žádných rybářských nástrojů a potřeb nebylo.

Klečel v předu malé této loďky hlavu šedou na sepjaté ruce maje skloněnou; hlasitě se modlil při zvuku večerního zvonku, a sklopené oči jeho patřily v temný řeky klín k obrazu zvířetnice, která z temnomodrého shlížejíc nebe ustavičně před člunem plouti se zdála.

Rozbroj světů.

1.

Svět zašlý.

Tři studující jinochové opustivše na nějaký čas Prahu, vyšli do kraje použiti chtějíce jim povolených dní svobodných. Velmi rozdílné byly povahy jejich.

Bohdan, jemuž se svět tělesný co na nejvýš protivil, bloudil myslí svou po světech ideálů; co tělesné oko jeho na naší zemi spatřilo, vše buď v potěšení, buď v bolesti ho upamatovalo na říši ideálů, jak to buď krásné a libé, buď ošklivé a odporné bylo.

Druhý z nich, Václav, básník, žil ve světech obrazotvornosti své, proň byla celá země obývána bůžky rozdílnými; po vodách a lesích

bloudily milenky jeho, víly a rusalky a elfové houpali se v domnění jeho na každém květu.

Hynek, třetí z cestujících, rozuměl oběma dobře a znal povahy jejich výborně, ano on sám od obou povah něco do sebe měl, stavěl však se vždy jakoby hově a pochlebuje světu tělesnému, oběma druhům se jen posmíval, a tak co živá jejich satyra je i řeči a jednání jejich s hlasitým smíchem po cestách ferialních provázel.

Právě se blížili k městečku Dokzy zvanému, přicházejíce s hory Perštejnské, kde zříceniny starého hradu prohledavše na čarokrásnou krajinu vůkolní dlouho hleděli, každý citům vlastním se oddávaje, až blížící se večer je k odchodu donutil. Právě se usnesli, že v Dokzích přenocují a příštího dne horu Bezdězskou navštíví; čemuž žertovně Hynek dlouho jakoby odporoval, ač sám tajně snad nejvíce toužil v zříceninu a na kopec Bezdězský vystoupiti.

Hynek: „Čert aby se s vámi toulal; po každém kopci, v každé zbořeniště lezou, a já s nimi, a co tam? — Nic!“

Bohdan: „Nic? — Jmenuješ to ničím? — blíže kdy člověk dostoupiv nebeského blankytu hledí v povýšenosti své na zem daleko pod ním ležící, jež víc a víc se šíří před zrakem jeho, však vždy též víc a více mizí zrakům jeho, čím výše vstoupá, až by, kdyby možno bylo, tak vysoko, jak si přeje vylezti, posléze jen modrého nebe dohlédl.“

Hynek: „Ano! až by tak vysoko vylezl, kde zima na nejvyšší se vznese stupeň, a tam zmrzl, hlady zemřel, aneb co nejlevnější jest, až by dostoupil oblačných mraků, které by ho chladnými vodami obejmuly; tak by aspoň v nejmilejším svém živlu se ploužil.“

Václav: „Dobře máš, Hynku; ale to mi neodepřeš, že se stanoviště mého mnohem lépe to vyhlíží. Když tak vysoko vylezeme, že dolem ležící rozkošná krajina v lehkých mlhách a parách vzdálená se míhá co májový sen, ta města odlehlá, ty dvory daleké co očarované zámky se zdají — a lidé dolem bloudící tak malí a lehcí jako elfové, sotva že jich oko rozezná — a pak obrazotvornost menší a menší dělá zem, až te-

Hynek: „Dobře tedy. Ty máš proč zříceniny prolézati! Víra tvá, každá víra, tvoří si svět. Ale ty, Bohdane?"

Bohdan: „V těchto důkazech nicosti ducha tělesného, pozemského vidím, že nic, co vezdejší jest, nezůstane. Ta nejpevnější stavení! — déšť smývá vápno s nich, vichřice klátí polospuchřelou zdí, než se rok s rokem sejde, půjde krajinou pouhá pověst, že zde někdy stával hrad, a po čase i ta s pamětníky jeho zemře. A tak vše což tělesného, zhyne a zmizí, šírá země zmizí, neobstojí — nic, než . . ."

Hynek: „Nic, než co rozum, spíše nerozum tvůj vidí, a sice tak dlouho, dokud obstojí rozum sám; až zahyne země, zahyneš i ty, zahyne i rozum tvůj, a svět rozumu tvého byl sen, který sice co jednou vyřknutá myšlénka na vždy zůstane, věčně však jen pouhou myšlénkou bude..."

Bohdan: „Hynku! pro Bůh!"

Hynek: „A myslíš, že co tělesného jest, tak zcela zahyne a zajde?"

Bohdan: „Že nezahyne? — Nemluvívals nikdy o starém světě, který zašel?"

II.

Svět smyslný.

V hospodu města Dokzy zvaného zasílalo slunce, za Perštejnskou horu zapadající, nízkými okny poslední paprsek svůj, a obráželo se o bledou tvář u okna stojícího jinocha pocestného.

Byl to pěkně zrostlý, as dvacítiletý jinoch, v černý, ač sprostý, přece čistý šat oblečený. Tmavé kaštanové vlasy a hustě zarostlá brada vyvyšovala bledost vpadlých lící tudy cestujícího cizince, a tmavomodré oko jeho s nevýslovnou touhou hledělo za sluncem zapadajícím. Jeho duch bloudil daleko po plamenné obloze, dále nežli bledá luna chodívá, dále nežli slunce zlatoskvoucí cestu znamená; tam kde myriady hvězd u věčném souzvuku v kolo plamenného Siria krouží, tam bloudil duch jeho, hledaje svět ideálů svých, hledaje hvězdu, kde přebývají rovnorozenci jeho, po jejichžto stanu i jeho srdce toužilo, co po dávno opuštěné, proti vůli opuštěné milované vlasti. Častokráte duch jeho se

přiblížil k cíli tak toužebně hledanému — již, již vstoupiti chtěl v byt ideálů svých, a vždy hlasný hovor zde shromážděných hostů i hlučné řinkání sklenic vyprázdněných plašilo dále světy ony a přikovalo ducha roztouženého, přivábíc jej z daleké pouti, na novo k pouhé láskyprázdné zemi.

Právě na novo zalétl svobodně duch jeho, již znovu viděl z daleka hledaný ráj; v myrtových hájích procházely se skvoucí postavy, lehkým naň kývajíce prstem, líbezný úsměch hrál po tváři blažené, on . . .

„U sta hromů!“ v tom zavznělo u prostřed světnice, a silné řinknutí sklenice následovalo hromonosná slova; uleknutý sebou trhl jinoch, v tom pak přikročil druh jeho, a polou úsměšně polou lítostně i útrpně k němu pravil: „Co jest platno, že se vždy vydereš ze světa smyslného a toužíš po světě ideálů, který ani sám nevíš kde se nachází, zdali jen v tobě neb mimo tebe. Pokud smyslové tvoji účinkují, musíš v smyslném světě žíti, neboť věčný jestiť rozbroj mezi světy, jak smyslů tak ideálů i obrazotvornosti, a vždy

ten vítězí, jehož účinkováním žijeme. — Zamkni oči, a již velký díl ztratíš světa smyslného; pak bude lze tobě vznesti se v ideálů říši. Může však také býti, že ne," doložil úsměšně, „že tou měrou, kterou bude zacházeti svět smyslný, tou měrou vyhasnou ideálové tvoji."

Nepromluviv, s opovržením na mluvícího se ohlédna kráčel jinoch ven v klidný večer, a jako ohlas znělo v duchu jeho: Znič smysly, a pak...

Pokrčiv ramenama, odcházel druhý do kouta světnice, kde dříve seděl, smutně sám k sobě takto řka: „Lutobore! ty mnou opovrhuješ, že ti chci víru odejmouti, která mne sama opouští, a již hledím ouzkostně udržeti; — však mně jest nejbolestněji, an cítím, že tímto světem opovrhuji, jiného neočekávaje; aniž mně jest k útěše, že" — se smíchem — „jsem blázen, a dost!"

A opět s nucenou veselostí hleděl po světnici, v kteréž to jak náleží strakatě vyhlíželo.

Návrat.

Spadla koruna již s hlavy naší; běda nám již, že jsme hřešili;
Protoť jest mdlé srdce naše, pro tyť věci zatměly se oči naše,
A pro horu Syon, že zpuštěna jest, tak že jen lišky chodí po ní.

Pláč Jeremiášův. Kap. V.

I.

Praho! Praho! ty mé vlasti srdce kamenné! — O jak hluboko jsi sklesla v nepravostech svých! — Vrať, o vrať se! Šedý mrak — oblak toť slzí synů tvých — nad tebou spočívá rozestřen, na něm dřímá anděl záhuby, čas to mnohomohoucí; ach jak brzo snad již tebe zchvátí v rakev národů zašlých!? — Co čas se zrodil, syn hříchu hnusného a bratr smrti, otevřenť jest hrob, by pohltil díla rukou národů — i syny člověčenstva; — a ty sama, sama spěješ v temný jeho

klín? Vrať, ó vrať se! neníť míru ni pokoje v černém jeho lůně.

Popatř a viz; vystavímť já obraz ze dnů tvých — viz cíl a konec svého záměru; a pak — vrať, ó vrať se, poněvadž ještě čas, sice věčně popluješ ku zkáze!

Slyš, o Praho! Praho! ty mé vlasti srdce kamenné! Vyhořelť již plamen ctnosti v prsou synů tvých, vyschly slzí lítosti již zraků jejich prameny? — O ještě ne! ještě ne! Vrať, o vrať se, Praho! Praho! vlasti mojí srdce kamenné! Století nad tebou přešla provázejícího tě již od kolébky tvé času, a století snad ještě přejdou, nežli v rakev tě uchvátí týž mnohomohoucí čas, a bez útrpnosti chováš v lůně svém syny své s nouzí, s bídou, s zoufalostí zápasící; bez ohledu, bez spravedlnosti tamto odrodilci nesmírného přidělůješ bohatství, co zatím věrný syn tvůj hladem umírá; a tak vždy stejným, bezcitým bi-ješ rázem i nade hrobem časem umírajících synů svých, až i tebe v rakev uchvátí týž mnohomohoucí čas. — —

II.

Přešla půlnoc a měsíc odešel a hasly hvězdy po dalekém nebi.

A aj, stál syn krále bezkoruný na uchváceném sídle otců svých a pláč jeho provívaly šepoty noční.

Stál sám a stoje plakal nad vlastí svou, a země jeho nepoznala syna otců slavných!

Stál sám a stoje plakal nad vlastí svou, a aj krev byla na čele jeho.

Běda, nepřátelé sklonili sílu tvou, shrbili šíji tvou a v porobu uvedli dceru otců mých, a ona to neuznává. Pohanenať dcera otců mých, vyschnul pramen prsou jejích, a ona pokojná, neb nemá naděje více.

A synové její, synové hanby, plesají nad bídou matky své, a usmívajíce se mluví: „Aj žena!“ a nezpomínají, že byla matkou jejich a že jsou pošli z lůna matky své.

III.

„V levo!“ zaznělo pod Bílou horou v hluboké cestě. Temná mlha halila celou horu v neprohledné roucho a hluboké ticho vládlo noční krajinou. Nad Bílou horou nad mlhami ležel černý roztažený oblak, jako dvě peruti nesmírného orla, bledý měsíc na hřbetě svém nesoucího.

„V levo!“ zaznělo opět, a nedaleko mne mihlo se světýlko kolem šípkového keře v úzkou pod pahorkem pěšinu. Zůstalo ticho — já jsem byl sám.

Studená, vlhká byla noc, a zde v hlubinách nebylo pro mlhu lze ani na šest kroků před sebou něco rozeznati. Opřen o zetlelou vrbu na břehu malého potoka stál jsem pustým okem v pustou hledě noc, a rozličné myšlénky se střídaly v duchu mém; polohlasně mluvil jsem sám s sebou.

„Národe můj! v tvém srdci teď se umístiv chci mluviti k tobě jazykem tvým; snad že rád poslechneš, co ze srdce tvého vyšedši pronešeno

*

jest jazykem tvým; vždyť slyšívá každý nejraději sám sebe. Můj domov jest daleko; Krkonošské hory strmí nade střechu nízké chaloupky, kde teď v spokojeném snu snad spočívá otec můj, nenaděje se, nespokojený že syn bloudí mlhami studené noci; dalekoť domov můj, mladistvé Labe se zpěněnými vlnami hraje pod okny malé chaloupky, kde teď v spokojeném snu snad spočívá matka má a nepomyslí, žeby nespokojený bloudil syn mlhami nočními. Ten pokojný domov opustiv, putoval jsem do srdce tvého; jazyk tvůj jestiť i jazyk můj; a jazykem tím tatoť jsou první k tobě slova má: Národe můj! kdo rozesmutnil srdce tvé, kdo polil slzami líce tvoje ladné?“

IV.

Byl pozdní večer před novým rokem, já seděl, třetí rok osamělý, za nízkým dubovým stolkem, na kterém džbán vody, úzkým okénkem mně podaný, stál posud netknutý. Při každém pohnutí řinkala železa, jimiž přikován za pravou

nohu a ruku jsem byl k dubové pryčně, a budila mne z hlubokých, temných myšlének; neb všecky myšlénky mé vzaly na se barvu a vlastnosti zdí mne obklopujících.

Po dlouhá tři léta nespatřil jsem žádného člověka, neb chléb a vodu podával mi strážník můj okénkem úzkým bez slova promluvení; já k věčnému osamělému žaláři na vždy byl jsem odsouzen.

Měsíc svítil jasně vysokým oknem na černou podlahu, a obraz světla jeho dělily stíny mříží úzkých a hustých. Smutně jsem hleděl na osvícenou podlahu, a zdálo se mi, jakobych viděl krajinu otcovskou v této záři měsíčné, jako v maličkém obrázku třepetajícím se v bledém světle, se všemi horami, bory a potoky jejími; i otcovská chaloupka stála ještě na obrubě skály, jako ustavičným pádem hrozící v prohlubinu pod ní rozlehlou v klín vysokých, ji však nedosahujících jedlí. Dále ze stínu ovocných stromů vyhlídaly křížky náhrobní přes nízkou hřbitovní zeď, kde teď snad již odpočívali rodiče moji pod zeleným drnem, usouženi osudem mým. Nad

ně strměla kostelní věž; střecha školní, kde jsem prvního (ani nevím, zdali mám přáti, by se to bylo nikdy nestalo) dosáhl ponaučení. Však všecko tak malinké, tak drobounké, a vždy menší a menší to bylo, až posléze, jakobych viděl celou zem co malou kouli, mezi nesmírným hvězd množstvím valiti se nesmírnou oblohou.

„Nešťastná zemi! celý opět nad tebou uplynul rok, v truchlé opět oblékáš se roucho, skučíš tak smutně, povětřím se všemi svými hroby letící, jakobys smutný svůj oplakávala osud. Nešťastná země, pro tebe není žádného více shledání s tím, po čem toužíš, čehož však ani více neznáš, jako pro mne; měsíc nadarmo s tebou dělí vypůjčenou bledou slabou zář, tebe předce vždy jen širá ochvívá temnota, a širá obloha jest pro tebe jen velký hrob, jen to, co pro mne vězení toto. Jaro novou tě ozdobí krásou, v útrobách tvých však nesmírný zůstane žel, tak krvácející srdce nadarmo kryje drahý skvostný knížecí plášť. Nešťastná zemi, hrob mne s tebou sloučí, a nový opět v změněné na tebe mne vyvede postavě život; já s tebou, v tobě, na tobě

žiji, já s tebou a v tobě cítím, jako ty ve mně, a předce jakobys nevěděla, že tvor tvůj po tobě se plazící pro tebe si zoufá. Nešťastná zemi, nešťastná matko! ty hluboko cítíš žal nesmírný tak nesčíslných tvorů svých, a předc nevidíš konec žádný, vysvobození žádné; náš jednotlivých tvorů jednotlivý jest žal, lůno tvé nám vrátí poklid, tvůj všeobecný nezná ukončení žádného.“

Zlomky satyrické.

I.

Úvod k řeči, jakou na uvítání České Včely měl Karel Hynek, opsaná a s mnohými zkráceními, která se všecka proti vůli spisovatelově stala, vytištěná roku běžícího.

. . . . „Podłe jestęstwo człowieka
Kiedy głupstwem okrywa głębokie marzenia."
Juliusz Słowacki.

„Jsou věci na světě (na zemi), od kterých nic nesní naše filosofie." Hamlet.

(Poznamenání k mottu druhému. Rukopis, v kterém jsem přeložení nadepsaných slov Hamletových četl, byl tak porušen, že mi nebylo lze rozeznati, zdali tam „o kterých" neb „od kterých" psáno bylo; mně se zdálo „od kterých"

lepší způsob míti. Mohlby se někdo tázati „proč?" a tomu odpovídám: poněvadž se to v tom smyslu lépe obrátiti a lépe říci dá: „Jsou mnohé věci na světě, které nic nesnědly od naší filosofie," nežli aby se řeklo: „Jsou mnohé věci na zemi, o kterých se nic nesnilo naší filosofii," a pro toho zde stůj odpověd, že jsem se určitě řídil dle rukopisu před emnou ležícího.

Dříve však nežli počnu řeč tu vypisovati, je slušno, abych oznámil, jak jsem k držení jejímu připraven a ozbrojen byl, a pak i něco o posluchačích svých podotknul. Co se mne týče, já stál v červený kabátek oděn, maje na hlavě blýskavou žlutou čepičku s rolničkami a zvonky a dlouhým červeným perem ozdobenou, které jako plamínek z ní šlehalo a nade mnou plápolalo; na čele měl jsem napsaných několik řádek z počátku páně Kollárovy předmluvy k poznamenáním ku Slávy dceři, však literou a písmem tak drobounkým, že opodál a hlouběji pode mnou stojící posluchačové jen černou škvrnou to býti soudili; tak tedy ozdoben stál jsem na širokém stole, za klekátkem; všecko to bylo černě potaženo.

Může býti, že se někdo nad oblekem mým bude zdržovati (nebude však se nad ním zdržovati tak, jakoby již nad ním byl a nad něj se byl vznesl, a nad ním nahoře se chtěl udržeti); ten zajisté, pravím Vám, ten, nic o tom nevěda, v takovémto obleku vězí a sice tak hluboko, že mu jen uši vyčnívají. Na tom tedy lešení čili povýšení já ponížený stoje, ohlížel jsem se po posluchačích, a co jsem spatřil, věrně Vám chci popsati, pokud síla péra mého stačí, které (*per parenthesin* budiž řečeno) nemálo hrubé jest. Shromáždění bylo četné, dílem i čestné, ctěné i čtené, neboť měl, právě jak se to při veřejných věcech v Paříži stává, každý svobodný přístup a každý ta samá práva, jaká má *populus et plebs* Pařížská při tamějších sezeních.

Celé shromáždění dělilo se ve třídy a sice ve tři. Napřed seděli tři honoratiores. První měl nos dírkama dolů a na tom nose brejle, pod ním hubu, v té hubě zuby a mezi zuby trubičku hliněné dýmky. (To má býti sloh národní.) Vedle prvního seděl druhý rovně takový, jen že neměl dýmku a brejle, a že byl o něco menší. Vedle

druhého seděl třetí, a toho jsem ještě jak živ neviděl. Za tímto *collegium* (neb *tres faciunt collegium*) stálo hejno študentů neznámých; jen jediného znal jsem mezi nimi, a ten byl malý. Za těmito se rojilo smíšené množství drvoštěpů, vozejčkářů, trakařníků, flašinetlářů, rohlíčkářek, nosiček, drůbežnic, zelenářek atd. Mohl bych Vám je popisovati, ale —

Byli to z většího dílu čtenářové a čtenářky posledního ročního běhu časopisu „Jindy a Nyní", který teď co zemřelé dítě leží v úzké truhlici, pokrytý všelikými květy a obrázky. (Tak se, bohužel, skoro každému teprv po smrti dostane toho, co se mu — třeba u veřejném oznámení — již za živobytí slibovalo). Však již k řeči. Luskna prstami, začal jsem jak následuje. — —

II.

D u d á k.

Není neobyčejno v Čechách viděti na silnici muže, an sbor opic a opiček, časem i medvěda na řetězu za sebou veda, od vesnice k vesnici,

z městečka do městečka putuje, kde pro obveselení k výročnímu trhu se sběhlého lidu tito jeho čtvernozí komedianti dle píšťaly jeho skočnou provádějí a provozují. Muž však, jehož Vám, milí čtenáři, hodlám předvesti, není sice méně známý, však jistě méně obyčejný, jelikož jeho opice i medvěd jeho huňatý netancují po návsi neb na nerovném dlážení nějakého městečka; nýbrž oni v hlavním a to sice v městě Pražském, buď v Starém buď v Novém, ano oni v kavárně tancují podle píšťaly jeho i tenkráte, kdy on přítomen není a neslýchán jest zvuk dudáckého měchu. Tak též i já, přišed za jakousi příčinou do Prahy a maně vstoupiv v kavárnu P....ovu, očitým jsem se toho stal svědkem, s velikou pozoruje nelibostí, jak opice a medvěd dle dudákova nápěvu skáčí a se pitvoří pro posměch shromážděných hostů. — Vidoucímu takovéto se přetvařování jich tanulo mi i hned na mysli, že jsem mnohou v způsobu tom, kde zvířátka mluvila, četl scénu, a i hned jsem umínil napsati podobnou do Květů — (do Květů pravím, dobře věda, že by ji ani do Včely České ani do Mu-

sejníku, a to sice z patrných příčin, nepřijali) — a vydati ji ještě roku tohoto pro obveselení mládencům i pannám. (Mládencům — píšu, ne bez příčiny, ujištěn jsa, že mnohému ženatému nebude pro potěšení ani pro obveselení.) Zde jest.

Hlavní osoba dudák (nesmírný měch mačkaje pod levým paždím, co zatím trubice, skrze kterou měch nadýmal, z úst vypuštěna pod nosem se mu třepetala) táhl co vojenský vůdce v čele opičího pluku, a huňatý, na jednu nohu napadající medvěd šel vzadu, nesa v erbu něco křídlatého s ohromným žihadlem, pod nímž devisa: „*Jurare in verba magistri*“ zlatou literou se skvěla. Kdykoliv někdo k sboru tomu, a zvláště erbu medvědem nešenému blíže hleděl přistoupiti (Němec říká: „*nahe treten*“), pohrozil mu dudák důtkami, které nepochybně na svůj sbor měl nastražené. Tak tedy ten dudák dudy i důtky nosil.

U prostřed kavárny zastavili.

Dudák.

Hop hejsa! — kudy
Putuji, všudy
Známé jsou, známé jsou
Z Strakonic dudy.

Opičí sbor.

Hej dudy — dudy!

Medvěd (solo).

Z Strakonic dudy.

Karel Hynek Mácha.

Karel Hynek Mácha narodil se roku 1810 dne 16. listopadu v Praze na Malé straně z rodičů nehrubě zámožných. Otec jeho, dobromyslný šlechetný muž, pravý ráz bodrého, cizotou neporušeného Čecha, řemesla svého mlynář, přeživ manželku i syna Hynka, zemřel roku 1843 náhlou smrtí maje lét 74.

První věk vývinu našeho básníka padl do těžkých let drahoty druhého desítiletí nynějšího věku. Působení dlouhých a tuhých válek francouzských neminulo se i rodičů Hynkových, a břímě zlých časů jevilo sklíčující svou moc na rodině této tak, že ubohá při vší skromnosti své předce sotva nedostatku a zřejmé chudobě ubrániti se mohla. Karel Hynek chodil z počátku do farní školy u sv. Petra, pak k piaristům, načež na řemeslo jít měl; na snažnou žádost jeho mu však rodiče dovolili, aby gymnasialní studie na-

stoupil. Již tu byl velikým milovníkem čtení. Mezi rozmanitými knihami, v nichž se s neobyčejnou dychtivostí probíral, zaujímaly tenkráte rytířské pověsti prvního místa. Tu již oživovala se obraznost jeho na přitemnělých výtvorech básnictví, cenou sice jalového, avšak působením svým na nezkušenou, ale zvláště naladěnou mysl mladistvou ne nedůležitého. Hynek již co študent v nižších školách často zatoužil po venkově, po přímém pohledu na krásy, jakých se v románech dočítal. Protož i často do krajů vycházel, již z mládí seznámil a spřátelil se s přírodou.

Nastala mu pak doba vyšších studií a obraznost jeho počala se pořádati. Seznámiv se nyní i s klasickými spisy, čítal s velkou dychtivostí, aby nalezl, co by mu zadost učinilo a touhu po pravém poznání ukojilo. Z německých spisovatelů mu byl Goethe nad jiné milý, pak Zachariáš Werner a Novalis mnoho přispěli, že Mácha na čas v mystickou romantiku se zabral. V těchto dobách jej Ossianovy fantastičné obrazy nejvíce bavily. Při tom však nikdy neopominul i s literaturou českou s obzvláštní pilností

se zabývati. Filosofií se mu nový svět otevřel, a Mácha zajisté mezi nejhorlivější žáky Lichtenfelsovy náležel. Bádání o nejvyšších bytostech, studie metafisické jej tak mocně zajímala, že se všeho dychtivě chytal, co v obor jejich padalo. Takž probíráním se ve spisech přísně vědeckých a pilným při tom čtením plodů krasoumných zrak svůj bystřil a vždy vyšších poznání a širšího rozhledu v oboru všeobecné literatury nabýval. Velice naň tehdáž spisy Skottovy působily, netoliko historické romány jeho, jakož mnohem více „Panna jezerní“ a „Píseň posledního barda“.

Po celý ten čas neopominul probuzený v sobě básnický ruch pěstovati. Zkoušel se v rozličných oborech, cvičil se ve verších i v prostomluvě, a prodělával takto v sobě onu školu, kterou každý básník v sobě odbývati musí, dříve nežli ze sebe vystoupí.

Tu rokem 1830 nový ruch celou Evropu osvěžil, a i na vrcholích Slovanstva rozednívati se počalo. Myšlénka vzájemnosti vznikla. Mácha s vřelou horlivostí se uchopil polštiny a s ob-

zvláštním zanícením přilnul k básníkům polským. Přidružil se vůbec k literatuře tak rozhodně, že se mu nyní pravým životním směrem stala, a že vše jiné v životě svém za vedlejší považoval. Českou literaturu si za životní účel vytknuv, s láskou nejvřelejší ji stopoval a pěstoval; jak mocně naň Rukopis Královdvorský působil, o tom některé z básní jeho živé svědectví podávají.

Zatím vstoupil do škol právnických, a mimo nové známosti v společenském světě došel i poznání nových hvězd na nebi literárním, mezi nimiž anglický nespokojenec, ale geniální básník lord Byron na nejvýše ho rozehřál. Zamiloval si ho tak, že se do názorů jeho zcela ponořil. Okres Byronovy poesie byl mu po dlouhý čas nejmilejším stanem, avšak byla to právě jen vrstva jako jiné, jež jedna na druhou se skládaly, ne však základ pro celou jeho budoucnost. Před úplným utonutím v Byronismu chránily ho jiné jeho snahy. Málo zajisté as bude spisovatelů českých, kteří by se o přímé poznání národu svého tak byli starali jako Mácha. Jeho časté cestování, jeho skoumavé pozorování života lidu,

jeho přilnutí ku přírodě ručilo za budoucí, v něm se teprv vyvinující směr básnický, na který by časem svým byl dozrál.

Roku 1834 nastoupil společně s Antonínem Strobachem cestu do Italie, kterouž již dávno spatřiti toužil. Vzali s sebou tak málo peněz, že bylo ku podivu, jak na tak dlouhou cestu vydati se mohou. Pět neděl trvala ta cesta. Mácha zapisoval si, co na té cestě viděl, avšak jen zlomkovitě, jen aby paměti své ku pomoci přišel, až pak tu cestu obšírně popisovati bude, jakž pevně to v oumyslu měl.

Dne 4. srpna 1834 vyšel z Prahy, přes Jíloví k Táboru a Krumlovu. Že toto město s okolím zvláště jej zanímalo, dokázal poznamenáním v denníku: „Výhled na hrad, město a krajinu od západu k východu, Vltava. Na kolmém břehu přiléhající vzhůru ke skále domky, kostely. Posléze za řekou skaliny, k půlnoci na pevné skále starý, krásný, zachovaný hrad. Nové stavení na mostě na pilířích — most — sochy — starý díl hradu — výklenek — balkon — stříška — v úhlu nade polokulatou skalou kaple; nový zámek; opět

díl starého hradu, okna — mezi nimi bílé podobizny. Stará kulatá, velmi vysoká věž; dvojitá okna — loubí; hodiny na čtyry strany, pak sochy. Park od západu na skále, na zad hory, nejvýš věž na Semingru, v levo v dálce modré vysoké hory. Město bělalo se. Chůze po horách."

Odtud šli přes Rožmberk do Löwenfeldu po horách. Dne 12. byli již v Solnohradě a brzo došli Alpských hor. V Tyrolsku vábila jej postava Ondřeje Hofera; hrob Maximilianův s rozličnými vyobrazeními v mramoru. Byl na hoře Brenner řečené, jakž denník dosvědčuje:

„18. srpna. Ráno ve čtyry hodiny jsme vstali a lezli na Brenner. Ze začátku ustavičně lesem. Pak jsme se rozdělili. Já lezl pod hřebenem. Hora se sněhem. Slunce vycházelo. Mlhy se honily. Oblaky kryly horu. Opět jsme se slezli. Šli jsme dále, blízko na hoře ztratili jsme se. Oblaky pode mnou. Sněhové hory. Oblaky u mne. Já lezl výše tmou. Na dolejší špici — tma. Houkal jsem. Ozvěna. Zvonky. Vítr rachotil kostlivci, snášel žebra a kamení. Skalina jako strašidlo. Nikde živé duše. Oblaky se valily

temněji. Kamení padalo. Strobach nade mnou na hřebeně. Světlo. Opět tma. Lezli jsme na vrcholek. Podruhé. Visel jsem pod vrcholkem. Noha se třásla. Lezeme dolů."

Dne 20. srpna přišli do první vlaské hospody.

Dne 22. srpna psal v denníku: „Údolí u Longaronu. Hrad bylo jen jednou viděti. Vlach v malém vozíku. Slováci. Korutan. Krásné údolí. Pohled naň od Santa Croce. Frazione di Fara atd. Jezero modré, zelené, žluté. Oblaky po kopci. Zhůru městečka. Serravalle. Údolí pod námi úzké, ještě více nazad sestupovaly dvě hory, ostře se dole prohybovaly, a za nimi co průhledem v peklo, strašlivá bouře hučela. Silnice, vozíky. Nesmírný déšť bičoval jezero a nás."

Dne 24. srpna došli do Benátek, 26. vjeli na moře; Mácha přestál mořskou nemoc. 27. připlouli k Tersti. V Krajinsku liboval si v denníku krajinu okolo Lublaně co nejkrásnější na celé cestě. V Štyrském Hradci navštívili tamější vlastence, i připíjeli sobě za zdar Slovanů! Přes

Vídeň navrátil se do Čech mnohými novými zkušenostmi a náhledy obohacen.

V Praze zůstal až do 27. září 1836; tu po vykonaných studiích právnických odebral se do Litoměřic k právníku panu Dů . . . ., odkud pak dne 9. října psal příteli svému Eduardovi Hindlovi v Klášteře blíže Hradiště:

„Milý Eduarde!

Já jsem v Litoměřicích — a dá Bůh — zůstanu zde několik let. Jsem co amanuensis a spolu praktikant u p. právního Dů . . . Byt můj v Litoměřicích je z nejpěknějších, které znám. Celé první poschodí, dva pokoje, zrovna vedle biskupské residence, na kopci, právě nad Labem. Z jednoho okna vidím k východu proti řece k Mělníku na kolik mil, přes pevnost atd. Ze tří oken hledím od pevnosti kolem přes Boušovice, Doksany, Budyni, Libochovice, Třebenici, Košťál, Mlikojedy až k Radobýlu, a Hanžburek — náš svatý Hanžburek mi kouká všemi okny až do postele, nech ji kamkoliv postavím, a ten černý Košťál na obzoru plamenného nebe při západu slunce, a ty modré hory — a ta rovina — ty

skupiny stromů po ní — a ty vinice kolem, v nich ty bílé domky — a to Labe pode mnou — a Hanžburek . . . Eduarde, to musíte vidět, to se nedá popsat. Z pátého okna koukám do zahrádky na západ, a posledním oknem vidím na půlnoc do Litoměřických hor k Oušti — ergo — na všecky strany.

Tento byt mně bohové hor popřáli co svému ctiteli, psal jsem St . . ., a teď to s radostí opakuju: Navštivte mě v Litoměřicích! — — Ještě více: mám syna, zrodil se prvního října, a nepotřebuju hlavu srazit, neb kdybyste ho viděl, řeknete: to je mladý Mácha, třeba jste to nevěděl, že mám syna. Narodil se prvního o půl noci k druhému dnu října, a třetího přinesl mi bratr zprávu tu do Litoměřic . . . Je zdráv. Kdyby byl zahynul, co bych byl učinil — sáhněte v ňádra svá, a zvíte to. — Již jsem Vám jednou psal, co to dítě již . . . ale hledí mu to z obličeje, Eduarde — to je můj syn — tak hluboký smutek nenese žádné tak outlé srdce, leč srdce mého syna. Viděl jsem ho čtvrtý den po jeho zrození a dal jsem ho křtíti, druhý den na to

vrátil jsem se do Litoměřic, a doufám, že jej brzo zde u sebe budu míti. Dívku tu si brzo vezmu. Heslo mé teď „syn můj a příroda!“ — Láska má, ty oba — a Vy, Eduarde, mně nejbližší.

Dne 27. září šel jsem z domu do světa, abych se staral sám o sebe — rodičové moji dali mi . . .; a já jsem šel do světa, maje . . .; beze strachu, bez doufání — i obrátil jsem se k Litoměřicům, a aj, duchové horní mne uslyšeli, a já volám: Vystavme zde tři stany, Tobě jeden, mému synu jeden a Benešovi jeden; neb jest zde dobře býti! — Petr na sebe zapomenul a já sebe sám více neznám.

Eduarde, pište mi brzo — nesmírnou recensí o mém „Máji“, od Vás ji až posud očekávám — ať je nejméně tak dlouhá, jako jedna v časopisu nazvaném: „*Unser Planet*“, aneb ať není kratší než ta, co o něm psána jest v časopise nazvaném: „*Morgenblatt*“, a ať není taková, aby chválila hanou a haněla chválou jako ve Květech a ve Včele. — Pište brzo, Eduarde! anebo ještě dříve přijďte ke mně.“

Dne 8. listopadu 1836 chtěl v Praze slaviti sňatek svůj; jinak bylo však usouzeno. Nastudiv se při hašení požáru, onemocněl a místo s čekající ho nevěstou Lori musel zasnoubit se se smrtí.

Jeho poslední doby byly trapné, bylť v hrozných ouzkostech o syna Ludvíčka, o němž mu donešeno, že těžce jest nemocen. Dne 18. října psal za tou příčinou domů: „Hned jak toto psaní dostanete, odepište mi, jak se chlapci vede; je-li mrtev, musí na Volšanském hřbitově zvláštní hrob míti, nejkrásnější pravím, neboť měl on mým *jediným* dítětem býti.“

O nadřečeném požáru, kterýž pro něho měl tak strašné následky, psal v dopise od 21. října:

„. . . . V neděli večer ležel jsem na Radobýlu, na velkém vrchu za Litoměřicemi, bylo tma; v tom vyšel v Litoměřicích oheň. Viděl jsem to s toho vrchu. Běžel jsem do Litoměřic; přirazím asi za tři čtvrti hodiny, a jsem předce jeden z nejprvnějších u ohně. Byl to ale oheň; jedenáct stodol, plných obilí, hořelo najednou, a vítr do toho foukal až hrůza; takovou jasnost

a horkost jsem jak živ neviděl. — Hořely stodoly po obou stranách silnice a vítr hnal plamen přes ni, nikdo nechtěl přeběhnout, a předce tam vzadu nikoho nebylo. Čtyři z nás se tedy odvážili. Já svlíkl kabát a odhodil klobouk, jeden mi polil hlavu vodou, aby vlasy nechytily; běžel jsem okolo tří po každé straně hořících stodol, a za mnou ještě tři muži. Byl právě největší čas. Mezi dvěma stodolama je krátká zídka, a v té jsou vrata; jedna stodola hořela a druhá ne; ale vrata mezi nima již stála v plamenu; kdyby byla dohořela až na druhý konec, bylaby od nich ta druhá stodola se chytila. Přelezu tedy s kominíkem ta hořící vrata, která zavřena byla, roztluku závory, aby se vrata na silnici zvrátit dala, leza pak na stodolu až k hřebenu, sedl jsem si jako na koně, a druzí mi podávali vodu. Já jsem ustavičně střechu políval, aby nechytila; ale sotva jsem tam vydržel horkem a větrem; vždy než jsem vodu vylil, musel jsem si obličej natřít a napit se. Tak jsme tu stodolu a celou tu řadu za ní zachránili. Potom teprva přišly stříkačky, když oheň již slabší byl, proto žeby

jim koně dřív byli po silnici pro plamen nepřeběhli. Dnes v pondělí ještě pořád tam hoří. — Pan právní jel pryč, a v jeho domě není žádného mužského krom mne; což kdyby se to neštěstí dnes bylo stalo! — Není to od nás ani sto kroků, zrovna za městem, jaký nastal by zmatek. Papíry a všecko je ve sklepě, budu mít co rovnat. — Když jsem přišel domů se podívat, když již hořet přestávalo, byl jsem celý mokrý; povídal mi, že mám dříve pamatovat na něj a naše papíry, než jíti hasit; ale večeři jsem dostal, protože pro oheň pozdě se večeřelo a já k tomu zrovna přišel. V neděli po všech Svatých je tu v Litoměřicích posvícení . . . Na Ludvíčka jsem se ani nechtěl ptát, bojím se odpovědi, proto že vím, že kdyby bylo dobře, byste mi již byli psali; a pak se bojím, vede-li se hůře, anebo jestli již není živ, že zas budete plakat, když se o něm zmíním.“

Nemoha dočkati se psaní, psal dne 26. října: „Jestli se mi ještě nepsalo, tak ať se mi píše hned; což nebylo ještě k tomu času od toho dne, co jsem odešel? — Každou neděli, jsem po-

vídal, aby se mi psalo, dostal bych každý outerek psaní. Že všecky pozdravuju, p. St . . . . a oba p. Trojany. Právě plavou lodě okolo, praporečky jejich se třepetají okolo oken; snad vezou uhlí; a mně je skoro zima. — Ještě jednou že všecky líbám."

A že i tu bylo marné jeho ouzkostné volání, psal domů dne 28. října již jako v zoufalství:

„Rozmilí rodiče! a ty Lori! a ty bratře!

Zapřisahám Vás, nebem a vším Vám nejsvětějším, proč mi nepíšete? — Máte to za žert? Jestli zde nemám v outerý psaní, tedy se Vám co nejsnadněji zblázním! — Je teď v pátek před osmou hodinou, již jsem ležel; nejsem v stavu vydržet; jdou na mne ustavičně takové ouzkosti, že jsem musel vyskočit. Píšu polonahý, sotva že zimou péro držím. Což je to žert, tak dlouho zde býti sám a sám, nic nedělat, kam a co mohu myslit, než jak se v Praze máte? a že ne všickni dobře, to beztoho vím! Lori nemocna, Ludvík snad mrtev; a já tu mám sedět, a myslit si a představovat si to nejhorší, a do Prahy ne-

moci, a psaní nedostávat. Či nevědí moji rodiče, jakby jim bylo, kdyby museli od umírajícího syna odejít, a celý týden nevědět, jak s ním je?... Já Vás v Praze nechtěl strašit, jak se mi daří, dělal jsem se, jakoby mi nebylo ničeho líto, šetřil jsem Vás, a prosil jenom, abych měl do neděle psaní; — a teď skoro tu již druhá, a bude-li třetí přes půl, a já psaní neobdržím, anebo někoho z Prahy neuvidím, tu za svůj rozum nestojím. — Což jste neviděli, jak mnoho mi na tom záleží, vědět co děláte? Jednou ledva jsem v listu četl, že je zle, a již jsem běžel skoro v noci do Prahy. — Či jste to již zapomenuli? Kdybych byl neměl proto mrzutost, byl bych opět běžel, ač mám nohu podvrtnutou a bolesti dost veliké. — Což by byl nemohl Michal přijít; já vím, že nedělá a něco peněz na cestu že také má. — Jestli je Lori nemocna, proč se mi to nepíše? — Jestli je nemocna, a já vím, že je — neb celé noci nespat, vím jak oučinkuje, a míti při tom takové starosti — já vím.... Jestli je tedy nemocna, ať se jí to psaní ani nečte, jen ať se jí řekne, že jsem psal a že mám

starost. Ještě jednou tedy zapřisahám Vás, abyste mi hned psali, hned — sice jestli zde v outerý není psaní nebo někdo, tedy je se mnou zle! — Já jsem již dlouho nespal. — Zas přišli na mne nějaké platy, a já teď mám zrovna... dnes jsem již nesnídal a nevečeřel, obědvat budu moci zejtra a v neděli; a v pondělí snad ani to ne; a jestli v outerý na prvního nedostanu od p. právního peníze, o čemž pochybuju, neb je svátek — tedy hlady umru; neb že v pondělí nebudu míti co do úst dát, to je jako dvakrát dvě čtyry! — A nic bych si z toho nedělal, jenom těch ouzkostí, co mám každou noc, kdybych se zbavit mohl! — Vy nemáte lítosti! Což je Vám umírající syn žert? Nevědět, trápí-li se ještě, anebo zdali mu již odlehčíno, buďsi to na jakýkoliv způsob? — Jen jistotu chci mít, nejistota nejvíce trápí! — O kdyby raději Lori byla zde v Litoměřicích; sám tu déle nevydržím; — ten, s nímžto jsem někdy mluvíval, odejel; a teď jsem sám a sám, se žádným nemluvím, na žádného se nepodívám; a teď ještě ty starosti, což je mi divu, jestli to nepřekonám?

Tenhle list ať se mi schová, až přijdu do Prahy."

Ještě jeden dopis zaslal do Prahy, psaný dne 3. listopadu. Oznamoval v něm, že prý v pondělí, dne 7. listopadu, do Prahy přijde a v outerý časně ráno s nevěstou svou u sv. Štěpána oddat se dá . . . tak psal, a ačkoliv již těžkou nemocí sklíčen byl, netušil, že tento den bude vlastně jeho úmrtním dnem.

Když v Praze o jeho nebezpečném onemocnění se dověděli, bez prodlení bratr jeho, Michal, na cestu do Litoměřic se vydal, odkudž pak domů následující list zaslal:

„Jak dostavník z pevnosti Terezinské po silnici k Litoměřicům vyjel, nepokojem trápen a po jistotě dychtiv, z malého okénka u vozu díval jsem se na domek, kde bratr přebýval, nejsou-li okna otevřena. Teprva když jsme blíže přijeli, spatřil jsem u prostředního okna jednu polovici otevřenou; všecka pochybnost o tak kvapné smrti zmizela.

Přišed do domu, běžel jsem, ani se u domácího neohlásiv, nahoru k pokojům bratrovým;

bylo zamknuto; klíční dírkou jsem nemohl ničehož vypátrati, co by mne bylo aspoň dost málo upokojilo. Šel jsem dolů k domácím, z jejichž nekonečného žvastání bych se byl snad ničeho nedověděl, kdyby jakýsi starý, ale ještě silný, šedými dlouhými vlasy i od několik neděl vousami zarostlý, jednooký muž tu řeč otázkou nebyl přetrhl: „Tento pán jest bratr zemřelého?“

Tato otázka mne zalekla; podívav se naň ptám se ho: „Tedy skutečně mrtev?“ — „Ano. A já jsem hrobař; přicházím vašeho p. bratra oblíknout a do rakve položit.“ — „Není oblečen? Kdy bude pohřeb?“ — „Za hodinu, právě se vyzvání.“ Šli jsme nahoru, bratra jsme oblekli a do rakve na předsíni vložili, na dvůr na máry snesli a příkrovem přikryli. — Lid ze sousedství se začal scházet, též i někteří bratrovi známí, pak přišlo dvanáct mistrů rozličných řemesel.

Neohlížejte se na to, proč ne známí, nobrž měšťané mu tu službu prokázali. Domácí mi vypravoval, že u některých byl a je prosil, by čest bratrově mrtvole dali a ji na hřbitov doprovodili; ale někteří že při tom krčili rameny, to

ho omrzelo. Požádal tedy několik svých sousedů, kteří mu to milerádi přislíbili. I mne to více těšilo.

Pak přišel kněz, zpěváci a množství městského lidu. Po vykonaných obřadech vedl kněz průvod až na půl cesty k hřbitovu; větší díl lidu však šel až na hřbitov. — Hřbitov biskupského okresku jest hned vedle městského, ale liší se značně od sebe; městský hřbitov jest zde jako ve Volšanech náhrobkami a křížemi celý posázen, a biskupský hřbitov má jen asi čtyry kamenné náhrobky, které k východní straně v rohu stojí a velmi staré se býti zdají. Ostatně je skoro prázdný. Hřbitov je od východní k západní straně podlouhlý, a vchod k němu od polední strany. Bratrův hrob je blízko zdi u prostřed na půlnoční straně.

Po pohřbu jsem šel k domácímu pánu, abych slyšel, co mi chtěl před pohřbem vypravovat.

„V neděli minulo čtrnáct dní," pravil domácí, „co zde nesmírný oheň vyšel. Bratr váš byl na Radobýlu, odkud vida že hoří, celý unavený přiběhl. U ohně se dával vodou polívat,

*

a po ohni pozdě večer přišel domů celý mokrý a v studeném pokoji se položil spát. Že by mu po tom ohni bylo co scházelo, nikdy si nestěžoval; až 1. listopadu se přiznal, že nějaký neduh na sobě cítí; každý den jsem mu dal polívku z vína vařit, mimo to si sám ještě koření přinášel a vařil; v pátek si ale nápoj tak zošklivil, že se zapřisáhl, že do smrti víc takového něco pít nebude. V sobotu ráno po šesté hodině přišel dolů ještě svlečený a řekl, že se nemohl rána dočkat, a že jen dával pozor, brzo-li uslyší u nás dvéře zavírat. Žádal hned o lékaře a hojiče, a šel ze dveří. Však dvéře za sebou ani nezavřel, okamžitě se vrátil a prosil pro vše, co nám nejsvětějšího, abychom si popílili a sami lékaře přivedli, že mu je velmi zle. Na to odešel. Moje žena, napolo obleknuta, běžela hned pro lékaře a hojiče; a když již po náměstí šli, potkali bratra na cestě k panu právnímu. Pravil: že se chce omluvit, že několik dní do písárny nepůjde. Lékař a hojič vidouce na něm, jak velmi bídně vyhlíží, vzali jej hned s sebou zpátky. Když domů přišli, dali jsme mu přede-

psané líky k užívání pro pocení a také se mu hned muselo zatopit; však co neštěstí nechtělo, dvéře i okna jsme museli otevřít, aby se kouřem nezadusil. Stěžoval si na hroznou palčivost na prsech. Já jsem mu chtěl k posluhování někoho zjednat; ale nikdo nechtěl jíti, obávaje se, že má choleru, a že by se nakazil; tedy moje žena se té službě musela sama podrobit. On však jiné služby nežádal, kromě vody k pití; té tolik vypil, že ji sotva nosit stačila, a kdykoliv mu ji zrovna od studně přinesla, předce se mu jen teplá býti zdála. Když jsme se ho ptali: „Má-li tak přílišnou palčivost?“ odpověděl: „Ano, já musím mít plíce již na uhel spálené, a napřed to nemusí míti co pálit, poněvadž to již i v zádech začíná.“ — Každým slova vyřknutím více a více tratil hlas, a sice tak silně, že odpoledne již, když vodu nebo něco jiného žádal, jen znamení dával. K večeru opět přišel hojič, a když viděl, že mu hůře je, radil, aby mu kněz byl přiveden. Já tedy šel pro kněze, prose ho, aby nemocného dříve navštívil. I přijda brzy na to, vešel do pokoje a tázal se ho: „Já jsem du-

chovní a slyšel jsem, že zde někdo je nemocen; jste vy to?“ Na to se váš bratr obrátil, ani slova nepromluviv. „Žádáte-li,“ mluvil kněz dále, „abych vás s Bohem smířil, přijdu se svátostí oltářní a zaopatřím vás?“ Ale váš bratr nedal žádné odpovědi. Kněz odešel. Dříve však se sám několikrát za ten den vyjádřil: „Já vím, já to cítím, že musím umřít, že mi tenkráte žádné pomoci není!“ Bylo již k desáté hodině, když na mou žádost duchovní opět přišel; však to ani pět minut netrvalo, a kněz zase odešel. Váš bratr, jak z toho patrno, musel býti dobře připraven i spořádán. Moje žena na to vešla do pokoje; a tu ji váš bratr opět žádal, aby pozdravení rodičům i ostatním známým vyřídila, a že žádá, aby syn jeho zkrácen nebyl. Přitom prosil, abychme schvalního posla do Prahy objednali s vyřízenou, že je nemocen, a aby někdo z nich s p. Dr. Q... přišel; kdyby ale dříve zemřel, nežli bychom posla objednali, tu aby se v Praze o jeho smrti nedověděli. Ztišil se, žena moje u něho sedíc modlila se nahlas, žádajíc ho, aby co ona se modlí, on potichmo neb v paměti

po ní opakoval. Pohodlně a lehce se posadiv na pravou stranu od ní se odvrátil. As za hodinu viděla moje žena, jak levou rukou, již na boku ležet měl, třikráte svrchní peřinou pohnul. Žena se ještě pořád modlila, až posléze se k němu nahnula, dívajíc se, zdali bdí nebo spí; začala k němu mluvit — on jí neodpovídal; ona skoumá, zdali dýchá — on ale byl .... mrtev. Bez pochyby že to hýbání rukou bylo znamením jeho skonání. Tak tiše, tak lehce skonal, jakž si jeden každý skonati jen přáti může. Přesvědčena, že jistě mrtev je, zamkla pokoj a přišla dolů. Víc se nikdo nahoru ani nepodíval, a tak v té samé postavě, v jaké skonal, i na tomž místě jste jej nalezl.“ Tím dokončil řeč svou. —

Když jsem s hrobníkem k obléknutí bratra do pokoje vstoupil, ležel v peřinách. Přistoupiv k němu, odkryju svrchnici a vidím od žeber až dolů celé tělo zmodralé i zazelenalé; ležel na pravém boku, pravou ruku podle sebe nataženou, a levou v loktě ohnutou, tak že mu pěst, které obě silně zaťaté měl, na prsou ležela. Ostatně ležel celý rovný.

V jeho kabátě, který, jak domácí praví, při ohni měl, a na kterém to dosaváde je znát, jak byl umazaný, našel jsem zlomek básně „Cesta z Čech", již nepochybně na Radobýlu, na své poslední procházce složiti chtěl (poněvadž je tužkou psaná), hodně zmačkaná, bezpochyby příčinou ohně toho."

Zpráva o jeho smrti byla hromovou ranou z čista jasna a přežalostné ustrnutí u všech jeho známých způsobila. Básník tak neobyčejně skvěle nadaný — právě když veleduch jeho mohutnýma křídloma mocně se z mrákot pozemských vznášel k jasnu nebeskému, nenadále zasáhnut ledovým šípem smrti nelítostné! V šestadvacátém roku žití svého musel se v chladný hrob uložiti a s ním i všecky ty veliké a skvělé naděje, jež vlast v něho skládala! —

První své pokusy básnické uveřejnil Mácha ve „Večerním vyražení", v „Čechoslovanu" a v „Jindy a Nyní" (za redakci Tylova), načež roku 1834 zvláštní pozornost na sebe obrátil svým „Křivoklátem" a „Obrazy ze života mého" v „Květech Českých" uveřejněnými. Ke

„Křivoklátu“, jenž částí jest románu „Kat“, který sepsati zamýšlel, připojil následující doslovi: *)

O radostné cestování!
Čtvero pánů na vozíku;
Jeden spí a druhý dřímá,
Třetí zívá, čtvrtý dýmá,
Vozka kleje na kozlíku.
O radostné cestování atd.

Čelakovský.

I. Prolog.

Stará pravda jest, že kdy člověk obyčejně rozmarný a veselý se přetvařuje a smutným se staví, mnohem více k smíchu ponouká, jakož i naopak člověk smutný i truchlivý, kdy se k veselosti nutí, jen více a více rozesmutní: tedy ani mně nebuď za vinu přičtěno, jestli rozveseliti chtěje, jen rozesmutním. Již na začátku povídky

*) „Dosloví toto,“ podotkl v poznámce, „chtěl jsem perem než obyčejně rozmarnějším a veselejším psáti, a právě, když péro do ruky beru, dojde mne zpráva, že jeden z mých známých, ano z mých přátel mohu říci, totiž Pavel Hampe, pozemskou pouť svou dokonal; a tedy i tenkráte pravdě stížností mých, že veselým slohem, cokoliv píšu, se mi nezdaří, bude dosloví toto důvodem snad novým.“

chtěl jsem následující omluvení položiti, věda ale, že předmluvy z počátku položené valného štěstí nemívají, kladu předmluvu tuto na konci, maje za to, že se tak beze všeho přičinění jiného tato předmluva i domluvou stane, a tudy snad již žádné *jiné domluvy* více potřeba nebude.

II. Scéna.

Čtyry dlouhé stěny, nad námi, pod námi a z každé strany jedna; dvě krátké, skoro co stejnostrané šestihraníky, na obou koncích. To jest naše jeviště. — „Snad rakev dokonce?“ Ne, rakev ne! — ta ne!! — — Pod námi hrčí čtvero bystrých kol po silničné půdě, před námi klape osm koňských kopyt, nad námi šlehá a práská vozkův štíhlý bič, a za námi leží Praha, zkrátka: jeviště naše jest společný vůz, jenžto z Melníka do Prahy a z Prahy na Melník, dvakráte, tuším za týden, tu nejsmíšenější společnost dováží.

III. Osoby.

V předu seděla baba v hedbávném, kunou vyloženém kožíšku; na hlavě měla bohatý, ku-

latý čepec s velikou mašlí, jejížto konce, kdykoliv se baba obracela, podle sedícího starého žida pod nosem zašimraly. V ruce držela velikou knihu s názvem: „Výklady nedělních evangelií na celý rok.“ Na nose byly nasazeny veliké brejle, které, časem je utírajíc, sundavala, aby si z velké, kulaté pyksly vlasovou štětičkou do dlouhého nosu tabáku nacpala. Pronikavým a pro brejle, nos sužující i zužující, huhňavým hlasem pustila se do zpěvu nábožné písně, kterou když skončila, počala výklad na evangelium, kdež dobrý hospodář dobrou pšenici nasil, nepřítel však jeho do ní koukole vmísil, huhňavým šepotem čísti. Za těmito jsem byl já s jiným mladým židem, za příčinou obchodu cestujícím, který v časopise, tuším že v Bohemii, divadelní zprávu četl, poněvadž chvílkami cosi — „*den Herrn Recensenten recensiren*“ mumlal. Za námi dva študenti velmi hlučně rozmlouvali. Známi mně býti se viděli; nepochybně vlastenci byli, neboť ustavičně vzdělanější češtinou hlučný hovor vedli.

IV. Děj a rozmluva.

Věnceslav (študent první): Já vám za to ručím, pane, že v naší krajině čtvrtý pád slovíčka *já*, to jest *mne*, jen s hrubým *n*, a ne s měkkým *ě* vyslovují, jakož i *mě* jen bez *n*, a ne tehdy *mně* vyřčeno bývá.

Svatopluk (študent druhý): Ve vaší krajině může býti; já ale vždy jsem měl za to, že *e* bez puntíku jen proto se píše, aby se čtvrtý pád od třetího tím jistěji rozeznal; a co se slovíčka *mě* dotýče, že se, jako v slově *město*, co *mně* vyslovuje.

Věnceslav: Co? že se říká *mněsto*? — U nás jen *město* jako *mjesto* vyslovují, poněvadž slovo *město* od místa přichází.

Svatopluk: Přijde na to, ždali ne *místo* od *města*, aneb jedno od druhého; a jestli u vás *mjesto* říkají, tedy u vás chybují —

Věnceslav: Nebo u vás?

Svatopluk: Pane, dovolte! v Praze —

Věnceslav: Panuje zkažená čeština — a —

Baba (hádáním jejich v čtení vytrhována, rychle se k nim obrátila a zavadíc mašlí o židův nos tak, že se jí čepec mašlí ku předu obrátil, s ohnivostí a důtklivostí kazatelskou z výkladů svých hlučně čísti počala): „Rozmilí bratři a sestry u víře! buďte tiši a pozorujte“ — (Študenti umlkli, a baba šeptem, čím dále tím hlasitěji však, výklady své předříkávala, k čemuž starý žid, v modlitbách pohřížen, šedivou hlavou kýval.)

Svatopluk (po dlouhém čase mírněji): Dovolte, jaké to vezete spisy s sebou?

Věnceslav. Poslední čísla „Květů Českých“ vzal jsem s sebou na svátky, nebude-li doma co dělati.

Svatopluk: Dovolte, ať se podívám —

Věnceslav (podávaje mu požádané listy): Což jste nečetl čísla tato?

Svatopluk: Četl, ale —

Mladý žid: Erlauben, meine Herren, dass ich so frei bin ihnen zu bitten: was sein das für —

Věnceslav: To je české.

Mladý žid: Ah so! Ich kann böhmisch nicht lesen, verstehen ja — (a vida, že študenti o časopise tom počínají rozmlouvati, stal se pozornějším).

Svatopluk: Předce; vždyť pak jsem věděl! Ukončen jest Křivoklát, jen dosloví má nastoupiti.

Věnceslav: Ano, ukončen; já v tom ale žádného ukončení nevidím.

Já: Dovolte, pánové! Já spisovatele „Křivoklátu" znám, i mohu vám říci, co v dosloví stojí. Že povídka ta zcela ukončena není, připouštím — ačkoli celý smysl svůj a ideu hlavní rozvedenou má — neboť povídka ta jest jen výjimek z větší práce, kteráž, sestávající ze čtyr neb pěti povídek, po hradech, na kterýchžto se děj koná, svůj název beroucích, teprva celý román pod názvem „Kat" v sobě uzavírá.

Věnceslav: Ah tak! — totě jiná. Ale i uprostřed se nalezají místa, která docela jsou neurčitá.

Já: Připouštím. Ale i uprostřed, buď proto, že do časopisu psána jest, a tudy jen zkrácenou

povídkou, ano jen kostlivcem povídky býti musí, ba z jiných příčin —

Mladý žid: Erlauben, meine Herren! Ich verstehe just nicht Alles, was von Sie gesprochen wird, aber im Komet — Sie kennen diese herrliche Zeitschrift —

Já: Muselo se mnoho vynechati, a tudy se mnohá místa neurčitými a zatmělými stávají. Pro osvícení některých zatemnělých míst chtěl spisovatel, jako pan Langer ve svém Bohdanečském rukopise, hvězdiček nasázeti, ale proti vůli jeho místo hvězdiček jenom několik puntíků se tam nalezá —

Mladý žid: Auch der Planet, Hebe, Abendzeitung, Morgenblatt, der deutsche Horizont —

Já: Držte hubu a nevytrhujte nás!

Mladý žid (obracuje se šeptal): Unpolirte Böhmaken!

Baba (pro hluk mezi študenty a židem vždy hlasitěji a ohnivěji ve čtení pokračujíc): „A co řekl prorok tento veliký? — táži se vás.“

Mladý žid (bruče): Ungehobeltes Volk!

Já: Tato místa teprva v celém románu budou —

Baba: „Koukol v pšenici čisté —“

Já: Vysvětlena — a —

Baba: „Buď vybrán a —“

Já: Teprva celý spis —

Baba: „Buď uvržen v ohnivou pec!“

Já: Tak bude sám v sobě uzavřen.

Baba (pokračujíc ve výkladech, blíží se ku konci; ohnivě): „A takž i vy —“

Já: Rozmilí vlastenci!

Vozka (na kozlíku): Hou! (Vůz zastavil, vozka rozhodil plachty a my stáli u prostřed Melníka. Lid, slyše hovor hlučný u vnitř, stavěl se kolem vozu.)

Baba (co ostatní zatím již slezli, se silným výrazem pořáde čte a končí): „Jestli se nepolepšíte, nenapravíte, svorní a nestranní se nestanete, v oheň věčný uvrženi budete. Amen.“ (Sundá brejle, vloží je do knihy, šňupne si a pak, čepec až posud obrácený majíc, s velikou spokojeností praví): Amen. Dejž to Pane!

V. Epilog.

Těší mne velice, jestli čtenářové moji ještě něco očekávají — já jsem hotov.“

Neobyčejnou v literatuře naší sensací způsobil jeho nesmrtelný „Máj“ roku 1836 vydaný; od jedné strany uvítán byl s jásáním, u druhé pak s tuhým odporem se potkal. Zvláště „Česká Včela“, kteráž již dříve nelibě se byla našeho básníka dotkla pro některá nedopatření u příležitosti „Márinky“ ve „Květech“ vytištěné, s velikou nešetrností naň si vyjela, načež Mácha odpověděti zamýšlel článkem, jehož jen pouhý zlomek se nalezá. K porozumění toho zlomku ve sbírce umístěného: „Úvod k řeči, kterouž“ atd. a „Dudák“ jsme o sporu tom zde zmínku učinili. Zničující úsudek o „Máji“ přijal Mácha na oko lhostejně, s pokrčením ramen a s trpkým úsměchem. Toho času psal dne 8. července 1836 příteli do Kláštera list obsahu následujícího:

„Milý Eduarde!

S hrozným smíchem jsme četli, že jste na Kosti spadl; ne sice, žebychom se byli Vašemu

pádu smáli, ale Vašemu toho pádu vyobrazení. Pravíte, že jste smutný atd. — Eduarde: kdybyste byl v Praze a já Vám mohl vypravovat, co se v krátkém čase semnou dálo — Vy byste se zbláznil. — Palec od levé nohy bych za to dal, kdybych mohl s Vámi mluvit; neb to nésti, co já nesu, a nemoci to nikomu svěřit, sám v sobě to žrát. . . Eduarde! kdybyste byl zde!! — Jak chladným jsem, budiž Vám toto příkladem. Pan T. posuzoval můj „Máj“, mne nazval „rymotepcem“, mou báseň „škvárou“, a mnohem horší věci, a já — ani jsem se nezasmál ani nerozhněval; četl jsem to všecko, jakoby neznámý byl neznámou mně báseň napsal i posuzoval. Však jen až Vás uvidím, však Vám zledovatí Vaše vřelá krev, jako moje . . . Nemyslete, že moje zasmušilost jest v Praze tak zjevná, jako Vám teď v Klášteře; je to jen pro Vás, pro ostatní lid: Na tváři lehký smích — hluboký atd. . . . Vás jen a Beneše!! Co jsem Vám psal, neví nikdo mimo Vás dvou, a od Vás se to nikdo nedoví.“

Při tehdejších censurních okolnostech bylo se skoro obávati, že k tisku připravený „Máj“ světla božího snad ani nespatří, aspoň snad ne v původní podobě své; byltě tehdáž censorem neblahé paměti Zimmermann, a ten by byl za nebezpečnou a bezbožnou zajisté prohlásil báseň, v nížto se praví, že věčnost jest pouhé „nic“, a v nížto snad ještě i jiné bezbožnosti oukladně se skrývají. Přátelé básníkovi, kteříž byli měli příležitost do básně té nahlednouti, projevili mu toto obávání; Hynek však se usmál a odpověděl, že se již postaral, aby „Máji“ moudrostí toho pána cestu proklestil. Mluvíval s ním v císařské knihovně nebo na procházkách jej doprovázel, a tu rozličná místa z „Máje“ mu čítal a vysvětloval, při tom udávaje, že tu jako na výstrahu vylíčil zlosyna, který je tak bohaprázdný a bezbožný, že v nic nevěří a věčnost za pouhé „nic“ považuje, a tu že pak ovšem i zavraždění vlastního otce schopen jest. A milý Z., kterýžto ku př. netrpěl, aby v povídce některá osoba „Kriste Ježíši!“ v ouzkosti své zvolati mohla, který za profanací považoval, kdyby dobročin-

nost chtěla přinášeti dary „vlasti na *oltáři*“, tak že „vlasti na *talíři*“ stát se to muselo — toho zlosyna s tím bezbožným mudrlantstvím skutečně beze všech námítek — člověčenstvu na výstrahu propustil.

V denníku svém podotknul Mácha o „Máji“ svém následující: „Básně té hlavní účel je, slaviti májovou přírody krásu; k snadnějšímu dosažení účelu tohoto postavena je doba májová přírody proti rozdílným dobám života lidského. Tak u příkladu v čísle prvním tichá, vážná atd. láska v přírodě proti divoké vášnivé nezřízené lásce člověka; tak též jiné vlastnosti májové přírody proti podobným života lidského dobám v číslech ostatních. Pověst tedy čili děj básně této nesmí se co věc hlavní považovati, jelikož jen tolik z děje toho v báseň přijato, pokud k dosažení účelu hlavního nevyhnutelně třeba. Děj se koná u města Doks mezi horami, na nichž se hrady Bezděz, Pernštejn, Houska a v dálce Ralsko, k východu, západu, poledni a půlnoci okazují. — Co se ostatních účelů dotýče, jakož i sententia moralis z celého snadněji se vyrozumí.“

Jak velice želeti musíme, že nelítostná smrt básníku „Máje“ nepopřála ještě aspoň tolik času, aby byl dokonati mohl, co v duchu již rozvrženo měl — aspoň román „Kat“ a „Mnicha“! Pod názvem „Mnich“ zamýšlel z počátku sepsati román, kterýž by v čele každé části báseň měl; později rozhodnul se, že úplnou báseň romantickou z něho utvoří.

Se zvláštním zalíbením zabýval se Mácha skoumáním mravů, obyčejů a zvláštností národních, za kterouž příčinou z časopisů a kněh pilně vypisoval, kde co do oboru toho sahajícího nalezl; především ovšem národ slovanský na srdci mu ležel. Jednoho času měl v oumyslu po svazečkách vydávati popsání cest, jež byl na vše strany po Čechách vykonal, kteréžto by od bystrého pozorovatele a skoumatele toho velmi zajímavé bylo bývalo. Zajisté že již mnoho látky k tomu zaznamenáno měl; v pozůstalých rukopisech však nenalezlo se nic, leč následující úvod k spisu tomu:

„Částka první.

Vprovod, který ukazuje účel tohoto výtahu z mých poznamenání.

Rozmilí vlastenci!

Vím, že žádného z Vás, nejdražší! tajno není, kterako již mnozí, a mezi nimi i slovutní spisovatelé se o tu nesnadnou práci pokusili, někteří s větším, někteří s menším štěstím, obyčeje, zvyklosti, povahy, mravy a způsoby lidu Slovánského vypsati; protož zdá se mně marná ta práce býti, to, čím mnohé knihy přeplývají, zde opakovati, a opětovati, co již Eneas Sylvius ve své kronice, co Kuthen, co Veleslavína v předmluvě k řečené knize, co Stránský, Brentano, Herder a posléz Gerle a mnozí jiní o Českém, co Matouš Hosius Vysokomýtský v Moskevské kronice o Ruském a tak i jiní o Moravském, Polském národu vypravují; vím též, že nikomu z Vás nepovědomó není, že všickni skoro (ačkoliv někteří čistou v některých místech pravdu mluví) předce Slovanský národ, a zvláště národ náš Český buď příliš vyvyšují aneb přespříliš tupí, aneb že od vyřknutí: „Že při každém kroku

k putujícímu po České zemi zvolati můžeme: „„Stůj, chodče, noha tvá šlape reka!““ až k potupujícímu jmenu Vlaských národů, kteří Slovana otrokem (sclave) jmenují, mnoho nepravého ve spisech jejich nalezáme, poněvadž mnozí z nich na jediné cestě po Čechách některé z obyvatelů poznavše, již celý národ posuzovati chtěli, a tudy sami sebou zklamání byli.

Protož já, maje na mysli Vám národ náš v známost uvesti, a věda, že každý z Vás příležitosti nemá, sám své krajany poznati, ačkoliv s některými z nich obcuje, podávám v tomto spisku některé příhody na svých cestách, z nichž mravy, povahy a způsoby některých obyvatelů země České poznati se mohou, a doufám, že i Vy tou samou dráhou za mnou kráčeti budete, a tudy že někdy práce ta v celek zroste, aby jedenkaždý, čta spis ten, sám o národu souditi mohl. Nežádám tedy nic jiného, než abyste s tou samou ochotností tento spis četli a mne následovali, s jakou já dílo to jsem počal a bohdá! skončím, a s jakou trvám

vždy Vás milující

H. M.“

Tuto podáváme ještě některé vyňatky z deníku jeho, jak jsme je v „Úvodu povahopisném“ k sebraným spisům jeho nalezli:

— „Vyšli jsme s *Hindlem* r. 1832, 1. srpna ráno ve čtyry hodiny. O polednách jsme byli na Mělníku pod zámkem zrovna nad Labem, kde se s Vltavou spojuje; ve dvě hodiny jsme byli u kaple sv. Trojice neb sv. Jana. Jaká zde vyhlídka na hory! — Bezděz! — V šest hodin na Kokoříně; potom odtud šli jsme na Housku, zabloudivše však zůstali jsme v největším dešti pod širým nebem v údolí sv. Vojtěšském as hodinu od Kokořína. Byla velmi tmavá noc; potok hučel úzkou dolinou, zdaleka klepal mlýn. Po půl noci bylo po druhé straně potoka slyšeti dusot koně, ale viděti nebylo nic. O skálu opřen ležel jsem na několika kamenech nad šplouchající vodou, ani nepodřímna. K ránu bylo viděti některé hvězdy, zvláště dennici, ač velmi mdle. Nežli jsme přišli do údolí, kráčeli jsme hustým, starým lesem — stromoví nebylo k rozeznání — s kopce dolů. Sem tam leželo velké kamení mechem porostlé a zamodralé mušky svítily po něm.

Sešedše s kopce tlapali jsme hlubokým rozmoklým pískem, po obou stranách příkré lesnaté stráně, doleji chmelnice a několik chalup. Stáli jsme před potokem. Domnívajíce se, že Houska v pravo od nás ležeti musí, obrátili jsme se v tu stranu, ale neštastně, Houska ležela v levo; kdyby nám byl potok nebránil, bylibychom přišli až pod Kokořín nazpět. Ráno budil nějaký hoch tovaryše do pivováru, a od toho jsme se pravou cestu dověděli. V noci jel někdo po druhé straně.“

„2. srpna 1832. Nevyspalí kráčeli jsme nad míru krásným údolím k Housce. Písková skaliska sem tam jedlemi, smrky a jiným jehličím porostlé stály nám po pravé ruce, po levé vzhůru do kopce černé lesy, prostředkem hučel jarý potok, sem tam vesnička. V údolí tom již od Kokořína panuje německá řeč, než sem tam ještě slyšeti jazyk Český, jakby se zpouzel proti vytisknutí z tak krásného dolu. Tak jsme šli vzhůru proti potoku, až kde si hluboko skalinou promlel svůj průchod. Tak jsme vešli, obrátivše se okolo rohu v pravo, do nového, předešlému zcela

podobného údolí. Brzy však nás v lev
vesnicí vedla příkrá stezka na Housku. 1
leželi as čtvrt hodiny. Ještě vysoko n
ležela Houska; daleko za horami a le
silnice Litoměřická, ves Liběšice a nad
Klč; jak se zdálo, as tři míle vzdálí."

— „16. září 1835. V odpoledních
chodil jsem po kopcích nad Novoměstsk
tovem. Krásná je tam odtud vyhlídka n
obzvláště při východu a západu slunce
Prahu obkličující hory v temnomodrých
vých barvách. V dálce k půlnoci Milešovk
stál. Snad to odlehlost jejich, snad vy
jejich na růžovém nebi, co touhu moji
patření na ně; touhu do dálky, či touhu
še. — Později četl jsem na hřbitově rus
na náhrobku Eleny Telepněvny, který
si zaznamenám. Víme, že země necítí
a předce smutno člověku pomysliti, ž
cizí země obdrží prach náš; snad myšl
cizinci z prachu našeho obdrží posilu,
příčinou."

— „17. září 1835. Nade hrobem jinocha 18tiletého, jmeno jsem zapomenul, a co jest jmeno po smrti člověka — pouhý zvuk, zaletlé světlo, vyhaslé hvězdy, nevyřknutá myšlénka umírajícího, kořist zapomenutí — nic; — nade hrobem bezejmeného pro mne jinocha viděli jsme obraz; idea jeho velmi smutná výborně je vyjádřena. Na osamělém, zeleně porostlém hrobě malého hřbitova leží dívka, bosá, prostovlasá, velmi chudobně oděná; objímajíc mohylu obličej svůj v trávu její skrývá. Přes zeď hřbitova na zad je viděti dalekou, tichou, osamělou, pustou krajinu. Na obzoru jejím malá skalina s jedné, zelený nevysoký pahorek s druhé strany tvoří úzkou bránu na růžovém nebi, po západu slunce. Ode zdí hřbitovní až k této bráně táhne se zelenými lučinami a pustými strništěmi okolo dvou osamělých hruškových stromů dlouhá pěšina — daleko — daleko. Nikdo po ní nekráčí, v celé krajině žádný — jakoby v širém světě jediná dívčina či snad matka pozůstavši osamělou cestou putovati měla. V celém obraze není ani

jediného bytu lidského, ani jediného zvířete — žádná známka života."

— „20. září 1835. Večer po západu slunce byli jsme na kopci nad svatým polem Nového města. Hejna vlaštovčí chystala se k odchodu. Po deváté hodině šel jsem domů. Četl jsem „Devereux" od Bulvera, až jsem svíčku zhasil."

— „25. září 1835. Ráno jsme se sešli s p. Pa . . u Po . . .; on o mně soudí: „že mám výbornou fantasii a že výborně maluju, ale v pracích mých že jest hlavní chybou, že z nich nevysvítá jakási nutnost idey." Já mu nerozumím, nebo mám za to, že právě v každé mé básni idea je co možná nejvíce provedena. Vlastně bych ale soudil, že on jest básník německý, a že hledá filosofii v básních, jakožto nejnutnější věc; to u př. není v písních národních, a předce jest v nich poesie. P. Če . . . . . . udělal dlouhou báseň; je tam sbor starců, mužů, jinochů a chlapců. Smál jsem se, že jest v jeho básni jako in ecclesia — poněvadž tam také platí: *mulier taceat.*"

Příteli Hindlovi v Klášteře psal dne 28. března 1833 na dopis jeho co odpověd:

„.... Píšete mi, že jste zříceninou; to je lež. Kdo říci může: já jsem zříceninou, musel jindy pevným hradem bývati. — Já jsem pevná věž, ale běda mi opět — beze všeho světla. Zda-li bude o svátcích zeleno? Já toužím po krajích. — Dnes mám velkou chuť opsati Vám znělky, které jsem jako na dobrou noc jedné dívce napsal. „Vzešel máj," — pak: „Ještě jednou v mladosti mé kraje" atd. — „V hloubi citu kde mám slova vzíti . . ." Můj nynější život je velmi smutný! Vizte něco z uměleckého života Pražského.

As dvacítiletý malíř K—š byl volán do Viesbadenu, a tam odtud půjde do Říma. — Škoda, že odešel: nepochybně se pamatujete na jeho komposice, které před třemi lety ve výstavě byly, totiž: „Oberon" a „Erlkönig". Po odchodu jeho viděl jsem pozůstalý obraz as $3^1/_2$ střevíce vysoký a 3 střevíce široký, v barvách, představujíce skok s Vyšehradu. Obraz ten rozpráví česky; oblek osob, krajina, stavba, tváře, kůň, všecko — všecko je české z devátého století. Běda že není dokonán; ještě před dohotovením

utekl mladý umělec na kvap. Na památku jsem obdržel perem od něho rejsovaný — výborný obraz. Však ho uvidíte.

Malířská anekdota. (Anekdotu tuto o malíři F... vypravoval malíř V... v jedné kavárně u přítomnosti mnohých jiných osob.) Jistý malíř věří v duchy hvězdní, a celý jeho život jest dle víry té zřízen. Předevzal si jednou, že nepotřebuje denně více nežli 15 kr. v. č., a dle toho také nepracoval za celý den více, než čím 15 kr. v. č. vydělal. Takovým hospodářstvím to tak daleko přivedl, že ve všech svých pracích musí něco míti, co se „*bizarrné* a *karikatura*“ jmenuje, žádný obraz nemůže a nesmí bez něčeho takového z jeho rukou vyjíti; ku př.: Rejsoval také s některými jinými známé Vám obrazy z historie české, a mezi těmi také — tuším „Vypuzení Avarů“, — v předu se rvou dva chlapi, a zadní část jednoho z nich je v karikatuře co obličej nastíněna. — Ustrnuvše se nad jeho chudobou dali mu H—é rejsovati do Světozoru „Štěpánský chrám ve Vídni“, a on tam namaloval oblaků, jakoby chlap chodě po nebi

z dlouhé dýmky kouřil; dali mu malovati: „Nilpferd“, a on ustavičně v duchu přežvykuje slova Faustova z Göthe, kde mluví ku přivedené s sebou netvoře: „Er sieht fast wie ein Nilpferd aus,“ vymaloval místo Nilpferd — Mefista. Prosí-li ho kdo, aby něco narejsoval bez takové karikatury — nerejsuje nic. Nemá groše, a — jestli kdo u něho práci zamluví a zaplatí, a pak vymalovanou karikaturu dá vypraviti — vezme předce svůj obraz zpět, navrátí peníze a — trpí hlad. Proto mu tedy nikdo nedal práci a on si umínil, že umře hladem. Ležel v největším mrazu (v jeho bytu nejsou žádná kamna) na posteli již tři dny o hladu, za poslední peníze nakoupil papíru a z postele přehnutý rejsoval na papíru na zemi položeném samé postavy, jaké vídáme v horečných snách. — Jak se Vám líbí? .... Dohotovil jsem román „Cikáni“, a doufám jej po Máji vydati... Tu ty dny jsem četl od Bulvera Falklanda; ten chlapík jistě nás oba znal; skoro bych se byl ve čtení do Vás zamiloval — nebo do sebe. Beneš bez toho zemřel!“

Mácha byl neobyčejný duchem i povahou, pln výstředností a velikých záměrů. A právě ta neobyčejnost byla příčinou, že někdy křivě posuzován byl. Jeho „Máj" ku př. nebyl od mnohých pochopen proto, že bujným vzletem svým daleko se nad obyčejnost básnických výtvorů povznesl. Mladík v „Pouti Krkonošské" není zajisté nikdo jiný, nežli Mácha sám; tam sám sebe tak zobrazil, a protož článek ten připojili jsme k Obrazům ze života jeho. I v lásce byl výstředním. Seznámiv se s dívkou, s nížto konečně hodlal k oltáři přikleknouti, viděl v obyčejné prostotě její cosi neobyčejně okouzlujícího. Láska ta byla jeho nebem i peklem. Někdy, ač beze vší příčiny, mučen býval strašnou žárlivostí, jižto sám v sobě takořka mermomocí rozněcoval. Takovýmito mukami trýzněn byl, když po vyjití „Máje" příteli do Kláštera psal; a muka ta byla hrozná, jak ze slov jeho tam vysvítá. Nejednou chtěl se od dívky té mocně odtrhnouti a známosti s ní rázem konec učiniti; vždy opět byl k ní však jakousi neodolatelnou mocí připoután

a až do smrti věren jí zůstal. Tak ku př. jednou jí psal:

„... Pocestuju předce, a sice dříve nežli jsem myslil, tak že mi času nezbude k rozloučení. Nebylo by toho také potřebí, neboť jsem Vám již v neděli dal s Bohem na vždy, a činím to tímto listem také písemně. Buďte zdráva. Přesvědčen jsem, že mne snadno pohřešíte i že budete vědět jak se vyrážet. Cestuju ven, daleko, daleko na venek k svým známým, blíže k onomu místu, kde přítel můj (Beneš) — ve věčném snu odpočívá i žal můj se mnou cítiti nemůže. Chci navštíviti hrob jeho, jest mi svatý; pročež chci očištěn, bez nenávisti k němu přikročiti. Buďte tedy zdráva, i odpusťte mi v srdci svém, jestli jsem Vám kdy ublížil, jakož i já odpouštím Vám, co jste mi učinila. Snad na hrobě jeho naučím se Vás nemilovati, zapomenouti na Vás i povrhnouti světem, jenž mi vše odňal, i každou radost mou zničil, dříve nežli jsem jí byl užil. Snad na hrobě jeho se naučím pokojně umříti a s ním ve chladném lůnu země sníti o ztracených rájích, o nichž jsme snívali spolu,

doufajíce, že na zemi takových nalezneme. Buďte zdráva. Já Vás vroucně miloval, a běda mně, že Vás ještě miluju.“

Když nelítostná smrt tak nenadále jej byla uchvátila, bylo všeobecné přání přátel jeho, aby se veškeré spisy jeho sebraly a vydaly. Bratr zvěčnělého básníka, pan Michal Mácha, sám to chtěl podotknouti, přičemž pan K. Sabina ochotně byl mu nápomocen. Tu prý, nepochybně vinou některého z opisovačů, některé zlomky z pozůstalých rukopisů se ztratily, čehož ovšem velice litovati jest.

V Nitře roku 1842 od Miloslava Jos. Hurbana v Přešpurku vydané vytištěna jest následující píseň od K. H. Máchy:

Pokraj skály jinoch sedí,
V jeho rukou harfa dřímá,
Raněn jitrem na vlast hledí,
Procitne a takto třímá:

„Pohřb, harfo ty má věrná,
Ostrý meč mi v pravou ruku,
Vzhůru zamnou, mládi věrná,
Ať skončíme vlasti muku.“

Letí harfa mezi skály,
Posledně zavzdechne sobě;
„Dobrou noc!“ z dol struny vály
Na svého co pěvce hrobě.

Bílá horo, Bílá horo!
Odstrč příkrov, jež tě kryje,
Tvoje ráno svítá skoro,
Vinu tvou krev naše smyje.

Sněžka zdvíhá čelo jasné,
Krkonošů lampa plane,
Krvavé až slunce zhasne,
Zlaté Čechům jitro vstane.

„Báseň tato“ — praví v poznámce pan Hurban, což patrným důkazem, jak velkého a spravedlivého uznání básník náš i u bratrů Slováků požíval, z nichžto úmrtí jeho též Kuzmány žalostně opěval — „jest od nebohého Máchy, básníka mladého nejnadanějšího Čechie, jehož úmrtí tím více želíme i my Slováci, čím více přesvědčeni jsme, že jsme v něm velikého a tvořivého genia ztratili. Báseň samu mi doručil za času mého po Čechách cestování pan P., jemuž zde vroucí díky vzdány buďtež. O bychom jen

*

čím spíše i ostatní pozůstalé výtoky skvělé obraznosti Máchovy vydané spatřovali!“

Teprv roku 1845 vyšel první díl spisů Máchových, přičiněním bratra jeho sebraných. Předeslán tu „Úvod povahopisný“ od Karla Sabiny, a před ním umístěny následující veršíky, jež byl Mácha některému z přátel do památníku napsal:

Mrak až přijde šerý a slunce přikryje jasné,
Až noc v roucho šedé zahalí světy; pouť tu pozemskou,
Cíle dosáhna chodec, dokonám, hrobové mě tu temno
Hroznou tmou přistře: v nepaměť Tvou snad neupadnu!
Až zde o mém životě snad více pověsti nenajdeš.

Za úvodem povahopisným následovala pak část „Máje“; na druhý svazek však marně se čekalo, nebyloť prostředků k dalšímu pokračování potřebných. Tu věci té ujal se horlivý pan baron Villani, maje v úmyslu Máchovy spisy uveřejniti ve skvostném vydání, asi na ten způsob, jak byl své knížeti Karlu z Švarcenberka věno-

vané básně své vydal; ve vyjednávání se však žádného usjednocení nedocílilo, a tak i s toho sešlo.

A opět ubíhal rok za rokem a Máchovy sebrané spisy odpočívaly v temnostech. Tu najednou probleskla vítaná zpráva, že konečně vyjdou nákladem tiskárny paní Kateřiny Jeřábkové, a také již strany toho všecko v pořádek uvedeno. Uspořádání jich svěřeno panu Sabinovi, což on s velikou ochotností učinil a na požádání též stručný životopis Máchův připojil, jehož tuto použito a v němž mezi jiným praví: „Hleděti jest zde především na krásné zárodky, jakéž u velikém talentu mladého básníka našeho se chovaly, jejichžto vývinu nebohý se ani tak dalece nedočkal, aby aspoň započaté své práce byl dokončil a zhotovené byl vytříbiti mohl. Nestěžuj si nikdo, že ve sbírce této to i ono co pouhá kostra se chová povšednímu čtenáři nezáživná a jej nezajímající. Znalcům literatury netřeba se tu omlouvati; jiný však každý pochopí, že po zesnulém příteli i nejskrovnější pozůstatek drahou jest památkou, a že národní básník s ce-

lým národem spřátelen jest, kdož o tom pochybovati může? Nechť tedy zde i zlomek a nedozralá ještě prvotina platí za památku na drahého přítele a za svědectví snažné vůle jeho."

I tu však váhalo se s vydáním spisů těch toužebně očekávaných. Prozatím vydali se v Bibliotece původních románů „Cikáni"; s celkem odkládáno. Konečně literárního pokladu toho se ujal pan Kober a spisy Máchovy přidruženy tuto k doplnění trojlistu „Spisů výtečných básníků novověkých".

Při posuzování a oceňování spisů tuto podaných budiž i to uváženo, že krátká doba spisovatelského působení Máchova padala do časů, kdežto na obloze nově vzbuzené literatury české teprv rozbřeskovati se začalo, že nebylo ani podporujícího vydavatelstva ani dostatečného povzbuzujícího uznání ze strany skromného kruhu čtenářstva českého — poměry to, jaké veliký vliv na vývin básníka mají. Jak skvělého a hojného obohacení by se bylo dostalo literatuře naší, kdyby poměry ty byly příznivější bývaly

a kdyby bylo vše vzešlo a dozrálo, čehož zárodkové v mocném duchu jeho spočívali! Karel Sabina, jenž v důvěrném obcování se zvěčnělým Hynkem míval příležitost i do hlubin velkého ducha, bohatého nadání a snah jeho nahlédnouti, píše v „Upomínce na K. Hynka Máchu“ v almanahu „Máj“ takto:

„K posouzení jednotlivých plodů dostačuje ovšem zevrubné jich uvážení; ale poznání celého, před úplným vyvinutím sil svých zaniklého básníka se nedopídí ten, kdo pouze na to hledí, co hotové světu podal, alebrž komu i zárodky toho se objeví, co nedoplozeného v básníku spočívalo na šťastnou chvíli k rozvinu čekajíc. Tohoť zajisté v Máchovi mnohem více leželo, nežli krajanům našim známo, neboť nadání jeho bylo bohatou květnicí, v které ovšem jenom první *májové* květy dozrály! Vnaduplné to jařinky, dcerky mladobujného ducha; leč za nimi a vedle nich se již již ujímaly kořínky nové, a za nedlouhý snad čas bychom se byli v čaroluzném háji samorostlých a výhradněji samostatných plodů octnuli, kdyby přebohatá, takměř nevy-

čerpatelná zřídla talentu Máchova byla úplného vývinu došla.

Mácha nepřináležel k povahám docela přístupným; některé básnické zámysly své v sobě ukrýval, až poněkud barvitosti a rázu nabyly.

„Jest mně někdy divno,“ pravil jednou. „Zdává se mi, že sám do sebe pohlížím a vidím v sobě širou pustotu; pravý chaos se před zrakem mým hemží, až posléze v šerý mrak se sleje. Ten mrak mě tíží jako olovo. Tušívám, že za ním něco leží, nevím však co. Trápí mne to, a jest mi pak, jakoby trápením mým se pohnul mrak a rozstoupil, a nízkým otvorem jakobych v daleké hvězdné světy prohlédnul, a cítím ulehčení. Připadne mi to a ono, a vím, co mě těsnilo. Nezrozená jakás myšlénka zatoužila po živetě, dušička hledala tělo!“ —

Bylať to tenkrát krásná chvíle, jedna z nejkrásnějších v životě; neboť což půvabnějšího k nám kdy zavítati může, nežli bohatství myšlének, jasné naladění obrazivosti — slovem: zjevení se plodícího ducha! . . .

Byl večer tichý, vnadyplný, chladícím větříčkem osvěžený, jeden z takých večerů, jakéž i po dlouhých letech jemnými pozvuky na minulosť nás upomínají. Nad námi růžové nebes moře se klenulo, odleskem jeho Vltava zahořela. Celé pobřeží vonnými výdechy stromů a lučin zapáchalo. Zelenem pahorků vůkol pestré letohrádky prozíraly, pole prožloutaly, domky probělávaly; obzor břitkými se počal naznačovati hranami.

Přeladnými zjevy tolikerými jsme skutečně byli unešeni. — „Není-li ten ptačí zpěv, ta podivná směsice hlasův předce jen pravým doplňkem všeobecného zde souzvuku!“ pravil Mácha. „Tuto souhru veškerenstva žádná vymyšlená symbolika přírody věrně nevyznačí a nevyjasní. Dumavá pouze mysl nedostačuje. Potřebí zde otevřených smyslů a skoumavého nazírání. Kdoby dithyrambickým nakvašením v smířené tyto živly krásy hleděl, nikdy by se pravého jejich významu nedopídil.“

Projevení se toto poskytnulo jasný hled do pojímání přírody a stalo se nám látkou dalšího

rozebírání myšlénky. V oboru tomto se překvapujícím směrem osvědčilo duchovní a obrazivé bohatství Máchovo. Předmětní vnoření se do přírody bylo mu skutečně odpoutáním se od hmoty, v *útvarech* se mu jevila duše, nutnosť i svobodná krása jejich úplně mu splývaly; poznal, že *jedno* jsou a z jedněch zákonů vycházejí. — „Našel jsem myšlénku“ — pravil — „a provedení její bych si as za účel života vytknul, kdyby okolnosti tomu přály. Snažil bych se ukázati, kterak umění jest vítězstvím ducha nad přírodou a kterak působení poesie se v poznenáhlém odpoutání otroků od hmoty osvědčuje. Otrokové jsme my lidé! Hmota jest jen mrtvá látka, příroda jest živým útvarem jejím. Lid na hmotě lpí, chtěje si z ní utvořiti něco jiného, než co věčný zákon z lidí utvořil, neohlížeje se na jejich pošetilost“ . . . .

Pilné a skoumavé pozorování přírody mu objevilo vždy nových a krásných stránek jejich a podněcovalo lásku jeho k ní vždy novým a vyšším směrem i popuzovalo jej k vždy vroucnějšímu k ní přilnutí a — k patrnějšímu vždy

odvracování se od společenského života. Protož to oblíbení sobě v samotě, protož ty výlety do krajů, ty hojné návštěvy osamělých zbořenišť, kde mysl jeho v tiché zjevy přírodní se ponořivši nejladnějšími obrazy se nasycovala a duše svěžím vzduchem hájů a lučin k novým pracím posilovala. Toto bezprostřední sbližování se s přírodou bylo zajisté i příčinou, že Mácha v sobě dosti brzo překonal mystické stanoviště, k němuž mimovolně se klonival, a že o bezpodstatnosti německé romantiky přesvědčen docela se odpoutal od *modré květiny* Novalisovy i od dlouho jej znepokojujících pobloužení a blouznění Zachariaše Wernera. Jeden však předce výsledek přestálé periody této na něm ulpěl: ponořování se v hlubiny jsoucnosti a ducha, pátrání po nich i tam, kde jich v skutku nebylo. Tím se stalo, že kde se jich nedopídil, sám je tam vkládal ani nevěda, a že v nepatrnostech někdy podivnou důležitost nalézal. Střízlivý posuzovatel pozůstalých spisů Máchových by ani neuvěřil, jakou řadu myšlének z nepatrné někdy věty vyvozoval, a co všecko do ní vkládal. Že

tenkrát právě řeč o Křivoklátě byla a příležitost se k tomu podala, pravil: „Někdy tři, čtyry slova jako uzavřená skřínka v sobě chovají celý poklad důsledných myšlének. „O králi, dobrou noc!“ což nepochopuješ, co v tom leží? Všeho že konec! Celý osud Václavův že se již vyplňovati počíná. Den jeho že zašel — dlouhá noc že mu nastává, jemu i všemu, co zamýšlel. Tím „dobrou noc“ jsem chtěl vyznačiti kus historie české, ukončení celé staré doby, kterážto na popraží nových přechodů stála.“

Pochybujeme, že by kterému čtenáři Křivoklátu takový výklad připadl při Hynkových slovech: „Dobrou noc!“ Ale jest to jeden z mnohých příkladů, kterak básník zamýšleného někdy výsledku se mine, doufaje, že se čtenář i v myšlénky vpraví, jež slovy dostatečně nevyznačil. Otázka po příčině leží na bíledni. I v cizích plodech hledával významů, jichž tam nebývalo a na které spisovatel snad ani nepomejšlel. Protož nemiloval běžné čtení a při jednotlivostech se zdržoval tak, že mu mnohdy celek ušel. Ve čtení to však méně vadilo, nežli u pozorování

skutečného života. Ta věčná pohyblivost a nestálost zjevů životních se mu znechuťovala, tak že s přírodou se docela spřízniv společnosti lidské se vždy víc a více odcizoval.

„Marně se snažím onoho souzvuku v lidstvu se dopíditi, který se mi ve všech zjevech přírody odhaluje,“ pravil. „Protivy jsoucnosti naší jsou tak patrné a tak hluboko v kořeny bytosti naší zasahují, že již ani v zřídlech pokažené vůle naší spojujícího pásma nenalezám. Duch lidský a příroda jedno byvše, rozpadly se věkem. Příroda jde věčnou, mírnou, zákonní svou cestou, člověk ale zrušil všecky stopy, které k ní vedou, pozbyv tím původního ladu a podstaty.“

Nelze tedy se diviti, že Mácha, nepřekonav více stanoviště toto, plastičnou pravdivostí a velkolepostí přírodních obrazů tak vzorně vynikaje mezi básníky českými a hlubokým pojímáním poměrů a zjevů mimospolečenských se vyznamenávaje, v tak jednotvárných a pouze výstředních kolejích se otáčel, jakmile v obor lidského jednání vstoupil a společenské poměry líčiti se snažil. Již v „Křivoklátě“ nepoměr tento patrně

vystupuje a podobně i v „Cikánech“ a „Máji“, kdežto všady vedle bohaté krajinomalby, vedle krásných zjevů přírodních — člověk jen jako stafáže se jeví a konání lidské skutečně jen co protiva se osvědčuje, o které se Mácha projevil. Zmínil se onoho večera o celé řadě spisů, jež napsati zamýšlel. Zlomky to přeladných obrazů, jejichž nevyvedení tím více jest želeti tomu, komu on sám zběžné ty nákresy oustním vysvětlením doplnil. Bylotť tenkrát zajisté, jakoby přeplněná a dotčenými zájmy nasycená duše jeho v celém jasnu svém se objeviti snažila. Tvořivá mu nastala chvíle, jen že nezaznamenal perem nadšení svá, nýbrž živým slovem je projevil. Mnohé poklady, jež jako v stínu skryty, nesrovnané jako ve směsi v sobě choval, teď v ladné platnosti na světlo vystoupily. Nepoměry a protivy mysli jeho se v okamžení tomto docela ztrácely, předměty, nadšenou obrazivostí obživené, přemohly podnětnost názorů jeho, a Mácha se podal v pravé plastičné své podstatě. Skládání to na ručesť, bez přípravy nedalo mu, aby při jednotlivostech déle se zdržoval, nežli celek pří-

mo požadoval; obrazy vystupovaly ve velkých rysech, démon jej ovládající nebojoval s útvary, nýbrž překvapujícími a ráznými je ovládal rozmysly. Kdyby byl Mácha nadání svému při psaní tak uvolnil, jako tenkráte v hovoru, byly by tvory jeho velice tím získaly. — Nelze přičítati vady básníkovy pouze nadání jeho; někdy, ba častěji z úmyslu vycházejí, který se mění a přechází; jen podstatné názory zůstávají. Negací byla jen přechodní myšlénkou Máchovou. On zajisté jako každý patrnější člověk měl svou dobu skeptickou, která jen mělkých a nepatrných povah docela se mine. V této době povstal „Máj“ i „Cikáni“. Nebyl to *pouze* Byronismus, jakž mnozí se domnívají; byl to i ruch samostatný, jejž Byron ovšem básněmi svými ladněji projevil, nežli skeptikové minulého století, nežli Marlov i jiní dávno před ním. Göthe zajisté neméně na Máchu působil, nežli Byron, a Faust mu stál mnohem blíže, nežli Manfred. U Máchy se opět ta podivná anomalie projevila, že druhý díl Fausta více ho poutal, nežli dokonalejší první; a proč? — „Nalezám v druhém díle živly mně

příbuznější, nežli v prvním. Slepý Faust se odvrátil světu. Helena, zosobnění antického ideálu, rozněcuje mysl i nevidoucího. Hrobař pochová vše. Život lidský zajde — vše, co k němu se spojilo, se pochová — jenom příroda nezajde. Faust zahrnuje v sobě všecky momenty moderního i starého básnictví. Povaha jeho zahrnuje všecky výstřední povahy, i *Lara* jest kus Fausta i Don Juan právě tak jako Puškina Oněgin.“

Nicméně předce stopovati lze dobu, kdy Byron na Máchu působil, jež se velice liší od předešlé. V obrazech „Ze života mého“ ještě se Byronův vplyv neoznačuje, ale jeví se v nich původní ráz Máchův, a dráha, kterou by byl později zas nastoupil, kdyby mu byl osud delšího žití dopřál. — „Chovám v sobě valný sklad podobných obrázků. Až se jen z těch démonických živlů vymluvím, které mne nyní ovládají, vrátím se opět k životu lidu. *Posud se mi jen výstřední strany jeho objevily, snad se i s obyčejnějšími spřátelím, až je poznám.*“

Tímto poznáním by se byl Mácha zajisté pravého teprv stanoviště dopídil a literaturu naši

živou onou scenerií obohatil, kterou by nás jako obrazy svými z života přírody mocně zajímal. I některé jeho menší písně v duchu národním k tomu poukazují. Valný musel okres přeběhnouti, nežli by k pravému sebe poznání dospěl; leč tím mohutnější by se byly plody jeho pak jevily po překonání tolikerých živlů. V „Křivoklátě" značně vystupuje vliv Valtera Skotta. Velikému tomu básníku byl Mácha vůbec příbuzný, což by se ve „*Valdicích*" ještě patrněji bylo objevilo. Nebylo to následování plodů Skottových; bylo to příbuzné tvoření. Jako Skott po Skotsku, tak i Mácha po Čechách putoval, seznamuje se jako onen s povahou a tvářností vlasti, a to sice dříve, nežli o Skottovi věděl. Jako Skott, nejraději navštěvovsl staré hrady a místními pověstmi obrazivost svou napájel. Čtení Hájkovy kroniky ho k tomu pohnulo, mimo vlastní neukojitelný ruch. Poznáním Byrona se mu však otevřela brána nové formy — básnické povídky. Neméně naň však i v tomto ohledu již dříve „Panna jezerní" a „Píseň posledního minstrela" Skottova působily. Ale osou, okolo kte-

rež se mysl jeho nejdéle otáčela, byl Byronův „Korsar“ a „Lara“. S Larou se potkáváme v Máchovi neméně, nežli v plodech Mickěviče a Puškina, i bylby se osobnosti této — jakž sám se projevil — vyjítím svého „Mnicha“ úplně sprostil. — „Ten Lara mne pronásleduje jako úpír; až ho v *Mnichu* překonám, obrátím se do Čech a zůstanu s svým básněním na vždy doma!“ —

Toho se bohužel již nedočkal, a dostaly se nám tedy jen zárodky velikého budoucího básníka. — Zatím se úplně setmělo. Nebe plné hvězd, země plna tajemných nevýslovných půvabů. Noční sen nad rozechvělou blahem přírodou se vznášel. I naše mysli byly nadšeny. Nemožno vše z paměti zde uvesti, co těmito mocnými dojmy v nitru se budilo, a z dlouhých velezajímavých rozjímání ledva že jednotlivé věty paměti se vštípily. Nebylo třeba sahati po vzdálených předmětech; přítomnost podávala a zbouzela látek nevyčerpatelných. — „Ejhle!“ — pravil Mácha — „ta noc plná vonných zápachů, ten svět plný čaroluzných zjevů — který jiný se mu vyrovná? Není-li to poesie sama, jež z tichých oněch hvězd,

ze zpěvů slavičích, z výdechu květin, z šumících listů k nám zachvívá? V modrých výšinách bdí luna — stíhá sny země! Jest to vání, jest to chvění v celé krajině, že by se duše v tom rozplynula!... Věru mrtvé jest představení našinců o poesii, a ne-li docela mrtvé, tedy předce stranné a neduživé. Tento panenský vzduch hájů neprovívá myslí našich písničkářů. Kdyby na nich bylo, utopili by poesii v chladných rýmech a v dělaných, ale necítěných verších... Prosa života u nás se zmáhá, leč nepovede se jí zničiti poesii, pokud to modré nebe se nad námi klene, pokud ty hvězdy ve výši hořeti budou — ta vánoční světélka, při nichž se duch náš povždy znovu zrozuje! — pokud řeky hučeti nepřestanou, pokud v šumění lesní hrkot potokův se mísiti nepřestane. Budeť vždy i někoho, kdo se toho všeho ujme a druhým pošeptá, o čem ten šumot vypravuje... Koho všední život neladným svým hlukem v samotu zažene, aspoň ve snách někdy v pravou svou vlast nahlídne, a jedno pohlédnutí v ni nahradí mu léta...“

*

Do města se vracejíce, opět na všeobecnější literární půdu jsme se obrátili. Předmětem našim byl historický román. V Máchovi zajisté byly všecky zárodky znamenitého románopisce uschovány. Nikdo jiný by nebyl tak básnickým duchem vniknul v dějiny české, jako on, a nikdo tak reálním způsobem látky její nebyl by provedl. Mácha byl nasycen pověstmi místními a v jednotlivosti obrazů a scenerie způsobem docela zvláštním zabrán. Znal krajiny a proniknul ráz jejich, nejda v tom ohledu za knihami, alebrž za vlastním pozorováním. Znal dějiny i v soukromých jejich listech, a co nejvíce — byl zdomácnělý v českých kronikách. Myslil v ryzé češtině, a sloh jeho obrazný a plnozvučný bylby přestihnul vše, co v oboru tom se u nás projevilo. Jen rozmanitosti situací se mu ještě nedostávalo. Že však již i k té dozrával, o tom svědčí nejen pozůstalé rozvrhy, ale mnohem více přirozená mu pojímavost. Posud se od světa úmyslně odvracel, v oboru literatury jen tím se zaměstnával, co básnické povaze jeho přímo zadost činilo. Básnictví řecké, anglické, německé

a polské povzbuzovalo jej k tvoření, jako zastaralý poněkud, ale rázný a základný Kant k bádání. Bystrým rozumem svým bylby i novější pokroky literatury proniknul i pospolitému životu se přiblížil. Tím by se byl i básnický obor jeho valně obohatil. Nadání jeho i k nejvyšším směrům stačilo; z toho, co podal, patrný již celý ráz jeho.

Cikáni a Máj jsou sice jedna květina na dvou polích vyrostlá; ale vyznačuje se jimi i výše, k jaké by na obou polích byl dospěl. V oboru jeví se jeho bohatství myšlénkové i obrazové. Z obou k nám hledí básník velkých nadání, ouzkého však jen ještě působiště. Veliká myšlénka, jakou ku př. Mickěvič Wallenrodem provedl, v Máchovi ještě nedorostla. Skeptické stanoviště jeho jí ještě nepřipouštělo. Mnichem zajisté bylby směr svůj tehdejší dovršil, a báseň tato byla již spolu přechodem k dalším pokrokům. — Leč co mu v epickém oboru vadilo, to právě bylo silou lyriky jeho. V menších básních se ozvaly všecky protivy, všecky nespojené, smíšené v něm živly, a byť jich co do čísla jen

málo bylo, dostačují předce k ocenění talentu básníka. Chovalť jich ještě mnoho v sobě, leč že způsob jeho byl, nenapsati myšlénku před úplným v sobě jí spracováním, dostala se z nich jen malinká částka na nás. Pracoval velmi pilně a neustálým pilováním práce své uhlazoval. Kdyby byl s uvyklou pilností jediného *Mnicha* dohotovil, byli bychom se zajisté jednoho z nejlepších plodů literatury slovanské dočkali; kdyby však menší básně v sobě chované byl aspoň napsal, bylby jimi všecko překonal, co se v oboru tomto za novějších časů u nás objevilo.

„Drobné své básně hodlám na valnou sbírku dovesti, a doufám, že to nebudou nejšpatnější mé práce," pravil. — „Konečně všecko, cokoliv našinec většího uzpůsobí, patrnější svědectví dává o umění a směru jeho, nežli o bezprostředním nadání. Jen co okamžik plodí, jest docela ryzé, samorostlé. Myšlénka, jež jako blesk s hůry slétne, mysl roznítí a v skromné básničce se objeví, jest pravý úryvek srdce básníkova. — Menší básně jsou dítky okamžitého naladění. Konečně i Byron svým nevelkým *Farewell* rovněž tak

co veliký básník se objevil, jako svým *Child Haroldem*."

Z lyriky jsme zase přešli na povídku a na román; tu se projevil Mácha velmi vtipně, ač značnému paradoxonu jeho každý neporozumí: „Hájkova kronika jest nejpěknější román český, aneb — chceme-li, nejladnější sbírka povídek a pověstí. Nevím, zdali Walter Skott na anglický lid více působí, nežli Hájek na český. Co tam nestojí, toho se čtenář snadno domyslí. Kéžbychom se takového románu u nás dočkali, který by tak rázně k české mysli a k českým srdcím mluvil, jako spis Hájkův! Přiučuji se jeho slohu — nevím, zdali mi možno bude, abych ho dostihnul . . ."

A tomu skutečně tak bylo. Mácha s velikým zalíbením se pilně zabýval čtením Hájka, Paprockého, Pelzla, Veleslavína, vůbec staročeských kronik a spisů do oboru dějin sahajících, považuje je za jediné pravé vzory české prostomluvy. Choval v sobě přesvědčení, že historický román český se jenom tenkráte dokonalého úspěchu dopídí, když nejen ladným ob-

sahem, ale i ryzým národním slohem nad jiné vynikne.

„Slohu, na jakýž pomýšlím, neučí ani mluvnice, ani skladba, ale neustálé hrabání-se v starých knihách českých a přátelské přilnutí k domácím mravům. Jako přítel příteli se odcizí neustálým zacházením s jinými lidmi a zanedbáváním přátelských poměrů, takž i s jazykem jest a se vším, co našeho. Historický román český by měl nahraditi Čechům společnost, přátele, besedy, časopisy a všecko, čeho jiní národové nazbyt mají a čeho nám se nedostává. Vábiti měl by i příkladnou mluvou svou, aby se národ, jehož síla a sláva na minulosti spočívá, k oněm časům v duchu přiblížil a s nimi se úplně spřátelil.“

„Že právě o českém slohu mluvíme,“ projevil se pak dále, „tu mi ten i onen novější spis připadá, jehož pravá cena a pravý půvab jedině na mluvě se zakládá. Zdaliž Langerovy selánky sem nepřináležejí? Podivně na mne působily v ohledu tom taky některé ballady Hněvkovského, a to ne tak básnickou cenou, jako pra-

vým českým zvukem, jejžto docela národní duch provívá a na němž patrno, že z českého myšlení vychází. Z mladších mimo Langra mě žádný tak nezajímá, jako Kamarýt, nejněžnější a nejčestnější náš nový básník.“ —

Byla již pozdní noc, když jsme se do města navrátili. Na Hradčanech se pozastavivše v dolinu jsme pohlíželi. Praha v dřímotách, ty staré poloozářené věže jakoby o zašlých dobách přemítaly, a ten Vyšehrad, ta kostra z dávnověkosti české, lunou poloosvětlen, polo v stínu, dojmem obrovského náhrobku na nás působil.

„Věru, kdyby mne osud k nejzazším končinám světa zahnal“ — pravil Mácha — „nemohl bych jinak, než že bych připutoval časem k starému Vyšehradu a mysl svou pohledem naň posilnil! Nic na světě se mi tak pevně nevštípilo v srdce a paměť, jako píseň: „Ha ty naše slunce, Vyšehrade tvrd!“ a žádná báseň mnou ještě tak mocně nepohnula. Ne pouze tím, co v ní leží, ale mnohem více tím, co ve mně probudila, a vždy znovu probuzuje, stala se mně posvátnou. Upomíná mě na Vyšehrad a tento zase na

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 03336 7262

